٥٩١

Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Besim ÖZCAN

RUS DONANMASININ
SİNOP BASKINI
(30 Kasım 1853)

Doktora Tezi

Tez Yöneticisi
Prof.Dr.Enver KONUKÇU

Erzurum - 1990

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahife

Ö N S Ö Z V

K I S A L T M A L A R VIII

G İ R İ Ş

Sinob'un Coğrafî ve Tarihî Konumu, Sinop Limanı ve Tersanesi 1

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDAN 1853 HARBİ'NE KADAR OSMANLI-RUS MÜNASEBETLERİNE KISA BİR BAKIŞ

A- XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Rus Münasebetleri 11

B- Sinop Baskını Öncesinde Osmanlı-Rus Münasebetleri

a- Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Rusların Eflâk ve Boğdan'ı İşgali 26

b- Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Harp İlânı 39

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

S İ N O P B A S K I N I

I- KARADENİZ'İN EMNİYETİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER, OSMANLI VE RUS FİLOLARININ FAALİYETLERİ

A- KARADENİZ'İN EMNİYETİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER . 45

B- OSMANLI DONANMASININ FAALİYETLERİ

a- Mısır Gemilerinin İstanbul'a Gelmesi 58

b- Osmanlı Devleti'nin Deniz Gücü 62

c- Osmanlı Donanmasının Filolara Taksimi ... 68

Mısırlı Hasan Paşa Filosunun Harekâtı ... 75

Patrona Mustafa Paşa Filosunun Harekâtı .. 81

Patrona Osman Paşa Filosunun Harekâtı ... 84

d- Karadeniz'de Meydana Gelen Olaylar 91

C- RUS KARADENİZ FİLOSUNUN FAALİYETLERİ

a- Rus Karadeniz Filosunun Teşekkülü ve 1853 Harbi'ne Kadarki Faaliyetleri 96

b- Filonun Baskın Öncesindeki Durumu ve Karadeniz'e Çıkması 100

II- SİNOP BASKINI 103

III- BASKIN SONRASINDA OSMANLI FİLOSU VE ŞEHRİN DURUMU

a- Osmanlı Filosunun Durumu ve Filodaki İnsan Kayıpları 123

b- Şehirde Meydana Gelen Kayıplar 127

IV- RUS FİLOSUNUN DURUMU VE SIVASTOPOL'A DÖNMESİ . 132

V- SİNOP HÂDİSESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 137

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

B A S K I N D A N S O N R A K İ G E L İ Ş M E L E R

A- SİNOP HÂDİSESİNİN ÜLKEDEKİ AKİSLERİ VE OSMANLILARIN ALDIĞI TEDBİRLER 148

a- Kaptan-ı Derya Mahmud Paşa'nın Azli ve Rıza Paşa'nın Tayini 151

b- İngiliz ve Fransız Gemilerinin Sinob'a Gitmeleri ve Yaralıların İstanbul'a Nakli ... 156

c- Baskın Sırasında Şehit ve Yaralı Olanlar İle Bunların Dul ve Yetimlerinin ve Baskından Zarar Gören Ahalinin Mağdûriyetlerinin Giderilmesi 163

d- Baskın Sonrasında Karaya Çıkıp Etrafa Dağılmış Askerin Toplattırılması 170

e- Batan Gemilerin Enkazının Çıkarılması ve Değerlendirilmesi 174

f- Şehitler Hâtırasına İnşâ Edilen Eserler

Deniz Şehitliği Kabristanı ve Abidesi 183

Şehitler Çeşmesi 190

Edebiyat'ta Sinop Felâketi 195

B- SİNOP HÂDİSESİNİN RUSYA VE AVRUPA'DAKİ AKİSLERİ

a- Rusya'daki Akisleri 200

b- İngiltere ve Fransa'daki Akisleri,
Osmanlı-İngiliz ve Fransız İttifakları ... 203

N E T İ C E 218

B İ B L İ Y O G R A F Y A 221

E K L E R

VESİKALAR 231

FOTOĞRAFLAR 246

HARİTALAR

Ö N S Ö Z

Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik önem ve Çarlık Rusyası'nın I. Petro'dan itibaren takip ettiği süratli yayılma siyaseti, bu iki rakip devlet arasında başta askerî olmak üzere çok çeşitli sürtüşmelere sebep olmuştur. Bu bakımdan Osmanlı tarihinin son üç asır içindeki siyasî ve askerî yönlerden en mühim kısmını, Rusya ile olan münasebetler teşkil etmektedir. Zaman zaman Osmanlıların içine düştüğü bunalım ve kargaşaları fırsat bilen ve bazılarında parmağı olan Rusya, bundan azamî ölçüde istifadeye kalkışmıştır. Geçmişte meydana gelen ve sonucu acı olan hâdiselerden ders alınıp, gelecek için hayatî tedbirlerin uygulanamaması, Rusya'nın başarılı olmasını kolaylaştırmıştır. Rusya bu muvaffakıyet ve üstünlüğünü sadece karada değil, denizde de korumaya ve devam ettirmeye çalışmıştır.

Araştırma konusunu teşkil eden Sinop Hâdisesi'nden önce vukubulan İzmir yakınındaki Çeşme (1770) ve Yunanistan'daki Navarin (1827) felâketleri, ibret alınması gereken iki önemli vak`adır. Osmanlı Devleti için mühim bir hezimet sayılabilecek Sinop Hâdisesi, çok önemli siyasî gelişmelere zemin hazırlamış olmakla beraber, nedense üzerinde pek fazla durulmamış ve araştırma da yapılmamıştır. İlk defa bu konuya ilmî açıdan yaklaşan Hocam Prof. Dr. Mücteba İlgürel olmuştur. 1986'da Samsun'da yapılan kongrede sunduğu tebliğde, konunun önemine işaret ettiği gibi, yeni bir çalışma

alanını da ortaya koymuştur. Nitekim bu konuda çalışmamı tavsiye eden ve gerekli ilk bilgileri veren de kendisi olmuştur. İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Deniz Müzesi Arşivi ve çeşitli kütüphanelerde araştırma yaptıktan başka, Ankara'da ATASE Başkanlığı Arşivi ile Millet ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanelerinde de çalışarak epeyce malzeme temin edilmiştir. Ancak,üç saate yakın süren ve Osmanlı filosunun tamamen tahrip edilerek batırılması ile sonuçlanan bu Sinop Hâdisesi'nin cereyanı hakkında mevcut belgeler oldukça sınırlıdır. Yeri gelmiş iken, adıgeçen Arşiv ve Kütüphanelerdeki çalışmalarım esnasında yardımlarını gördüğüm yetkililere teşekkürlerimi arzetmek istiyorum. Bununla beraber, bazı zorlukları da ifade etmeden geçemiyeceğim. Deniz Müzesi Arşivi ile ATASE Başkanlığı Arşivi'nde, fotokopi veya mikrofilim gibi imkânların mevcut olmaması, taşradan bu arşivlere çalışmaya giden araştırmacılar için zaman kaybına sebebiyet vermektedir.

Hâdise incelenirken kaynaklardan yararlanmanın yanısıra, konu hakkında karşı taraf görüşünün dile getirilmesi gayesiyle Rus kaynaklarından da istifade edilmeye çalışılmıştır. Ancak Rusya'daki eserlerin temin edilmesindeki zorluk, fazla kaynağın kullanılmasına mani olmuştur. Çalışmada yararlanılan "Sinopskiy Boy" adlı eseri gönderme nezaketini gösteren, Gürcistan İlimler Akademisi, Şarkiyat Enstitüsü Türk Tarihi Profesörü Sayın Otar Gigineişvili'ye minnettarım.

Bu araştırma, giriş ve üç bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Giriş'te, Osmanlı donanmasına yeni sefineler inşâ ederek güç katmanın yanısıra, Karadeniz'de üs görevini yapan Sinop'un, kuruluşundan itibaren askerî ve iktisadî açıdan öneminin açıklanmasına çalışılmıştır. Birinci Bölüm'de, Osmanlı-Rus Münasebetlerinin XIX. yüzyılın başlarından 1853 Harbi'ne kadar olan seyrine göz atılmış, bu yeni harbin çıkmasına sebep olan hâdiselere yer verilmiştir. İkinci Bölüm, Sinop Hâdisesi'ne ayrılmış, ayrıca bu müessif olayın meydana gelmesine zemin hazırlayan âmiller hakkında bilgi verilmiştir. Son Bölüm'de ise, hâdiseyi müteakip gelişmeler anlatılmış, ülkede ve Avrupa'daki akisleri açıklanmış, devletin maddî imkânsızlıklara rağmen, hâdiseden zarar gören kişi ve ahalinin mağduriyetini gidermek hususundaki tedbirleri zikredilmiştir.

Konuyu tavsiye eden ve çalışmalarım esnasında her türlü desteğini sağlayan Hocam Sayın Prof. Dr. Mücteba İlgürel'e minnettarlığımı belirtmek isterim. Ayrıca çeşitli yabancı dillerdeki eserlerden tercümeler yapmak suretiyle yararlanmamı sağlayan arkadaşlarıma, zaman zaman görüşlerine başvurduğum bölümümüzdeki Öğretim üyelerine burada teşekkür etmeden geçemiyeceğim. Çalışmalarıma başladığım andan itibaren her türlü yardım ve desteğini esirgemiyen Hocam Sayın Prof.Dr. Enver Konukçu'ya çok şey borçluyum. Kendilerine minnet ve şükranlarımı arzederim.

Erzurum- 1990 Besim ÖZCAN

K I S A L T M A L A R

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.gz.	: Adı geçen gazete.
a.g.y.	: Adı geçen yer
ATASE	: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi.
Bkz.	: Bakınız.
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
BSE	: Bol`şaya Sovetskaya Entsiklopediya.
CH	: Ceride-i Havadis.
çev.	: Çeviren.
DMA	: Deniz Müzesi Arşivi.
Df. No	: Defter Numarası.
ES	: Entsiklopediçeskiy Slovar.
haz.	: Hazırlayan.
İA	: İslâm Ansiklopedisi.
İr.-DH	: İrâdeler-Dahiliye.
İr.-HR	: İrâdeler-Hariciye.
L.	: Leffi.
MKT	: Mektubî Bölümü.
s.	: Sahife.
ŞUB	: Şurâ-yı Bahrî Bölümü.
TV	: Takvim-i Vakayi`.
vd.	: Ve devamı.
Vsk. No	: Vesika Numarası.

G İ R İ Ş

Sinob'un Coğrafî ve Tarihî Konumu, Sinop Limânı ve Tersânesi

Türkiye'nin kuzeyinde, Karadeniz kıyısında il merkezi bir şehir olan Sinop, kadîm ve tarihi bir beldedir. Eski adı Sinova, Sinop, Colonia Julia Caesarea'dır. Halk dilinde ise Sinap da denmektedir[1]. Anadolu kıyılarından Karadeniz'e en çok sokulmuş olan İnceburun ve Bozburun Yarımadaları, Karadeniz'in en ünlü iskelelerini meydana getirmiş, bu doğal üstünlük tarihte en eski yerleşme yerlerinden biri olan Sinob'un bu kıyılarda kurulmasını sağlamıştır. Bu iskeleler Sinop yarımadasının iki yanındadır. Yarımadanın güney-doğusundaki limana Büyükliman (İçliman), kuzey-batısındakine Akliman (Dışliman) adı verilmiştir. İşte bu iki liman arasında kalan Boztepe yarımadasının kıstağında Sinop şehri yer almıştır[2]. Sinop şehrinin de üzerinde bulunduğu Sinop yarımadası, Küre dağlarının önünde alçak bir plato özelliğindeki topoğrafyası ile dikkati çeker. Şehre tarihi önemini kazandıran özelliklerin başında, Karadeniz kıyılarında uygun şartları taşıyan tek, geniş ve doğal limana sahip olmasıdır. Orta Karadeniz bölümünün son yıllara kadar karadan ulaşılması en güç kesimlerinden birini teşkil eden Sinop'ta bu yüzden liman faaliyetleri ve deniz ulaşımı günümüze kadar önemini korumuştur.

1- Nazmi Sevgen, Anadolu Kaleleri, Ankara 1959, I, s. 80.
2- Bekir Başoğlu, Sinop İli Tarihi, Ankara 1978, s. 3.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Sinop yarımadasının doğudan bağlı bulunduğu Boztepe, önceleri bir ada durumunda iken, yükselmiş bir tombolo ile Sinop yarımadasına bağlanmıştır[3].

Sinop, tarih boyunca gemici milletlere merkez olmuştur. İlk yerleşenleri, sonradan başkaları takib etmiş, M.Ö. VIII. asır ortalarında bu limana Milet'den gelen tüccarlar yerleşmişler, bir taraftan Anadolu içleri yolu ile Mezopotamya, diğer taraftan Karadeniz çevresi ile yaptıkları ticaret için burayı tahkîm edilmiş bir üs olarak kullanmışlar, yakındaki ormanlardan temin ettikleri kereste ile donanmalarını kuvvetlendirerek Karadeniz kıyılarında başka şehirler kurmuşlardır [4]. Amasyalı Strabon da Sinob'un Miletoslular tarafından kurulduğunu ve burada bir deniz üssü inşâ edildiğini yazmaktadır [5]. Bir müddet Lydialıların hâkimiyeti altında kalan Sinop, son kral Croisos devrinde Karadeniz'in en emin ve işlek bir ticaret limanı olmuştu. Anadolu'da Kral Yolu adıyla Ephesos'dan başlayıp Susa'da nihayet bulan meşhur yol olduğu gibi, memleketin iç tarafında Sinob'a giden ve orada son bulan yollar da mevcuttu. Bu devirde Ninova-Sinop yolu eski ehemmiyetini muhafaza etmekteydi [6]. M.Ö. 220' de Pontus idaresi altına giren Sinop, yeni baştan imâr edildi, kale ve tersâne yaptırıldı [7]. M.Ö. 70 yılında Roma İmparatorluğu

3- Erdoğan Akkan, Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi, Ankara 1975, s. 5-40.
4- Besim Darkot, Sinop, İA, İstanbul 1980, X, s. 684.
5- Strabon, Coğrafya- Anadolu, kitap XII, XIII, XIV, (çev. Adnan Pekman), İstanbul 1987, s. 22.
6- Sevgen, a.g.e, s. 81.
7- Darkot, a.g.m, s. 684.

sınırları içine dahil edilen Sinop, İmparatorluğun ikiye bölündüğü 395 yılına kadar onların yönetiminde kaldı. Sinop limanı, Romalılar döneminde de önemini korudu, ticareti eskisi gibi devam etti. Bununla beraber Romalıların Ege ve Akdeniz yönüne önem vermeleri ve Ege'ye uzanan yolların Anadolu mallarını çevresine çekmesi, Sinop ticaretinin azalmasına sebep oldu. Roma'nın bu ticaret politikası Sinob'un zararına çalışıyordu [8]. Romalılardan sonra Bizans'ın elinde kalan Sinop, deniz ticareti ile Karadeniz'in başta gelen bir ticaret merkezi durumunda idi [9]. Bizansla komşu olan Selçuklu tacirleri, Kırım'a gitmek istediklerinde, Sinop limanından yararlanabiliyorlardı [10]. Türklerin Karadeniz kıyılarına ayak basmaları, Çankırı ve Kastamonu'da bir beylik kurmuş olan Karatekin Bey'in 1084'te Sinop şehrini zaptetmesi ile mümkün olmuş [11] ise de hâkimiyet kısa sürmüştür. 1211 yılında Selçuklu tahtına çıkan İzzeddin Keykavus, Antalya limanı vasıtası ile Türkiye'nin Akdeniz'le münasebetlerini düzene koyarken Karadeniz yolunu ve mahrecini de emniyet altına almak mecburiyetinde idi. Çünkü, sadece Türkiye'nin ihracatı değil, milletlerarası kervan yolları ve ticaretin gelişmesi de Samsun ve Sinop limanlarının Türk hâkimiyetinde bulunmasını gerektiriyordu. Bu sebeple 1214'de Sinop seferine çıkarak

8- Başoğlu, a.g.e, s. 69-70.

9- a.g.e, s. 74.

10- Darkot, a.g.m, s. 685.

11- Ali İhsan Gencer, Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu (1789-1867), İstanbul 1985, s. 3.

şehri ülkesine kattı [12]. Karadeniz'e çıkan Selçuklular, Sinop'ta gemi inşâ eden tersâne kurdukları gibi [13], Sinop limanını da donanmanın üssü haline getirmişlerdir [14]. Ayrıca bu şehre, birçok şehirlerden tüccar ve sermayedar getirterek şehri bir ticaret ve ithalât-ihracat limanı haline getirdiler. Büyük surların inşâsiyle şehrin emniyeti sağlamlaştırıldı. Burada yeni bir donanma kuruldu [15]. Sinop'taki tersâne (Daru's-sınâ`a) için gereken kereste ormanlardan kesilip Kızılırmak vasıtasıyla denize indiriliyordu [16]. Keykavus'tan sonra tahta çıkan I. Alaeddin Keykubad zamanında Sinop'taki filo oldukça güçlenmişti. Keykubad, bu filo ile beylerbeyi Hüsameddin Çoban kumandasında Kırım tarafına kuvvet sevketmiş ve 1228'de Sodak alınarak, vergiye bağlanmıştır [17]. Selçukluların refahlı devirlerinde Sinop, Erzurum, Malatya, Diyarbekir, Amasya, Tokat, Kastamonu ve Ankara gibi Türkiye içinde çok dengeli ticaret, endüstri ve kültür merkezi durumuna gelmiştir [18]. 1308'e kadar olan dönemde İtalyan Cumhuriyetleri ile de ticari işlemlere girişmişti [19].

12- Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971, s. 303-304.
13- a.g.e, s. 400.
14- a.g.e, s. 527.
15- Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ankara 1965, s. 226.
16- a.g.e, s. 291.
17- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I, s. 6.
18- Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi, İstanbul 1979, II, s. 34.
19- a.g.e, s. 161-162.

Sinop, Candaroğulları Beyliği döneminde Karadeniz'de batı ticaretinin serbest pazarı ve hinterlandın çeşitli emtiasını batıya ve kuzeye doğru akıtan bir ticaret merkezi olarak önemini devam ettirdi [20]. İlhan tarafından Sinop, Kastamonu, Samsun ve İznik bölgelerine tayin olunan ve Sinob'u, Pervaneoğullarından 1300'lerde alarak 1322'ye kadar burada hükümdarlığını sürdüren Gazi Çelebi zamanında Sinob'u ziyaret etmiş olan Tancalı Arap seyyahı İbn Batuta da Sinob'un denizcilik açısından önemine işaret etmiş, Gazi Çelebi'nin donanması ile Rumlara (Bizanslılara) karşı savaşa çıktığını belirtmiştir [21]. 1341'de Venedik ve Ceneviz donanması Sinob'u ele geçirmek üzere taarruzda bulunmuşsa da Sinop filosu tarafından yenilgiye uğratılmıştı [22]. Candaroğlu İsfendiyar Bey zamanında Sinop limanı vasıtasıyla Venedik ve Cenevizlilerle iktisadî-ticarî münasebetlerde gelişme kaydedildi [23]. Karadeniz'i batıdan doğuya aşıp İstanbul'dan Trabzon'a ya da Türkiye'den Kırım'a gidecek tüccarların uğradıkları emin bir liman ve ticaret pazarı olan Sinop, Osmanlı topraklarına katıldığı 1461'e dek, Karadeniz ticaretinde Kefe ve Trabzon'dan sonra

20- Yaşar Yücel, XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları-Candaroğulları Beylikleri, Ankara 1980, s. 59.

21- İsmet Parmaksızoğlu, İbn Batuta Seyahatnâmesinden Seçmeler, İstanbul 1971, s. 62-63.

22- a.g.e, s. 66.

23- a.g.e, s. 98.

üçüncü büyük ithalât ve ihracat limanı özelliğini devam ettirdi [24].

Karadeniz'e hâkim olmak için yeni bir siyaset izleyen Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed, Sinop limanının askerî ve iktisadî önemini kavradığından burayı ülkesine katmak için harekete geçti ve Karadeniz kıyısındaki diğer Anadolu toprakları ile beraber 1461'de Sinob'u da fethetti [25]. Bu fetihle beraber İsfendiyaroğulları'na ait tersâne de Osmanlıların eline geçti ve burası Gelibolu ile beraber devletin başlıca deniz üssü durumuna girdi. Sinop idare bakımından Kastamonu Sancağı'na bağlandı. Kırım'a doğru yapılan seferlerde üs hizmetini gördü ve Karadeniz'deki donanma için de kışlak ve kızağa çekilme rolünü oynadı[26]. Askerî öneminin yanısıra, ticarî faaliyetleri devam eden ve XV ile XVI. yüzyılın önemli işlek limanlarından biri olan Sinop iskelesine uzak yerlerden kervanlar gelmekte ve karşılıklı tüccar malı taşımakta idiler [27]. Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra yeniden düzenlenen Sinop tersânesinde gemi inşâsına başlanmıştır.

1571'de İnebahtı mağlûbiyeti dolayısıyla mahvolan ve aynı kış yeniden yapılması düşünülen Osmanlı donanmasından

24- Şerafettin Turan, Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, s. 150-151.

25- Yücel, a.g.e, s. 109-111 ; Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri, Ankara 1985, s. 256-259.

26- Darkot, a.g.m, s. 686.

27- Akdağ, a.g.e, s. 209.

Sinop'ta ondokuz Kadırga [28], üç Baştarde [29] ve bir At gemisi yapılması öngörülmüş, bunlar için gerekli olan kerestenin Samsun'dan, gemi ustası ve kalafatçıların Trabzon ve Batum taraflarından getirilmesi emredilmiştir [30]. Yine XVIII. asrın başlarında Anadolu'da gemilerin inşâsına devam edilen yerlerden birinin Sinop olduğu belirtilmektedir [31].

Sinob'un bu zengin durumu, zaman zaman bazı baskınlara maruz kalmasına sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi, Kırım Hanlığı'na tâbi Kazakların Ağustos 1614'te giriştikleri tecavüz ve yağma hareketidir. Harkov'dan Don Nehri'ni güneye doğru, Osmanlı ülkesinden kaçan mürted kölelerin delâletinde kayıkları ile inerek Sinop kalesini basan Kazaklar, şehri ele geçirerek müslümanları öldürüp mallarını yağmalamışlar, şehirde büyük hasar meydana getirip ateşe verdikten sonra, aldıkları ganimetle çekilmişlerdir. Ancak altmış adet Şayıka ile Tuna ve Karadeniz sahillerini muhafaza için görevlendirilmiş olan Şakşaki İbrahim Paşa, durumdan haberdar olarak peşlerine düşmüş ve onlara yetişerek kimisini katl, kimisini de esir etmiştir. Yakalanan yirmi kazak, Eylül ayında İstanbul'a gönderildi. Bu hadisenin İstanbul'da duyulması üzerine Sultan I. Ahmed, Vezir-i Azâm Nasuh Paşa'dan keyfiyeti sorduğunda

---

28- Eskiden gemilerde ölçü,oturak tabiri olup, böylece birbirinden ayrılırlardı. Buna göre, yirmibeş oturaklı gemiye Kadırga denmekteydi. Bkz. Ahmed Cevdet, Tarih-i Cevdet Tertib-i Cedid, İstanbul 1303, I, s. 104.

29- Yirmialtı ile otuzaltı arasında oturağı bulunan gemiler de Baştarde diye adlandırılmıştı. Bkz. Cevdet, a.g.y.

30- İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, Ankara 1984, s. 445-446.

31- a.g.e, s. 447.

Nasuh Paşa meseleyi gizlediğinden görevinden alınarak bir müddet sonra idam edilmiştir [32]. Baskınla ilgili bilgi veren Evliya Çelebi, kalenin kurtarılmasından sonra elli kişinin aşağı kaleye konulduğunu, küçük büyük bin adet topun hazırlandığını ve o zamandan beri her gece ikiyüz adamın nöbet tuttuğunu kaydetmektedir [33].

İnebahtı mağlûbiyeti, kadırgaların kalyonlar karşısındaki muvaffakıyetsizliğini göstermiş olduğundan, Sultan IV. Mehmed'in 1595'te tahta çıkışını müteakip kalyonların yapımına başlanmış, ancak devam ettirilememiştir. Donanma için fazla miktarda kalyon inşâsına ise 1682'den sonra girişilmiştir [34].

Memlekette bulunan tersânelerin hepsi Tersâne-i Âmire'ye bağlı olup, kapasiteleri nisbetinde Donanma-yı Hümayun'a gemi inşâ etmekle görevli idiler. Bu tersânelerden biri olan Sinop, 80-84 toplu, 63-66 zira boyunda kalyon yapmakla yükümlü bulunuyordu [35].

XVIII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, ülkede başlamış olan gerilemeye paralel olarak, Osmanlı donanması ve tersâneleri de perişan bir durumda bulunuyordu. 1789'da tahta çıkan Sultan III. Selim, Nizâm-ı Cedid çerçevesinde tersânelerin düzenlenmesi ve donanmanın güçlendirilmesine de

32- Naima, Tarih, İstanbul 1282 (1863), II, s. 118-119.
33- Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (sadeleştirenler: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), İstanbul 1984, II, s. 406-407.
34- Cevdet, a.g.e, s. 122.
35- Gencer, a.g.e, s. 100.

çok önem vermiş, uzun süre tamamen veya kısmen kullanılmaz halde bulunan tersâneleri faaliyete geçirmiştir. Bunların içinde Sinop tersânesi de bulunmaktaydı [36]. Osmanlılar döneminde gemi inşâsı ile hizmet veren Sinop'tan, aynı zamanda bahriyede mevcut asker eksikliğini gidermek için de asker alınmaktaydı [37].

1826 yılından sonra donanmadaki gemilerin çoğaltılması cihetine gidildiğinden, taşra tezgâhlarından Sinop'ta ve diğer bazı mevkilerde kalyon ve korvet inşâsına başlandı [38]. 1853 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar Sinop tersânesinde kalyon, fırkateyn ve korvet tipinde çok miktarda gemi inşâ edilmiştir.

30 Kasım 1853 günü Sinop limanına düzenlenen ani baskında tahrib edilen Türk filosuna ait sancak gemisi Avnillah fırkateyni ile Fevz-i Ma`bud korveti, yakın zamanda Sinop'ta yapılmış gemilerden idi. Kaptan-ı Derya Mahmud Paşa'nın Sadaret Makamı'na yazdığı arz tezkiresinden, Avnillah fırkateynini Ekim 1852'de donanma hizmetine alındığı anlaşılmaktadır[39]. Fevz-i Ma`bud korveti ise, yine Kaptan-ı Derya'nın arz

---

36- Enver Ziya Karal, Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları -Nizâm-ı Cedid- 1789-1807, Ankara 1988, s. 63-68.

37- Gencer, a.g.e, s. 245.

38- a.g.e, s. 106.

39- " .... Avnillah fırkateyn-i hümâyun, sâye-i teshilât-vâye-i cenâb-ı şâhânede bu kere reside-i hüsn-i hitâm ve itmâm olarak bi's-sühûle rû-yi deryâya tenzîl ve'l-ilkâ ve ber mu`tad Sinop kal`asından yirmibir pare top endahtiyle ..... " BOA, İr.-DH, No: 16084.

tezkiresindeki ifadesine göre Kasım 1852'de denize indirilmiştir [40].

Rus Karadeniz donanmasının baskını sırasında Türk filosunun yanısıra, tersâne ve şehir de önemli ölçüde hasar gördüğünden Sinop, eski ticarî canlılığını yitirmiştir [41]. 1920 Haziran'ına kadar, Kastamonu Vilâyeti'ne bağlı bir sancak olan Sinop, bu tarihten sonra müstakil olmuş, Cumhuriyet'ten az sonra sancakların kaldırılması ile de vilâyet olmuştur [42].

40- " ..... Fevz-i Ma`bud korvet-i hümayunu ..... yirmibir pare top endahtiyle rû-yi deryâya tenzîl ..... Fi 24 Muharrem 1269" BOA, İr.-DH, No: 16175.

41- Vital Cuinet, La Turquie D'Asie Geographie Administrative, Paris 1895, IV, s. 582-585.

42- Türkiye'nin Saha-i İçtimaî Coğrafyası -Sinop Vilâyeti- Ankara 1922, s. 29 ; Darkot, a.g.m, s. 688.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDAN 1853 HARBİ'NE KADAR OSMANLI - RUS MÜNÂSEBETLERİNE KISA BİR BAKIŞ

A- XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Rus Münâsebetleri

Osmanlı Devleti ile Moskova Knezliği arasında ilk siyasî münâsebetler, Fatih Sultan Mehmed zamanında, Moskova'nın Kırım Hanı vasıtasıyla İstanbul'a bir elçilik heyetini göndermesi ile başlamış [43] ve artan bir şekilde devam etmiştir. Tarihlerimizde Müthiş İvan diye anılan IV. İvan (1533-1584), Moskova Knezi olduktan sonra, gözlerini diktiği Kazan Hanlığı'nı 1552 de ve Astrahan Hanlığı'nı da 1556'da ülkesine katarak Türk illerine ve Kafkaslara doğru yayılmaya başladı [44]. Bu fetihlerle Moskova Knezliği'nin nüfuzu Volga Havzası'nı aşarak Kafkaslara kadar uzanıyor ve böylece Rusya'da Çarlık tesis edilmiş oluyordu [45]. Bu tarihten itibaren Rusya, Osmanlı Devleti aleyhine gelişmesini sürdürecektir.

XVII. asra gelindiğinde, Ruslara bağlı olan Kazaklar, sık sık Karadeniz'e çıkarak Osmanlıların kuzey limanlarını yağma ve tahribe başlamışlardı. Bu cümleden olarak Sultan I. Ahmed devrinde (1603-1617) Sinop [46], IV. Murad devrinde

43- Halil İnalcık, Osmanlı-Rus Rekâbetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569), Belleten XII/46, Ankara 1948, s. 353.

44- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1983, II, s. 479.

45- İnalcık, a.g.m, s. 362-363.

46- Naima, Tarih, II, s. 118-119.

(1623-1640)'de Azak Kalesi Kazakların saldırısına hedef oldu [47]. 1637'de Kazakların eline geçen Azak, beş yıl sonra Çarın emri ile boşaltıldı [48].

Rusya, 1654'te Lehistan'ın elinden eski göçebe Türklerin gözdesi Ukrayna gibi geniş ve münbit bir araziyi almakla Karadeniz sahillerine ulaşılması hususunda büyük bir avantaj elde etti [49]. Ancak Rusya'nın bu fütuhat siyaseti ile sol sahil Ukrayna'yı ele geçirmesi ve Kiev'i işgâli, Osmanlı Devleti'nin müdahalesine yol açtı. Nitekim 1678'de düzenlenen seferde Ruslar mağlûp edildikten başka, Doroşenko'nun başşehri Çihrin de tahrib edildi. Bu başarısızlık üzerine, Kırım Hanı'nın aracılığı ile bir anlaşma zemini arayan Rusya ile anlaşma yapılması kabul edildi ve 1681'de Bahçesaray'da Kırım Hanı ile Rusya arasında yirmi yıllık, ilk Türk-Rus barışı yapılmış oldu [50].

1683 Viyana bozgunundan sonra, Türklere karşı Nemçe Çesarlığı, Venedik ve Lehistan arasında kurulan Mukaddes İttifak'a katılan Rusya, tarihinde ilk defa olarak Avrupalı hıristiyan devletlerle aynı cephede Türklere karşı Kırım'a açılan iki sefere iştirak etti [51]. 1697'de Karadeniz'in kilidi sayılan Azak Kalesi'ni ele geçiren Rusya, XVI. yüzyılın

47- Cavid Baysun, Murad IV, İA, İstanbul 1970, VIII, s. 637.
48- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1983, III/1, s. 429-433.
49- Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Ankara 1987, s. 230.
50- A.N. Kurat, Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919), Ankara 1970, s. 10.
51- Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 11.

ikinci yarısında başlattığı Orta Asya ve Kafkasya'ya yayılmasına ek olarak Karadeniz'e de ulaşmış oldu [52].

1699'da Mukaddes İttifak devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasını müteakip 1700' de Rusya ile de İstanbul Antlaşması yapıldı. Rusya'nın Osmanlılara karşı kazandığı ilk zafer sonrası barışı teşkil eden bu antlaşma ile Rusya, Azak gibi mühim bir kaleyi elde ederken, Osmanlı Devleti de Azak Denizi ve çevresindeki hâkimiyetini kaybetmiş oldu [53].

Karlofça Antlaşması'ndan itibaren Osmanlı Devleti, bilhassa Rusya'nın tehdidi ve baskısı altına girmeye başlamış ve buna XVIII. yüzyılın başlarından sonra, Avrupa'nın en güçlü siyasî teşekkülü Avusturya da eklenmiştir. Bunun neticesi olarak aynı yüzyıl içerisinde birkaç defa bu devletlerle harbetmek zorunda kalmıştır [54]. Bunlardan Sultan III. Ahmed zamanında (1703-1730) meydana gelen 1711 Harbi [55] ile Sultan I. Mahmud devrinde (1730-1754) açılan 1736-1739 harbinde Osmanlı Devleti muvaffakıyet elde etti [56] ise de Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774), 1768'de başlayan harp, Rusya'nın büyük bir üstünlüğü ile neticelendi. Harp sonunda, 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile

52- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, III/1, s. 580-584.
53- Kurat, Rusya Tarihi, s. 256.
54- Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Ankara 1983, s. 43.
55- Karal, Ahmed III, İA, İstanbul 1965, I, s. 166.
56- Münir Aktepe, Mahmud I, İA, İstanbul 1970, VII, s. 161-163.

Osmanlı Devleti önemli ölçüde toprak kaybına uğradığı gibi, antlaşmanın yedinci ve ondördüncü maddeleri ile Rusya, diğer devletler gibi İstanbul'da elçilikte hususi bir kilise yaptırmaktan başka, bir de diğer devletlerden ayrı olarak Galata'da Ortodoks ahali için umumi bir kilise yaptırmak hakkını elde etmiş ve bu kilise Rus elçiliğinin himâyesi altına konmuştu. Ayrıca Rus elçisi gerekirse bu kilisenin ve orada vazifeli olanların yararına Bâb-ı Âli nezdinde isteklerde bulunacak ve bu istekler Bâb-ı Âli tarafından iyi niyetle karşılanacaktı. Yine bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Kırım'ın iç işlerine karışmıyacağını kabul etmek zorunda kalmasıyla verilen taviz, 1783'te Kırım'ın Rusya tarafından işgâli neticesini ortaya çıkaracaktır [57].

Kırım'ın geri alınması ve Rusya ile Avusturya arasında oluşturulan Osmanlı Devleti'ni yıkarak yerine eski Bizans'ı ihyâ hedefine dayalı ittifakı ortadan kaldırmak için Osmanlı Devleti'nin harp ilânı ile devletler arasında 1787'de başlayan harbe, Avusturya da Rusya'nın müttefiki olarak katılmış, onlara karşı savaşıp başarı elde edemiyen Osmanlı Devleti, Kırım'ı geri alamadığı gibi yeni toprak kayıplarına da uğramıştır [58]. Aslında Rusya-Avusturya ittifakı sadece Osmanlı Devleti için değil, İngiltere'nin Hindistan sömürgesi ile bağlantısını sağlayan ve Mısır, Akdeniz ve Cebelitarik'ten geçen İmparatorluk Yolu için de tehlike arzetmekteydi. Çünkü

57- Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 29.
58- Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih, İstanbul 1985, s. 52-53.

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile Boğazlara yerleşecek olan Rusya, Akdeniz'e inerek İngiliz yolunu tehdid edebilirdi. Bu sebeple İngiltere, 1791 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü koruma politikasını benimsiyecektir [59].

1798'de Napoléon'un Mısır'ı işgâl etmesini kendi emellerine aykırı bulan Rusya, Osmanlı Devleti'ni, Rusya'nın rakibi bir devletin nüfuz ve tesirine düşürmektense, kendi emellerini biraz geciktirmek ve Bâb-ı Âli'ye ittifak teklif etmek lüzumunu duydu. Bu arada İngiltere'nin Ebukır'da Fransız donanmasını mahvetmesinden endişelendiği için, Osmanlı Devleti ile devam eden görüşmelerin neticesini beklemeden donanmasını İstanbul'a gönderdi. Neticede Rusya ile 23 Aralık 1798' de [60], İngiltere ile de 5 Ocak 1799'da ittifak antlaşmaları imzalandı [61]. Bu ittifaklardan sonra birlikte hareket eden müttefikler, Napoléon gâilesini bertaraf edeceklerdir.

Hemen her fırsattan istifade etmeye çalışan Rusya, Osmanlı Devleti ile Fransa arasında kurulan dostluk münâsebetlerinden endişelenerek Osmanlı Devleti'ne karşı yeni bir savaş başlattı. Mücadelede İngiltere'nin de kısmen yardımını gören Rusya, bu defa Napoléon'la ittifak kurmaya çalıştı. I. Aleksandr ile Napoléon arasında 1807'de Tilsit'te yapılan görüşmede, Osmanlı Devleti ve Hindistan Yolu'nu tehdid edecek

59- Armaoğlu, a.g.e, s. 44.
60- Cemal Tukin, Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi, İstanbul 1949, s. 68-88.
61- E. Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Ankara 1970, V, s. 35-36.

kararların alınmasından çekinen İngiltere, yeniden Osmanlı tarafına meyletmiş [62] ve 5 Ocak 1809'da ittifak yenilenmiştir. Bu antlaşmanın en önemli kısmı, Boğazların Osmanlı Devleti'nin bir meselesi olmaktan çıkıp, milletlerarası bir hadise haline gelmesiydi [63].

Osmanlı Devleti'ni sistemli şekilde yıkma politikasını kendisine gaye edinen Rusya, bu işi gerçekleştirmek için zaman zaman harp açtığı gibi, Osmanlı tâbiiyetinde yaşayan azınlıkları da kışkırtarak, kendi istekleri doğrultusunda kullanma yolunu da ihmal etmemiştir. Nitekim Rusya'nın destek ve teşvikiyle Rumlar, metbu`u Osmanlı Devleti'ne karşı 1821'de isyan bayrağını açmışlardır. Osmanlı Devleti'ni uzun süre meşgul edecek ve Yunanistan'ın bağımsızlığı ile neticelenecek olan bu isyanda Rusya tabiiki birinci derecede rol oynadı [64]. Rumlarla Rusların münâsebetleri Deli Petro zamanından (1695-1725) beri kuvvetlenmiş ve bundan yararlanan Rusya, XVIII. asır ortalarından itibaren Balkan memleketlerindeki hıristiyanlar arasında propagandasını artırmıştı. Katerina II zamanında (1762-1796) ise Rusya, Rumlar arasından seçtiği adamların yardımı ile Mora hıristiyanlarının ileri gelenlerini ve rahipler sınıfını umumi bir isyan fikrine

---

62- Charles Swallow, The Sick Man of Europe Ottoman Empire to the Turkish Republic 1789-1923, London 1973, s. 19.

63- Rene Piton, Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (çev. H. Nuri), İstanbul 1325, s. 20.

64- M.Çetin Varlık, Türk-Yunan İlişkilerinin Tarihi Seyri, Türk-Yunan İlişkileri Simpozyumu Bildirileri (21-22 Mayıs 1986), Erzurum 1989, s. 24.

kolayca yöneltebilmişti [65]. Rus çarı I. Nikola, 1825'te hâkimiyeti eline geçirir geçirmez Türk işleriyle meşgul olmaya başladı. Kendinden önceki çarlar gibi, Türk düşmanı olan Nikola'nın Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak siyaseti, Rus dış politikasının ana ilkelerinden biri haline geldi [66]. Rumların isyanı, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın yardımı sayesinde kısmen durgunluk safhasına girdi ise de, başta Rusya olmak üzere büyük devletlerin yardımı devam ediyordu. Bu meseleyi devleti yararına bir şekilde çözümlemek için Osmanlı Devleti üzerinde doğrudan doğruya baskı yoluna başvuran Çar I. Nikola, 1826 Mart'ında Osmanlı Devleti'ne verdiği bir ültimatomla Bükreş Antlaşması'nın uygulanması ile ilgili meseleleri görüşmek üzere Akkerman'da görüşmelerin başlatılmasını istedi. Çarın niyetini anlayan Osmanlı Devleti, O'nun isyana daha fazla karışmasını tehlikeli bulduğundan isteğini kabul etti. 1826'da yapılan görüşmeler sonunda imzalanan Akkerman Mukavelesi ile Rusya, Balkanlarda bazı avantajlar elde etti [67]. Yunan isyanında inisyatifi elinde bulunduran Rusya, Rumlara bağımsızlık yolunu açmak hususunda 4 Nisan 1826'da Petrograd'da İngiltere ile bir antlaşma imzaladı. Fransa'nın da katılması ile 6 Temmuz 1827'de bu defa Londra'da yeni bir antlaşma daha imzalandı [68]. Bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulmasını öngören bu antlaşma metni, Bâb-ı Âli tara-

65- Nikos A. Bees, Mora, İA, İstanbul 1970, VIII, s. 425.
66- Kurat, Rusya Tarihi, s. 323-324.
67- F. Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1960, Ankara 1973, s. 103.
68- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 117.

fından reddedildiği için, müttefikler diplomatik baskılarını artırdılar. Bununla yetinmeyen müttefikler, Navarin'de bulunan Türk ve Mısır donanması üzerine gemilerini göndererek 20 Ekim 1827'de düzenledikleri ani bir baskınla Osmanlı donanmasını mahvettiler [69]. İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile savaş halinde olmadıkları halde her nedense Rusya'nın emellerine alet olmuşlardı. Türk denizcilik tarihinde önemli bir yeri olan Navarin baskını ile birbirine denizlerle bağlı üç kıtaya yayılmış bulunan ve onaltı bin mil kadar kıyısı bulunan Osmanlı Devleti, birdenbire donanmasız kalıverdi. En güçlü Osmanlı savaş gemileri yanında en seçkin tecrübeli denizciler de toptan Navarin sularına gömüldüler [70]. 1826'dan önce Rum isyanının şiddetini kaybetmesinden istifade eden Sultan II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması ile bir bakıma ordusuz kalan Osmanlı Devleti [71], Navarin hadisesi ile de donanmasız kalmıştı.

Osmanlılar, Avrupa devletlerinin bu barbarca hareketlerini protesto ederek tarziye ve tazminat istedi. İngiltere ve Fransa hükümetleri bu protestoyu cevapsız bıraktılarsa da Rusya harp ilânı ile cevap verdi. Çar I. Nikola, Osmanlı Devleti'nin elinde kara ordusu ve donanmasının bulunmamasından istifade ile kısa zamanda Çargrad saydığı İstanbul'u ele geçirebileceğini umuyordu [72]. Rumeli ve Kafkas cephelerinde

69- Bilal N. Şimşir, Ege Sorunu -Belgeler- (1912-1913), Ankara 1976, I, s. XXIV.
70- a.g.e, s. XLII.
71- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 148-150.
72- Kurat, Rusya Tarihi, s. 324-325.

devam eden bu savaşta Ruslar, Osmanlı kuvvetleri karşısında her iki cephede önemli başarılar elde etti. Harp sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Rusya Osmanlı Devleti'nden yeni toprak alırken [73], başlangıçtan itibaren her türlü yardımda bulunduğu Yunanistan için taviz koparmayı başarıyor ve 1830'da Yunanistan'ın istiklâli Osmanlı Devleti'nce tanınıyordu [74].

Yunanistan'ın bağımsızlığı ile sona eren bu isyanla Osmanlı Devleti'nin problemleri tabiiki sona ermiş olmuyordu. Çünkü, bu defa devlet, bir valisinin isyanı ile başbaşa kalıyordu. Avrupa'yı uzun süre meşgul eden ve umumi bir Avrupa harbi meydana getirecek derecede tehlikeli safhalara giren Mısır Meselesi, vali Mehmed Ali Paşa'nın 1831'de Suriye'ye taarruzu ile tırmanış gösterdi. Fakat O'nun Suriye ile yetinmiyerek Anadolu'ya tecavüz etmesi ve bilhassa Konya'da kazandığı zaferle İstanbul'u ve Osmanlı hanedanını tehlikeye düşürmesi üzerine, meselenin sıradan bir isyan ve ilhak olmadığını ortaya koymuş ve bütün Avrupa devletlerini ilgilendiren birinci derecede siyasi bir hadise haline gelmiştir [75]. Osmanlı kuvvetlerine karşı zafer kazanarak ilerlemesini sürdüren Mısırlıları tek başına durduramıyacağını anlayan Sultan II. Mahmud, 1832'de Avrupa devletlerinden yardım istedi. Bu

73- Nihat Erim, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, Ankara 1953, I, s. 279-286.

74- Uçarol, a.g.e, s. 114.

75- Şinasi Altundağ, Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı -Mısır Meselesi- 1831-1841, Ankara 1988, I, s. 41.

devletlerden Avusturya, Fransa ve İngiltere olumlu cevap vermez iken, Rusya beklenmeyen bir şekilde hemen yardım edebileceğini bildirdi [76]. Rusya, zayıf ve kuvvetsiz bir Osmanlı Hükümeti yerine yeni ve kuvvetli bir devletin tesisini menfaatlerine aykırı bulduğundan Mehmed Ali Paşa'nın galip gelmesini istemiyordu. Son Osmanlı ordusunun Konya'da yenilmesi, Sultan Mahmud'u, Rusya'nın yardım teklifini kabule mecbur etti. Böylece Şubat 1833'te ilk yardım kuvveti İstanbul'a geldi [77]. Rus donanmasının İstanbul'a gelmesi üzerine telâşa düşen İngiltere ve Fransa, İstanbul'a birer elçi gönderdiler. Bu elçilerin gayretleri neticesinde Mehmed Ali Paşa ile Osmanlı Devleti arasında Adana ve Suriye Mehmed Ali Paşa'da kalmak şartı ile 7 Mayıs 1833'te Kütahya Antlaşması imzalandı [78]. Ancak bu antlaşma, taraflar arasında mevcud anlaşmazlıkları kesin olarak çözmekten uzaktı. Dolayısıyla geleceği garantiye almak zaruret halini almıştı. İngiltere ve Fransa, Mehmed Ali Paşa ile Bâb-ı Âli'nin arasını bulmaya çalışırlarken daha çok Paşa'nın menfaatlerini kollayan bir antlaşmayı imzalatmışlardı. Bundan dolayı, bu iki devlete güvenmenin doğru olmayacağını anlayan Padişah, Rusya ile bir ittifakın yapılmasını istedi. Neticede 8 Temmuz 1833'te iki devlet

76- Yüksel İnan, Türk Boğazlarının Siyasal ve Hukuksal Rejimi, Ankara 1986, s. 11.

77- Charles Sinyobos, Tarih-i Siyasî, Asr-ı Hazırda Avrupa (çev. Ali Reşad), İstanbul 1324, II, s. 324-325.

78- Edouard Driault, Şark Meselesi, Bidâyet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar (çev. Mehmed Nafız), İstanbul 1309, s. 196.

arasında Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalandı [79]. Bu, Rusya tarafından ifâ olunan hizmetin bir mükâfatı idi [80]. Altısı açık, biri gizli olmak üzere yedi maddeden meydana gelen ve sekiz yıllığına aktedilen bu sözleşmenin şüphesiz en önemli kısmı gizli maddede açıklanmaktaydı. Buna göre, iki devlet, herhangi bir devletin saldırısına uğrarsa, birbirlerine yardım edeceklerdi. Rus yardımı asker ve harp malzemesi göndermek şeklinde olacaktı. Buna karşılık ise Osmanlılar Boğazları Rusya ile harp halinde bulunan devletin donanmasına kapıyacak ve Rus harp gemilerinin de Boğazlardan geçişine izin verecekti [81]. Bu suretle Rusya, Osmanlı Devleti üzerinde bir nevi himâye hakkını elde ediyor, güvenliği açısından önem verdiği Boğazları, diğer devletlerin harp gemilerine kapattırıyor, böylece kendi donanmasını Karadeniz'de emniyet altına almış oluyordu [82]. Bu keyfiyet Londra ve Paris'te büyük bir endişeyle karşılandı. Öyle ki İngiltere, Fransa Hükümeti'ne Sıvastopol'a gidilip Rus donanmasının yakılması teklifinde bulundu. Bununla beraber bu devletler bilfiil icraata girişemedilerse de Hünkâr İskelesi Antlaşması'nı tanımıyacaklarını açıkladılar [83].

Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla büyük devletler Mısır Meselesi etrafında iki guruba ayrılmışlardı. Buna göre,

79- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 136.
80- Driault, a.g.e, s. 196.
81- Erim, a.g.e, s. 297-299.
82- Sinyobos, a.g.e, s. 365-366.
83- Driault, a.g.e, s. 197.

Rusya, Avusturya ve Prusya birinci gurubu, İngiltere ve Fransa da ikinci gurubu oluşturuyorlardı. Çar I. Nikola, gerek vâris, gerekse hâmi, ne olursa olsun Hindistan yolu üzerindeki Mısır'la ilgili meselede başrolü oynamayı düşündüğünden bu sebeple Avusturya ile 18 Eylül 1833 günü Şark Meselesiyle [84] ilgili olarak, Münchengratz Muahedesi'ni imzaladı [85]. Öte yandan Fransa'nın, Osmanlı kuvvetlerine karşı muvaffakıyetini devam ettiren Mehmed Ali Paşa ile yakın münâsebetler içine girmesi yüzünden İngiltere ile arası bozuldu. Bu durumdan ümitlenen Çar, İngiltere ile Şark Meselesi üzerinde anlaşabileceğini ummaya başlamıştı. İngiltere başbakanı Lord Palmerston da bir ara Rusya'ya yaklaşır gibi oldu [86].

Avrupa'da bu hadiseler olurken Osmanlılar, 3 Kasım 1839'

84- Aslında politika terimi olan Şark Meselesi, ilk defa 1815 Viyana Kongresi'nde, Rus çarı Aleksandr tarafından, Rum meselesine dikkatleri çekmek için ortaya atıldı. Bu tâbir kongreden sonra diplomatlar arasında çok kullanılmaya ve çeşitli manalar kazanmaya başladı. Şark Meselesi, XIX. yüzyılın ilk yarısında genel olarak Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğünün korunması, aynı asrın ikinci yarısında Türklerin Avrupa'daki topraklarının paylaşılması, XX. yüzyılda da İmparatorluğun bütün topraklarının bölüşülmesi manasında kullanıldı. Tarih bakımından Şark Meselesi'nin başlangıcı hususunda çeşitli görüşler olmakla beraber, konu halinde ortaya atılması XVIII. yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu andan itibaren olay olarak varolan bu mesele, 1815'te isimlendirildikten sonra, XIX. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Bkz. Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 203-204.

85- Tekindağ, a.g.e, s. 159.

86- Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 64.

da Tanzimat'ı ilân ederek ülkede yeni bir dönemi başlattı [87]. Ülkedeki ortodoksları Rusların elinden alarak rakip devletlerin menfaatlerini temin eden bir idare tarzı olarak değerlendirilen Tanzimat, işin başından beri Osmanlı Devleti'nin güçlenmesine karşı olan Rusya tarafından hoş karşılanmadı [88].

Karadeniz ve Boğazların Rusya'nın vesâyeti altında bulunmasını Avrupa için tehlikeli bir gelişme sayan ve bunu ortadan kaldırmak için azami gayret sarfeden İngiltere, 15 Temmuz 1840'da Londra'da Avusturya, Prusya ile Bâb-ı Âli arasında, Mısır müzâkerelerini sona erdiren bir mukavelenâme ile Mehmed Ali'ye karşı alınacak zecrî tedbirleri taşıyan bir protokol imzalatmaya muvaffak oldu.Bu protokolde, Rusya'nın İstanbul'daki imtiyâzlı durumuna son veren Boğazlarla ilgili bir maddeye de yer verilmişti ki buna göre, Osmanlı Devleti' nin Boğazlar hakkında cari olan eski haklarının ihlâl edilmiyeceği belirtildikten sonra, Devlet-i Aliyye'nin barış halinde Boğazlardan herhangi bir yabancı harp gemisinin geçirilmesine müsaade etmiyeceğine dair kat`î beyanatına karşılık olmak üzere dört akid devlet de Bâb-ı Âli'nin bu kararına saygı göstermeye söz veriyorlardı [89]. Bunu müteakib, 30 Ocak 1841'de Mısır'ın irsen Mehmed Ali Paşa'ya bırakılması yolu ile Mısır Meselesi kesin olarak halledildi. Bunun üzerine Fransa Hükümeti, 1840'da Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının kapalılığına dair aktedilen Boğazlar Mukavelenâmesi'ni

87- A.Cevad Eren, Tanzimat, İA, İstanbul 1970, XI, s. 719.
88- Sinyobos, Tarih-i Siyasî, III, s. 165.
89- Tukin, Boğazlar Meselesi, s. 222-224.

imzalamaya razı olduğundan 13 Temmuz 1841'de Bâb-ı Âli ile beş büyük devlet arasında genel bir mukavele imzalandı [90]. Buna göre, Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının Avrupa'nın bilcümle harp gemilerine kapalı olma hususu bir karara bağlanıyor ve yalnız sefâret maiyetine ait hafif tonajdaki gemilerin bu kaideden istisna tutulması hakkı Osmanlı Hükümeti'ne veriliyordu. Dolayısıyla Rusya, 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması ile kendisine sağladığı bütün menfaatleri bu sözleşme ile kaybediyor, Osmanlı Devleti'nin himayesi hakkını bundan sonra büyük devletlerle paylaşmış oluyordu [91]. Zaten Rusya bu sözleşmeyi kendi fikrine göre şöyle yorumlamıştı: "Zahirde Boğazlar her devletin donanmasına kapalıdır. Fiiliyata gelince yalnız Ruslar için kapalıdır. Bu kapılar diğer beş devlet, hususiyle bunların en kuvvetlisi olan İngiltere için her vakit açılabilir" [92].

Mısır Meselesi'nin hallinden sonra Osmanlı Devleti, Eflâk-Boğdan ile Suriye ve Lübnan'da çıkan ayaklanmalar dışında bir müddet sakin bir devre geçirdi. Fakat Çarlık Rusyası, bu devlet üzerindeki ananevi emellerini artık yalnız başına da olsa tahakkuk ettirmeye karar vermiş bulunuyor ve hareket geçmek için elverişli bir fırsat bekliyordu [93]. Bununla beraber bu işin zorluğunu da bilen Çar, İngiltere ile müşterek bir karara varmanın daha doğru olacağı düşüncesiyle

90- Tukin, a.g.e, s. 226-227.

91- Driault, a.g.e, s. 214-215.

92- Piton, a.g.e, s. 26.

93- Reşat Sagay, XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler, İstanbul 1972, s. 81.

İngiltere'ye Osmanlı Devleti'nin paylaşılması teklifinde bulundu [94]. Çarın 1844'te İngiltere'yi ziyaretinde yaptığı bu teklife, İngiliz devlet adamları müspet cevap vermedilerse de Nikola görüşmelerden fazlasıyla memnun kalmış ve İngiltere ile bu meselede bir anlaşmaya varabileceğine hükmetmişti [95]. Nihayet III. Napoléon'un yükselmesi üzerine Fransa ile İngiltere arasında başgösteren rekabetten faydalanmaya karar verdi ve Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için İngiltere ile uzlaşmak siyasetini takibe başladı [96].

1848 İhtilâlinde isyan eden Macarları tedip için 1849'da Rusya'nın Macaristan'a girerek isyanı bastırması üzerine ülkeden kaçıp Osmanlılara sığınan mülteciler, yeni bir problemin çıkmasına sebep oldu. Çünkü Rusya, Bâb-ı Âli'den bu mültecilerin iadesini istemiş, ancak isteğin reddi üzerine Avusturya ile beraber Osmanlı Devleti'yle münasebetlerini kesmişti. Ancak Bâb-ı Âli'nin bu davranışı Avrupa'da takdirle karşılandığından İngiltere ve Fransa'nın yardımını sağladı. Bu destek Çarı ürküttüğünden her iki devlet yeniden Bâb-ı Âli ile siyasi ilişki kurdular [97]. Bu gelişmelere rağmen Çar, Osmanlılar hakkındaki emellerinden asla vazgeçmiyecek ve bu defa Makamat-ı Mübareke Meselesi'ni öne sürerek gayesini gerçekleştirmeye çalışacaktır.

94- Paul Hoire, Türkiye Nasıl Paylaşıldı, İstanbul 1329, s.25.
95- Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 65-67.
96- Kurat, Rusya Tarihi, s. 327.
97- Heyet, Mufassal Osmanlı Tarihi, İstanbul 1963, VI, s. 3009-3010.

B- Sinop Baskını Öncesinde Osmanlı-Rus Münâsebetleri

a- Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Rusların Eflâk ve Boğdan'ı İşgâli

Hz. İsa'nın doğduğu, yaşadığı, hıristiyanlık dinini ilk önce yaydığı, annesi Hz. Meryem'in ömrünü geçirdiği bir yer olan Kudüs (Jerusalem) ve civarındaki kilise ve ziyaretgâhlar bütün hıristiyanlarca mukaddes sayılan yerlerdendi. Bir kısmı üzerinde Ortodoksların, Katoliklerin ve Grigorien (Ermeni) lerin çeşitli verilmiş hak ve imtiyazları bulunuyordu [98]. Bu mukaddes yerlere tasarruf ve hizmet hususunda ötedenberi birbirleriyle kavga ve mücadele halinde bulunan Ortodoks ve Katolik mezhepleri mensupları, hak iddialarını ellerindeki muhtelif resmi vesikalara dayandırmakta idiler. Katoliklerin elindeki belgeler ortaçağlara, Ortodokslarınki ise halife Hz. Ömer'e kadar uzamaktaydı [99].

Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim, Kudüs ve çevresini zaptettikten sonra, bu mezheplerin mübarek makamlardaki

---

98- Hıristiyanlarca mübarek sayılan yerler şunlardı: 1- Kamame kilisesi, 2- Hz.İsa'nın mezarı olduğu iddia edilen yer ile etrafındaki arazi, 3- Hz.Meryem'in türbesi olduğu iddia edilen yer ile buna bitişik bahçe, 4- Beytü'l-Lahm' da bulunan büyük kilise, 5- Tahunü'l-Atik Meydanı ve mahzenleri, 6- Reate mağarası ve etrafındaki arazi, 7-Mehd Mağarası, 8- Hacer-i Mugtesil. Bkz. Heyet, Mufassal Osmanlı Tarihi, VI, s. 3017.

99- Bekir Sıtkı Baykal, Makamat-ı Mübareke Meselesi, Belleten (Nisan 1959), XXIII/90, s. 243.

haklarını tanımıştı [100]. Oğlu Sultan Süleyman da 1535'de bu yerlerin tasarrufunu Lâtinlere ihsan etmişti [101]. Mübarek makamların tasarrufu hususunda bu mezhepler arasında zaman zaman çıkan anlaşmazlıklarda Osmanlı Hükümeti, taraflar arasında bir çeşit hakem rolünü oynamış ve her defasında hakkı tecelli ettirerek bunu resmi bir belge ile teyid etmiş, böylece devletin başına önemli bir mesele açılmasına engel olunmuştur [102].

Osmanlı Devleti ile Fransa arasında 1740'da yenilenen kapitülasyonlar ile Fransa, Osmanlı ülkesindeki Lâtinlerin hâmiliğini elde etmiş, ayrıca Kudüs dışındaki mukaddes yerlerin muhafaza hakkı da Lâtinlere verilmişti [103]. Bununla beraber Fransa'nın bu hâmiliği 1789 inkılâbına kadar devam etti. İhtilâlden sonra kurulan hükümetler, lâiklik prensibini esas almış olduklarından, Mübarek Makamlarda Fransa'nın o güne kadar müdafaa ettiği haklarla ilgilenmediler. Böylece buradaki Katolikler himayesiz kaldı [104]. Buna mukabil Osmanlı ülkesindeki Ortodoks tebaa, 1774'te imzalanan antlaşma ile Rusya'nın himâyesine girmişti [105].

1815 Viyana Kongresi sonrasında Fransa'da krallık yeniden kurulunca, Fransa kralları vaktiyle kapitülasyonların

---

100- Hayreddin, 1270 Muharebesinin Tarih-i Siyasisi, İstanbul 1326, s. 97.
101- a.g.e, s. 68.
102- Baykal, a.g.m, s. 243.
103- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 225.
104- Heyet, a.g.e, s. 3018.
105- Kurat, Rusya Tarihi, s. 290.

Katoliklere tanımış olduğu haklardan tekrar faydalanmak istedilerse de bu sefer Ortodoksların hâmisi Rusya'yı karşısında buldular. Bu durum 1848 İhtilâllerine kadar devam etti [106]. 1851 sonuna doğru Fransa İmparatoru olan III. Napoléon, selefi Louis de Philippe idaresinin aksine olarak aktif bir siyaset takibine başlamış, yeni saltanatındaki kanunsuz ayıbını örtmek için parlak işler yapmayı hedeflemiş, başlıca dayanağı olan Katolik Partisi'ni memnun etmek için de doğudaki Lâtinleri koruma politikasını benimsemişti[107]. Bununla beraber iki büyük mezhep mensupları ve bunların hâmileri arasındaki mücadele ve gerginliğin şiddetlenmesi, Beytü'l-Lahm'da eskiden Katoliklere ait iken, sonradan Ortodokslar tarafından zaptedilmiş olan Mevlid-i İsa mağarasındaki bir yıldızın, 1 Kasım 1847'de Ortodoksların ayini sırasında aniden kaybolması ve bundan dolayı Katoliklerin Ortodoksları bu yıldızı çalmakla itham etmelerinden kaynaklandı [108]. Bu şekilde gittikçe alevlenen meseleye hal çaresi bulmak üzere Fransa, İstanbul sefiri General Aupick'i 28 Mayıs 1850'de Hariciye Nezâreti'ne bir nota vermekle görevlendirdi. Bu notada, 1740 Kapitülasyon Antlaşması'nın onüçüncü maddesi ile Lâtinler için temin edilmiş ancak zamanla Ortodoksların eline geçmiş olan yerlerin iadesi isteniyordu [109].

106- Heyet,a.g.e, s. 3018-3019.

107- Abdurrahman Şeref, Tarih Musâhabeleri, İstanbul 1339, s. 152.

108- Baykal, a.g.m, s. 224.

109- A. Fuat Türkgeldi, Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye (yayına haz. B.Sıtkı Baykal), Ankara 1987, I, s. 2.

Fransa'nın bu hareketi ile Mukaddes Makamlar Meselesi, 1850 yılı ortalarından itibaren uluslararası bir gerginliği meydana getirerek Osmanlı Devleti'ni hem Rusya ve hem de Fransa'nın ağır baskılarına hedef ettiği gibi [110], Ortodoksların hâmisi Çar I. Nikola'nın buna muhalefet etmesi ile de 1853-1856 Osmanlı-Rus Harbi'nin çıkmasına sebebiyet vermiştir [111].

Fransız elçisinin bu notasına, Hariciye Nâzırı Âli Paşa tarafından verilen cevabî notada, Bâb-ı Âli'nin muahedelere daima bağlı kaldığı ve bunları yürürlükte saymakta devam ettiği ifade edildikten sonra, Kudüs'te bulunan hıristiyan ziyâretgâhlarının tamamında, hıristiyan mezheplerinin ziyaret etme hakkının ellerindeki belgelerle sabit olduğu, dolayısıyla bu konunun bir komisyonca tetkik edilmeden Bâb-ı Âli'nin kesin bir söz vermesinin mümkün olamıyacağı belirtilmekteydi [112]. Ancak Âli Paşa'nın bu cevabından tatmin olmayan Aupick, yeni bir nota ile Bâb-ı Âli'den 1740 Kapitülasyonlarını hâlâ sayıp saymadığını sordu. Selefine göre daha büyük bir gayretle işin peşine düşen yeni sefir General Lavalette, Âli Paşa'dan bu soruya müspet cevap aldıktan sonra meseleyi enine boyuna incelemek üzere bir karma komisyonun kurulmasına razı oldu. Böylece komisyon çalışmalarına başladı.

110- Bilal N. Şimşir, Kırım Savaşı Arefesinde Mustafa Reşid Paşa'nın Yazışmaları, Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri -Bildiriler- (Ankara 13-14 Mart 1985), Ankara 1987 s. 78.

111- Türkgeldi, a.g.e, s. 2.

112- Baykal, a.g.m, s. 246-247.

Ancak bu defa, durumdan haberdar olan Çar I. Nikola'nın elçisi vasıtasıyla Padişah'a gönderdiği ve statü quonun muhafaza edilmesini isteyen mektubu, Bâb-ı Âli'yi müşkil duruma soktu. Bunun üzerine Bâb-ı Ali, komisyonu feshederek kendiliğinden hüküm vermek üzere maslahatı eline aldı [113].

Mübarek Makamlar Meselesi ile ilgili Bâb-ı Âli'nin aldığı yeni kararlar Fransa ve Rusya tarafından hoş karşılanmadı. Fransa ile ilişkilerini müspet yönde geliştiremiyen Çar I. Nikola, bu defa Osmanlı Devleti'nin parçalanması ile ilgili fikirlerini, İngiltere'nin Saint Petersburg elçisi Sir George Hamilton Seymour'a açarak, İngiltere ile bu konuda anlaşmak istedi. Çar, birkaç defa görüştüğü Seymour'a "Hasta Adam" diye nitelendirdiği Osmanlıları parçalamak teklifinde bulundu. Elçi tarafından İngiltere'ye ulaştırılan bu öneri, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana bir politika izlemekte olan İngiltere tarafından tabiiki hemen reddedildi. İngiltere'nin konu ile ilgili tutumu 9 Şubat 1853 tarihli bir yazı ile Sir G. H. Seymour'a bildirildi [114]. İngiltere'nin Rusya'nın düşmanı olmadığı intibaının verilmesine dikkat edilen bu yazıda, Rusya ile İngiltere'nin, Türkiye'nin bütünlüğü ve bağımsızlığını desteklemede işbirliği yapmalarının gerektiğine de işâret edilmekteydi [115].

Osmanlı Devleti'ni parçalamak hususunda İngiltere ile

113- Baykal, a.g.m, s. 247-249.

114- Şimşir, a.g.m, s. 77-78.

115- Hugh Seton-Watson, The Russian Empire 1801-1917, Oxford 1967, s. 317-318.

anlaşamayan Çar, bu defa kalabalık bir maiyetle Prens Aleksandr Sergeyeviç Mençikov'u Bâb-ı Âli nezdinde bazı taleplerde bulunmak üzere İstanbul'a gönderdi. Elçiye verilen talimatnâmede, Kudüs'teki Mukaddes Makamlar üzerinde Katoliklere tanınan hakların geri alınıp bunların Ortodokslara verilmesi, Osmanlı ülkesindeki Ortodoksların Rusların himâyesi altında olduklarının tanınması ve Rusya ile Osmanlı Sultanı arasında bir tedafüi ittifakın akdi gibi gayet mühim maddeler vardı [116].

28 Şubat 1853 günü eşi görülmemiş bir debdebe ve gösterişle İstanbul'a gelen Prens, birkaç gün sefarette temaslar yaptıktan sonra, protokol icabı kendisini resmî kıyafetle bekleyen Hariciye Nâzırı Fuad Paşa'yı çiğniyerek doğrudan doğruya Sadrâzam Mehmed Ali Paşa ile görüştü. Çar'ın mektubunu takdim etmek üzere Padişah'ın huzuruna giderken de resmî üniformasını giymeyen [117] Rus elçisinin bu hâl ve tavırları ciddi endişelerin doğmasına sebep oldu. Hariciye Nâzırı Fuad Paşa'nın istifa ederek yerine Rıfat Paşa'nın getirilmesini müteakip P. Mençikov, Bâb-ı Âli'ye sert notalar vermeye başladı. Bir yandan Rum Ortodoks kilisesinin Mukaddes Makamlar Meselesi'ndeki isteklerinin kabulünü, öte yandan Ortodoks tebaa üzerinde Rus himâyesinin kurulmasını istiyordu. Bu konuda Bâb-ı Âli ile bir anlaşma dikte etmeye uğraşıyordu. Ancak böyle bir anlaşma, Osmanlı tebaası olan oniki milyon Ortodoks'u Rus himâyesi altına sokacak, Osmanlı Devleti'ni

---

116- Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 72.

117- Baykal, a.g.m, s. 254.

adeta Rusya'nın uydusu durumuna düşürecekti [118]. Rıfat Paşa, İstanbul'a dönmüş olan İngiliz elçisi ile Fransız elçisinin görüşlerini aldıktan sonra, P. Mençikov'un isteklerinin Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilemiyeceğini bildirdi [119].

Rus elçisinin İstanbul'a geldiği sırada ülkesinde bulunan İngiliz elçisi Lord Stratford Canning de hemen İstanbul'a dönmüş ve Mübarek Makamlar Meselesi'nde birinci derecede rol oynamaya başlamıştır. Onun Bâb-ı Âli'ye tavsiye ettiği tedbirlerin, Bâb-ı Âli tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır. Nitekim O, İstanbul'a gelir gelmez, Rıfat Paşa ile bir görüşme yapmış ve şu tavsiyelerde bulunmuştu [120]:

"Mübarek Makamlar Meselesi'ni Ruslardan gelmiş, gelecek diğer tekliflerden ayrı kılmaya, ayrı tutmaya çalışın. Başlangıçta tuttuğunuz yol iyisidir ve bu yolda hem Rusya'yı ve hem de Fransızları memnun edecek bir hâl çaresine varılabilmesi imkânının hâlâ açık olduğunu sevinçle görmekteyim. Prens Mençikov karşınıza daha başka tekliflerle çıktığı zamanlar, bu tekliflerin niteliği, çapı ve sebepleri üzerinde etraflı bilgi verilmedikçe müzâkereye girmekten kaçınmakta hürsünüz. İnceleme sonunda bunların, Sultan'ın egemenlik haklarını kısıcı olduğu anlaşıldığı zaman ise gene onları reddetme hakkını elinizde tutacaksınız. Sultan için egemenlik haklarını kullanarak ortadaki haksızlıkları gidermekten

---

118- Şimşir, a.g.m, s. 79.

119- Driault, Şark Meselesi, s. 233.

120- Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları, (Stanley Lane Poole'ün kitabından özetleyip Türkçe'ye çev. Can Yücel), Ankara 1959, s. 174.

ve Rusya'nın şikâyetlerini karşılamak üzere eldeki antlaşma hükümlerinin daha sıkı uygulanmasına girişmekten daha makul bir yol olamaz".

Ağır bir mücadeleye atılmaktan kaçınmak isteyen İngiltere, mutavassıt ve Bâb-ı Âli'yi teskin edici rol oynadı. Aynı zamanda İstanbul'daki Fransız sefirini Bâb-ı Âli tarafından çıkarılan iki fermana karşı hiçbir itirazda bulunmamaya teşvik etti. Fransa da Mençikov'un Mübarek Makamlar Meselesi'nde yalnız tam bir hoşnutluk elde etmek istediğini zannettiğinden, barışın korunması maksadıyla Rusya'ya bazı imtiyazlar verilmesine muvafakat eyledi. Bunun üzerine Bâb-ı Âli tarafından 23 Nisan ve 5 Mayıs'ta çıkarılan iki fermanla Rusya'ya Ortodokslar hakkında talep ettiği bazı menfaatler verildi. Bu keyfiyet aynı gün, sözkonusu fermanların birer kopyası eklenerek, bir takrirle İstanbul'daki Fransız ve Rus elçilerine bildirildi [121]. Ne varki o ana kadar olağanüstü memuriyetinin gerçek mahiyetini gizlemeye çalışmış olan Prens Mençikov, bu müsaadelerle iktifa etmedi ve nihayet baklayı ağzından çıkardı. 5 Mayıs'ta Bâb-ı Âli'ye sunduğu yeni takririnde, evvelce Devlet-i Âliyye nezdinde ileri sürüp de o vakte kadar gizli tutmaya çalıştığı istek ve tekliflerine bir ültimatom şeklini verdi ve Rus Çarı'nın Rum reayası üzerindeki meşrû hâmi sıfatını tanıması şartı ile Osmanlı Devleti'ne Rusya'nın daimi ittifakını teklif etti. Bunun için de bu antlaşma tasarısının Fransız ve İngiliz

---

121- Tukin, Boğazlar Meselesi, s. 236.

elçilerinden gizli tutulacağına dair Rıfat Paşa'dan teminat istemiş olan Mençikov, cevap için beş günlük süre tanıdı [122]. Mençikov'un bu davranışı ile Osmanlı Devleti'ni diğer Avrupa devletleri nüfuzundan çıkarıp kendi tesir sahasına almak istediği anlaşılmaktadır. Mençikov'un bu faaliyetlerinin yanısıra Rusya Eflâk ve Boğdan hududlarına askerî tahşidata da başlamıştı [123].

Bâb-ı Âli, Mençikov'un isteklerini Fransa ve İngiltere elçilerine bildirerek onların bu hususta ki fikir ve görüşlerini aldıktan sonra, Rıfat Paşa vasıtasıyla Mençikov'a, hükümeti adına sunduğu takririn Osmanlı Devleti'nin müstakil siyaset ve egemenlik haklarıyle kabili telif olmadığı için kabul edilemiyeceğini bildirdi [124]. Bu cevaba rağmen Mençikov, 11 Mayıs günü Bâb-ı Âli'ye bir ültimatom daha verdi. İsteklerinin kabul edilmemesi durumunda ilişkilerin kesileceğini, bundan doğacak tüm sonuçların sorumlusunun Osmanlı Hükümeti olacağını belirten elçi, cevap için bu defa üç günlük süre tanıdı [125]. Bu arada 13 Mayıs 1853 günü Osmanlı kabinesinde yapılan değişiklikle, Mustafa Reşid Paşa Hariciye Nâzırlığına [126], Mustafa Nâili Paşa da Sadaret Makamına getirildi [127]. Çok kritik bir dönemde Hariciye Nâzırı olan

---

122- Tukin, a.g.e, s. 236-237.
123- Eren, Tanzimat, İA, VIII, s. 740.
124- Tukin, a.g.e, s. 237.
125- Şimşir, a.g.m, s. 80.
126- Ercüment Kuran, Mustafa Reşid Paşa, İA, İstanbıl 1964, IX, s. 703.
127- Mahmud Kemal İnal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, İstanbul 1969, I, s. 75.

Reşid Paşa, İngiliz elçisi ile görüştükten sonra, Mençikov' dan yeni göreve gelmesi dolayısıyla cevap için birkaç günlük süre istedi. Fakat Mençikov, 15 Mayıs'ta verdiği cevapta, resmî ilişkilerini kestiğini, ancak en kısa zamanda cevap verilmesi için biraz bekliyeceğini, Bâb-ı Âli yine tereddüt ederse, Rus elçisi ile birlikte İstanbul'u terkedip gideceğini bildirdi [128]. Birkaç gün içinde Bâb-ı Âli'de hükümet ve devlet ricalinin iştiraki ile yapılan bir toplantıda, evvelce Rusya'ya verilen cevaplarda ısrar edilmesine karar verildiğinden, bu keyfiyet bir takrir ile Prens Mençikov'a bildirildi [129]. Mençikov, Osmanlı Hükümeti'nin bu cevabını, münasebetlerini kesmek için bir sebep olarak kabul etti. 19 Mayıs'ta iki devlet arasında münasebetlerin kesildiği halka ilân olundu. İstanbul'u terketmek üzere Büyükdere'de kendisini bekliyen vapura giden Mençikov, fırtına sebebiyle hemen hareket edemedi. Bu arada İstanbul'daki dört büyük devletin elçileri toplanarak, iki devletin arasını bulmak için, Mençikov nezdinde son bir teşebbüste bulundularsa da bundan da bir fayda sağlanamadı. Nihayet Prens Mençikov, 21 Mayıs'ta elçilik personeli ile İstanbul'dan ayrıldı [130]. Rusya sefaretinin hareketinden sonra Bâb-ı Âli, İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya elçilerine birer takrir göndererek, Mençikov'un elçilik faaliyetlerinin yanısıra Rusya'nın Osmanlı Devleti sınırlarına yakın bölgelerde askerî hazırlıklara

---

128- Şimşir, a.g.m, s. 80.
129- Tukin, a.g.e, s. 238-239.
130- Karal, a.g.e, s. 230.

giriştiği hakkında bilgi verdi [131].

Prens Mençikov'un İstanbul'dan ayrılması ile mesele çözülmüş olmuyordu. Bu defa Rusya Hariciye Nâzırı Kont Nesselrode, Reşid Paşa'ya yazdığı 31 Mayıs tarihli mektubunda, Mençikov'un davranışını haklı buluyor, diplomatik ilişkilerin kesilmesinden doğacak sonuçları Reşid Paşa'nın takdir edeceğini söylüyor ve Rus ordularının birkaç hafta içinde Osmanlı sınırlarını geçeceğini bildiriyordu. Mektubun devamında, bu harekâtın Padişah'a savaş açmak anlamını taşımıyacağını, yalnız Rusya'nın istediği maddî garantileri elde etmek amacına yönelik olduğunu ileri süren Kont, Mençikov'un İstanbul'dan ayrılmadan önce Bâb-ı Âli'ye bırakmış olduğu nota taslağının imzalanarak, Odessa'da bekleyecek olan Mençikov'a iletilmesini istiyordu. İsteklerinin yerine getirilmesi için sekiz günlük süre tanımıştı [132].

Rusya Hükümeti, Nesselrode'ın Reşid Paşa'ya gönderdiği mektubu, İngiltere'ye duyurdu. Aynı zamanda Osmanlı Hükümeti'ni uzlaşmaz tutum takınmakla suçlayarak İngiltere'ye şikâyet etti ve bu durumda Rusya'nın Eflâk ve Boğdan'ı işgâl etmeye karar verdiğini bildirdi. Ayrıca İngiliz Hükümeti'nden, Rus isteklerinin kabul edilmesi hususunda Osmanlı Hükümeti'ne baskı yapmasını istemekteydi [133].

Hariciye Nâzırı Reşid Paşa, 4 Haziran 1853'te, hükümetinin red cevabını, Memleketeyn'in muhtemel işgâline karşı

131- Tukin, a.g.e, s. 239-240.
132- Şimşir, a.g.m, s. 83.
133- a.g.m, s. 83-84.

protestosunu ve olağanüstü elçi göndermek suretiyle Saint Petersburg'da müzâkereleri devam ettirmeye hazır olduğunu bildiren mektubunu Nesselrode'ye gönderdi [134].

Bu gelişmeler üzerine Çar I. Nikola, kendi nazarında ne harp, ne de barış demek olan bir tedbire, yani rehin olarak Memleketeyn'in işgâline karar verdi ve ordusunu sınırlara yerleştirdi. Fakat aynı zamanda Avusturya vasıtasıyla da Osmanlı Devleti'ni Rus tekliflerine boyun eğdirmek için diplomatik faaliyetlere girişti. Ancak Avusturya, bu hususun ilgili büyük devletler arasında halledilmesi gerektiğini bildirdi. Bunun üzerine Çar I. Nikola, 26 Haziran 1853 günü Rus halkına hitaben neşrettiği beyannâmede, bir fütuhât harbine girişmediğini, bilakis Ortodoks inancının korunması maksadıyla kuvvetlerine Memleketeyn'e girmek emrini verdiğini bildiriyordu [135]. Rus çarının bu beyannâmesinden bir gün önce, yani 25 Haziran'da İngiliz ve Fransız donanmaları Beşike Körfezi'ne gelmişlerdi. Mençikov, elçiliği sırasında Bâb-ı Âli ile olan müzâkeratının bu iki devletten gizli tutulmasını istemişse de Bâb-ı Âli, İngiliz ve Fransız maslahatgüzârlarını muntazaman haberdar etmiş ve donanmaların ihtiyaten Çanakkale civarına gelmelerini ilkönce bu maslahatgüzârlardan istemişti. Daha sonra Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetlerin gerginleşmesi üzerine, 1841 Boğazlar Mukavelenâmesi'nce Çanakkale Boğazı bütün yabancı

134- Tukin, a.g.e, s. 240.

135- a.g.e, s. 243.

harp gemilerine barış zamanlarında kapalı olması sebebiyle İngiliz ve Fransız donanmaları, Çanakkale Boğazı dışında, Anadolu sahilinin Bozcaada hizasında bulunan Beşike Körfezi'ne gelip demirlediler [136]. Rusya,ileri sürdüğü diğer bahanelerin hiçbir tesiri olmadığını sezince, Memleketeyn topraklarına karşı evvelce karar vermiş ve bildirmiş olduğu yürüyüşünü mazur göstermek için donanmaların Adalar denizine gelişini bahane kabul etmiştir [137]. Nitekim Rus orduları General Mihail Dimitriyeviç Gorçakov komutasında Prut Nehrini geçerek Memleketeyn'i işgâle başladı[138]. İlerlemesine devam eden Rus ordusu, 16 Temmuz'da Bükreş'e kadar geldi [139]. Eflâk ve Boğdan'daki Rus ordusunun faaliyetleri hakkında Rumeli ordusu müşiri Ömer Paşa ve Varna muhafızı Zeynel Abidin Paşa tarafından Bâb-ı Âli'ye bilgi verilmekteydi [140]. Zeynel Paşa'nın haberine göre General Gorçakov, ordusu için Bükreş'i merkez olarak seçmiştir [141].

Makamat-ı Mübareke Meselesi'nde tarafların isteklerini yerine getirerek kısa sürede neticelendirmek isteyen Bâb-ı Âli, konu hakkında İngiliz ve Fransız elçilerine de bilgi vermiştir. Özellikle Reşid Paşa'nın Hariciye Nâzırlığı sırasında İngiliz elçisinin tavsiyeleri doğrultusunda karar alındığından Rusya ile anlaşma sağlanamamış ve harp kaçınılmaz olmuştur. Bu konuda ileride bilgi verilecektir.

136- İ.Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1972, IV, s. 143-144.
137- Tukin, a.g.e, s. 243.
138- Yorga, Osmanlı Tarihi (çev. B.Sıtkı Baykal), Ankara 1948, V, s. 463.
139- BOA, İr.-DH, No: 17364, L. 4.
140- BOA, İr.-DH, No: 17310.
141- BOA, İr.-DH, No: 17310, L. 2.

b- Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Harp İlânı

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne harp ilân etmeden Eflâk ve Boğdan'ı işgâl etmesi, iki devlet arasındaki barış durumunu bozmuştu. Bu gelişme üzerine alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere, 11 Temmuz'da Bâb-ı Âli'de bir umumi meclis toplandı. Meclis, işgâli, mevcud muahedeleri bozucu mahiyette telâkki etmekle beraber, taraflar arasında tam bir harp sebebi olamıyacağına da hükmedildiğinden, hem Rusya nezdinde protesto edilmesine ve hem de Avrupa devletlerine resmen bildirilmesine ve her ihtimale karşı müdafaa vaziyetinde kalınmasına karar verildi [142]. Osmanlı Hükümeti, başta İngiltere olmak üzere, diğer Avrupa devletlerinin tavsiyelerine uyarak böyle bir karar almıştı [143]. Nitekim 14 Temmuz 1853'te Bâb-ı Âli tarafından yayınlanan protestoda, Osmanlı ülkesinin bölünmez bir parçası olan Eflâk ve Boğdan'ın işgâlinin, Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşmalara ve özellikle 1841 Antlaşması'na aykırı bir saldırı olduğu ve bir savaş ilânı gibi görüldüğü ve bu saldırının Bâb-ı Ali'ye de silâha başvurma hakkı verdiği belirtilerek, saldırının açıkça ve resmen protesto edildiği vurgulandı [144].

Bu arada işgâle uğrayan Eflâk ve Boğdan prensleri, işgâli kınayan birer protesto yayınladılar. Hariciye Nâzırı Reşid Paşa, yine 14 Temmuz'da Eflâk ve Boğdan'ın protestolarını bir

142- S. Adolphus Slade, Türkiye ve Kırım Harbi (çev. A. Rıza Seyfi), İstanbul 1943, s. 67.
143- Uçarol, Siyasi Tarih, s. 156.
144- Şimşir, Reşid Paşa'nın Yazışmaları, s. 86.

nota ile İngiliz, Fransız, Avusturya ve Prusya elçilerine iletti ve durumu Rusya ile birlikte 1841 Antlaşması'na imza koymuş olan bu dört devletin takdirlerine sunduğunu belirtti. Osmanlı Hükümeti'nin barıştan yana olduğunu ve Rusya'ya karşı gerçekten dostluk duyguları beslediğini de ekledi [145].

Osmanlı Hükümeti, kendine göre bazı tedbirler almaya çalışırken, öte yandan elçilerin siyasî faaliyetleri de devam ediyordu. Reşid Paşa, elçilerin tavsiyesine uyarak 20 Temmuz'da Kont Nesselrode'a bir mektup yazdı. Eflâk ve Boğdan'ın işgâlini protesto etmek zorunda kalmış olan Bâb-ı Âli'nin Rusya'ya karşı hâlâ dostluk duyguları beslediğini vurguladı. Reşid Paşa, Osmanlı hıristiyanlarının eski imtiyazlarını yenileyen padişah fermânlarının örneklerini de mektubuna eklemiş ve Rusya'nın bunlardan hoşnut kalacağını umduğunu da belirtmiştir [146].

Bu şekilde Bâb-ı Âli, Rusya ile yeni bir harbe girmemek için son diplomatik çabayı gösterirken, dört büyük devletin Viyana elçileri de taraflar arasında anlaşma sağlamak gayesiyle Viyana'da bir araya geldiler. O güne kadar iki devlet arasında devam etmekte olan münazaata seyirci kalan Avusturya, Rusya'nın Tuna sahillerinde genişleyerek nüfuz kazanmasından endişeye düştüğü için harekete geçmişti. Hariciye Nâzırı Kont Boul, Viyana'da bulunan İngiliz, Fransız ve Prusya elçilerini, konuyu görüşmek ve bir neticeye bağlamak

---

145- Şimşir, a.g.m, s. 87-88.
146- a.g.m, s. 88.

üzere toplantıya davet etti [147]. Toplantıya katılan bu elçilerin, 28 Temmus 1853 'te hazırladıkları Viyana notasına göre,Sultan, Küçük Kaynarca ve Edirne Antlaşmalarının hıristiyan tebaası hakkındaki maddelerini yeniden onayladığını bildirecek, Rusya ile Fransa bunların yerine getirilmesinde garantör olacaklardı. Çar bunu derhal kabul etti. Ancak Bâb-ı Âli, notanın kendisine danışılmadan hazırlanmasından ve Sultan'a gösterilmeden Çara gönderilmesinden güceniklik duyduğundan,Ortodoks tebaa ve papazlarına tanınan imtiyazların Ruslarla yapılan anlaşmaların sonucu değil, Sultan'ın bahşlarının sonucu olduğu kesin olarak belirtilmediği takdirde notayı kabul edemiyeceğini bildirdi [148]. Fakat Rusya, Bâb-ı Âli tarafından metnin bazı yerleri değiştirilip Viyana'ya, bu şehirden de Saint Petersburg'a ulaştırılan Viyana tasarısını kabul etmedi. Kont Nesselrode, 7 Eylül günlü notasında red cevabının sebebini, Rus isteklerinin ölçüsüzlüğünü artık aşikâr olarak meydana çıkaran izahlarla göstermeye ve anlatmaya çalıştı. Bunun üzerine Fransa ve İngiltere, artık aracı rolünde bulunmayacaklarını bildirdiler [149].

Bu sırada İstanbul'da medrese talebeleri savaş lehinde nümâyişlere başlamışlardı. Olayları yakinen takib eden halkın sabrı taşmak üzereydi. 25 Eylül'de Çırağan Sarayı'nda

---

147- Türkgeldi, a.g.e, s. 24-25.

148- Stanford J. Shaw-Ezel K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye (çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1983, II, s. 177.

149- Tukin, Boğazlar Meselesi, s. 247-248.

Reşid Paşa'nın başkanlığında vükelâ, devlet ricali ve ulemadan mürekkep 163 kişilik fevkalâde bir meclis toplanıp durum incelendi. Devletlerarası siyasî görüşme ve pazarlıklara son verilerek Rusya ile savaşa başlanması için Padişah'a rica edilmesi hususu ittifakla kararlaştırıldı. Bunun üzerine Sultan Abdülmecid, 29 Eylül'de bir Hatt-ı Hümayun'la fevkalâde meclisin kararını kabul ve tasdik etti [150]. Ayrıca mülkî âmirlere gönderilen aynı tarihli Hatt-ı Hümayun ile bu karardan söz edilerek savaş sorumluluğunun Rusya'ya aid olduğu ve Türk Ortodoks uyrukluların bu hususta suçları olmadığı cihetle, diğer uyluklulardan farklı bir işleme tâbi tutulmamaları bildirildi. Bunun üzerine Ermeni ve Rum patrikleri, hükümete içten bağlılıklarını bildirdiler. Diğer taraftan Rumeli ordusu başkumandanı Ömer Paşa'ya bir yönerge gönderilerek, Eflâk ve Boğdan'ın boşaltılması için Rus başkumandanına onbeş günlük bir süre verildiği ve bunun sonunda boşaltma olmadığı takdirde harekâta başlanacağı hakkında bir mektup göndermesi emredildi [151]. Bunun üzerine Ömer Paşa, 4 Ekim 1853'te, ültimatom niteliğini taşıyan mektubunu General Gorçakov'a gönderdi. Paşa bu mektubunda, onbeş gün içinde Eflâk ve Boğdan'ın boşaltılmasını istemekte ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında harp hâlinin başlımış olduğunu bildirmekteydi [152].

150- Heyet, a.g.e, s. 3027.

151- Saim Besbelli, 1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı, Ankara 1977, s. 36.

152- Hikmet Süer, Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri, Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı (1853-1856), Ankara 1986, s. 69.

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya harp ilân ettiğine dair fevkalâde Meclis kararı, 4 Ekim 1853 (1 Muharrem 1270) günü, Hariciye Nâzırı Reşid Paşa'nın imzasını taşıyan bir takrir ile bütün elçiliklere ilân olundu [153]. Bâb-ı Âli'den elçiliklere gönderilen bu resmî takrirde, meselenin evveliyatı ve harbin neden ilân olunduğu ve devletin o günkü durumu izah olunduktan sonra Devlet-i Âliyyece şu hâlin bundan ziyade uzaması ve Osmanlı memleketinin bir parçası olan iki eyâletin uzun süre istilâ altında kalmasının kabul edilebilecek bir husus olmadığı ve harbi gerektirecek hareketin Rusya tarafından vukubulmuş olduğu belirtilerek devletin istiklâli ve hükümetin hukukunun muhafazası niyetiyle harp ilânına mecbur kalındığı kaydedilmiştir. Ayrıca Memleketeyn'in boşaltılması için Türk ordusu kumandanı Ömer Paşa tarafından, Rus ordusu kumandanı General Gorçakov'a resmen teklif olunacağı, red cevabı verildiği taktirde hareket-i hasmâneye mübâşeret etmek üzere kendisine emir verildiği ifade olunmuştur [154]. Ömer Paşa'nın Memleketeyn'in boşaltılması ile ilgili isteği, Rus ordusu başkumandanı General Gorçakov tarafından reddedildiğinden, Türk ordusu Tuna'yı geçmek üzere harp hazırlıklarına girişti. Böylece yeni bir Osmanlı-Rus Harbi başlamış oldu [155].

153- BOA, Yıldız Esas Evrakı, Kısım No: 33, Evrak No: 1217, Zarf No: 73, Karton No: 91.

154- Türkgeldi, a.g.e, s. 28.

155- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 234.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında harbin başlaması üzerine Osmanlı Hükümeti, Beşike'de toplanmış olan İngiliz ve Fransız filolarını İstanbul'a davet etti. 23 Ekim'de İstanbul'a gelen Tümamiral Dundas kumandasındaki İngiliz filosu, iki kalyon, dört kapak, bir fırkateyn iki padıllı vapur ve sekiz pervaneli vapurdan müteşekkil iken, Amiral Hamelin kumandasındaki Fransız filosu da üç kalyon, yedi kapak, üç brik ve üç vapurdan kurulu idi [156].

156- Besbelli, a.g.e, s. 35.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

S İ N O P B A S K I N I

I- KARADENİZ'İN EMNİYETİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER, OSMANLI VE RUS FİLOLARININ KARADENİZ'DEKİ FAALİYETLERİ

A- KARADENİZ'İN EMNİYETİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER

Osmanlı Hükümeti, Rusya ile harbin çıkması ihtimâline karşı, 17 Temmuz 1853'te düzenlediği bir toplantıda, Karadeniz sahillerinin düşman sıldırısından korunması için, bir haftalık karakol görevi ile bir geminin Karadeniz'de bulunmasını kararlaştırmıştı. Toplantıda, bu görevle Karadeniz'e çıkacak sefîne-i hümâyunlar süvarilerinin nasıl hareket edeceklerine dair bir de talimatnâme hazırlandı. Bu talimatnâmeye göre [157];

1- Karakol sefînesi Bahr-ı Siyâh Boğazı'nın kırk mil açıklarına kadar gidip geşt ü güzâr esnasında yakın olarak Devlet-i Aliyye ve devlet-i mütehabbe tüccâr sefînelerinden birini müşâhade eylediği suretde hüsn-i hâl ile şifâhen mezkûr sefîneden havadisât suâl eyliyecekdir.

2- Mezkûr karakol sefînesi ol vechile esnâ-yı geşt ü güzârında Rusya Devleti korsan sefînelerinden birini gördüğü suretde, hangi nev` sefînedir ve fil vâki` Rusya korsan

---

157- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 24.

sefînelerinden midir? kemâliyle dikkat ve ne hareketde ve hangi sularda bulunduğunu jurnâline teşebbüs ve işâret edecekdir.

3- Zikrolunan karakolgemisi, devlet-i müşârünileyhânın kapak ve fırkateyn ve sâir beylik sefînesi görür ve işâret menziline kadar yakın dahi gelir ise perde sütûnuna Rusya bandırası çekmeyip ve usûl-ı bahriyeden olan yirmibir pâre top atmayıp ve anı hiç tanımayıp doğruca yoluna gitmesi ve işbu tenbîhi güzelce hıfz ederek zinhâr hilâf-ı hareketde bulunmaması ve ifâ-yı me'mûrine hüsn-i dikkat eylemesi lâzime-i zimmet olduğunu karakol gemisi süvârisinin bilmesi icâb-ı hâldendir.

4- Zikrolunan karakol gemisi devlet-i müşârünileyhâ gemilerine tesâdüf eylediğinde harp eylemek kasdıyla şayed onlar tarafından birkaç gülleli top atılarak karakol gemisine tesâdüf eylediği veyahud eyliyeceği anlaşıldığı halde heman durmayıp hem mukâbele ederek ve hem de sefîneye yelken vererek ve vukû`-ı hâli derhal işaretle Boğaz kal`alarına ifâde ve edemediği suretde doğru Boğaz'dan içeri girip Donanma-yi hümâyûna bildirecekdir.

5- Karakol gemisinin devlet-i müşârünileyhâ gemilerine tesâdüfünde onlar tarafından "nereden geliyorsun ve nereye gidiyorsun" gibi ve sâir gunâ bir suâl ve cevâb vukû`bulur ise der`akâb hüsn-i hâl ile bizim memleketimizden Ereğli ve Sinop veyahud Trabzon, velhâsıl Memâlik-i Osmâniye'den birinin ismini haber vererek "filân memlekete gidiyorum" diye cevâp vererek birbirlerinden ayrılarak sefâin-i mezkûreyi

gâib eyledikde, sefîneye yelken vererek seri`an Boğaz ağzına gelip keyfiyeti işâretle kal`alara beyân ve karakolda bulunan gemi beher gün bir defa Boğaz ağzına gelip bir havadis olup olmadığının kezâlik işâretle ifâde ve ityân ederek yine me'mûriyeti cânibine avdet eyliyecekdir.

6- Mezkûr karakol gemisi Boğaz ağzına işâret menziline gelip keşîde eylediği işâreti kal`alardan şayed göremezler ise bir aded top atarak işâretini kal`aya bildirecekdir.

7- Devlet-i müşârünileyhânın uzakdan bir filo veyahud yarım filo donanması karakol gemisinden görüldüğü suretde yanlarına sokulmuyarak sefîneye yelken verilip seri`ân Boğaz ağzına gelerek derhal keyfiyeti işâretle Boğaz kal`alarına bildirecekdir.

8- Karakola me'mûr olan sefîne, me'mûr olduğu günden yerine aher sefînenin tayiniyle karakol sefînesinin limâna inip demirliyeceği güne kadar esnâ-yı geşt ü güzârında zuhûra gelen vukû`ât ile ne sularda geşt ü güzâr eylemiş ise saat ve dakikasıyla bend bend bir varakaya jurnâl ederek cânib-i hazret-i Kapudânîye takdim kılınmak üzere jurnâl evrâkın sefîne süvârisinde hâzır ve âmâde bulunacakdır.

9- Karakola me'mûr olan sefînenin bir hafta me'mûriyeti olup sâlifü'z-zikr bendlerde gösterilen mevâddın biri veyahud deniz hâliyle sakatlığı ve bir de tahammül edemiyecek suretde havanın şiddeti vukûbulmadıkça süfün-i mezkûrenin Boğazdan içeri girmesi câiz olmayıp ancak sefîne-i mezkûre müddet-i sefînesi tamamında Boğaz ağzına gelip, yerine aher sefîne tayiniyle çıkarıldıkda içeri girecekdir.

10- El-hâsıl, karakola me'mûr olan sefîne tarafından gece ve gündüz dikkat ve basîret üzre hareket olunarak ibrâz-ı sıdk ve sadâkate ve ifâ-yı hüsn-i me'mûriyetine gayret ve sarf-ı kudret olunacakdır .. Fi 10 Şevval sene 70".

Bu talimatnâmeye uygun olarak karakol görevinde bulunan Şerefnümâ adlı brik, bir Rus fırkateynine tesâdüfünde, talimatnâmenin üçüncü maddesine göre hareket etmişse de karşı taraftar aynı şekilde mukabelede bulunulmadığından tanıyamamıştır. Bundan dolayı, Kapudân-ı Deryâlık Makamı'ndan 5 Ağustos'ta (Selh Şevvâl) yazılan yazı ile talimatnâmenin üçüncü maddesi aşağıda görüldüğü şekilde değiştirilmiştir[158];

"Karakol gemisi, devlet-i müşârünileyhâ sefâyininden kapak veya fırkateyn veyahud birkaç büyük gemisine tesâdüf eylediği suretde zikrolunan gemiler işâret menziline gelmesi ile der`akâb perde sütûnuna Rusya bandırası keşîde ederek yirmibir pâre top endaht edip sefâyin-i mezkûreden mukâbele-i bi'l-misl icrâ olunmuş, olunmamış bir gunâ ilişik etmiyerek kendi hidmet-i me'mûresine dikkat ve marrü'z-zikr atılacak topların içerisinde gülle ve çivi gibi nesne bulunmamasına mezîd itinâ ve basîret eyliyecekdir".

Osmanlı Hükümeti, Rusya ile diplomatik münâsebetlerin kesilmesi üzerine harp için gerekli tedbirleri almaya başladı. Rusların Karadeniz Boğazı'nı zorlamaları ihtimâli gözönüne alınarak, ilkönce Boğaz mevzileri tahkim edildi [159].

158- a.g.y.

159- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 231.

Kapudân-ı Deryalık Makamı'nın 26 Temmuz 1853 (19 Şevval 1269) tarihli yazısına binâen, telli ve telsiz telgrafın mevcud olmadığı o tarihlerde, Tersâne'den Sarıyer'e kadar arazinin krokisi yapılmış ve bunun yüksek ve münasip tepelerine birer işâret direği dikilmiş, bu suretle acele emirlerin sefîne ile gönderilmesinden kaynaklanan gecikme ortadan kaldırılarak, haberleşmenin daha süratli yapılması sağlanmıştır [160]. Ayrıca Karadeniz'in Anadolu ve Rumeli taraflarında bulunan limânlarla ilgili mevcud haritalarda olan hataların düzeltilmesi için Bahriye ümerâsından birinin maiyetine mühendisler verilerek ilgili yerlere gönderilmişlerdir[161].

Rusya ile harbin başlamasından sonra, Türk limânlarında Rus gemilerinin bulunması mahzurlu addedildiğinden bu gemilerin Türk limânlarından çıkmaları için gerekli tedbirlerin alınması kararlaştırıldı. Bunun temini için Bahriye Meclisinden Liman Me'mûriyetine, Bâb-ı Âli'ye ve Nezâret-i Celile-i Hariciye'ye tebligat gönderildi. 4 Kasım 1853 (3 Safer 1270) tarihinde Liman Me'muriyetine [162] ve 7 Kasım (6 Safer) da da Bâb-ı Âli'ye gönderilen tebligâtta [163];

"Devlet-i Âliyye ile Rusya Devleti beyninde harbin tahakkuk etmesi cihetiyle Devlet-i Âliyye sularında Rusya tüccar sefînelerinin men`-i seyr ü hareketleri kavâ`id-i câriyeden olup, fakat mukaddemlerde olduğu gibi sefâyin-i merkûmeyi bulunduğu limânlarda tevkîf etmekliği Saltanat-ı

160- Ali Haydar Emir, Tarih-i Bahrî Sahifeleri, İstanbul 1332, I, s. 268.

161- BOA, İr.-DH, No: 17420.

162- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 18.

163- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 21.

Seniyye-i Hakkaniyyet-i Âliyyesi'ne yakıştıramadığından bunların istiyecekleri mahallere azimetlerine ruhsât gösterilmesi mukarrer olarak bu karar vechile gerek Halic-i Dersaâdet'de ve gerek Devlet-i Aliyye'nin sâir bi'l-cümle limân ve iskelelerinde bulunan Rusya sefâyininin kendilerine ilân-ı keyfiyet olunduğu günden itibaren onbeş gün zarfında istiyecekleri mahallere `azimet etmelerinin iktizâ edenlere bildirilmesi husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne mütaallik ve şerefsudûr buyurulduğuna dirâyetleri üzre senâveriye gelen buyruldı-ı `âlinin bir kıta sureti leffen irsâl olunmuş olmağla muktezâ-yı dirâyetleri üzre Halic-i Dersaâdet'de bulunan sefâyin-i merkûmeye keyfiyetin seri`ân ilân ve ifâdesiyle, ilân olunduğu günden itibaren onbeş gün zarfında gerek cerîn beyninde ve gerek haric-i cerde ve boğazlar içinde ne kadar Rusya sefâyini var ise kalkıp istiyecekleri mahallere `azimet eylemeleri hususuna ve limânca icrâ-yı icâbına ikdâm ve gayret buyurmaları beyâniyle tezkere tahrîr ve tastîr kılındı" denilmek suretiyle Türk sularında bulunan Rus tüccar gemilerinin tevkîf edilmiyerek, onbeş gün içinde istiyecekleri yerlere gitmelerine müsaade edildiği belirtilmiştir. Onbeş günden sonraya kalan Rus gemileri için de gerekli kolaylığın sağlanması kararlaştırılmış, bu cümleden olarak zahire yüklü Rus gemilerine, Karadeniz Boğazı'ndan girişi ile Bahr-i Sefid Boğazı'ndan çıkması için onbeş güne ilâveten kırkbeş günlük

sürenin verilmesi [164], ayrıca Avrupa taraflarında bulunan gemiler için ise 23 Kasım (22 Safer)'dan itibaren üç aylık süre uygun görülmüştür [165].

Nezâret-i Celile-i Hariciye'ye yazılan tezkirede ise [166], Büyükdere, Umuryeri ve Beykoz'da demirli bulunan Donanma-yı Hümayun'un yakınlarında tüccar gemilerinin demirlettirilmemesi hususuna liman kaptanlarının nezaret etmeleri istenmekteydi.

Yine bu meyânda, bütün bahriye feriklerine ve fırka-i Mısrıye ferikine 26 Ekim 1853 (23 Muharrem 1270) tarihli bir

---

164- " ..... Devlet-i Aliyye limânlarında bulunan bazı esbâb-ı sahîhiye mebni müddet-i mevzu`âsı olan onbeş günden sonraya kalan Rusya sefâyini olur ise onlar hakkında kabul ve muâvenet sureti gösterilerek hakikaten lâzım gelecek zaman için müsaâde olunması ve zahîre hamûlesiyle olan Rusya sefâyinine dahi Bahr-ı Siyâh Boğazı'ndan dühûl ile Bahr-i Sefid Boğazı'ndan hurûç etmek için müddet-i mevzu`âya kırkbeş gün daha ilâve kılınması ....."
DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 88-A

165- " ..... ve Avrupa taraflarında bulunan sefâyin için dahi şehr-i Safer'in yirmiikinci gününden itibaren üç mâh müddet verilmesi hususları iktizâ-yı irâde-i seniyyeden bulunduğu beyâniyle ....."
DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 88-A.

166- "Nezâret-i Celîle-i Hâriciye'ye;
Büyükdere ve Umuryeri ve Beykoz pişgâhında lenger-endâz-ı karâr olan Donanmâ-yı Hümâyun-i mülûkâne yanlarında tüccar sefînelerinin demirlettirilmemesi ...."
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 10.

tezkire gönderildi [167]. Gerek bu tezkirede ve gerekse donanmâ komutanı Kayserili Ahmed Paşa'ya gönderilen 6 Kasım (5 Safer) günlü tezkirede [168], limânda demirli bulunan harp gemilerinin yanına tüccar gemilerinin demirlettirilmemesine itina göstermeleri belirtiliyordu. Bu konu ile ilgili olarak hazırlanan birer kıta resmî tahrirat, İstanbul'da bulunan sefarethanelere de verildi [169]. Ayrıca Cezâyir-i Bahr-i Sefid valisi ve süfün-i şahane süvarileriyle bi'l-cümle liman reislerine bu konuda bilgi verildi [170].

167- "Bahriye ferikleriyle Fırka-i Mısrıye ferikine;
Saâdetlü Efendim Paşalar Hazerâtı,
Büyükdere ve Umuryeri ve Beykoz pişgâhlarında lengerendâz-ı karar olan Donanmâ-yı hümâyun-ı mülûkâne ve Fırka-i Mısrıye-i şâhâne yanlarında tüccâr sefînelerinin yatmaları muhâtara ve tehlikeden gayr-i sâlim olduğundan bundan böyle yukarıdan aşağıya inecek ve gerek aşağıdan yukarıya çıkacak, gerek Devlet-i Aliyye ve gerek düvel-i ecnebiye tüccâr sefînelerinin tayin ve tahsîs olunan mahallerde yatmaları ..... "
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 12.

168- "Ferik Ahmed Paşa'ya ve Liman Me'mûruna;
Usûl-ı hâzıradan dolayı Dersaâdet'de bulunan tüccâr-ı ecnebiye sefâyinin Donanmâ-yı hümâyun-ı mülûkâne arasında bulunmamaları ..... "
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 20.

169- BOA, Ayniyât Defteri -Rusya Meselesi- No: 618, s. 68.

170- "Cezâyir-i Bahr-i Sefid vâlisine ve süfün-i şâhâne süvârileriyle bi'l-cümle Limân Reislerine;
..... Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beyninde harp tahakkuk etmesi cihetiyle, Devlet-i Aliyye sularında bulunan Rusya tüccâr sefâyininin onbeş gün zarfında istiyecekleri mahallere gitmeleri farizası ..... "
DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 41.

Öte yandan Trabzon valisine ve bi't-tasarruf sahillerde bulunan yerlerin valileri ile, Adalar Kaimmakamlarına, konu hakkında şu yazı gönderildi [171];

"Trabzon Vâlisine ve bi't-tasarruf sevâhilde kâin mahaller vâlileriyle Adalar Kaimmakamlarına;

Şimdiye kadar ma`lûm-i `âlileri buyurulmak ve Bâb-ı Âli' den yazılmış olduğu vechile Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beyninde harbin tahakkuku cihetiyle, Devlet-i Aliyye sularında Rusya sefâyininin men`-i seyr ve hareketleri kaide-i mer' iyyeden olup fakat mukaddemlerde olduğu gibi sefâyin-i merkûmenin bulunduğu limânlarda tedkik olunmasını Saltanat-ı Seniyye-i Saffet-i Hakkaniyyet-i `Aliyyesine yakıştıramadığından, bunların isteyecekleri mahallere gitmelerine ruhsât gösterilmesi mukarrer olarak bu karar vechile gerek Halic-i Dersaâdet'de ve gerek Devlet-i Aliyye'nin sâir bi'l-cümle limân ve iskelelerinde bulunan Rusya sefâyininin kendilerine ilân olunduğu günden itibâren onbeş gün zarfında istiyecekleri mahallere `azimet eylemeleri farizasının iktizâ edenlere bildirilmesi mütàallık ve şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i cihândârî muktezâ-yı celîlinden bulunduğu hususu savb-ı `âciziye hitâben beyân üzerine şeref-sâdır olan fermân-ı `âlide emr ü/iş`âr buyurulmuş ve keyfiyet Bahr-i Sefid ve Siyâh'da me'mûr bulunan sefâyin-i şâhâne süvârileriyle bi'l-cümle Limân Reislerine bildirildiği ve de Trabzon eyâleti sevâhilinde kâin limânlar ve Limân Reislerine dahi yazılmış ve fermân-ı `âli-i mezkûrun bir kıta

---

171- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 16.

sûreti manzûr-i `âli buyurulmak üzre leffen idâre-i pişgâh-ı sâmileri kılınması hususu mûcibince eyâlet-i merkûmede kâin limân ve iskelelerde bulunan Limân Reisleri marifetiyle keyfiyetin oralarda mevcûd Rusya sefâyinine seri`ân ilân ve ifâdesiyle tarih-i ilândan itibaren onbeş gün mürûrunda ol havâlide ne kadar Rusya sefâyini var ise kalkıp istiyecekleri mahallere gitmeleri siyâkında ikdâmât-ı lâzimenin icrâsına himem-i `âliyyeleri derkâr buyurulmak bâbında.

Fi 5 Safer sene 70".

Bu vesikanın alt kısmındaki kayıtta, aynı muhtevalı bir tahriratın Lazistan, Canik, Sinop, Viranşehir (Bolu), İzmid, Hüdavendigâr, Erdek, Biga, Bozcaada, Limni, Midilli, Sisam, Sakız, İstanköy, Cezayir, Girid, Sayda, Trablus, Yanya, Tırhala, Selânik, Gelibolu, Tekfurdağı ve Varna'da bulunan bütün vali ve kaimmakamlara yazılarak kendi idare alanlarındaki limân ve iskelelerde bulunan Rusya sefâyinine, Limân Reisleri vasıtasıyla konunun bildirilerek verilen süre içinde Türk limânlarını terketmelerine himmet etmelerinin emredildiği bildirilmektedir [172]. Yine bu hususla ilgili olarak Bahr-i Sefid'de bazı yerlere me'mûr süfün-i şahane süvarileriyle bütün Limân Reislerine de bilgi verilerek, gerekeni yapmaları istenmiştir [173].

Tafsilâtından yukarıda bilgi vermeye çalıştığımız bu irâdeler, bahriyeyle ilgili kitaplara altın kalemle yazılmaya lâyıktır. Fakat, hakkaniyet ve insanlık mefhumlarının

---

172- a.g.y.

173- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 17.

harp menfaatleri karşısında ne kadar manasız kaldığı, olaylarla ispatlanmış bir hakikattir. Osmanlıların yüksek bir insanlık hissi ile serbest bıraktığı Rus gemileri, Türk limanlarından ayrılmadan önce her tarafla temas ederek memleketlerine kıymetli istihbarat bilgisi götürdükleri gibi, orada da Osmanlı Devleti aleyhine kullanılmışlardır. Amerikalı Amiral Mahan, harbi "düşmanın her çeşit mukâvemet unsurlarını kırmak" şeklinde tarif etmektedir. Bir harbin deniz safhasında tüccar gemilerinin ne kadar mühim bir unsur olduğu âşikârdır. Rusya, Osmanlı Hükümeti'nin bu insanca muamelesine karşılık hiçbir zaman minnet hissi duymamıştır [174].

Kendilerine belirli süre içinde Türk limânlarını terketme müsaadesi verilen ve Akdeniz'den gelip Rusya'ya geçmekte olan bu Rus gemilerinin, kömürlerin altında top ile vapur alât ve aksamı taşıdıklarına dair Beşike'de yatmakta olan İngiliz filosu komutanının ikazda bulunması üzerine, Kapudânlık Makamı'ndan, bu gibi gemilerin Boğaz'da arandıktan sonra geçmesine izin verilmesi hakkında Boğaz muhafızlığına emir verilmiştir [175].

Bütün bu tedbirlerin yanısıra, Osmanlı donanmasının güçlendirilmesi için Hazine-i Hassa Kumpanyası idaresinde bulunan vapurların, Donanmâ-yı hümâyun'un maiyetine alınması ve bunlara lüzumu kadar top ile bahriye askerlerinden topçu konması, ayrıca bu vapurlarda Tersâne-i Âmire'ce istihdâm

---

174- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, (Eylül 1334), IV, s. 87.
175- a.g.e, s. 486-487.

edilmiş olan yabancı kapudân ve tâifeleri var ise bunların da işlerine son verilerek, yerlerine Donanmâ-yı hümâyundan münasip miktarda neferât ile kapudânların verilmesi hakkında karar alındığı, Kapudânlık Makamı'nca Bâb-ı Âli'ye yazılan 26 Kasım (25 Safer) 1853 tarihli tezkirede belirtilmektedir [176]. Ne varki bu hususun icrasına ancak 10 Aralık (9 Rebiülevvel)'dan itibaren teşebbüs edildiği, Ferik Ahmed Paşa'ya yazılan, aynı muhtevalı tezkireden anlaşılmaktadır [177].

Karadeniz Boğazı çevresinde bulunan İngiliz ve Fransız donanmalarının kumandanları ile muhâbereyi temin etmek üzere Kasım ayı içinde bir tercüman tayin edildi [178]. Ayrıca daha önce ilân edilen, limânlarda bulunan harp gemilerine yakın yerlerde tüccar gemilerinin demirlettirilmemesi yasağının, yabancı tücar gemilerine bildirilmesi için de Fransızca, İngilizce ve Rumca bilen birinin görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır [179].

176-"Bâb-ı Âli'ye;
Ma`lûm-i `âli-i vekâlet-penâhileri buyurulduğu vechile Hazine-i Hassa Kumpanyası taht-ı idâresinde olan vapurların Donânmâ-yı hümâyun maiyetinde bulunmaları ve bunların derûnuna lüzumu kadar top ile asker-i Bahriye-i şâhâneden mikdâr-ı kifâye topçu konmasıyla ..... ayrıca bu vapurlarda Tersâne-i Amire'ce konulmuş olan ecnebi kapudân ve tâifeleri var ise, bunların dahi bütün bütün ihrâciyle yerlerine Donanmâ-yı hümâyundan münâsib miktar neferât ile kapudânlar verilip o suretle istihdâm olunmaları ..."
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 40.

177- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 52.

178- DMA, MKT, Df. No: 16, Vsk. No: 49-A.

179- DMA, MKT, Df. No: 16, Vsk. No: 37-A.

Karadeniz'in Rumeli taraflarında karakol görevini yapmakta olan Fırka-ı Mısrıye kumandanı Hasan Paşa'ya gönderilen 28 Ekim 1853 (25 Muharrem 1270) tarihli tezkirede, Tuna sahillerinde bulunan Türk gemilerinin, düşmanın hasımâne hareketlerine mukâbelede bulunması emrediliyordu [180]. Aynı şekilde Karadeniz'in Anadolu sahillerinde karakol göreviyle bulunan Patrona Osman ve Riyâle Hüseyin Paşalardan da, görevleri esnasında Rus donanmasından çekinmemeleri ve karşı taraftan düşmanca muamelede bulunulduğu taktirde mukâbelede bulunulması istenmekteydi [181] ki, bu hususlarda ileride teferruatlı bilgi verilecektir.

Osmanlı Hükümeti, almış olduğu bu tedbirlerle, Rus donanmasının muhtemel saldırısına karşı hem Karadeniz sahillerinin ve hem de Osmanlı donanmasının emniyetini sağlamaya çalışmıştır.

180- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 8.

181- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-B.

B- OSMANLI DONANMASININ FAALİYETLERİ

a- Mısır Gemilerinin İstanbul'a Gelmesi

Osmanlı Hükümeti ile Rus elçisi Prens Mençikov arasında Mübarek Makamlarla ilgili olarak yapılan görüşmeler neticesinde bir anlaşma sağlanamamış ve Rus elçisinin ülkesine dönmesiyle iki devlet arasında diplomatik münasebetler kesilmişti. Bu durum, taraflar arasında yeni bir harbin çıkması ihtimalini kuvvetlendirmişti. Hükümet, bir taraftan resmî görüşmelere katılırken, öte yandan da harb hazırlıklarına başlamış ve böylece kara ve deniz güçlerini kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Bu gayeyle, Kasım 1848 (Muharrem 1265)' den beri Mısır valiliğini yürütmekte olan Abbas Hilmi Paşa'dan [182] asker ve harp gemilerinin istenmesine karar verilmişti. Nitekim kendisine Sadaret Makamı'ndan Mayıs 1853 (Şaban 1269)'te yazılan tezkirede, mevcut durum izah edilmiş ve " .... matlûb olan cünûd-i nizâmiyenin derdest techîz olduğu iş`âr buyurulan süfün-i hümâyundan hazırlanmış bulunanların fırka fırka olarak bi'l-irkâb peyder-pey heman bu cânibe yetiştirilmesi ..." denilmek suretiyle [183], asker ve harp gemisi göndermesi istenmiştir. Abbas Hilmi Paşa, 10 Haziran 1853 (3 Ramazan 1269) tarihinde Sadaret Makamı'na yazdığı cevabî tezkiresinde şöyle demektedir [184];

182- BOA, Mısır-Mektumî, Df. No: 15, s. 17.
183- BOA, İrâde-Mısır, No: 543.
184- BOA, İrâde-Mısır, No: 543 Leffi.

"Ma`rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki;

..... devlet-i müşârünileyha cânibinden ilân-ı harb kılınacak olur ise memleket-i şâhânenin idâre-i hüsn-i muhâfazasına asâkir-i nizâmiye-i berriyeden bu cânibde tevfîk ve mahallât-ı mukteziyyesine tertîb ve tayini icâb eyliyecek olandan sonra irsâli mümkün olacak mikdârın tamü'l-eslihâ olarak irsâline mübâderet kılınacağı ve sefâyin-i Mısrıyye-i hümâyundan dahi üç kıta kapak ve dört kıta fırkateyn ve iki korvet ve bir gölet ve iki de vapur ki cem`an oniki pâre sefîne-i harbiyenin tisyârı mümkün olabilip bunların bazı tamirât ve levâzımâtının icrâ ve istikmâline bed'en ve himmet kılınıp sefâyin-i merkûme dahi otuz kırk güne değin hâzır-ı armamento olacağından devlet-i müşârünileyhâ ile muhâsamât-ı fi`liyye vukû`ı takdirde ve diğer emirnâme-i seniyyelerinin şeref-i vürûdı hâlde bervech-i arz ve beyân irsâli mümkün olabilecek berriye asâkir, sefâyin-i merkûmeye irkâb ve mi`âd-ı mezkûrde izâm ve irsâliyle din ve devlet ve millet uğruna `acizâne hidmet ve ifâ-yı lâzime-i `ubûdiyyet edeceğim mahata`allüm vâlâ-yı daverâneleri buyruldukda ol bâbda ve her hâlde emir ve fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.

Abbas Hilmi Fi 3 Ramazan sene 1269"

Mısır valisi, devletine yapacağı bu yardımların yanısıra, idaresi altındaki sahillerin de düşman saldırısından korunması gayesiyle gerekli tedbirlerin alınmaya başlandığını ve kâfi miktarda asker yerleştirileceğini aynı vesikada ifade

etmiştir [185].

Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'nın Sadaret Makamı'na yazdığı 21 Temmuz 1853 (14 Şevval 1269) tarihli tezkiresinde, Abbas Hilmi Paşa'nın altı alaylık piyade askeri tertip ettiği ve bunlardan dört alayının Selim Paşa komutasında bu ayın 10'unda veya 12'sinde iki kapak, dört fırkateyn, iki korvet ve bir gölete bindirilerek İskenderiye'den yola çıkarılacağı, geriye kalan iki alayın ise, bir kapak ve iki vapurla onbeş yirmi gün sonra gönderileceği açıklanmaktadır [186].

Patrona Hasan Paşa kumandasında olarak Mısır'dan hareket eden [187] ve ilk gurubu 14 Ağustos'ta gelen [188], daha sonra 26 Ağustos'ta Büyükdere'de toplanmış olan Türk donanmasına katılan Mısır filosu şu gemilerden müteşekkildi [189];

185- BOA, İrâde-Mısır, No: 543.

186- " ..... ondört bin kadar neferi şâmil olarak altı alay piyâde tertîb ve sàâdetlü Selim Paşa bendeleri dahi kumandar tayin olunarak bunlardan dört alay mâh-i hâlin onunda veyahud onikisinde iki kapak ve dört fırkateyn ve iki korvet ile bir gölete irkâben İskenderiye'den ihrâç oluncağı ve kusûr-ı iki alay dahi diğer bir kapak ile iki kıta vapurlara irkâb olunarak onbeş yirmi gün sonra izâm kılınacağı ..... "
BOA, İrâde-Mısır, No: 546.

187- " ..... sefîne-i hümâyunları ümerâ-yı bahriyye-i Mısrıyye'den Patrona Hasan Paşa kumandasiyle ..... "
BOA, İrâde-Mısır, No: 547.

188- Ceride-i Havadis, No: 637, 9 ZA 1269.

189- Fevzi Kurtoğlu, 1853-1855 Türk-Rus Harbi ve Kırım Seferi, İstanbul 1307, s. 23.

Kırım ve Miftâh-ı Cihâd kalyonları, Reşid, Dimyâd ve Bahîre fırkateynleri, Cihâdpeyker korveti, Sâika göleti, Cây-ı Ferâh briki, Nil ve Pervâz-ı Bahrî vapurları.

Bu Mısır filosunda, bir ferik, beş kaimmakam, üç binbaşı, yirmiiki kolağası, altmış yüzbaşı, yüzelli mülâzim, yüzyirmiiki gönüllü asker, dörtbin sekizyüz seksenbeş er ve diğer mürettebat olmak üzere subay ve er dahil toplam beşbin üçyüz otuzbeş kişi bulunmaktaydı [190].

Mısır valisi Abbas Hilmi Paşa'nın gönderdiği bu deniz ve kara kuvvetleriyle, Osmanlı harp gücü önemli ölçüde artmıştır.

190- Hayati Tezel, Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi, İstanbul 1973, s. 632.

b- Osmanlı Devleti'nin Deniz Gücü

Sultan III. Selim'in tahta çıktığı 1789'da, Osmanlı donanmasının perişan bir durumda olduğu yerli ve yabancı tarihçiler tarafından belirtildiği gibi, bizzat Padişah'ın Hatt-ı Hümâyunlarından da anlaşılmaktadır. Donanmanın ve tersanenin bu kötü vaziyeti, devlet adamlarının gözünden kaçmamış, Sultan'ın isteği üzere sundukları lâyıhalarda, ıslahatın bahriyede de yapılması gerektiğine işaret etmişlerdi [191]. Nitekim Sultan III. Selim, Nizâm-ı Cedid çerçevesinde bahriyeye de gerekli önemi vermiş, yeni bir donanmanın inşâsı için uzun zamandır kısmen çalışamaz durumda bulunan onbeş tersane faaliyete geçirilmiş ve birkaç yıl içinde kırkbeş adet gemi inşâ edilmiştir. Böylece Osmanlı donanması, Üçü Üç Ambarlı olmak üzere yirmiyedi harp gemisi ve yirmi kadar fırkateyne sahip olarak hatırı sayılır bir güce erişmişti [192]. 1802'ye gelindiğinde Devlet-i Aliyye tersanesinde bulunan ince donanmadan başka dört adet Üç Ambarlı, yirmi kalyon, yirmiiki fırkateyn ve onbeş korvet olmak üzere altmışbir adet harp gemisi ile Osmanlı donanması, gücünü o zamanın şartlarına göre ayarlayabilmişti [193].

191- Besim Özcan, Islahatlarla İlgili III. Selim'e Sunulan Lâyıhalar (Tatarcık Abdullah Efendi Lâyıhası), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Merkezi No: 956.0741/Ö 91, s. XIII.

192- E. Ziya Karal, Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları Nizâm-ı Cedid, s. 66-70.

193- A. Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, VII, s. 129, 292-294.

Sultan III. Selim'in başlattığı ve geliştirdiği, Sultan II. Mahmud'un iç ve dış meselelerden fırsat buldukça devam ettirdiği Türk deniz gücünü ıslah etme gayretleri, Osmanlıları İngiltere ve Fransa'nın yanında hatırı sayılır bir deniz devleti haline getirmişti. Bu durum İngiltere'nin pek hoşuna gitmiyordu. Zira kuvvetli bir Türk deniz gücünün Doğu Akdeniz'de İngiltere'nin menfaatlerini baltalıyacağı aşikârdı. Fransa ise daha 1798 Mısır seferi sırasında, Osmanlı-İngiliz işbirliği ile Doğu Akdeniz'den atılmıştı. Fakat Fransız tüccarlarının Doğu Akdeniz'de bıraktığı boşluğu Rumlar doldurmaya başlamış ve Rum ticaret filosu gün geçtikçe kuvvetini artırarak, 1821'de patlak veren Rum isyanı sırasında, Osmanlı Devleti'nin karşısına silâhlı bir korsan filosu ile çıkmışlardı. Bu durum Osmanlı donanmasını Rum korsan gemileri ile uzun süre mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Böylece o ana kadar Osmanlı donanmasının hâkim olduğu ve tamamen bir Türk gölü olan Ege Denizi'nde bundan böyle İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteği ile hareket eden Rumlar ortak olmaya çalışıyorlardı [194].

1821 Rum İsyanı, aynı zamanda bir deniz isyanı olup, Yunanistan'ın haritası da denizde çizildi. 20 Ekim 1827'de, Rum isyanını destekleyen İngiltere, Fransa ve Rusya müttefik donanması, isyana son darbeyi indirmeye hazırlanan ve bu gayeyle Navarin koyunda demirli bulunan Türk-Mısır donanmasına ani bir baskın düzenledi. Türk donanmasından altmışa yakın

---

194- A. İhsan Gencer, Türk Denizcilik Tarihi Araştırmaları, İstanbul 1986, s. 34.

harp gemisinin batırılması ile sonuçlanan Navarin olayının Türk denizcilik tarihinde önemli bir yeri vardır. Çünkü bu baskınla, büyük fedakârlıklarla meydana getirilmiş olan Osmanlı deniz gücü yok edilmiştir [195]. Bu facia, Osmanlı Devleti'ni yalnız donanmasız bırakmakla kalmamış, aynı zamanda deniz ehli Türk subay ve gemicilerini, yani teknik perboneli de alıp götürmüş, böylece devletin mühim bir sanayi kolu olan bahriyeyi çökme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır [196].

Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletlerinin elinde uğradığı bu millî felâketten sonra yeni donanma yapmak için büyük emekler sarfedilerek Karadeniz'de Rus donanmasına karşı çıkacak bir kuvvetin hazırlanmasına çalışıldı. Bu arada XIX. asrın başlarında Avrupa'da, buharın makinaya tatbiki ile gelişmeye başlayan buharlı gemilerden ilki 1827'de ve ikincisi de 1829'da İngiltere'den satın alınarak, ilk defa Türk deniz gücüne katıldı [197]. Bu gayretlere rağmen Sultan II. Mahmud devrinde bahriyeyi ıslah etme faaliyetleri istenilen seviyeye ulaşamadı. İngiltere'nin müstakil bir Yunanistan krallığının kurulmasında öncülük etmesi, Cezayir'in Fransa tarafından işgâli, Rusya'yı Osmanlı Devleti üzerinde beslediği emellerine kavuşmak hususunda ümitlendirmiş ve dikkatlerini Türk topraklarına çevirmesine sebep olmuştur. Islahat hususunda Avrupa'nın bir yardımını alamıyacağını gayet iyi bilen Sultan

---

195- Bilal N. Şimşir, Ege Sorunu -Belgeler- I, s. XXXIX.
196- Gencer, Bahriyede Yapılan Islahat Hareketleri, s. 107.
197- a.g.e, s. 108-110.

Mahmud, XIX. yüzyılın başından beri Osmanlılarla ilişki kurmak isteyen Amerika Birleşik Devletleri'nin dostluk tekliflerini dikkate almış ve bu devletle 1830'da "Türk-Amerikan Dostluk, Ticaret ve Seyr-i Sefâyin Muahedesi" ni aktederek ilk resmî münasebetleri kurmuş ve Türk tarihinde yeni bir devrin başlamasına vesile olmuştur. 1830-1839 seneleri arasında kesintisiz devam eden bu ilişkiler neticesinde Türk bahriyesi için önemli sayılabilecek gelişmeler kaydedilmiş ve A.B.D.'nin gemicilik fenninden istifade edilerek, Amerikalı mühendis ve ustabaşıların gayreti, Kaptan-ı Derya Çengeloğlu Tahir Paşa ile Sultan Mahmud'un destekleri sayesinde yeni tarzda gemiler inşâ edilmiştir [198].

Tanzimat döneminde, devletin geniş hududlarının savunmasını temin edebilmek için ordu ve donanmanın batı usullerine göre yeniden düzenlenip geliştirilmesine önem verildi. Bahriyenin ıslahında bu defa İngilizler örnek alınmış, gerek donanma teşkilâtında, gerek Bahriye Mektebi'nde İngiliz mütehassıslar kullanılmış ve Türk dostu Tuğamiral Adolphus Slade, "Müşâvir Paşa" unvanıyla senelerce Osmanlı bahriyesinde hizmet görmüştür. Sultan Abdülmecid'in saltanatı (1839-1861) döneminde devletin umumi kalkınma hareketinde bahriye de kendini göstermiş, yeni gemiler inşâsında, Tersânenin terakkisinde ve Bahriye Mektebi'nin modern bir şekilde kurulmasında ileri adımlar atılmıştır [199].

198- Gencer, Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri, s.116-124.

199- Tezel, a.g.e, s. 626-627.

1851 yılına gelindiğinde Osmanlı donanmasının mevcudu altmışsekiz gemiye bâliğ olmuştu. Bu hususta, İngiliz elçisi Lord Stratford'a bir rapor sunan Adolphus Slade, 18 Nisan 1851 tarihli yazısında Osmanlı donanmasında bulunan gemilerin durumu hakkında şu bilgiyi vermektedir [200];

2 adet Üç Ambarlı,
3 " İki Ambarlı,
2 " Vapur
18 " Fırkateyn (1'i pervaneli, 4'ü Birinci sınıf buharlı, 1'i İkinci sınıf buharlı, 1'i Sinop'ta inşâ edilmekte, 1'i tamirde ve 1'i İngiltere'de),
10 " Korvet (2'si inşâ halinde, 4'ü Buharlı),
14 " Brik,
6 " Uskuna,
7 " Kotra,
4 " Mistikos ve
2 " Buharlı Muhabere gemisi.

Müşavir Paşa, donanmadaki personel durumu hakkında da aşağıdaki listeyi kaydetmiştir [201];

10.100 Gemici,
1.000 Denizci,
2.200 Tersanede çalışan teknisyen,
500 Halat bükme yerinde çalışan teknisyen,
1.000'den fazla asker de Karadeniz'in çeşitli yerlerinde bekletiliyor.

200- Bernard Lewis, Slade On the Turkish Navy, Journal of Turkish Studies, Harvard 1987, Volume 11, s. 6-7.
201- a.g.e, s. 7.

Müşavir Paşa, sözkonusu raporunda, limanlardaki denizcilerin bütün ihtiyaçlarının karşılandığını, ancak bunların çeşitli nedenlerden dolayı denize açılmadıklarını belirtir. Donanma hastanesinin ise Avrupa ayarında olduğunu ve hastalara iyi hizmet verildiğini ifade eder. Donanmanın yenilenmeye muhtac olduğuna işaret eden Paşa, bu iş için dörtyüz bin sterlin gerektiğini, donanma hazinesinde ise seksen bin sterlin bulunduğunu, bundan dolayı da yenilemenin mümkün olmadığını kaydeder [202].

Sinop Baskını öncesinde ise yeni inşâ edilen ve Mısır' dan gelen gemilerle Osmanlı donanması toplam seksen yedi harp gemisine, deniz askeri sayısı ise yirmi bin kişiye ulaşmıştı. Bu gemilerin çeşitlerine göre dağılımı şöyledir[203];

12 adet Üç Ambarlı,
6 " Kapak,
11 " Fırkateyn,
8 " Korvet,
13 " Brik,
5 " Uskuna,
5 " Mistikos
5 " Kotra ve
22 " Vapur

Ayrıca Tuna nehrinde kullanılmak üzere altmış adet duba yaptırılmıştı.

Bu harp gemilerinde 12'den 130'a kadar top bulunmaktaydı [204].

202- Lewis, a.g.y.

203- Mahmud Şevket Paşa, Osmanlı Teşkilâtı ve Kıyâfet-i Askeriyesi, İstanbul 1335, II, s. 35.

204- Tezel, a.g.e, s. 630.

c- Osmanlı Donanmasının Filolara Taksimi

Osmanlı Hükümeti, Rus donanmasının saldırıda bulunabileceği İstanbul ve Karadeniz sahillerinin emniyetini temin etmek gayesiyle, daha önce açıklandığı üzere önemli tedbirler almıştı. Bunlardan birisi de bazı gemilerin bir haftalık karakol görevi ile Karadeniz'e gönderilmesiydi. Karakol görevi ile Karadeniz'e ilk defa Şerefnüma adlı bir brikin çıkarıldığını ve bir Rus fırkateyni ile karşılaşmasına rağmen, her hangi bir çatışmaya girişmeden geri döndüğünü, karakola çıkacak gemi komutanları için hazırlanan ve ilgili yerde bilgi verilen talimatnâmeden anlamaktayız [205]. Daha sonra 3 Ağustos 1853 (25 Şaban 1269)'te Riyâle-i hümayun es-seyyid Pir Mehmed Paşa Karadeniz'e çıkmış, bir hafta içinde Anadolu ve Rumeli sahillerini dolaştıktan sonra, hiçbir Rus gemisine raslamadan 11 Ağustos'ta İstanbul'a dönmüştür [206]. Bu defa Patrona Osman Paşa, maiyetindeki hafif gemilerle karakol görevine çıkmış, muhtelif yerlerde geş ü güzâr ettikten sonra herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadan 19 Ağustos'ta İstanbul'a avdet etmiştir [207]. Osman Paşa'yı müteakip Pervaz-ı Bahrî vapuru gönderilmiş, o da görevini ifâ ederek sâlimen geri dönmüştür [208].

205- BOA,İr.-HR, No: 5182, L. 24.
206- BOA,İr.-DH, No: 17455.
207- BOA,İr.-DH, No: 17383.
208- Slade, Türkiye ve Kırım Harbi, s. 82.

Bununla beraber Eylül 1853 başlarında Rus gemilerinin Karadeniz'in Anadolu sahilinde bulunan ve önemli limanlarından biri olan Sinop taraflarında görüldüğüne dair ilk haber İstanbul'a ulaşmıştır. Kastamonu Eyâleti valisi Hamdi Paşa, 9 Eylül 1853 (5 Zilhicce 1269)'te Sadâret Makamı'na yazdığı tahriratında [209]; idaresi altında bulunan Sinop kalesi ve tabyalarının ve sahilde bulunan diğer kazaların durumlarını kontrol ve bu yerlerin muhafazasına dikkat etmesinin kendisinin görevi olması dolayısıyla Sinob'un ihtiyaçlarının belirlenmesi için Sadık Efendi'nin, kaledeki tabya ve istihkâmların kontrolü için de miralay Ahmed Bey'in görevlendirildiklerini ve lüzumu görülen her türlü alet ve harp malzemesinin gönderilmekte olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sinop çevresinde birkaç Rus gemisinin görülmesi dolayısıyla sahilde bulunan kale ve tabyaların istihkâmına bakılmakta olduğunu ve bu cümleden olarak Sinop kalesi ve tabyalarının tahkimatı için Sinop kaimmakamı Hüseyin Paşa ile haberleştiğini tahriratına ilâve etmiştir.

Daha sonraki tarihlerde Rus gemilerinin Amasra açıklarında da görüldükleri hakkında İstanbul'a haber gelmiştir [210]. Amasra açıklarında görülen bu Rus filosu, Rus Karadeniz filosu kumandanlarından Visamiral Aleksiyeviç Kornilov'un emrinde bulunan deniz yüzbaşısı Grigoriy İvanoviç Butakov'a aitti[211].

209- BOA, İr.-DH, No: 17480.

210- "..... çend gün mukaddem Amasra açıklarında Rusya gemilerinin gezmekte bulundukları haber alındıkda ..... "
BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 4.

211- Sergeyev Tsenski, Sinopskiy Boy, Moskova 1944, s. 6.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Mübarek Makamlarla ilgili görüşmelerden olumlu netice alınamaması ve Rusya'nın Memleketeyn'i işgâl etmesi üzerine, daha önce belirtildiği gibi Osmanlı Devleti 4 Ekim 1853'te Rusya'ya resmen harp ilân etmişti [212]. Anadolu sahillerinde Rus gemilerinin dolaşması, Anadolu ordusu ile İstanbul irtibatının deniz yoluyla sağlanması, sahil şeridindeki şehirlerin ve yerli-yabancı ticaret gemilerinin korunması gibi hususlar, Osmanlı Hükümeti'nde, Karadeniz'de güçlü bir filo bulundurulmasının gerekli olduğu kanaatini pekiştirdi.

Rus tehlikesinin artması üzerine Karadeniz'e gönderilecek filonun belirlenmesi hakkında Bahriye Meclisi'nde yapılan görüşme sırasında Müşavir Paşa [213], Kaptan-ı deryâ Mahmud

---

212- BOA, Yıldız Esas Evrakı, Kısım No: 33, Evrak No: 1217, Zarf No: 73, Karton No: 91.

213- Türkiye'de Müşavir Paşa lakâbıyla meşhur olan Adolphus Slade, bir İngiliz subayı olup, Yunan İhtilâli sırasında Doğu Akdeniz'de görev yapan İngiliz donanmasında bulunmuş ve bu münasebetle Türkleri yakından tanımış ve sevgi beslemeye başlamıştı. Birçok Avrupalı siyasilerin ve muharrirlerin Osmanlı Devleti aleyhine döndükleri o zamanda Slade, yazdığı iki ciltlik eserinde, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı milletlerin hataya düştüklerini büyük bir cesaretle dile getirmişti. 1829 Mayısında İstanbul'a gelen Slade, Kaptan-ı Derya Pabuçcu Ahmed Paşa kumandasındaki donanma ile Karadeniz'e çıkmıştır. Avrupa muvazenesi için Osmanlı Devleti'nin bekasına inanan İngiliz deniz subayı, bu ilk seyahatinden ve iyi intibalarından sonra 1849'da resmen Osmanlı bahriyesi hizmetine girmiştir. Slade, Müşavir Paşa unvanıyla Osmanlı bahriyesinde ıslahata memur edilmiş, Osmanlı gemilerinin, tersanelerin ve Bahriye Mektebi'nin asrîleşmesinde büyük hizmetlerde bulunmuştur. Kırım Harbi sırasında Türk donanması ile, müttefik donanma arasındaki irtibatı, muvaffakıyetle başarmıştır. Bkz. Haluk F. Şehsuvaroğlu, Deniz Tarihimize Ait Makaleler, İstanbul 1965, s. 58-59.

Paşa'ya donanmanın birlikte Karadeniz'e çıkarılması teklifinde bulunmuştu. Böylece O, denize çıkıp kısa bir gezinti yapmak ve bu suretle deniz erlerini arma, yelken ve manevrada denemek istiyordu. Ancak Türk donanmasına ait bütün gemilerin Karadeniz'de görülmesi, Rus donanmasının limanı bırakıp harekete geçmeye sevkedeceğinden korkulduğu için bu teklif kabul edilmemişti [214]. Halbuki Müşavir Paşa Rus donanmasının karşısında kuvvetli bir donanma yerine, birkaç fırkateyn görmesi ile şevk ve ümide kapılarak Türk sahillerine yaklaşacağı kanaatinde idi [215]. Görüşmede Karadeniz'e gönderilecek filonun hangi gemilerden teşekkülü hakkında bir karara varılamamakla beraber, Karadeniz kıyısında hafif tonajda bir filonun kışlıyabileceği limanın tesbiti hususunda mutabakat sağlandı. Bahriye Meclisi'nin bu konuda hazırlattığı raporda [216]; "Anadolu ve Rumeli sahilinde en uygun limânın Sinop limanı olduğu, burada bir miktar geminin kışlıyabileceği, hatta gerektiğinde asker dahi çıkarabileceği" belirtiliyordu. Raporun devamında, "Sinop limanına düşman hücumunun muhtemel olduğu, bunun için de vapurların karakol görevi ile savunma tertibatı almasının lüzumuna" işaret ediliyordu.

Görüşmeler neticesinde İstanbul'un korunması için bir filo teşkil edilmiş, Erkân-ı Harbiye Reisi Ahmed Paşa'ya bu hususta bir de talimat gönderilmiştir. Aşağıda yazılan bu talimata göre filo gerekirse Rus donanması ile savaşa

---

214- Slade, a.g.e, s. 79.

215- a.g.y.

216- BOA, İr.-HR. No: 5182, L. 8.

girişebilecekti. Ancak Rus donanmasının üstünlüğü sezilirse savaştan imtina edilecekti. Ayrıca filo kumandanının emirlerine gemi kaptanlarının ve süvarilerin itaat edeceklerine dair de ikazda bulunulmaktadır. Bundan başka Kaptan Paşa'nın Rusya sahillerine kadar gidebileceği kaydı da talimatta yer almıştır. Talimatın üzerinde bulunan mühürden, Kaptan-ı derya Mahmud Paşa'nın da okuduğu anlaşılmaktadır. Talimatın tarihi ile Sinop baskını arasında sadece iki günün bulunması, talimatın filonun hareketinden sonra hazırlandığı veya Kaptan-ı Deryâ'ya takdim edilen nüshanın bu tarihi taşıdığı tahmin olunabilir. Sözkonusu talimat şöyledir [217];

"Bu kerre çend kıt`a vapur-ı hümâyun-ı şâhâne ile Bahr-ı siyâh cânibine ta`yin ve i`zâm kılınan ferik sa`âdetlü Ahmed Paşa hazretlerine ta`limâttır:

İşbu ta`limâtın ahkâm-ı münderecesi ferik-i müşârünileyh hazretleri tarafından harf be-harf icrâ ve her hâlde ibrâz-ı hüsn-i hidmet ve me'mûriyete fırsat ve i`tinâ olunarak hilâf-ı hareket vukû`undan begâyet hazer ve mücânebet ve filo tertîbi husûsuna güzelce nezâret ve husûsât-ı meşrûhayı ifâya dikkat olunmak içün.

Fi 27 Safer sene 70"

"Paşa-yi müşârünileyh hazretlerinin me'mûriyeti Bahr-ı siyâh cânibinin Anadolu ve Rumeli sevâhilinde bulunan memâlik-i mahrûse-i şâhânenin ve Karadeniz'de mürûr u ubûr eden

---

217- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 26. Ayrıca Bkz. Mücteba İlgürel, Rus Donanmasının Sinop Baskını, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, s. 167-168.

Devlet-i Aliyye ve sâir devletler ticâri sefâininin emr-i muhâfazalarına dikkat ve mübâderet eylemek olduğundan müstashab-ı ma`iyyeti olan süfün-i hümâyun-ı mülûkâne ile Rusya donanmasına tesâdüf eylediği mahalde müsta`inen billahi te-`âlâ muhârebe etmek icâb-ı me'mûriyetinden olup, fakat mevcud ma`iyyeti olan süfün-i hümâyunun mikdârına nazaran tesâdüf olunan Rusya sefâinine galebe me'mûl olduğu halde muhârebeye tasaddî ile, olmadığı suretde icâbına göre hareket ve ma`iyyetinde bulunan sefîne-i hümâyunları havanın ve mevki`in icâbına göre filosundan ayırmayıp dâima topluca bulunup süfün-i hümâyun-ı mezkûrenin bir gûne tehlike ve muhâtaraya düçâr olmamaları esbâbının istihsâline dâima ihtimâm ve dikkat eyliyecekdir.

Paşa-yi müşârünileyh hazretleri Bahr-ı siyâhda bulunan süfün-i Donanmâ-yı Hümâyun-ı şâhâneye kumandar olarak cümlesi me'mûr-i ma`iyyeti olacağından her birisi müşârünileyhin emr ve re'yine mütâba`at etmek ve her ne mahalde ikâmet ve ne tarafa`azimet olunmasını emr ü tembîh eder ise derhal icrâya müsâra`at kılınmak lâzim geleceğinden bu bâbda kâffe-i ümerâ-yı bahriyye ve süvâriler tarafından ihtimâm ve dikkatle hilâfına hareketden mücânebet ve müşârünileyh hazretleri dahi iktizâ-yı dirâyet ve hamiyyeti üzre icâb-ı hâl ve maslahata göre hareketle bi-avnihi te`âlâ bi'l-muhârebe hüsn-i muzafferiyet ve muvaffakiyeti bârgâh-ı cenâb-ı ahadiyetden temennî ile ümerâ ve zâbitân-i mûmâileyhimden emr ve re'yinin hilâfına hareket edenler olur ise müşârünileyh hazretleri tebdîl ve te'dîp ile keyfiyeti Makam-ı Celîl-i cenâb-ı

Kapudâniye inhâya me'zûn ve murahhas olarak her hâlde âsâr-ı reviyyet-mendi ve dirâyeti ibrâza bezl-i cehd ü gayret edecekdir.

Bazen hava müsâ`id olarak Rusya sevâhiline doğru gidilmesi mümkin olduğu halde ol havâliye dahi `azimetle görülen Rusya korsan sefâininin bi'l-muhârebe galebe olunarak kazanılması melhûz olup ve göze kesdirildiği sûretde derhâl üzerine varılarak hareket-i hasmâneye mübâşeretle ele geçirilmesi esbâbının istihsâline müşârünileyh hazretleri tarafından sa`y u miknet kılınacakdır.

Fi 27 Safer sene 70".

Ekim ayı içinde yapılan görüşmeler neticesinde Osmanlı donanmasının görev taksimi ile dört guruba ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar;

1- Donanma komutanı Patrona Kayserili Ahmed Paşa kumandasında, karakol görevi yapan filolara askerî taşıma yapacak filo [218],

2- Mısır'dan gelen askeri Varna'ya götürmek ve Karadeniz'in Rumeli taraflarında karakol görevi yapmak üzere mirlivâ Mısırlı Hasan Paşa maiyyetindeki filo [219],

3- Batum'a ve Doğu Karadeniz limanlarına mühimmât-ı harbiyye sevketme görevi verilen Patrona Mustafa Paşa kumandasındaki filo [220],

---

218- Afif Büyüktuğrul, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması, İstanbul 1982, II, s. 416.

219- Kurtoğlu, 1853-1855 Türk-Rus Harbi, s. 24 ; DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 9.

220- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-A ; DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 32 ; Süleyman Nutkî, Muhârebat-ı Bahriye-i Osmaniye, İstanbul 1307, s. 127.

4- Mustafa Paşa filosunu himâye etmek ve İnceburun ile Amasra sularında dolaşarak sahilin emniyetini sağlamak üzere Patrona Osman Paşa ile Riyâle Hüseyin Paşa'nın emrine verilen filo [221].

Şimdi, Karadeniz'e çıkmakla görevlendirilen bu üç filonun faaliyetleri hakkında bilgi vermeye çalışalım.

Mısırlı Hasan Paşa Filosunun Harekâtı

Mısır'dan yardım için gönderilen donanmanın başında bulunan Mirlivâ Hasan Paşa'nın [222] maiyetine Osmanlı ve Mısır donanmasından toplam sekiz adet gemi verilerek, Mısır'dan gelen askeri Varna'ya götürmek [223] ve Karadeniz'in Rumeli taraflarında karakol görevini yürütmek üzere Karadeniz'e çıkması emredildi [224]. Hasan Paşa'nın maiyetine verilen gemilerin isimleri tam olarak belirtilmemiş olmakla beraber, bu filonun İstanbul'a döndüğünü bildirmek üzere Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa tarafından Sadâret Makamı'na yazılan 16 Kasım günlü tahriratından filonun şu gemilerden kurulu olduğu anlaşılmaktadır [225];Şehbâz-ı Bahrî, Reşid ve Kaid-i Zafer adlı

221- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 4,5,6. ; DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27, 35-A, 35-B.
222- BOA, İrâde-Mısır, No: 547.
223- Kurtoğlu, a.g.e, s. 24.
224- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 9.
225- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 12.

fırkateynler, Eser-i Cedid, Tâir-i Bahrî, Savn-i Bâri, Mir-i Bahrî ve Pesendide adlı vapurlar.

Hasan Paşa'ya verilen 23 Ekim 1853 (20 Muharrem 1270) tarihli talimatta; ";..... Rusya Devleti beylik sefînelerine rast gelir ise, onlar tarafından hasmâne muamele olunmıyarak şimdiye kadar ittihaz olunan usul üzre gidilmesi, eğerçe Rusyalı tarafından tecâvüz olunacağına cezm-i yakîn hâsıl olur ise olvakt avn-ı hakla mukâbele olunamıyacağı anlaşılırsa hemen Boğaz'a doğru gelmesi ve keyfiyeti bir vapur ile Donanmâ-yı Hümâyuna bildirmesi" [226] istenmekteydi. Hasan Paşa'nın İstanbul'dan hareket ettiği gün Tuna'da Ruslara karşı ilk ateşin açıldığı ve 27 Ekim'de de Rumeli müşiri Ömer Paşa ile Rus kuvvetleri arasında harbin başlaması [227] üzerine, Hasan Paşa'yı durumdan haberdar etmek ve yeni talimatı iletmek üzere Nusratiye fırkateyni ile Müşavir Paşa gönderildi [228]. Kapudânlık Makamı'ndan Hasan Paşa'ya yazılan yeni talimatta; " .... karakolda bulundukları süre içinde parekende gezmeyip topluca gezmeleri, Rusya tarafından hasmâne hareket vukûbulursa, bizim taraftan da mukâbelede bulunmasının gerektiği, şayed Rusya gemilerinin kalabalık olması dolayısıyla mukâbele olunamazsa, kendilerini muhâfaza ederek Boğaz'a doğru gelmeleri ve acele olarak durumun bir vapurla Donanmâ-yı Hümâyun'a ve kalelere bildirilmesi" [229] emredilmekteydi.

226- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 29.
227- Danişment, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV, s.146.
228- Slade, a.g.e, s. 81-82.
229- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 485-486.

Hasan Paşa'nın filosu Kasım ayının ilk haftasında çok şiddetli bir fırtınaya yakalandı. Müşavir Paşa'nın Hasan Paşa'nın yanına gitmesinden sonra meydana gelen [230] bu fırtına ve Hasan Paşa'nın maiyetindeki deniz eratının durumu hakkında Müşavir Paşa çok değerli bilgiler vermektedir. Onun kaydettiğine göre [231], Hasan Paşa'nın yanına vardığında hava iyice bozmuş, fırtına çıkmasından korkuluyordu. Bu sebeple Hasan Paşa Müşavir Paşa'dan, "Fırtına anında denizde kalmak mı, yoksa Boğaz'dan içeri girmek mi muvâfıkdır?" diye sormuş, Müşavir Paşa da, "denizde kalmanın daha doğru olacağı" cevabını vermişti. Böylece O, filonun rüzgâraltı kıyısında büyük tehlike altında kalmasına mani oldu. Nitekim bir müddet sonra bora, fırtına patladı ve devam etti. Yağmur,sulu ve sepken kar birbiri peşine geldi. 11 Kasım gecesi güvertede birkaç parmak kalınlığında kar yağmıştı. Birbiri ardına gelen bu seri fırtınalar filoya çok büyük zahmet ve zarar verdi. Fırtına esnasında, Kâid-i Zafer fırkateyni filodan koparak kayıplara karıştı. Bu fırkateynin sonradan Sinob'a gittiği öğrenildi.

Fırtına ve gemilerin durumu hakkında bu izahatı veren Müşavir Paşa, gemi erleriyle ilgili olarak da şunları kaydetmektedir [232]; "Hemen hepsi az çok deniz tutmasından ve kanlı basurdan muzdarip gemiler eratının hâli insanda acıma ile karışık bir hayranlık uyandırıyordu. Bunlardan hiçbirisinin

---

230- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 21.
231- Slade, a.g.e, s. 82.
232- a.g.e, s. 83.

sırtında fanila yoktu. Ayağında çorabı olan birkaç kişi vardı. Kışlık esvâb eksik olduğu için birtakımları hâlâ ince beyaz pantolon giymekteydiler. Kilimden kalın olmayan yataklarında tek ve pamukla karışık battaniyeler altında yatıyorlardı. Gömlek ve ceketleri, hatta olanların kaputları öyle bir kumaştan yapılmıştı ki arkasından yıldızları seyredebilirsiniz. Gıdaları; peksimet, pirinç, zeytin ve sudan ibaretti. Bunları da ancak açlığı bastıracak kadar verebiliyorduk. İnsan besleyecek kuvvet ve miktarda yiyecek yoktu. Lâkin bütün bu felâketler içinde tek bir tanesi metânetsizlik göstermedi, vazifesini yapmaktan kaçınmadı. Birçokları soğuktan, ıslanmaktan bitmiş bir halde güverteden indiriliyordu".

Slade, filonun içinde bulunduğu yoksulluktan dolayı Bâb-ı Âli'yi kabahatli tutmanın mümkün olmadığını, çünkü devletin son üç ay içinde kara ve deniz kuvvetlerini üç katına kadar çıkartmakla girdiği büyük masrafın altından kalkamadığını da ilâve etmiştir [233].

Karadeniz'de amansız bir fırtına ile mücâdele eden Hasan Paşa, siyasî vaziyetin gittikçe gerginleşmesi üzerine İstanbul'a dönme emrine uyarak [234], 16 Kasım'da İstanbul'a avdet edip, sabahleyin Boğaz'dan içeri girdi [235]. Ancak kumandası altındaki gemilerden her biri fırtına dolayısıyla bir tarafa savrulduklarından, farklı zamanlarda İstanbul'un değişik yerlerine gelip demir attılar. Bu cümleden olarak Şehbâz-ı Bahrî

233- Slade, a.g.y.

234- A. Tevfik Gürel, Türk-Rus ve Müttefiklerinin Kırım Savaşı, İstanbul 1935, s. 36.

235- BOA, İrâde-Mısır, No: 560.

fırkateyni gece Büyükliman denilen yere, Reşid fırkateyni de Umuryeri'ne gelip demirledi [236]. Aynı gün Kapudân-ı deryâlık Makamı'ndan Bâb-ı Âli'ye yazılan arz tezkiresinde; Hasan Paşa'nın Karadeniz'den avdetle Boğaz'dan içeri girdiği ve bu filonun erzâk ve sâir levâzım noksanının ikmâl edilerek yine sefere hazır hâle getirileceği belirtilmekteydi [237]. Bu arz tezkiresinde ayrıca, Fırka-ı Mısrıye kumandanı Hasan Paşa'nın avdetiyle karakol görevini, daha önce Karadeniz'e çıkmış olan Patrona Osman Paşa ile Mirliva Hüseyin Paşa kumandasındaki filonun yapacağı bildiriliyordu [238]. Hasan Paşa'dan alınan bilgiye göre, Müşavir Paşa'nın da bahsettiği üzere Kaid-i Zafer fırkateyni sekiz-on gün kadar önce çıkan fırtınada, filodan koparak kaybolmuştur [239]. Bu fırkateynin Sinop tarafına gittiği tahmin edildiğinden [240], Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'nın verdiği bilgiye göre adıgeçen fırkateynin aranması için Bahriye Meclisi azasından kaimmakam Emin Bey görevlendirilmiş, o da Persûd vapuru ile Karadeniz'e çıkarak

---

236- "Devletlü Efendim Hazretleri;
Sa`âdetlü Hasan Paşa bendelerinin ma`iyyeti olan karakol sefâinlerinden Şehbâz-ı Bahrî nâm fırkateyn-i hümâyun .... gice saat üçbuçuk sularında Büyükliman nâm mahalle, ... Reşid nâm fırkateyn-i hümâyun dahi .... Umuryeri pişgâhına ..... demirledilmiş ..."
BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 12.

237- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 492.

238- a.g.e, s. 491.

239- " .. filo-yı mezbûrden Kaid-i Zafer nâm fırkateyn-i hümâyun sekiz-on günden beri gâib ..."
BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 12.

240- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27.

Sinop tarafına gitmiştir [241]. Ayrıca Patrona Osman ile mirliva Hüseyin Paşalara yazılan 16 Kasım (15 Safer) günlü Kapudan-ı deryâlık tezkiresinde [242]; " ..... Kâid-i Zafer fırkateyn-i hümâyunu, filosundan ayrılarak sizin tarafınıza doğru gittiği işitildiğinden oraya gelmiş ise veyahud gelir ise, yalnız filosuna göndermeyip nezdinizde tevfîk .... " denilmek suretiyle Kâid-i Zaferin de maiyetine alınması istenmiş, ayrıca lüzumu olduğu taktirde Persûd vapurunun da maiyetinde istihdâm edilebileceği belirtilmiştir. 26 Kasım (25 Safer)' da Sadâret Makamı'na yazılan Kapudân-ı deryâlık arz tezkiresinde [243], Sinob'a gitmiş olan kaimmakam Emin Bey'in İstanbul'a avdet ettiği ve adıgeçen fırkateynin emniyeten Sinop limanına vararak Osman Paşa'nın filosuna iltihak ettiği ifade edilmiştir.

Daha önce, mevcud olan noksanlıkların giderilerek yeniden sefere hazır hale getirileceği belirtilen Hasan Paşa filosunun bir daha Karadeniz'e çıkmadığı anlaşılmaktadır.

241- " ... bugün Persûd vapuru ile Bahriye meclisi azâsından kaimmakam Emin Bey, mezkûr fırkateyn-i hümâyunu aramak üzere Anadolu tarafında Ereğli'den Sinob'a kadar sahili arayacaktır .... " BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 12 : Ayrıca BOA, İr.-DH, No: 17798, L. 1.

242- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27.

243- ".. Bir filo-yı donanmâ-yı hümâyun ile Karadeniz'de karakol gezerken muhâlefet-i hava cihetiyle filodan gâib olmuş olan Kâid-i Zafer fırkateyn-i hümâyunun taharrisine Persûd vapur-ı hümâyunu ile gönderilen Bahriye Meclisi a`zâsından kaimmakam Emin Bey'in bu kere avdetiyle vâki` olan ifâde-i şifâhiyyesinden ..... fırkateyn-i mezbûrun Sinop limânına emniyeten vâsıl olduğu .... " BOA, İr.-DH, No: 17798, L. 1.

Patrona Mustafa Paşa Filosunun Harekâtı

İstanbul'un Kafkasya ile irtibatı deniz üzerinden sağlandığından Batum'a ve Doğu Karadeniz limanlarına mühimmât-ı harbiyye sevketmet üzere [244], Patrona Mustafa Paşa kumandasında bir filo teşkil edilmiştir [245]. Bu filoda bulunan gemilerin isimleri, komutanları ve top adedi şöyleydi [246];

Geminin ismi	Komutan	Top adedi
- Fevz-i Bâri vapuru (Sancak gemisi)	Patrona Mustafa Paşa Kapudan Ahmed Bey	12
- Mecidiye vapuru	Kapudan Mustafa Bey	12
- Sâik-i Şâdi "	" Türk İsmail Bey	12
- Tâif "	" Arap Yahya Bey	12
- Ereğli "	—	10
- Muhbir-i Surur fırkateyni "	İzzet Bey	36

Bu nakliye filosunu koruma görevi ise Patrona Osman ve Mirlivâ Hüseyin Paşalar komutasındaki filoya verilmişti [247].

Kafkas cephesi için mühimmât ve levazım yüklemiş olan Patrona Mustafa Paşa kumandasındaki filo, 21 Ekim 1853'te Boğaz'dan ayrıldı [248]. Karadeniz'de düşman saldırısıyla karşılaşmayan Mustafa Paşa, Anadolu tarafında önce Trabzon'a

---

244- Nutkî, Muhârebât-ı Bahriye-i Osmaniye, s. 127 ; Büyüktuğrul, Osmanlı Deniz Harp Tarihi, II, s. 416.

245- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-A ; DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 32.

246- Osman Nuri, 1853 Osmanlı-Rus Seferinde Sinop Deniz Muhârebesi, Deniz Mecmuası No: 316, İstanbul 1930, s. 242; Kurtoğlu, a.g.e, s. 25 ; Nutkî, a.g.e, s. 128.

247- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27, 35-A, 35-B.

uğramış, vali ile görüştükten sonra Batum'a gitmiştir. Bölgenin durumu hakkında Batum muhafızı ile görüşmesini müteakip Sohumkale'ye hareket eden Mustafa Paşa, Ruslara karşı ayaklanmış olan Şeyh Şâmil'in Çerkezistan'daki nâibi tarafından Osmanlı Hükümeti'ne gönderilmiş olan mektupların cevabını taşıyan Çerkez İsmail Efendi'yi de beraberinde götürmüş ve Sohum'daki halka dağıtılacak olan yüzaltmış sandık fişek, otuz varil barut ve bir miktar külçe kurşunu da kolaylıkla bu limana çıkarmıştı. Bu yardımlardan ziyâdesiyle memnun olan Sohum halkı, daima Devlet-i Aliyye'ye bağlı kalıp hizmet için can ve başla çalışacaklarını beyan etmişlerdir [249].

Mustafa Paşa dönüşte Sinob'a uğrayarak burada kısa bir süre kalmıştır. O sırada Batum'dan dönmekte olan Nil vapuru ile Kapudânlık Makamı'na bir tahrirat gönderen Mustafa Paşa, Patrona Osman Paşa'nın maiyetindeki filonun Sinop'ta demirlemiş olduğunu, vapurlar için Sinop limanında yeteri kadar kömür bulunmadığını, Sinop kale ve istihkâmlarının bakıma muhtaç olduğunu belirterek İstanbul'dan yardım istemiştir [250]. Bunun üzerine Kapudân-ı Deryâlık Makamı, Bolu Sancağı'ndaki Ereğli'de birçok geminin kömür beklediğini, buraya fazla miktarda kömür yığılmasının gerektirdiğini ve Sinop tahkimâtının durumunu Tophane Müşirliği'ne bildirdiği gibi, Persûd vapurunu da Ereğli'deki ticaret gemilerine kömür yükletip süratle Sinop, Trabzon ve Batum'a sevkettirmek göreviyle Karadeniz'e göndermiştir [251].

249- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye IV, s. 595.
250- a.g.e, s. 489-490 ; DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-A.
251- Besbelli, a.g.e, s. 42.

Bu arada Kasım ortasında Trabzon'a cephane götürmekte olan gemiyi yedeğinde taşıyan Şehper vapuru, Kerempe civarında Rus korsan gemilerinin saldırısına uğramış ise de her iki gemi, Sinop limanına gelmeyi başarmıştır. Burada bulunan Patrona Mustafa Paşa'nın, yüklü olan gemiyi, maiyyetindeki Fevz-i Bâri vapuruyla yedeğinde Trabzon'a gönderdiği, Kapudânlık Makamı'nın 18 Kasım'da Seraskerlik Makamı'na ve Bâb-ı Âli'ye yazdığı tezkireden anlaşılmaktadır [252].

Kısa bir süre Sinop'ta oyalanan Mustafa Paşa, filosundu bulunan Tâif ve Ereğli vapurlarını Sinop'ta bıraktıktan sonra yola çıkmış ve Karadeniz'de hiçbir tehlikeye maruz kalmadan İstanbul'a avdet etmiştir. Karadeniz'deki faaliyetleriyle ilgili raporu Kapudân-ı Deryâlık Makamı'na arzetmiştir [253].

Karadeniz'in meşhur ve etkili fırtınası dolayısıyla Sinop limanına demirlemiş bulunan Patrona Osman Paşa filosu, Mustafa Paşa'nın oradan ayrılmasıyla problemleri ile başbaşa kalmıştır.

252- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 32.

253- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 5.

Patrona Osman Paşa Filosunun Harekâtı

Karadeniz'de gittikçe artmakta olan Rus tehlikesine karşı tedbir almak gayesiyle Bahriye Meclisi'nde yapılan görüşmelerde, Bolu-Kastamonu hududundaki Amasra ile İnceburun sularında gezerek sahilin emniyetini sağlamak ve ayrıca Batum'a mühimmât-ı harbiyye sevkedecek olan Patrona Mustafa Paşa filosunu himâye etmek üzere, Patrona Osman Paşa ile Riyâle Hüseyin Paşa kumandasında bir filo teşkiline karar verilmişti [254]. Bu karar gereğince teşkil edilen filo, şu gemilerden kurulmuştu [255];

Fırkateynler : Avnillah (Sancak gemisi, komutan Patrona Osman Paşa), Nizâmiye (Muavin Sancak gemisi, komutan Riyâle Hüseyin Paşa), Nesim-i Zafer, Fazlullah, Navek-i Bahrî ve Dimyat.

254- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27, 35-A, 35-B ; BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 4, 5, 6.

255- Nutkî, a.g.e, s. 128; Nuri, a.g.e, s. 241-242 ; Kurtoğlu, a.g.e, s. 26-27.
Bu eserlerde, Osman Paşa'nın filosunda Ereğli vapuru ile Kaid-i Zafer fırkateyninin de bulunduğu kaydedilmektedir. Ancak, ilgili yerlerde açıklandığı üzere bu gemiler, daha sonra Sinob'a gelerek filoya katılmışlardır.

Bu iki gemiden Ereğli vapuru, Patrona Mustafa Paşa filosuna ait olup, Batum dönüşünde Paşa tarafından Tâif vapuru ile birlikte Sinob'a bırakılmıştı. Kâid-i Zafer fırkateyni ise Mısırlı Hasan Paşa filosuna ait olup, fırtına dolayısıyla filodan kopmuş ve sonradan Sinob'a gelerek Osman Paşa filosuna katılmıştır. Bu husus için Bkz. Dipnot: 239 ve 243.

Korvetler: Necm-i Efşân, Fevz-i Ma`bûd ve Gül-i Sefid.

Vapur: Pervâz-ı Bahrî. Toplam on gemi.

5 Kasım'da Boğaz'dan ayrılan [256] Osman ve Hüseyin Paşalara Kapudânlık Makamı'ndan verilen talimatta [257]; " ..... Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beynlerinde harp tahakkuk etmiş olmasına mebnî mevcûd ma`iyyetiniz bulunan süfün-i şâhâne ile Bahr-ı Siyâh'da geş ü güzâr eylediğiniz mahallerde Rusya sefâyin-i harbiyyesine tesâdüf olunduğu ve kazanacağınızı aklınız kesdiği ve gözünüze kesdirdiğiniz hâlde onlar tarafından top atılmasına bakılmayıp tevekkeltü alâllah deyip heman hareket-i hasmâneye mübâderet edip, bundan böyle işbu ta`limât-ı `atikaya ri`âyet olunmayıp avn-ı hakla berminvâl-ı muharrer harekete i`tinâ ve dikkat olunmak ..... " denilerek Karadeniz'de nasıl hareket edecekleri açıkça izâh edilmişti.

Bir süre görev yerinde dolaşan bu filonun gemileri, havanın pek kötüleşmesi ve ani bir fırtınanın çıkması dolayısıyla dağılarak 13 Kasım'da ve müteakip günlerde Sinop limanına gelip demirlediler. Osman Paşa'nın Kapudânlık Makamı'na yazdığı 19 Kasım (18 Safer) günlü raporundan anlaşıldığına göre; şiddetli fırtına dolayısıyla, maiyyetindeki gemilerden Navek-i Bahrî fırkateyni ile Fevz-i Ma`bud korveti Sinop adasını dolaşamayıp yolunu kaybetmişler, havanın düzelmesi ile iki gün sonra Navek-i Bahrî, üç gün sonra da Fevz-i Ma`bûd sâlimen Sinop limanına gelip filoya iltihak

---

256- Besbelli, a.g.e, s. 42.

257- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 6.

etmişlerdir. Dimyat fırkateyni ile Necm-i Efşân korveti de fırtına sebebiyle Sinob'a ulaşamayıp Gerze önüne demirlemişler, sonradan Sinop limanına gelmişlerdir [258]. Bu suretle Sinop limanına toplanan gemiler, karşılaştıkları şiddetli fırtına ile çok hırpalanmışlardı. Personel soğuktan üşümüş ve denizde ıslanmış olmanın etkisiyle o derece yorgun düşmüştü ki limana girdikten sonra bir süre yelkenlerini saramaz bir durumda kalmışlardı [259].

Mısırlı Hasan Paşa filosuna ait olup, fırtına sebebiyle kaybolan Kâid-i Zafer fırkateynini aramak üzere Persûd vapuru ile Sinop tarafına gönderilmiş olan kaimmakam Emin Bey [260], bugünlerde Sinop'a varmış ve durumu Osman Paşa'ya açıkladıktan başka, Kapudân-ı Deryâlık Makamı'ndan gönderilen emirnâmeyi de iletmiştir. Bu yeni talimatta [261]; " ..... ma`iyyetiniz olan süfün-i Donânma-yı hümâyun ile bu ana kadar ne taraflarda olduğunuz ma`lûm olup, fakat Rusya'nın kalyon sefîneleri bu aralık İnce (burun) üzerlerinde dolaşmakda olduklarının havâdisatı mesmû`-ı muhlis olup muktezâ-yı dirâyetleri vechile düşmân sefînelerine mukâbil olacağınızı aklınız kesdiği hâlde muhârebeye mübâşeretle hasmâne harekete mübâderet eylemeniz ve muktezâ-yı mevsim muhâlif havaya tesâdüf olunduğu hâlde Sinop limânına inip demirliyesiz ve bu ana kadar

---

258- BOA, İr.-DH, No: 17798, L. 4.
259- Besbelli, a.g.e, s. 42.
260- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 27 ; BOA, İr.-DH, No: 17798, L. 1. Ayrıca Bkz. Dipnot: 241.
261- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 16.

vukû`bulan havâdisâtı bend bend tarafımıza iş`âr eyliyesiz" denilmek suretiyle Rusya gemileri ile karşılaştıklarında nasıl hareket edecekleri yeniden hatırlatılmış, ayrıca muhâlif havalarda Sinop limanına gidip demirlemeleri emredilmiştir.

Fırtınanın çıkması üzerine, yukarıda belirtilen emirnâmeye uygun olarak Sinop limanına gelip demirlemiş olan Osman Paşa'nın, Karadeniz'deki faaliyetleri ile ilgili olarak, bu talimata rağmen Kapudânlık Makamı'na bilgi vermediği, kendisine daha sonra yazılan tahriratlardan anlaşılmaktadır [262]. Batum'a ve Karadeniz sahillerine harp malzemesi sevkıyatını yapan Mustafa Paşa filosunun İstanbul'a dönmesinden sonra, Kapudân-ı Deryâlık Makamı'ndan Osman ve Hüseyin Paşalara yazılan 26 Kasım (25 Safer) 1853 tarihli tahriratta şöyle denilmekteydi [263];

"Bahr-i Siyâh cânibinde bulunan süfün-i şâhâne kumandanları Livâ Paşalara;

Kumandanızda bulunan sefâyin-i şâhâne ile Sinop limânında lenger-endâz-ı ârâm oldukları tevârüd eden tahrirâtlarınız meâlinden ve ferik saâdetlü Mustafa Paşa hazretlerinin ifâde-i şifâhiyesinden anlaşılmış olup, ancak limân-ı mezkûr sert havalarda sefâyin-i merkûmenin muhâfazasına elverişli ise de ve düşman sefînelerinin ma`azallâhi te`âlâ orya zuhûr ve hücûmunda muhâfaza mümkin olamıyacağından heman tahrirât-ı

262- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 5 ; DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-A.

263- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 25, 35-A ; BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 5.

Meclisî vüsûlünde biran tevaffuk ve ârâm olunmayıp cümleniz limân-ı mezkûrden hareketle esnâ-yı râhda birbirinizden ayrılmayıp, ileri ve geri kalınmayıp topluca olduğunuz hâlde doğruca Boğaz'a yakın mahallere gelip oralarda voltada bulunulması ve hava pek muhâlif olupda barınılamıyacağı anlaşıldığı suretde cümleniz birden Boğaz'dan içeriye girilmesi için şukkâ-ı mahsûsa tahrîr ve tastîr kılındı".

Düşman gemilerinin saldırısına açık olan Sinop limanından tahriratın ulaşmasını müteakip toplu olarak Boğaz'a gelinmesini isteyen bu tahrirata ek olarak yazılan 27 Kasım (26 Safer) günlü yeni yazıda konuya biraz daha açıklık getirilmektedir. Bu yazının muhtevâsı da şöyleydi [264] ;

"Patrona Osman ve Hüseyin Paşalara Hâmiş,

Ma`iyyet-i şeriflerinizde bulunan sefâin-i şâhâne ile beraber Bahr-ı Siyâh cânibine ta`yîn ve me'mûriyetinizden şimdiye kadar geş ü güzâr olunan mahallerde Rusya gemisine rast gelindiği ve top atılarak kaçırıldığı gibi bir havâdis yazmadığınızdan ve Rusya sefâin ve vapurları ise âmed ü şüd etmekte olan vapur ve tüccar sefâyinine dâima sarkıntılık ederek birkaç fenâlık dahi zuhûr ettiğinden bu keyfiyetler ba`is-i ta`accüb olmakdadır. Galiba zâtlarınız ma`iyyetlerinizde olan sefâin-i şâhânenin bazılarını filosundan bırakarak limânlara ve Rusyalunun gezindiği sularda seyr ü hareket etmiyerek selâmet tarafa savuşuyorsunuz. Buralara Boğaz'a avdetinizde zâtlarınızdan suâl olunacakdır. Ve müstashab-ı

264- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 35-B;
BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 5.

ma`iyyetiniz olan sefâin-i şâhânenin filodan çıkanlar için dahi suâl olunacakdır. Vusûl-ı şukkada oradan heman hareketle bir sefînenin filodan çıkarılması ve ma`azallâhi te`âlâ bu bâbda bir gûne kusûr ve rehâvet zuhûra gelipde bir zayi`ât vukû`bulur ise haklarınızda vehâmeti intâç edeceği cihetle ona göre davranılması husûsuna dikkat ve gayret eylemeniz siyâkında tahşiyeye ibtidâr kılındı".

Filo komutanları Osman ve Hüseyin Paşaları davranışlarından dolayı tehdît eden ve baskından sadece üç ve dört gün önce yazılmış olan bu tahriratların kendilerine ulaşıp ulaşmadığını tam olarak tesbit etmek mümkün görünmemektedir. Ancak, bu emirlere rağmen filonun Sinop limanından ayrılmaması ve ayrıca İstanbul-Sinop mesafesinin uzaklığı dikkate alındığında, yazıların Paşalara ulaşmadığı ihtimâli ağırlık kazanmaktadır.

Gerek yukarıdaki belgelerden ve gerekse Kasım ortalarında Sinop'taki filonun durumunu belirlemek ve fırtına sebebiyle kaybolmuş olan Kâid-i Zafer fırkateynini aramak üzere Persûd vapuruyla Sinob'a gidip 27 Kasım'da geri dönen kaimmakam Emin Bey'in verdiği bilgiden, Sinop'ta bulunan filonun emniyette olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Sinop'tan ulaşan son haberlerde, Kırım'ın yakınlığı dolayısıyla Rus gemilerinin bölgeye kolaylıkla gelip gitmekte oldukları ve filonun uygun bir hava bulup limandan çıkamadığı belirtilmekte idi [265]. Bahriye Meclisi'nde yapılan toplantıyı

265- Besbelli, a.g.e, s. 43.

müteakip 28 Kasım (27 Safer)'da Bâb-ı Âli'ye yazılan tahriratta, Karadeniz'de düşmandan barınılacak muhafazalı limanların bulunmaması, yelkenli gemilerin kötü havalarda açılamamaları ve bu yüzden istenilen limanlara,hatta Boğaz'a girememeleri dolayısıyla bundan böyle bu çeşit gemilerin gönderilmiyeceği, Sinop'ta bulunan filonun geri alınacağı, Anadolu ve Rumeli kıyılarının uygun bölgelerinde ve Sinop önlerinde karakol yapmak üzere birkaç vapurun çıkarılmasının kararlaştırıldığı açıklanmıştır [266]. Nitekim Sinop'ta bulunan filo komutanlarına yazılan yazıda [267]; " .... bir iki gün zarfında ol tarafa bir alay asker-i redîfe- şâhâne ile cenk vapurlarının irsâli musammem bulunmuş olmağla bi lütfi te`âlâ bunların vüsûlüne değin gayet mütebessırâne hareketle kumandanızda bulunan Donanmâ-yı hümâyunun her hâlde hüsn-i muhafazasına itinâ ve dikkat buyurulması me'mûl-i hâlisânemizdir" denilerek durum kendilerine bildirilmiştir.

Sinop'taki filoya yardım ederek limandan çıkarmak ve Karadeniz'de karakol etmek üzere teşkil edilen filo şu vapurlardan oluşuyordu [268]; Mecz-i Surûr, Sâik-i Şâdi, Fevz-i Bâri, Mecidiye, Persûd, Şehper ve Savn-i Bâri.

Top adedi az vapurlardan kurulan bu hafif filonun nasıl hareket edeceğine dair talimatnâme de hemen hazırlanmış, ancak filonun hareketinden evvel Sinop faciâsının vukubulması, bu müspet kararın uygulanmasına fırsat vermemiştir.

266- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 496-497.
267- ATASE Arşivi, Klasör: 1/1, Dolap: 69,Dosya:63,Fihrist:26.
268- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 7.

d- Karadeniz'de Meydana Gelen Olaylar

Elde mevcut kaynaklardan çıkarılan neticeye göre, Karadeniz'de ilk çatışma, bir Osmanlı gemisi ile Rus filosu arasında 17 Kasım'da meydana gelmiştir. Rus Filolarının Karadeniz'deki Faaliyetleri bahsinde daha teferruatlı izah edileceği üzere, Rus Karadeniz Filosu başında bulunan Pavel Stepanoviç Nahimov [269], Visamiral Aleksiyeviç Kornilov komutasındaki bir filoyu, Karadeniz'in Rumeli sahillerine doğru yollamıştı [270]. Türklerle savaş yapılması hususunda Çarlık bildirisinin açıklanmasından sonra, Karadeniz filosu gemilerinden teşkil edilen bir başka filo da Nahimov komutasında Anadolu sahillerini dolaşmak üzere Sıvastopol'dan ayrılmıştı [271].

Kumandası altındaki gemilerle Rumeli sahillerinde bir süre dolaşan Kornilov, Vladimir gemisine komuta eden Grigoriy İvanoviç Butakov'a [272], keşif için Amasra limanı istikametine gitmesini emretmiş, bunun üzerine Butakov, filodan ayrılarak Amasra'ya doğru harekete geçmişti [273].

Patrona Osman Paşa filosunda bulunan Pervâz-ı Bahrî vapuru, bu günlerde kömür almak üzere Sinop taraflarından Ereğli'ye gönderilmişti [274]. Pervâz-ı Bahrî, Ereğli yönüne

---

269- Mozgofesky, Rus Karadeniz Filosu Tarihi (toplayan Fevzi Kurtoğlu) İstanbul 1935, s. 39.

270- Tsenski, Sinopskiy Boy, s. 3.

271- a.g. e, s. 5.

272- Grigoriy İvanoviç Butakov, Entsiklopediçeskiy Slovar, Moskova 1891, IX, s. 71.

273- Tsenski, a.g.e, s. 7.

274- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 495; Slade, a.g.e, s.82.

giderken Amasra ile Kerempe Burnu arasında, 17 Kasım günü, daha önce Kornilov tarafından o bölgeye gönderilmiş olan Butakov tarafından görüldü. Vladimir, ava çıkmış bir avcı gibi hızla Mısır'dan gelmiş olan bu Türk gemisine yaklaşmaya başladı. Top bakımından daha üstün durumda bulunan Rus gemisi Vladimir, zaman geçirmeden Pervâz-ı Bahrî'ye ateş açmaya başladı. Bu atışlarla Pervâz-ı Bahrî'nin hem kaburga kısmında ve hem de direk aksamında çok büyük zarar meydana geldi. Bununla beraber Türk gemisi, Vladimir ve ona yardıma gelen Kornilov filosu ile kahramanca mücadeleye karar vermiş ve adeti az, menzili kısa topları ile ateş açmaya başlamıştı. Bu atış sırasında Kornilov'un yâveri Teğmen Jeleznov vurularak öldü [275]. Türk gemisi ile Rus gemileri arasındaki çarpışma karşılıklı mermi atışları ile bir süre devam etti. Kahramanca çarpışan Türk gemisinde bulunan yüzelli mürettebattan kırk kadarı vurulmuş, ya da yaralanmıştı. Rus filosunda ise Jeleznov'dan başka üç tayfa daha ölmüştü. Üç-beş saat kadar süren bu çarpışma sonunda Türk vapuru Pervâz-ı Bahrî, Rus filosunun eline geçmekten kurtulamadı. Gemi oldukça hasar görmüştü. Direkler parçalanmış, baca birçok yerinden ezilmiş ve delik deşik olmuştu. Güverte ise parçalanmıştı [276]. Amiral Kornilov'un şerefine zaptedilen bu Türk vapuruna Kornilov adı verildi [277]. Amiral Butakov, bu başarısından dolayı ikinci derece kaptan rütbesi ve dördüncü

275- Tsenski, a.g.e, s. 8.

276- a.g.e, s. 8-9 ; Slade, a.g.e, s. 82.

277- Mozgofesky, a.g.e, s. 40.

derece Gregory nişânı ile mükâfatlandırıldı [278]. Kornilov kumandasındaki filonun, bir Türk vapurunu safdışı bırakması, Rus Karadeniz filosu mürettebâtınca büyük bir sevinçle karşılandı. Kornilov, çarpışmaya iştirak etmemiş diğer gemilerdeki personelin moralini ve maneviyâtını yükseltmek için, bir Türk vapuruna karşı kazanılan zaferi, Türk filosuna karşı kazanılmış gibi göstererek bütün gemilerin resmî geçit yapmasını istedi [279].

Türk kaynaklarında her nedense Pervâz-ı Bahrî vapurunun Rus filosuyla yaptığı kahramanca çarpışmadan pek bahsedilmez. Sadece Müşavir Paşa bu konuda bilgi vermektedir [280]. Rus kaynakları ise, yukarıda açıklandığı üzere, bu çarpışmaya çok önem vermiş ve zaferi bir Türk filosuna karşı kazanılmış başarı olarak değerlendirmişlerdir.

Karadeniz'de meydana gelen bu ilk çarpışmadan bir gün önce, yani 16 Kasım'da Besarabya adlı Rus savaş gemisi, Medâr-ı Ticâret adlı Türk tüccar gemisini savaş yapmadan ele geçirmişti [281].

Yine bu günlerde, Trabzon'a cephâne götürmekte olan gemiyi yedeğinde taşıyan Şehper vapuru, Kerempe civârında Rus korsan gemilerinin saldırısına uğramış ise de sâlimen Sinop limanına gelmeyi başarmıştır [282].

278- Butakov, ES, IX, s. 71.
279- Tsenski, a.g.e, s. 10.
280- Slade, a.g.e, s. 82.
281- Mozgofesky, a.g.y.
282- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 32.

20 Kasım günü Karadeniz'de bir başka olay daha vukubulmuştur. Rusya donanmasından dört vapur, dört fırkateyn ve cephane yüklü bir yelkenli gemiden müteşekkil bir Rus filosu, Şekvetil kalesini muhasara etmek gayesiyle kale önüne gelmiş ve kaleyi top ateşine tutmuştur. Sabahleyin erken saatlerde başlayıp dört saat kadar sürmüş olan bu çarpışmada, bir Rus fırkateyni ile vapuru ağır hasar görmüş, vapurda bulunan askerlerden bir çoğu telef olmuş, sandala binerek kurtulmak isteyenler de kaleden atılan topun sandala isabet etmesi ile denizin dibini boylamışlardır. Gemilerinin ağır zayiata uğramasından dolayı zor durumda kalan Ruslar, perişan bir halde geri çekilmişlerdir. Rus gemilerinden tahminen altı-yedi bin top atılmış olduğu halde, kalede bulunan Türk askerlerinden altı neferin ölmesi dışında başka bir zarar olmamıştır [283].

Sinop baskını öncesinde Karadeniz'de meydana gelen bir başka çatışma da 21 Kasım'da olmuştur. Trabzonlu Yahya Reis, kendi gayretiyle yaptırdığı yedi sandalı, Batum cânibinde bulunan Selim Paşa'ya verilmek üzere oğlu Mustafa Reis'in maiyetinde yola çıkarmıştı. Bu sandallar 21 Kasım'da Lazistan Sancağı'nın Etne kazası sahiline yaklaştıklarında dört Rus vapuru ile karşılaştılar. Rus vapurları, bu sandalları ele geçirmek gayesiyle gülle atışına başlamış ve etrafını sarmıştı. Bunun üzerine Türk sandalları da karşı ateşe

---

283- Ârif Efendi, 1270 Rus Seferi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi (Yazma eser), s. 18; Takvım-i Vekâyi`, No: 479, 26 Rebiülevvel 1270.

başlayarak sahile doğru çekilmeye gayret ediyordu. Top atışlarının kazada duyulması üzerine,kaza müdürü Mustafa Efendi ve kaza halkının toplanarak karadan ve denizden muharebeye katılmaları ile dört saat süren bir çatışma meydana gelmiş, neticede Mustafa Reis'in içinde bulunduğu sandal, gülle isabetiyle hareketten âtıl kalmış ve ondört neferiyle Rusların eline geçmiştir. Geriye kalan altı sandal, personeli ile sâlimen karaya ulaşmaya muvaffak olmuştur [284].

284- Ârif Efendi, a.g.e, s. 18-19 ; TV, No: 497.

C- RUS KARADENİZ FİLOSUNUN FAALİYETLERİ

a- Rus Karadeniz Filosunun Teşekkülü ve 1853 Harbi'ne Kadarki Faaliyetleri

1682 yılında on yaşında iken Rus çarı ilân edilen, ancak 1689'da hâkimiyeti eline alabilen I. Petro, Türk düşmanlığı telkiniyle büyüdüğünden, Karadeniz'e çıkmak ve Türkleri en nazik yerlerinden vurmak siyasetini benimsemiş bulunuyordu [285]. Azak Denizi kıyılarında Rus hâkimiyetini sağlıyarak [286] Avrupa ile münâsebet kurmak için pencere açmayı düşünen Çar, Don nehrinden çıkışı engelliyen Azak Türk kalesini almaya karar verdi [287]. Nitekim bu gayeyle 1695'te Azak kalesi karadan muhasara edilmiş, fakat alınamamıştı [288]. Bu muvaffakıyetsizlik Petro'ya bir filonun gerektiği gerçeğini gösterdi. Bunun üzerine aynı yılın sonbaharında Voronej nehrinin Don nehrine döküldüğü yerde harp gemilerinin yapımına başlanmış, Çarın sonsuz gayreti ve şiddetli emirleri neticesinde 1696 ilkbaharına kadar otuz harp gemisi inşâ edilmiştir. Böylece Rus Azak (Azov) filosu meydana getirilmiştir[289]. Petro, bu filonun desteği ile 1696 Temmuzunda Azak kalesini Osmanlıların elinden almayı başarmış ve böylece Karadeniz'e

---

285- Kurat, Rusya Tarihi, s. 247-252.
286- Azak Filosu, ES, I, s. 234.
287- Mozgfsky , a.g.e, s. 6.
288- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, III/1, s. 581-582.
289- Kurat, a.g.e, s. 253 ; Mozgfsky , a.g.e, s. 7 ; Azak Filosu, ES, I, s. 234.

bir pencere açmış oluyordu [290]. 1710 yılına kadar yeni yapılan gemilerle güçlendirilen Azak Filosu, 1711'de Osmanlı Devleti ile imzalanan Prut Muahedesi gereğince Azak kalesinin Türklere iade edilmesi [291] dolayısıyla kısmen tahribata uğramış, bazı yeni gemiler de Türklere satılmış olduğundan büyük darbe yemiştir [292]. Bununla beraber Çar I. Petro, filoyu yeniden canlandırmaya çalışmış, ölümünden sonra tahta çıkan halefleri I. Katerina, II. Petro ve Anna İvanovna zamanlarında filonun takviyesine gayret gösterilmiştir. 1736-1739 Osmanlı-Rus Harbinde, 1738'de Türk filosu tarafından muhasara altına alınan Azak Filosu gemileri, Türklerin eline geçmesin diye topları sökülüp sahile çıkarıldıktan sonra yakılmıştır. Böylece Azak Filosu ortadan kalkmıştır [293].

1762'de Rus tahtına çıkan Çariçe II. Katerina, I. Petro'nun vasiyetnâmesinde belirttiği "Karadeniz sahillerine günbegün Rusyalıların yayılmaları ve Karadeniz'de tersaneler inşâ olunarak denize tamamen hâkim olunması ve İstanbul'a mümkün mertebe yaklaşılması" [294] hususlarına en çok riayet eden kişi olarak, Rusya'nın büyük bir devlet olabilmesi için kuvvetli bir donanmaya ihtiyacı olduğunu anlamış ve bu gayeyle Azak Filosu yerine Don Filosunu kurmaya başlamıştır [295]. Kısa zamanda güçlenen bu filo, Osmanlılara karşı yapılan savaşlara

---

290- Uzunçarşılı, a.g.e, s. 583-584.
291- A.Nimet Kurat, Prut Seferi ve Barışı (1711), Ankara 1951, II, s. 526-537.
292- Azak Filosu, ES, I, s. 234.
293- a.g.y.; Mozgfsky , a.g.e, s. 10.
294- Süleyman K. İrtem, Boğazlar Meselesi, İstanbul 1936,s.19.
295- Azak Filosu, I, s. 234.

bilfiil iştirak etti. 1774'te iki devlet arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Azak, Kerç ve Kılburun kalelerini elde eden Rusya, böylece Karadeniz kıyılarına ulaşıyor ve Karadeniz'in kısmen kuzeyinde Osmanlı hâkimiyetine son veriyordu [296]. Karadeniz ise artık kapalı bir Türk denizi olmaktan çıkıyor, iki devlet arasında pay ve mücadele konusu bir deniz haline geliyordu [297].

1783 yılında Kırım'ın Rusya'ya ilhakını müteakip, burada yeni bir limanın yapılmasına ve güçlü bir donanmanın kurulmasına karar verilmiş, bu gayeyle Knez Potemkin'e bağlı "Karadeniz Amirallik İdaresi" tesis edilmiştir. 1784'te Rus Karadeniz filosuna üs olarak yapılan Sıvastopol limanının hizmete girmesi ile Karadeniz Filosunun teşkiline başlanmış, Çariçe II. Katerina'nın teşvik, gayret ve teftişleri sayesinde kısa zamanda güçlü bir donanma vücude getirilmiştir [298]. Bu filo ilk vazifesini 1787-1792 Osmanlı-Rus Harbinde ifâ etmiş ve önemli başarılar kazanmıştı [299].

1798'de Mısır'ı işgâl eden Fransız ordusunu buradan çıkarmak için Rusya ile aynı yılda yapılan ittifak gereğince Osmanlı Devleti'nin yardımına Karadeniz Filosuna ait gemiler gelmiş ve Fransızlara karşı savaşmıştır [300].

1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde fazla bir varlık gösteremiyen Karadeniz Filosu, Çar I. Nikola'nın desteğinde çok güçlenmiş ve Karadeniz'e hâkim bir duruma gelmiştir [301].

296- Kurat, Rusya Tarihi, s. 290-291; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1983, IV/2, s. 186.
297- Büyüktuğrul, a.g.e, s. 291.
298- Karadeniz Filosu, ES, LXXVI, s. 661.
299- Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1978,IV/1, s.564-566.
300- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 31 vd.
301- Mozgfsky , a.g.e, s. 29.

Rus-İngiliz ve Fransız müşterek donanmasının Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır filosuna 1827 Kasım'ında düzenledikleri baskında [302] Rus filosunda görev alanlar arasında, daha sonra Sinop baskınını gerçekleştirecek olan Pavel Stepanoviç Nahimov [303], Vladimir İvanoviç İstomin [304] ve Vladimir Aleksiyeviç Kornilov [305] da bulunmuş ve zaferin kazanılmasında önemli hizmetler icrâ etmişlerdir.

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Amiral Grek komutasındaki Karadeniz Filosu, Anapa, Varna ve diğer kaleleri almakla ne derece güçlendiğini açıkça göstermiştir [306].

Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın, metbuû Osmanlı Devleti'ne 1831'de isyan etmesi üzerine, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan Hünkâr İskelesi Antlaşması gereğince İstanbul'un muhafazasına yardımcı olarak gelen Amiral Mihayil Petroviç Lazarev komutasındaki filo, Karadeniz donanmasına ait idi [307]. Rusya bu antlaşma ve yardım sayesinde Osmanlı Devleti üzerindeki ağırlığını artırmış, onu adeta himâyesi altına almaya muvaffak olmuştu [308].

302- Bilal N. Şimşir, Ege Sorunu, I, s. XXIV.
303- Pavel Stepanoviç Nahimov, Bol`şaya Sovetskaya Entsiklopediya, XXIX, s. 270.
304- Vladimir İvanoviç İstomin, ES, XXV, s. 476.
305- Vladimir Aleksiyeviç Kornilov, ES, XXXI, s. 304.
306- Karadeniz Filosu, ES, LXXVI, s. 662.
307- Büyüktuğrul, a.g.e, s. 383-384.
308- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 137-138.

b- Filonun Baskından Önceki Durumu ve Karadeniz'e Çıkması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1833'te Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın imzalanmasıyla ortaya çıkan barış durumundan Rus Karadeniz Filosu yetkilileri azami derecede istifade etmişlerdi. 1832'de filo başkumandanlığına getirilen Amiral Mihayil Petroviç Lazarev'in ıslahat faaliyetleri ve üstün gayretleri neticesinde filo oldukça güçlenmiş [309], Rusya askerî gücünün en önemli kısmı haline gelmiştir. Nahimov, Kornilov ve İstomin gibi komutanların da Rus deniz harp sanatının gelişmesinde büyük hizmetleri olmuştur [310].

1853 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde Rus Karadeniz Filosu, 1835-1853 yapısı yedisi 120 toplu ve ondördü 84 toplu olmak üzere toplam yirmibir kalyon, her biri 44-60 toplu yedi fırkateyn, 12-20 toplu beş korvet, 12-18 toplu oniki brik, yedisi 16 toplu ve ikisi 8 toplu olmak üzere toplam dokuz uskuna, 10-12 toplu yedi kotra, 10 toplu iki yat ve toplamı onbin tonun üstünde otuzbir adet taşıt gemisi ile ayrıca Tuna Nehrinde işleyen yirmisekiz adet uskurlu gambottan ibaretti. Rus filosunun deniz üssü olan Sıvastopol limanı, kuvvetli tabyalar ve uzun menzilli toplarla donatıldığı gibi, Azak Denizi ağzını koruyan Yenikale ve Kerç'te de bataryaları bulunmaktaydı [311]. Bu haliyle Osmanlı donanmasından çok

309- M. P. Lazarev, ES, XXXIII, s. 248.

310- B. İ. Zverev, Sevastopolskaya Oborona 1854-1855, Moskova 1956, s. 8-9.

311- Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, III/5, s. 455.

üstün olan Rus Karadeniz donanması, sevk ve idare yönünden yeteneğini, 1853'e kadar başarılı bir şekilde göstermişti[312].

Karadeniz Filosu başkumandanı M. P. Lazarev'in 1851 yılında ölmesi üzerine onun yerine kendi yetiştirdiği komutanlardan biri olan Amiral Pavel Stepanoviç Nahimov atandı [313]. 1852'de, iki devlet arasında çıkan Mukaddes Makamlar Meselesi'nin görüşmeler yoluyla halledilememesi, ufukta yeni bir savaşın görünmesi ihtimâlini kuvvetlendirmişti. Bundan dolayı Bahriye Nâzırı Prens Mençikov, Sıvastopol'da kalarak savaş hazırlığı yapmakla görevlendirildi [314]. Mençikov, savaş hakkındaki beyânnâmenin alınmasından sonra Amiral Nahimov komutasında teşkil ettiği filoyu Karadeniz kıyılarına yolladı. Bu filonun görevi, Türk gemilerinin İstanbul'dan Kafkas kıyılarına asker, silâh ve harp levazımâtı götürmelerine mani olmak için takip etmek, ayrıca İstanbul ile Kafkasya arasında dörtyol ağzını oluşturan Sinop limanını gözetlemekti [315]. 13 Ekim'de Mençikov tarafından Besarabya vapuru ile Türklerle münâsebetlerin kesildiği haberi Nahimov'a iletildi. O da, bu haberi maiyetindeki gemi komutanlarına sevindirici bir haber olarak bildirdi [316].

Daha önce Karadeniz'in Rumeli sahillerinde dolaşmak üzere gönderilen Kornilov'un maiyyetindeki filo, burada

---

312- Besbelli, a.g.e, s. 27-28.
313- Mozgfsky , a.g.e, s. 39.
314- Tsenski, a.g.e, s. 4.
315- a.g.y.
316- Mozgfsky , a.g.y.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Türk gemilerine raslamadığından, yanında bulunan Kontramiral Novosilski'yi Nahimov'a yardım etmek üzere, güney-doğuya, Kerempe Burnu istikametine gönderdi. Geride kalan Kornilov, Türk vapuru Pervâz-ı Bahrî ile çarpışmakta olan Vladimir gemisine yardımda bulunmuş ve kısa süre içinde bu Türk gemisini mürettebatı ile birlikte esir almıştı. Novosilski filosuna yetişen Kornilov, Nahimov'a katılarak olup bitenleri anlatmasını tenbih ettikten sonra Sıvastopol'a yönelmiştir. Nahimov'un yanına varan Novosilski, emrindeki iki gemiyi ona bıraktıktan sonra kendisi de Sıvastopol'a doğru yola çıkmıştır. Nahimov ise, Karadeniz'in Anadolu sahillerinde dolaşmasını sürdürmüştür [317].

317- Tsenski, a.g.e, s. 5-9.

II- SİNOP BASKINI

Rus Karadeniz Filosu, Karadeniz'in Anadolu sahilleri çevresinde dolaşarak Türk gemilerini arama faaliyetini sürdürürken, bir taraftan da karada Rumeli ve Anadolu cephelerinde bazı hadiseler vukubulmaktaydı.

Rus kuvvetlerinin Eflâk ve Boğdan'ı işgâl etmeleri üzerine Osmanlı kuvvetleri, Tuna'nın güneyindeki kalelerde her an bir Rus saldırısını karşılayabilecek tedbirleri almakla beraber, berkitmenin tamamlanması için gerekli zamanı kazanabilmek gayesiyle 27 Ekim 1853'te Vidin civarından Tuna'yı geçerek Kalafat'ı işgâl etmişlerdi. Yine aynı günlerde Müşir Selim Paşa kumandasında bulunan Batum ordusu Şekvetil (St. Nikola) Rus kalesi üzerine yürümüş, yaptığı ani baskınla burasını ele geçirmişti. Rumeli ordusu komutanı Müşir Ömer Paşa, 3 Kasım 1853'te Ruscuk'tan Yerköy'e, Tutrakan'dan Oltaniçe'ye kuvvet geçirmişti. Ruslar Osmanlı harekâtının Bükreş'i hedef tuttuğunu zannederek Vidin tarafındaki kuvvetlerini de buraya çekerek Türk mevzilerine taarruz etmişlerdi. Beş saat süren bu çarpışmada Rus kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğramış, binlerce ölü bırakarak kaçmışlardı [318]. Bu arada Rus kuvvetlerinin Şekvetil'i geri almak için karadan ve denizden düzenledikleri saldırılar başarısızlıkla sonuçlandı.

Osmanlı kuvvetlerinin Anadolu ve Rumeli cephelerinde Rus kuvvetleri karşısında elde ettiği başarılar, Rusya'nın

---

318- Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, III/5, s. 457-458 ; İ. H. Danişment, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV, s. 146-147.

gururunu derinden yaralamıştı. Bunu telâfi etmek ve Rus ordusunun moralini yükseltmek gayesiyle büyük bir zafer kazanmaya karar verildi. Bu zafer, kazanılması en kolay olan bir yerde arandı. Osmanlı donanmasının büyük bir bölümünün, kalyonlar ve büyük buharlı gemilerin Boğaz'a demir attıkları, Karadeniz'e ise hafif tonajlı gemilerin gönderildiği Rusya tarafından bilinmekteydi. O halde, plânlanan büyük zafer Karadeniz'de kazanılabilirdi [319]. İşte bu gayeyle, Rus Karadeniz Filosu komutanı Amiral Pavel Stepanoviç Nahimov, havanın elverişsizliğine rağmen, Sıvastopol'a dönmemiş, Karadeniz'deki devriye gezisine devam etmişti. Neticede Türk filosunun Sinop civarında dolaştığını haber alan Nahimov [320], 19 Kasım günü maiyyetindeki gemilerle Sinop istikametine harekete geçti. Ancak Karadeniz'in şiddetli bir fırtınasına yakalandı [321]. Kovarna fırkateyni, Trisivyatitel kalyonu ve Harbrıy vapuru, gittikçe artan fırtınadan ağır hasara uğradıklarından tamir edilmek üzere komutan tarafından merkez üs Sıvastopol'a yollandı. Nahimov'un elinde ise İmparatoriçe Maria, Çeşme ve Rostislav kalyonları ile Besarabya vapuru sağlam kalmıştı [322]. Yoluna devam ederek 24 Kasım'da Sinop yakınlarına gelen Nahimov, Türk filosunun Sinop limanında

---

319- J.J.- E. Roy, Histoire du Siege et de la Prise de Sebastopol, Tours 1856, s. 77.

320- Bir ifadeye göre, Türk filosunun Sinop'ta bulunduğu haberi, bir Avusturya gemisi tarafından Nahimov'a bildirilmişti. Bkz. New-York Daily Tribune, 9 Ocak 1854.

321- Tsenski, a.g.e, s. 10.

322- a.g.e, s. 11.

yatmakta olduğunu keşfetti. Türk filosu karşısında kendisini güçsüz hissettiğinden [323], Besarabya vapurunu, fırtınadan zarar gören gemilerin, sıhhatli ve yakın muharebeye elverişli olanlarla değiştirilmesi ricasını hâvi bir mektupla yardım istemek için Prens Mençikov'a gönderdi [324]. Yardım gelinceye kadar boş durmayan Rus Amirali, bir kere daha Sinob'a yaklaşarak ikinci bir keşif yapmış, Osmanlı filosunun kıyı boyunca yarım daire şeklinde bir hat üzerinde, onbeş kulaçta demirli olduğunu teşhis etmişti [325]. Bu suretle limanı abluka altında tutan Nahimov'a yardım için Prens Mençikov tarafından Kontramiral Novosilski komutasında gönderilen gemiler, 28 Kasım'da Sinop önüne gelerek, filoya iltihak ettiler. Yeni gelen bu gemilerle Rus filosu çok güçlenmişti [326]. Amiral Nahimov komutasındaki Rus filosunun durumu şöyleydi [327];

			Top adedi			
Geminin ismi	Sistemi	Komutan	68 f	28 f	24 f	18 f
-Imparatoriçe Maria	İki Anbarlı	Amiral Nahimov	4	28	10	-
-Çeşme	"	-	2	30	10	10
-Rostislav	"	-	4	28	10	-
-Paris	Üç Anbarlı	Kontramiral Novosilsky	14	36	14	10
-Grandük Konstantin	"	-	14	36	14	-
-Trısivyatitel	"	-	-	48	12	3
		Toplam:	38	206	70	23

323- Fevzi Kurtoğlu, Sinop Baskını, Yeni Tarih Dergisi, sayı 12, (Aralık 1957), s. 356.
324- Tsenski, a.g.e, s. 11.
325- Besbelli, a.g.e, s. 44.
326- Sinop, ES, XXX, s. 48.
327- Kurtoğlu, 1853-1855 Osmanlı-Rus Harbi, s.26 ; Nuri, a.g.e, s. 241.

Bu İki ve Üç Anbarlı [328] büyük kalyonların yanısıra filoda iki fırkateyn daha mevcut olup Yüzbaşı Spitsin kumandasında bulunuyordu. Bunlardan Kagul 44, Kulevçi ise 60 topa sahipti.

30 Kasım günü Osmanlı filosu ile harbin devam ettiği sırada, yine Prens Mençikov tarafından yardım için gönderilen Visamiral Aleksiyeviç Kornilov komutasındaki Odessa, Crimia ve Khersonnes adlarını taşıyan üç vapur da Sinop önüne gelerek Rus filosuna katılacaktır [329].

Kontramiral Novosilsky komutasındaki yardımcı kalyonların gelmesi ile cesaretlenen ve Türk filosunu esir almak veya tahrib etmek niyetini taşıyan Amiral Nahimov [230], bu hususu görüşmek üzere Sancak gemisi İmparatoriçe Maria'da 29 Kasım'da, diğer gemi komutanları ile bir toplantı düzenledi [331]. Bu heyet toplantısında yapılan görüşme neticesinde baskına altı kalyonun iştirak etmesi kararlaştırıldı. Filoda bulunan fırkateynlerden Kagul ile Kulevçi'ye liman dışında pusuda bekleme görevi verildi. Daha sonra Nahimov'un yâverine dikte ettirdiği emir okundu. Savaşın umumi meseleleriyle ilgili olan bu emirnâmenin son kısmında şöyle

---

328- Üç direkli yelkenli büyük harp gemilerinden olan kalyonların İki ve Üç Anbarlı çeşitleri vardır. Kalyonların en büyüklerinden olan Üç Anbarlıların hem güvertesinde hem de Palavra denilen ikinci kat ile orta kat ve top anbarı denilen üç anbarında da toplar bulunmaktaydı. Bkz. Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, s.469 vd.

329- Tsenski, a.g.e, s. 21.

330- P. S. Nahimov, BSE, XXIX, s. 270.

331- Mozgfsky , a.g.e, s. 41.

denilmekteydi [332]; "Değişen durumlar hakkında ilk talimatların kendi işini bilen kumandanı zor durumda bırakabileceği konusundaki fikrimi söyliyeceğim. Bundan dolayı ben, hepinizin müstakil olarak, istediğiniz şekilde hareket etmenize müsaade ediyor, ancak vazifenizi mutlaka yerine getirmenizi istiyorum. Çünkü hükümdar olan İmparator ve Rusya, Karadeniz Filosundan şanlı kahramanlıklar beklemektedir. Beklenenleri haklı çıkarmak bize bağlıdır". Böylece Rus filosu, baskına hazır hale getirilmiştir.

Rus tarafında bu şekilde hazırlıklar devam ederken, limanda yatmakta olan Patrona Osman Paşa komutasındaki Türk filosunda ne gibi hazırlığın yapılmakta olduğu ve limanın genel durumu hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır.

Daha önce ilgili bahiste bilgi verildiği üzere Patrona Osman Paşa ile Riyâle Hüseyin Paşa komutasında bulunan Türk filosuna ait gemiler, Karadeniz'de çıkan şiddetli fırtına sebebiyle, birbirlerinden ayrı olarak 13 Kasım'dan itibaren Sinop limanına gelip demirlemişlerdi. Filonun 25 Kasım'a kadarki faaliyetleri hakkında Türk filosu komutanlarının Harbiye Nezâretine yazdıkları aynı tarihli tahriratlan bilgi sahibi olmaktayız. Bu tahriratta, Rus gemilerinden birkaç tanesinin Sinop adasının Yıldız tarafına on mil kadar mesafede görünmesi üzerine Tâif ve Ereğli vapurlarının karakol etmek üzere hazırlanırlarken Rus gemilerinin uzaklaştıkları belirtilmiş, ayrıca birkaç Rus gemisinin de Bartın Boğazı

332- Tsenski, a.g.e, s. 14-15 ; Mozgfsky , a.g.e, s. 41.

ve Amasra çevresinde dolaştıklarına işaret edilerek, Rus limanının Sinop'a yakın olması dolayısıyla, Rus gemilerinin kolayca yardım alarak kendi üzerlerine hücum edebilecekleri tehlikesine dikkat çekilmiş ve bu durumda nasıl hareket edecekleri sorulmuştur [333]. Osman Paşa'nın gördüğünü belirttiği bu gemiler, keşif ve gözetleme faaliyetini sürdüren Nahimov'a aitti.

Türk filosu komutanlarının bu yazısına cevaben gönderilen tahriratta, birkaç gün içinde bir alay redif askeri ile cenk vapurlarının gönderileceği, bunların vüsulüne kadar dikkatli bir şekilde donanmanın muhafaza edilmesi istenmekteydi [334]. Nitekim, daha önce bilgi verildiği üzere, Sinop' taki filoya yardım etmek üzere yedi vapurdan meydana gelen küçük bir filo teşkil edilmiş, ancak bu filonun hareketinden evvel Sinop hâdisesinin meydana gelmesi sebebiyle, filonun oraya gitmesine lüzum kalmamıştır [335].

25 Kasım'dan sonra, Osman Paşa'nın Sinop limanından çıkarak, Karadeniz'de karşılaşacağı Rus filosuyla herbetmek ve böylece İstanbul'a doğru yol almak hususunda herhangi bir faaliyette bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Sinop limanında bulunan Türk gemileri, sahil boyunca yarım daire şeklinde, bir hat üzerinde demirlemiş olup, sahil şeridinde bulunan beş batarya tarafından korunmakta idi [336].

333- ATASE Arşivi, Klasor 1/1, Dolap 69, Dosya 63, Fihrist 26.

334- a.g.y.

335- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 7.

336- Şehsuvaroğlu, Deniz Tarihimize Ait Makaleler, s. 125.

Patrona Osman ve Riyâle Hüseyin Paşa kumandasında Sinop limanına demirlemiş olan Türk filosunun durumu şöyleydi;

Geminin adı	Komutan	Top adedi
- Avnillah fırkateyni (Sancak gemisi)	Patrona Osman Paşa Kapudan Hasan Bey	50
-Nizâmiye fırkateyni (Muavin sancak gemisi)	Riyâle Hüseyin Paşa Kapudan Kadri Bey	64
-Nesim-i Zafer fırkateyni	" Ali Mahir Bey	48
-Navek-i Bahrî "	" Ali Bey	42
-Fazlullah "	" Mehmed Bey	48
-Kâid-i Zafer "	" Ethem Bey	22
-Dimyât "	" Ahmet Şahin Bey	42
-Fevz-i Ma`bûd korveti	" Hüseyin Bey	22
-Gül-i Sefid "	" Salih Bey	22
-Necm-i Efşân "	-	22
-Ereğli vapuru	-	10
-Tâif "	" Yahya Bey	12

Bu gemilerden Ereğli ve Tâif vapurları buharlı idi [337].

Rus filosu ile Türk filosu arasındaki nisbetsizlik her bakımdan büyüktü. Rus gemilerinin çoğunu, devrin zırhlısına mukabil olan kalyonlar [338] teşkil ederken, Türk gemilerinin

337- Tezel, a.g.e, s. 632.

338- Hareketini sadece yelkenle temin eden savaş gemilerinin en büyüklerine kalyon denmektedir. Kalyon sınıfı bir gemide mutlaka üç direk ve bunların yelken donanımının tam olması icab eder. Ayrıca baş ve kıç kasaraları da bulunmalıdır. Gemiler, katlara ve yelken donanımlarına göre çeşitlendirilir. Bkz. Mithat Sertoğlu, Osmanlı Tarihi Lugatı, İstanbul 1986, s. 189.

en büyükleri ise kruvazör muadili korvet [339] ve fırkateyn [340] gibi kalyonlara nisbetle çok hafif tekneler idi [341]. Öte yandan Rus filosunda, onsekiz funtluk 23, yirmidört funtluk 70, yirmisekiz funtluk 206 ve altmışsekiz funtluk 38 top bulunuyordu. Rus kalyonlarında bulunan bu toplar, Fransız askerî mühendis ve generali Henry Joseph Paixhans'ın [342] geliştirdiği ve onun adıyla anılan obüs topları olup, ağaçtan yapılmış gemileri kolaylıkla tahrip etme özelliğine sahipti [343].

Türk gemilerinde ise, top adeti Ruslarınkinden az olup, yirmidört funtu geçmeyen toplardan bir bordaya ancak yüzdoksanaltı tanesini kullanabiliyordu. Ruslar ise yukarıda bilgi verilen büyük toplarından bir bordaya Türklere göre daha fazlasını kullanma imkânına sahip idiler. Üstelik Türk filosunun kullandığı som mermilere, onlar humbara ile karşılık verme avantajını da elinde bulunduruyorlardı [344]. Bu kuvvet dengesizliği, Türk filosu için harbin daha başlamadan kaybedildiği neticesini ortaya koyuyordu. Bununla beraber Sinop limanı ve Rus denizcileri, Türk bahriye mensuplarının bu

---

339- Yalnız yelkenle yürüyen üç direkli harp gemisi olup, sadece en üst güvertesinde topu bulunuyordu. Bkz.Sertoğlu, age, s. 189.

340- Üç direkli, hem güvertesinde, hem anbarında topu olan, yalnız yelkenle yürüyen ve yelken donanımı tam, ağır harp gemisidir. Bkz. a.g.e, s. 114.

341- Tevfik İnci, Sinop Faciası, Resimli Tarih Mecmuası, İstanbul 1956, VII, s.546.

342- La Grande Encyclopedie, Paris 1890, XXV, s. 814.

343- Robert Schnerb, Le XIX^{e} Siecle L'Apogée de l'expansion Européenne (1815-1914), Paris 1961, VI, s. 98.

344- Besbelli, a.g.e, s. 44.

elverişsiz şartlar içinde verdiği kahramanca mücadeleye şahit olacaklardır.

29 Kasım gecesi rüzgâr haddinden fazla esiyordu. Yağmur da devamlı ve şiddetli bir şekilde yağıyordu. Etraf ise zifiri karanlıktı. 30 Kasım sabahı hava sisli ve hafif bir yağmur yağmaktaydı. Görüş berbat olmakla beraber, kuzey rüzgârı baskın için çok uygun bir şekilde esmekteydi. Sabah saat dokuzdan sonra sisin biraz dağılması üzerine savaş hazırlığı yapılmasını isteyen Amiral Nahimov, saat onbuçuk sıralarında Sinop limanı istikametinde gidilmesini emretti [345]. Bu emir gereği harekete geçen Rus filosu, Türk filosunun karşısına demirliyecek şekilde sıraya girdi. Buna göre, başta Nahimov'un müfreze gemileri (İmparatoriçe Maria, Çeşme ve Rostislav), yanında ise Novosilski'nin gemileri (Paris, Trısivyatitel ve Grandük Konstantin) yerleşecek şekilde limana yaklaşıp demirlediler. Türk gemilerini müşahede altında tutmak görevi ile yerinde kalan Kagul ve Kulevçi fırkateynleri [346] ise, harbin başlamasından bir süre sonra Rus filosuna yardım etmek üzere limana gelip, Novosilski'nin gemileri yanına demirliyeceklerdir.

Rus gemilerinin baskın niyetiyle limana gireceğini tahmin etmeyen Osman Paşa, bir ifadeye göre, İngiliz ve Fransız donanmalarının İstanbul'a kadar gelmeleri dolayısıyla Rusların geri çekileceğini zannettiğinden filosunu

345- Tsenski, a.g.e, s. 14.
346- Sinop, ES, XXX, s. 48.

harekete geçirmemişti [347]. Osman Paşa ise, konu ile ilgili olarak daha sonra, açık denizde yapılacak bir muharebenin kendi aleyhine olacağı düşüncesinde bulunduğunu, Sinob'a gelirken olduğu gibi şiddetli bir hava ile karşılaşacak olursa gemilerin yerlerini koruyabileceklerinden dahi emin olmadığını söylemiştir [348]. Osman Paşa'nın limanda kalmak istemesinin bir başka sebebi de, filoda bulunan mürettebatın denizcilikten anlamıyan kişilerden olmasına dayanıyordu. Çünkü O, Karadeniz'e hareket etmeden önce aldığı bir emirle, yetiştirdiği bütün denizci personeli, Batum'a cephane götürmek için kendisinden birkaç gün önce hareket etmiş olan Patrona Mustafa Paşa'nın filosuna devretmiş, Kaptan-ı Derya da Osman Paşa'nın filosunu Anadolu'dan yeni silâh altına alınmış çifçilerle doldurmuştu. Sinob'a gelirken çıkan fırtına esnasında yeni mürettebat deniz tutmasından bitkin hâle geldiğinden oldukça zor durumda kalmışlar ve tekneler de önemli ölçüde hasara uğramıştı [349].

Rus filosunun baskın yapmak gayesiyle liman ağzına gelip demirlemesi üzerine gafletten uyanan Türk filosu komutanı Patrona Osman Paşa, maiyyetindeki gemi komutanlarına savaş için hazır olmalarını emretti [350]. Rus filosu komutanı Amiral Nahimov'un forsunu taşıyan İmparatoriçe kalyonu, Osman Paşa'nın forsunu taşıyan Avnillah ile Hüseyin Paşa'nın forsunu

---

347- Marchal Gustave, La Guerre de Crımee, Paris 1888, s. 34.
348- Besbelli, a.g.e, s. 46.
349- Büyüktuğrul, a.g.e, s. 419.
350- Nuri, a.g.m, s. 244.

taşıyan Nizâmiye fırkateynlerinden 800-900 metre uzaklıkta demirlerken, diğer beş kalyon da Türk filosunun diğer gemileri karşısında yerlerini aldılar. Kuvvetli kar tipisi, Türk filosunun düşmanı daha önce görüp tedbir almasına mani olmuştu [351]. Bunda Osman Paşa'nın da tedbirsiz davranmasının rolü büyüktü. Çünkü, limanda yatan bir filonun -karşısında düşman olsun, olmasın- münasip gemiler vasıtasıyla gece gündüz etrafı gözetmesi lüzumu, fenn-i harb-i bahriyyenin en kadîm ve en iptidaî kavâ`ininden biri olduğu [352], Paşa tarafından nedense akla getirilmemiş ve bu tedbire başvurulması ihmal edilmişti.

Rus gemilerinin Türk filosuna yaklaşmaları üzerine Osman Paşaateş edilmesi emrini verdi. Böylece taraflar arasında şiddetli bir topçu düellosu başladı. Mesafe yakın olduğu için her iki tarafın attığı mermilerden boşa gideni pek az oluyordu. Türk filosundan başlayan ilk ateş, Rus gemilerinde hasar meydana getirdi. Ölüm darbeleri ile devam eden bu topçu muharebesinde, Türk leventlerinin dişlerini sıkarak, hırs ve şevklerini ifade eden çeşit çeşit naralar savurarak yolladıkları güllelerden her biri hedefini buluyordu. Bu güller, ya Rus gemilerinin bordalarını deliyor veya üst üste çullanarak, güvertelerini, küpeştelerini göçertiyor, yahut da direklerini, serenlerini buduyordu [353]. Ayrıca sahilde bulunan bataryalar da Rus kalyonları üzerine mermi yağdır-

---

351- Besbelli, a.g.e, s. 44.
352- Ali Haydar Emir, Tarih-i Bahrî Sahifeleri, I, s. 348.
353- İnci, a.g.m, s. 546.

maktaydı. Bununla beraber, daha önce izah edildiği gibi ateş üstünlüğü Ruslarda idi. Nitekim İmparatoriçe Maria'nın seri ve isabetli atışları neticesinde, Osmanlı sancak gemisi Avnillah, fazlasıyla yara alarak perişan bir vaziyette karaya vurdu. Rus Amiral gemisi ateşini bu defa Fazlullah fırkateynine çevirdi ve bu atışlarla Fazlullah da saf dışı kalarak yanmaya başladı [354]. Aslında Rafail adlı Rus fırkateyni olup 1829 Mayısında Türklerin eline geçmiş olan [355] ve Fazlullah adı verilen bu gemi için o sırada Çar I. Nikola; "Rafail fırkateyni derhal yakılmalıdır. Tekrar elimize düştüğünde Rus bayrağını taşımaya lâyık değildir"[356] demişti. Rus çarının bu isteği, yirmi dört yıl sonra Sinop'ta yerine getirildi.

Savaş bütün şiddeti ile devam ediyordu. Paris kalyonu Gül-i Sefid korvetini safdışı bırakırken, Grandük Konstantin de özellikle altmışsekiz funtluk topları ile Navek-i Bahrî fırkateyninin aşırı derecede tahrip olmasına ve gemide yangın çıkmasına sebep oldu [357]. Zaten Rus gemilerinde obüs toplarının ve humbaranın kullanılması, Türk gemilerinde yangın çıkması hususunda korkunç bir tesir meydana getiriyordu.

354- Sinop, ES, XXX, s. 48.

355- Mozgfsky , a.g.e, s. 32.

356- Tsenski, a.g.e, s. 19. Türklere esir düşen bu fırkateynin kumandan ve subayları, bir daha terfî etmemek üzere nefer sırasına indirilmiş, bu yolda şerefsiz evlat yetiştirmemesi için gemi kumandanının evlenmesi yasaklanmıştı. Rus komutan, subay ve leventlerinin harplerde canla başla çalışmalarında, bu korkunun da büyük rolü olduğu aşikârdır. Bkz. Mozgfsky , a.g.e, s. 32.

357- Tsenski, a.g.e, s. 20-21.

Bu sebeple Türk filosunda, düşmanla savaşmanın yanısıra, bir yandan da yangınla mücadele edilmesi mecburiyeti hasıl olduğundan, ateş gücü gittikçe zayıflıyordu. Bunun neticesi olarak savaşın seyri zaman geçtikçe Türk filosunun aleyhine dönmekteydi. Bununla beraber Türk gemicileri, hamaset ve kahramanlıkta birbirleriyle yarış edercesine savaşıyorlardı. Grandük Konstantin'in atışları ile safdışı kalan ve yangınla sarılmış olan Navek-i Bahrî fırkateyninde personel top atışını bırakıp yangınla mücadeleye başlamışlardı. Bunu gören iki Rus kalyonu, demir alarak fırkateyni zaptetmek gayesiyle her iki yanından yanaşmak için manevraya kalkıştılar. Fırkateynin Rusların eline geçmesini istemeyen Binbaşı Ali Bey, cephaneliği ateşliyerek gemiyi havaya uçurmaları için emir verdi. Fakat emrin icrâsında istediği sürati göremeyince, kendisi hemen bir sopaya sardığı paçavraları gaza bulayarak ateşledi. Personelin gemiyi terketmesini sağladıktan sonra hızlı fakat vakur adımlarla ilerleyerek meş'aleyi bizzat cephaneliğe fırlattı. Etrafındakiler gemiyi terketmesi için ikazda bulundular. Fakat Ali Bey ; "Sizler vazifenizi sonuna kadar yaptınız, gemiyi terketmekte serbestsiniz. Ama benim vazifem henüz bitmiş değildir. Bir gemi kumandanı, şartlar ne olursa olsun gemisini terketmez. Ancak gemisi ile mukadderat birliği yaptığı taktirde vazifesini bitirmiş olur" [358] diyerek gemiden ayrılmayı reddetti. Bir müddet sonra cephaneliğin infilâkı ile Navek-i Bahrî fırkateyni

358- Inci, a.g.m, s. 546-547.

bir enkaz halinde havaya doğru yükselip sonra denize dökülürken, Türk denizcilerinin güzel bir geleneğini sergileyen kahraman Türk kumandanı Ali Bey de kimbilir kaç parça olarak şehâdet şerbetini içmişti [359].

Bu arada diğer gemiler arasındaki çatışma da devam etmekteydi. Ancak Rus gemilerinden atılan humbaralarla Türk gemilerindeki hasar oldukça artmıştı. Ayrıca personelden de o kadar insan şehit olmuştu ki top başına cephane yetiştirecek nefer kalmamıştı. Yüzlerce insan filikalara yahut bir seren parçasına sarılarak kurtulmaya çalışırken boğuldu. Yüzerek sahile ulaşmaya gayret eden neferatın bir kısmı, Rus gemilerinden atılan yağlı paçavralarla yanarak telef oldu.

Gül-i Sefid fırkateynini safdışı bırakan Paris kalyonu, top ateşini Dimyat fırkateyni üzerinde yoğunlaştırdı. 1827 Navarin baskınından salimen kurtulan ve yardım maksadıyla Mısır'dan gönderilen bu fırkateyn de kısa sürede ateş alarak yanmaya başladı [360]. Yüzmeyi iyi bilen Mısır leventlerinden bir kısmı yüzerek, bir kısmı da filikalara binerek sahile ulaşmaya muvaffak olmuş, böylece üçyüze yakın insan kurtulmuştu [361]. Bunlardan yüzseksenaltısı, gittikleri İnebolu'dan daha sonra Avusturya vapuru ile İstanbul'a gelmişlerdir [362].

359- İnci, a.g. e, s. 547.
360- Sinop, ES, XXX, s. 48.
361- Slade, a.g.e, s. 89.
362- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 501.

Sinop limanında halen harp Rus kalyonlarının su yüzünde kalabilen Türk gemileri üzerine acımasızca top atışları ile sürüyordu. Rus üç anbarlılarından Trısivyatitel, Kaid-i Zafer fırkateynini, Rostislav da Fevz-i Ma'bût korvetini tahrip ederek kıyıya attılar. Nesim-i Zafer fırkateyni ise Grandük Konstantin'in ateşiyle yaralandığından sahile vurmaktan kurtulamadı [363]. Böylece, saat oniki buçuk sıralarında başlayan bu savaşta, bir saat içinde Osmanlı filosunun tamamına yakın bir kısmı tahrip edilmişti. Bu sırada, Sıvastopol'dan Prens Mençikov tarafından Visamiral Vladimir Aleksiyeviç Kornilov komutasında gönderilen Odessa, Crimia ve Khersonnes adlı vapurlardan kurulu yardımcı küçük filo da Sinop ağzına gelerek Nahimov'un filosuna iltihak etti [364].

Aslında Patrona Mustafa Paşa filosunda bulunan ve Paşa tarafından Sinop'ta bırakılan Tâif vapuru, Rusların limana baskın düzenledikleri sırada Türk filosundan ayrılarak Gerze'ye doğru harekete geçmişti. Rus amirali Nahimov'un liman açığında pusuda beklemek üzere görevlendirdiği Kagul ve Kulevçi fırkateynleri ile savaşa tutuşan vapur, onların elinden kurtularak yoluna devam etmeye muvaffak olmuştur. Ancak bir süre yoluna devam ettikten sonra bu defa, Sinob'a gelmekte olan Kornilov'un filosu ile karşılaşmış, onlarla da çarpışan Tâif vapuru, Kornilov'un takibine rağmen kurtulmayı başarmıştır [365]. Tâif ile Rus gemileri arasındaki çatışmayla

---

363- Sinop, ES, XXX, s. 49.

364- Tsenski, a.g.e, s. 21.

365- a.g.e, s. 27-30.

ilgili olarak Canik Mutasarrıfı Ömer Tufan Paşa'nın yazdığı 7 Aralık 1853 (6 Rebiülevvel 1270) tarihli tahrirata göre, Tâif vapurunu takip etmeye kalkışan Rus gemilerinden birisi, Tâif'ten atılan toplarla batırılmış, diğer iki gemi ise ağır zayiata uğratılmıştır [366]. Çok zorlu bir yolculuk yapan Tâif vapurunun yolda kömürü bitmiş ve bütün kamara kapıları ve diğer ahşap kısımları yakılmak suretiyle [367] 4 Aralık günü İstanbul'a gelebilmiş, Sinop'taki Türk filosunun maruz kaldığı akibeti bildirmiştir [368]. Sinop limanından ayrıldıktan sonra karşılaştığı Rus fırkateyn ve vapurları ile giriştiği mücadelede yara aldığından ve yolda ahşap kısımları yakıldığından tamir edilmek üzere 3 Ocak 1854'de Tersâne'ye çekilmiştir [369]. Tâif vapurunu Dolmabahçe Sarayı'ndan gören ve geliş sebebini soran Sultan Abdülmecid'e vaziyet arzedilince Padişah; "Keşke o da gelmeseydi, Sinop'ta döğüşerek batsaydı" [370] diyerek üzüntüsünü dile getirmişti. Tâif vapurunu Sinop limanından kaçırarak binbir zorlukla İstanbul'a getirmeye muvaffak olan gemi komutanı Yahya Bey, taltif beklerken, muharebeden kaçmaktan dolayı suçlu bulunmuş ve askerlikten ihrac edilmiştir [371].

Tâif vapuru, liman dışında bekleyen Rus gemileri ile çarpışarak İstanbul istikametinde yol almaya çalışırken,

366- BOA, İr.-DH, No: 18008, L. 4.
367- Şehsuvaroğlu, a.g.e, s. 219.
368- Ceride-i Havâdis, No: 660, 9 Rebiülevvel 1270.
369- a.g.e, No: 665, 7 Rebiülahir 1270.
370- Şehsuvaroğlu, a.g.y.
371- Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, IV, s. 530.

limandaki çatışma artık bir imhâ savaşına dönüşmüştü. Çünkü Amiral Kornilov komutasında yardımcı filonun gelmesi, Türk filosunun durumunu daha da kötüleştirirken, Nahimov'un gücünü biraz daha artırmıştı. Neticede saatler öğleden sonra ikibuçuğu gösterirken, Osmanlı filosundan hasara uğramış fakat henüz yüzmekte olan iki fırkateyn dışında eser kalmamıştı. Bunlardan Nesim-i Zafer fırkateynini Ruslar, Sinop zaferinin bir hatırası olarak götürmek istedilerse de, bordası dağılmış, güverte ve top anbarı çökmüş olduğundan götürmekten vazgeçip, diğer fırkateynle beraber tamamen tahrip edip denizin dibine gönderdiler. Muharebede, Türk filosunu destekleyen tabyalar da tahrip edilmiş, biri ise Türk gemilerinin engel olmasından dolayı muhareye katılamamıştı [372].

Türk filosuna ait gemiler bu şekilde karaya vurarak ve denizin dibine çökerek artık işe yaramaz bir hâle gelirlerken, er meydanında da ayakta er kalmamıştı. Buna göre savaşın da bitmiş olması gerekirdi, ama -er meydanında er kalmamıştı- demiştik. Ortada ise Ruslar vardı. Rus denizcileri, denizin üzerini harmanlıyarak, batan ve yanan Türk gemilerinden denize dökülmüş ölümle pençeleşen yaralı Türklere kancalar, balyozlar savurarak, uzaktakilere top ateşi açarak denizin üzerini kızıl renge çevirip, ırklarına has vahşeti bir kere daha sergilediler [373]. Ancak bununla da

---

372- Besbelli, a.g.e, s. 45.

373- İnci, a.g.m, s. 550.

hırslarını alamayan Ruslar, bu defa kalyonların ölüm kusan toplarını şehrin müslüman mahallesine çevirdiler [374].

Sinop limanında, Rus donanması tarafından tahrip edilen Türk filosuna ait gemilerin adedi, genelde oniki olarak gösterilmektedir. Ancak daha önce izah edildiği üzere, limanda demirleyen onüç gemiden biri olan Pervâz-ı Bahrî vapuru, 17 Kasım'da kömür almak için Ereğli istikametine giderken, Amasra ile Kerempe Burnu arasında bir Rus filosuyla karşılaşmış, kahramanca çarpıştıktan sonra tahribata uğramıştı. Böylece limanda oniki gemi kalmıştı. Rusların limana baskın düzenledikleri sırada, Tâif vapurunun filodan ayrılarak, liman dışında karşılaştığı Rus gemileri ile çarpışarak oradan uzaklaşması neticesinde limandaki gemi sayısı onbire düşmüştü. Nitekim, zamanın resmî tarihçisi Ahmed Lütfi Efendi de, "Sinop limanında lenger-endâz-ı vukûf olan Donanmâ-yı hümâyundan Tâif vapurundan ma`ada yedi fırkateyn ile üç korvet ve bir vapur, hava puslu olduğu hâlde, bağteten liman ağzından zuhûr eden Rusya gemilerinden donanmaya teslim olunmalarına dâir çekilen işârete top ile cevap verilmekle, Rusya gemileri istedikleri gibi hareketle, atılan güllelerle sefâyin-i mevcûde gark u telef ... " ifadesiyle limanda batırılan Türk gemilerinin miktarını onbir olarak vermektedir [375].

374- R. A, D. C. L, F. R. S, The Rusco-Turkish Campaigns of 1828 and 1829 : With A View of The Present State of Affairs in The East, London 1854, s. 335.

375- Vak`anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi (yayınlayan Münir Aktepe), İstanbul 1984, IX, s. 92-93.

Sinop hâdisesi ve Kırım Harbi'ni anlatan Ârif Efendi de eserinde, muharebe esnasında Sinop limânında, yedi fırkateyn, üç korvet ve iki de vapurun bulunduğunu, bir vapurun limandan kaçmaya muvaffak olduğunu kaydetmektedir [376].

İngiliz elçisi Lord Stratford Canning , hükümetine verdiği raporda, Türk filosundan onbir geminin Rus baskını ile Sinop'da tahrip edildiğini belirtmektedir [377].

Çarpışma sırasında ayağından yaralanan Türk filosu komutanı Patrona Osman Paşa, Yarbay Ali Mahir Bey, Binbaşı Yalovalı Hasan Bey ve Mülâzim Halil Efendi'nin [378] yanısıra, yüzyirmi beş er esir düştü [379]. Ruslar ise esir aldıkları Türk asker sayısını ikiyüz sıhhatlı, yirmi yaralı ve onyedi ölü olarak açıklamışlardır [380].

Baskın esnasında, altı bakır kaplı bir İngiliz ticaret gemisi ile bir yük gemisi, altı Türk ticaret gemisi koya sığınmışlar, ancak onlar da Türk savaş gemilerinin akimetine uğramaktan kurtulamamışlardır [381]. İngiliz gemisi, her ne kadar kendi bandırasını açmış ise de, Ruslar tarafından yine top atışı ile telef edilmiş ve tayfalardan biri de ölmüştür. Geriye kalan mürettebat ise, Sinob'a giden İngiliz vapuru ile İstanbul'a gelmiştir [382].

376- Ârif Efendi, a.g.e, s. 19.
377- Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları, s. 217.
378- DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 149-A.
379- Kurtoğlu, Türk-Rus Harbi, s. 28.
380- Tsenski, a.g.e, s. 33.
381- J. J.- E. Roy, a.g.e, s. 79.
382- Ârif Efendi, a.g.e, s. 19-20.

Prens Mençikov'un Çar I. Nikola'ya yazdığı mektuptan anlaşıldığına göre, baskın sırasında Ruslardan bir zâbit ile otuzüç nefer ölmüş, ikiyüz otuz nefer de yaralanmıştır [383].

Büyük emek ve gayret sarfıyla kurulan Rus Karadeniz Filosu, kuruluşundan beri en önemli muvaffakıyeti, Sinop baskınında zayıf Türk filosu karşısında gerçekleştirmiştir[384].

Türk filosu personelinin muharebe esnasında, büyük bir kahramanlık örneğini sergiledikleri yerli ve yabancı eserlerde dile getirilmiştir. Bu cümleden olarak Kinglake; "Türkler ümitsizce ama kahramanca ve yiğitçe döğüştüler. Teslim olmayı reddettiler. Zaten teslim olmak için bayrak çekseler bile Rus amirali görmemezlikten gelecekti" [385] ifadesiyle, Türklerin nasıl çarpıştıklarını, buna mukabil Rus amiralinin Türk filosu ve personelini mahvetmek hususundaki kesin kararlılığını beyan etmiştir.

30 Kasım 1853 tarihinde meydana gelen bu hâdise, Dr. Rıza Nur tarafından, Türk Tarihi eserinde, bir bayram günü, askerin şehirde kahve ve hamamlarda iken meydana geldiği şeklinde ifade edilmiştir.[386]. Bu hatalı ve yanlış ifade, bu eserden yararlanılarak yazılan tarih kitaplarında da aynen tekrarlanmıştır [387].

383- Nutkî, a.g.e, s. 131.

384- Karadeniz Filosu, ES, LXXVI, s. 662.

385- A. William Kinglake, L'ınvansion de La Crımee (çev. Theodere Karcher), Bruxelles 1864, s. 38.

386- Rıza Nur, Türk Tarihi, İstanbul 1342 (1924), III, s. 323-324.

387- Tahsin Ünal, Türk Siyasi Tarihi 1700-1958, Ankara 1978, s. 258.

III- BASKIN SONRASINDA OSMANLI FİLOSU VE SEHRİN DURUMU

a- Osmanlı Filosunun Durumu ve Filodaki İnsan Kayıpları

30 Kasım 1853 tarihinde, Amiral Nahimov kumandasındaki Rus Karadeniz Filosunun, Sinop limanında demirlemiş bulunan Patrona Osman ve Riyâle Hüseyin Paşaların komutasındaki Türk filosuna düzenledikleri baskında, limanda bulunan yedi fırkateyn, üç korvet ve bir vapurdan müteşekkil filonun tamamını tahrip ederek batırmışlardı. Baskından hemen sonra Sinop'ta bir mahalli meclis toplanmış ve dört bendlik mazbata düzenlemiştir. Kastamonu valisi Hamdi Bey, bu mazbataya 16 Aralık 1853 (15 Rebiülevvel 1270) tarihli bir arz ekliyerek İstanbul'a göndermiştir. Hâdiseye şahid olan Sinop Kaymakamı, Nâib Vekili, Müfti, Mal Müdürü, Ziraat Müdürü, Sandık Emini ve sekiz aza tarafından hazırlanan bu mazbatanın donanmanın durumu ile ilgili kısmı şöyledir; [388]

"Donanmâ-yı Hümâyun-ı Hazret-i Mülûkâneden Hüseyin Paşa ve Osman Paşa ma`iyyetlerinde sekiz kıta fırkateyn ve iki korvet ve iki vapur-ı hümâyun olduğu hâlde güzerân eden mâh-ı Saferü'l-hayrın ondördüncü günü Sinop limanına bi'l-vürûd lenger-endâz-ı ârâm olduklarında Rusyalunun ara sıra İnceburun'dan sefîne-i makhûreleri görünmekte ve bazan İstefan ve Gerze önlerinde müşâhede olunmakta olup bunlara her ne kadar keyfiyyet ifâde ve beyân olunmuş ve taraflarından

388- BOA, İr.-DH, No: 17947, L.5 : İlgürel, a.g.m, s. 169-170.

dahi dâima Ereğli vapur-ı hümâyunu gönderilerek tefahhus kılınmış ise de davâ olmadığından kıyam ve hareket edemiyecekleri ifâde ve beyân eylemiş ve bunun üzerine mâh-ı mezkûrun yirmi ikinci Çarşamba günü Rusyalunun üç kıt`a kapak ve bir kıt`a brik sefînesi adayı dolaşıp limân-ı mezbûre duhûl ederek pupa-yelken Donânma-yı hümâyun-ı mezkûr üzerine hareket ve iki top menzili kaldıkları hâlde saat on kararlarında yine avdetle limân-ı mezbûrdan çıkup gitmiş ve bunların limân-ı mezbûre vürûdu akîbinde hareket olunması keyfiyyeti paşa-yı mûmâileyhimâ ile müzâkere olundukta şayed ki arkalarında daha sefîneleri olmak mülâhazasiyle mahzûrdan gayr-i sâlim olduğunu ifâde ve beyân etmiş olmalariyle marrü'z-zikr kapaklar ile brik sefînesinin avdetlerini müte`âkib brik sefînesini donanmâ-yı menhûsesine göndermiş olduklarından mâh-ı mezbûrun yirmi dokuzuncu Çarşamba günü Rusyalunun üç anbarlı üç kıt`a ve kapak olarak üç kıt`a ve korvet ve fırkateyn olmak üzere iki kıt`a ve vapur olarak üç kıt`a ki cem`an onbir kıt`a sefîneleri sa`at yedi kararlarında limân-ı mezbûre duhûl ve pupa-yelken olarak Donanmâ-yı hümâyuna kurşun atımı mahalle vusûl birle ranpa etmek niyyet-i fâsidesinde iken evvel emirde mûmâileyh Hüseyin Paşa'nın süvâr olduğu sefîne-i hümâyundan bir batare toplar endaht olduğunu müte`âkib tarafeynden emr-i muhârebeye kıyâm ile üç sa`at muhârebe mümtedd olarak Donanmâ-yı hümâyun-ı mülûkâneden dilîrâne ve şeci`âne gayret olunmuş ise de Rusyalu sefâyininin üç anbarlı ve kapak olması cihetiyle çâresiz Donanmâ-yı hümâyun mukâvemet ve mukâbele kalarak Rabbimiz te`âlâ ömr ü şevket ve ikbâl-i hazret-i

zılullahîyi rûz-efzûn buyursun. Donanmâ-yı hümayun-ı mezkûr uğûr-ı meyâmin mevfûr-ı hazret-i mülûkânede cansiperâne gayretle gark ve muhterik olmuş ve bu keyfiyyet Hüdâ bilür ki cümlemizin aşuru müstelzim-i hüzn ü elem-i bendegânemiz bulunmuş ise de Cenâb-ı Hakk zât-ı şevket-simât-ı hazret-i zıllullahiye bitmez tükenmez ömr ü şevket ihsâniyle inşâ-Allahü'r-rahman sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı mülûkânede on katının ve daha ziyâdesinin ahz-i intikâmı cenâb-ı vâhibü'l-lütf ve'l-`atâyâdan niyâz ve temennâ-yı bendegânemiz olup muhârebe-i mezkûre esnâsında Tâif vapur-ı hümâyûnu kapudânı `izzetlü Yahya Bey bendelerinin muttasıf olduğu dirâyet ve hamiyyet ve şecâ`ati iktizâsı her ne vechile ise vapur-ı mezkûr Rusyalu sefâin-i makhûreleri aralarından küşâd virüp savuşmuş ve Rusyalunun üç kıt`a vapuru bi't-ta`kib haylice muhârebe vuku`bulmuş ise de cenâb-ı Hakkın avn ü `inâyet-i ilâhiyyesi ve mir-i mûmâileyhin ikdâm ve gayretiyle câ-yi selâmet bularak Dersa`âdet'e gitmiş ..... "

Baskın sırasında Türk filosunda önemli miktarda insan kaybı olmuştur. Bunda, Rusların batan gemilerden denize dökülen asker üzerine top ateşi açmaları ve yakıcı maddeler atmaları etkili olmuştur. Limanda bulunan Türk filosunda resmî kayda göre, kaptan, zâbit, asker, gemi personeli ve diğerleri olmak üzere toplam 2.989 kişi bulunuyordu [389]. Muharebede kurtulup İstanbul'a gelenlerin miktarını ise, 24 Aralık 1853 (23 Rebiülevvel 1270) tarihli şu belgeden tam olarak

---

389- Vak`anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi, IX, s. 210

tesbit edebilmekteyiz; [390]

"Atûfetlü Efendim hazretleri;----------

Sinop muhârebesinden vâsıl-ı semt-i selâmet olarak bu tarafa gelmiş olan asâkir-i bahriyye-i şâhâneden zahm ve yaradan sâlim olanlarının mikdârını mübeyyin bir kıt`a defteri ol bâbda berâber olan tezkere-i Kapudânî ile manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı şehinşâhî buyurulmak üzere arz u takdîm kılındı ..... "

Arz tezkiresinde sözü edilen 18 Aralık (17 Rebiülevvel) tarihli defter ise şöyle başlamaktadır; [391] "Sinop limânında vukû`bulan muhârebeden halâs olub vürûd eden zâbitân ve neferân-ı asâkir-i nizâmiyye-i bahriyye-i şâhânenin esâmileriyle mikdârını mübeyyin defterdir .... "

Defter diye zikredilen bu teferruatlı listede, limanda tahrip edilmiş olan gemilerden Avnillah, Kâid-i Zafer, Fevz-i Ma`bûd, Nizâmiye, Nesim-i Zafer fırkateynleri, Necm-i Efşân, Gül-i Sefid korvetleri ve Ereğli vapuru ile, limandan kaçıp İstanbul'a gelen Tâif vapuruna mensup zâbitlerin isimleri verildiği gibi, hace efendiler, çavuşlar, bölük eminleri, onbaşılar, ateşçiler, kömürcüler ve 628 muharip asker olmak üzere toplam 958 kişinin kurtulduğu kaydedilmektedir. Şu halde, daha önce belirtildiği üzere filoda bulunan 2989 personelden 958'i kurtulmuş, geriye kalan 2031 kişi şehit ve yaralı verilmiştir. Ancak bu miktardan, Rusların esir alıp götürdükleri 125 askeri düşmek gerekir. Bu sebeple baskın sırasında yaralanan veya şehid düşenlerin miktarını kesin

390-BOA, İr.-DH, No: 18095.
391-BOA, İr.-DH, No: 18095, L. 1.

olarak tesbit etmek mümkün olamamaktadır. Bununla beraber ikibine yakın insanın öldüğünü ve birçok kimsenin de yaralandığını söyleyebiliriz. Yaralılarla ilgili bilgi ileride verilecektir.

b- Şehirde Meydana Gelen Kayıplar

Türk ve Rus filoları arasında devam eden savaşta Rus gemileri, Türk gemilerini tahrip edip denizin dibine veya kıyıya attıktan sonra toplarını şehre çevirip şehri de top ateşine tutmuşlardı. Şehirde bulunan tabyaların harp esnasındaki mukabelesi, topların küçüklüğü ve menzillerinin kısalığı yüzünden pek etkili olmamış, Rus topçu ateşi ile tahribata uğrayıp safdışı kalmışlardı [392]. Rus gemilerinin şehrin müslüman mahallesini bombardımanı neticesinde, ikibin beşyüz kadar evin bulunduğu Türk mahallesi büyük darbeye maruz kalmıştı. Rumların meskun oldukları mahallede ise zarar çok azdı [393]. Sinop Mahalli Meclisince hazırlanan mazbatada konu ile ilgili olarak şu bilgi yer almaktaydı: [394] " ... ve tabyelerden dahi emr-i muhârebeye ikdâm ve gayret olunmuş ise de Rusyalu sefâin-i makhûreleri vech-i muharrer üzre üç anbarlu ve kapak olması ve atılan top ve humbaranın kesret üzre bulunması ve tabyelerden fakat Kayseriye tabyesiyle Ermeni tabyesi taraflarından ba`zı mertebe top endahtiyle

392- R. A, D.C.L, F,R.S, a.g.e, s. 335.
393- J.J- E. Roy, a.g.e, s. 80.
394- BOA, İr.-DH, No: 17947, L. 5 ; İlgürel, a.g.m, s. 174.

mu`âvenet ve ikdâm olunmuş ise de topların küçüklüğü ve atılan gülleden pek de matlûb vechile iş görülemediği hasebiyle çaresiz zafer bulunamayıp Rusyalu tarafından atılan top ve humbaradan ehl-i İslâm tarafından beş nefer şehîd ve şehîde vukû` bulup re`âyâ cânibinden dahi onaltı nefer fevt olmuş olmasiyle bunun üzerine çoluk ve çocuğun feryâdına ve Rusyalunun hücûmuna tâm-âver-i tahammül olunamayıp ahâli çaresiz ve bi'z-zarûr kal`adan hurûc etmiş ve Rusyalu cânibinden atılan top ve yağlı paçavradan derûn-ı kal`ada harîk zuhûriyle yedi mescid ve iki mektep ve ikiyüz kırk yedi bâb hâne ve yüz yetmiş aded ehl-i İslâm dükkânı ve elli aded re`âyâ dükkânı ve kırk elli bâb re`âyâ hânesi gülle ve humbaradan harâb olmuş ..... ". Bu mazbatadan anlaşılacağı üzere, Rus gemilerinin top atışlarına karşılık veren tabyalardan topların küçüklüğü ve menzillerinin kısalığı yüzünden bir fayda temin edilememiş, neticede müslümanlardan beş kişi şehit olurken, hıristiyanlardan da onaltı kişi ölmüştür. Ölen müslümanların sayısının az olmasında, müslüman ahâlinin Rus bombardımanına dayanamıyarak kale dışına çıkmalarının âmil olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim iç kalede yangını söndürecek insan kalmadığından, Rus gemilerinden şehre atılan yağlı paçavra ve topların tesiriyle yangın süratle şehre yayılmıştır. Bu yangın sırasında yedi mescit, iki mektep, müslümanlara ait ikiyüz kırkyedi ev ve yüz yetmiş dükkânın yanmasına karşılık, elli hıristiyan dükkânı ve kırk elli ev yanmıştır.

Sinob'u baskından önce ve baskından hemen sonra ziyaret

etmiş olan Humpary Sandwith şu bilgiyi vermektedir; [395]

"Sinob'u ilk gördüğümde modern trajedi oynanmamıştı. Diğer sefer kendimi olay mahallinde bulduğumda dehşet verici bir merak uyandırdı. Yanan ve batan gemilerin enkazı hâlâ görülüyordu. Sinop trajedisinden geriye birkaç kırık direk ve keresteden başka bir iz kalmamıştı".

Sinop kaymakamı Hüseyin Paşa, limanın Ruslar tarafından ablukasından beri ağırlıklarını bağlatmış ve şehri terke hazırlanmıştı. Rus gemileri limana girerken de maiyyeti ile Sinop'tan ayrılmıştı. Halk da ona uyduğundan şehir hemen boşalmıştı [396]. Şehirden gitmekte olan halk, zinet takımlarını havuzlara ve kuyulara saklamayı ihmal etmemişti [397]. Şehirdeki müslüman halkın bu şekilde çevreye dağılması ile yangını söndürecek kimse kalmadığından, yangının hızla yayılması kolaylaşmıştır. Şayet şehir boşaltılmamış olsaydı, yangını söndürmek belki mümkün olabilirdi. Ayrıca ağır yaralılar bakımsız kaldıkları gibi, uzak yerlere gitmek isteyenlerin bir kısmı da yolda soğuk ve açlıktan telef olmuştur[398]. Muharebenin devam ettiği sırada bahçede bulunan Avusturya konsolosunun bir hizmetçisi, Rus gemilerinden atılan bir merminin isabetiyle ikiye bölünerek ölmüştür [399].

395- Humpary Sandwith M.D, A Narrative of The Siege of Kars, London 1856, s. 14.

396- Heyet, Osmanlı Tarihi, VI, s. 3032.

397- Ferit Dikmen, Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler, İstanbul 1958, s. 25.

398- Slade, a.g.e, s. 93.

399- Sandwith, a.g.y.

Rus gemilerinden atılan top ve yağlı paçavralardan Sultan Alaaddin Camii de etkilenmiş ve bir kısmı yanmıştır. Mart 1854'te 3.184 kuruş harcanarak cami tamir edilmiş ve yeniden müslümanların hizmetine açılmıştır [400].

Bu baskın sırasında Sinob'un çok büyük tahribata maruz kaldığı ve uzun süre eski canlılığını kazanamadığı, Rus yazarları tarafından da itiraf edilmiştir. Nitekim 1895'te basılan Rus Ansiklepodisi Entsiklopediçeskiy Slovar'ın Sinop maddesinde, Sinob'un bu savaştan çok etkilendiği ve hâlen durumunu düzeltemediği ifadesine yer verilmiştir [401].

Baskın dolayısıyla Sinop şehrinde meydana gelen tahribatı, nüfus değerlendirmesi ile de ortaya koymak mümkündür. 1853 yılı öncesinde yazılan eserlerde Sinob'un nüfusu 10.000-15.000 arasında gösterilirken, XIX. yüzyılın ikinci yarısına ait eserlerde Sinop'ta 6.000-9.000 kadar nüfusun bulunduğu belirtilmektedir. Buna göre; Sinob'u 1830-1833 yılları arasında seyahat etmiş olan V. Fontanier 15.000 [402], Saint Denys 1844'de 12.000 [403] ve A. Gubiert de 10.000 [404] olarak göstermektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısına ait eserlerden

---

400- Sinop Şer`iyye Sicili 1270, No: 71, s. 21, Vsk. No: 32.
401- Sinop, ES, XXX, s. 49.
402- V. Fontanier, Voyages en Orient, Paris 1834, s. 63.
403- Juchereau de Saint Denys, Histoire de l`Empire Ottoman Paris 1844, I, s. 196.
404- Adrien Guibert, Dictionnaire Geographique et Statistique, Paris 1850, s. 1639.

Collas 1864'te 6.000 [405], 1869 Kastamonu Vilâyet Salnamesi'nde 8.201 [406], E. Reclus 1884'te 9.000 [407], Vital Cuinet 1890'da 9.749 [408] ve Şemseddin Sâmi 1894'te 9.000 [409] olarak vermektedir.

Sinop hakkında verilen bu nüfus istatistiklerinden anlaşılacağı üzere Sinop, baskından sonra geçen yarım asırlık süre içerisinde yaralarını saramamış, zarar ve ziyanını telâfi edememiş, dolayısıyla baskın öncesi hayatiyetini yeniden sağlıyamamıştır.

405- M.B.C. Collas, La Turquie en 1864, Paris 1864, s. 273.
406- 1869 Kastamonu Vilâyet Salnamesi.
407- Elisée Reclus, Nouvelle Géographie Universelle, Paris 1884, IX, s. 566.
408- Vital Cuinet, a.g.e, s. 581.
409- Şemseddin Sâmi, Kâmusu'l-A`lâm, İstanbul 1894, IV, s. 2787.

IV- RUS FİLOSUNUN DURUMU VE SIVASTOPOL'A DÖNMESİ

Her bakımdan üstün olan Rus filosu ile zayıf Osmanlı filosu arasında meydana gelen çarpışmada, Osmanlı filosunun tamamı tahrip edilip yakılmış olmakla beraber, Rus filosuna ait bazı gemiler de önemli ölçüde hasara uğramıştı. Osmanlı gemilerinin ateşi ile Rus gemilerinin armaları budanmış, tekneler delik deşik olarak hasar görmüştü [410]. Baskın sonrasında hasar tesbiti yaptıran Nahimov'a verilen bilgiye göre, Maria' dan başka diğerlerinden daha büyük olan Trısivyatitel kalyonunda elliye yakın delik açılmış, bütün direkleri kırılmıştı. Grandük Konstantin de direksiz kalmış ve otuz kadar delik açılmıştı. Yine direkleri isâbet alan Paris kalyonunda ise onaltı delik bulunmaktaydı. Diğer kalyonların hasarı pek önemli değildi [411]. Rus filosunun bu hâliyle yola çıkması mümkün olmadığından, Sinop limanında kalınarak, hasar gören kalyonların tamiratı ile meşgul olunmuş ve bu iş bir gün bir gece devam etmiştir. Sinop'ta bulunan Ruslar, Osmanlı donanması ile İstanbul'a gelmiş olan İngiliz ve Fransız donanmasının yardıma gelme ihtimâlinden çekindikleri için, limandan bir an önce çıkmak gayesiyle acele davranıyorlardı. Çünkü yaralı olarak esir aldıkları Türk filosu komutanı Osman Paşa' nın İstanbul'dan yardım istediğini öğrenmişlerdi [412].

410- Kurtoğlu, 1853-1855 Türk-Rus Harbi, s. 28.
411- Tsenski, a.g.e, s. 36.
412- a.g.e, s. 36-37.

Rus gemilerinin tamiratı devam ederken, Sinop'ta ikamet etmekte olan Rumlar, Rum asıllı deniz asteğmeni Manto'nun yanına toplanmış ve ondan kendilerinin de Rusya'ya götürülmesini istemişlerdir. Sebep olarak da, müslüman mahallesinin tamamen yanmasına mukabil, kendi mahallelerinin sağlam kaldığını, Rusların gitmesinden sonra geri dönecek olan Türklerin kendilerini öldürebileceklerini söylemişlerdir. Kendisinin bu konuda birşey söyliyemiyeceğini belirten Manto, Sancak gemisi Maria'da bulunan komutan Nahimov'a konuyu iletmek üzere bir heyet gönderebilecekleri tavsiyesinde bulunmuştur. Ayrıca, Türklerden korunmak için silâhlanmaları gerektiğini de hatırlatmıştır. Manto'nun tavsiyesine uyan Rumlar, aralarından seçtikleri bir heyeti, Nahimov'la görüşmek üzere Maria'ya gönderdiler. Kendisini ziyaret eden Rum heyetinin heyecanla anlattıklarını sükûnetle dinleyen Rus filosu komutanı; "kendisinin burada Türk filosu ile savaşmak için komutanlık yaptığını, buradan Rusya'ya, Sultan'ın tâbiiyetindeki birkaç bin kişiyi götürmenin mümkün olamıyacağını, eğer bunu yaparsa Rusya'nın bu hareketi dolayısıyla büyük siyasî güçler tarafından tehdit edileceğini" [413] beyan ederek onları Sinop'ta kalmaya ikna etmiştir.

Rus amirali Nahimov, Sinop'ta bulunan Avusturya konsolosüne baskından sonra bir mektup göndererek, Sinop şehrine yöneltilen saldırıyı ve şehirde meydana gelen zayiatı, dostane bir şekilde örtbas etmek istemiştir. Çünkü, usul gereği

---

413- Tsenski, a.g.e, s. 35.

yabancı konsolosların gerek şahsî ve gerekse devletlerinin güvenliklerine dikkat etmeleri gayesiyle önceden uyarılması gerektiği hâlde, Amiral böyle bir uyarı yapmadan şehri de acımasız bir şekilde top ateşine tutturmuştu [414]. Nahimov'un Avusturya konsolosuna yazdığı mektup şöyleydi; [415]

"Zâtınızı Sinop'ta bir me'mûr-ı murahhas tanıdığımdan ber vech-i zîr arz-ı meram eder ve ma`rûzatımı mensûb olduğunuz hükümete ve sâir konsoloslara beyân buyurmanızı niyâz eylerim. Vâki olan muharebede şehrin dahi harab olması bâdi-i teessüf olup, bunun ise Osmanlıların müdâfaa-ı şedîdelerinden ileri geldiğini beyâna hacet yoktur. Me'mûriyetim Kafkasya sevâhilini işgâl ile Çar ve hükümeti aleyhine ihtilâl eden Kafkasya ahâlisine mühimmât-ı harbiyye sevk ve isâli için denize çıkan donanmayı tahripten ibâret bulunmağla bu meyânda Sinop şehrinin dahi harab olması bi'z-zarûre vâki` olduğu derkârdır".

Mektuptan anlaşılacağı üzere Nahimov, kendini mazur göstermek için şehrin tahribatına sebep olarak, Türk filosunun kahramanca mukabelede bulunmasını göstermektedir.

Muharebe esnasında hasar gören Rus kalyonlarının tamiratı yapılarak denizde yüzebilecek bir hâle getirildikten sonra vapurların yedeğinde olarak [416] Rus filosu, 2 Aralık

---

414- J.J.-E. Roy, a.g.e, s. 79-80.
415- Nutkî, a.g.e, s. 130.
416- Nuri, a.g.m, s. 244.

Cuma günü Sinop limanından demir aldı [417]. Ancak sadece bir mil kadar mesafe alındıktan sonra İmparatoriçe Maria kalyonu yeniden su almaya başladığından, ek tamirat yapılmak üzere geride bırakıldı. Bu arada tamirat görmüş diğer kalyonların durumu da tehlike arzettiğinden Kornilov, Amiral Nahimov tarafından hem zafer müjdesini Sıvastopol'a iletmek ve hem de galip filoya mümkün olan yardımı getirmek için Odessa vapuru ile Sıvastopol'a yollandı [418].

Nahimov'un Çara yazdığı mektubun mahiyetinden, Hamburger Nachrıchten gazetesinin Saint Petersburg'dan alarak yayınladığı bir haberden bilgi sahibi olmaktayız. Gazetenin sözkonusu haberi şöyleydi; [419] "Amiral Nahimov, Karadeniz' den Çar'a şu haberi veriyor: Ekselanslarının Karadeniz Filosuna verdiği emir büyük bir muvaffakıyetle icra edilmiştir. 30 Kasım'da muharebeye katılan ilk Türk filosu Visamiral Nahimov tarafından yokedildi. Türk amirali Osman Paşa esir edilerek Sıvastopol'a götürüldü. Sahil bataryaları tarafından desteklenen Türk kuvvetleri karşılık verdiler. Yedi

---

417- Sinop Mahalli Meclisince hazırlanan mazbatanın konu ile ilgili kısmı şöyledir: " ... Rusyalu sefâin-i makhûresi dahi haylice zedelenmiş olmasiyle mehmâ-emken tamirleri zımnında bir iki gün eğlenüp muhârebenin üçüncü Cum`a günü vapurlar ile sefîne-i makhûreleri limân-ı mezbûrden çıkarıp gitmiş idüğü .. "
BOA, İr.-DH, No: 17947, L. 5.

418- Tsenski, a.g.e, s. 38.

419- Hamburger Nachrıchten, 19 Aralık 1853. Nahimov'un bu mektubundan, Türk filosunun mahvedilmesi emrinin bizzat Çar I. Nikola tarafından verildiği anlaşılmaktadır.

fırkateyn, bir şalupa, iki korvet, bir vapur ve birkaç nakliye gemisi yok edildi. Bir buharlı gemi hızlılığı sayesinde kurtuldu. Bu savaşta bir Rus subayı ile otuzüç personel kaybettik. İkiyüz otuz yaralımız var. Diğer detayları henüz bilmiyorum".

Yabancı bir gazetenin başyazısında, Rus kalyonu Rostislav'ın, muharebede önemli ölçüde yara aldığı, tamirata rağmen Sıvastopol'a varmadan battığı, ancak bunun Ruslar tarafından bir müddet gizlendiği belirtilmektedir. Gazete, bu kalyonun batırılmasını, tahrip edilen Türk gemilerine karşı iyi bir ödeşme olarak değerlendirmiş, Ruslar'ın Sinop'tan hiçbir şeyi alamamış olmalarının, Türk savunmasının direncini ve Rus filosunun üstün gücüne rağmen çarpışmadan sonraki kötürümlüğünü gösterdiğini belirtmiştir [420].

Geride bırakılan İmparatoriçe Maria kalyonunun tamiratı tamamlandıktan sonra o da yeniden yola çıkmış ve oldukça yavaş gitmekte olan filoya 4 Aralık sabahı, Sıvastopol yakınlarında iltihak etmiştir. Filo aynı gün öğleye doğru umumî bir bayram sevinciyle Sıvastopol limanına girmiştir[421].

420- New-York Daily Tribune, 8 Şubat 1854.
421- Sinop, ES, XXX, s. 49.

V- SİNOP HÂDİSESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Memlekette büyük bir üzüntüyle karşılanan, binlerce insanın ölümüne ve yaralanmasına, Sinop şehri ile limanının tahrip edilmesine ve Osmanlı donanmasının bir parçası olan onbir adet harp gemisinin yakılmasına sebep olan Sinop hâdisesinin meydana gelmesinde bazı siyasî ve tatbikî hataların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla konuyu bu açıdan incelemekte yarar vardır.

Daha önce belirtildiği üzere, Kasım ayı başlarında zaman zaman Rus gemileri Karadeniz'in Anadolu sahilleri çevresinde görülmüş, bunun üzerine Bâb-ı Âli, Türk sahillerinin muhafazasını temin etmek gayesiyle Karadeniz'e bir filonun gönderilmesini düşünmüştü. Bu filo, İnceburun ile Amasra arasında karakol görevini yapmanın yanısıra, Batum'a erzak ve harp malzemesi sevkıyatını yapacak olan filoyu da muhafaza edecekti. Filonun teşkili hususunda yapılacak toplantı öncesinde, Türk bahriyesinde danışmanlık görevi yapan İngiliz amirali Adolphus Slade, Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'ya, sözkonusu filonun kalyon ve kapak gibi ağır harp gemilerinden kurulması tavsiyesinde bulunmuştu. Ancak Paşa, daha önce Karadeniz'in Rumeli taraflarına doğru gitmiş olan Hasan Paşa'ya, Rusya ile harbin başladığı haberini iletmek üzere İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, fırkateyn ve korvetlerden müteşekkil bir filo hazırlanmış ve Patrona Osman Paşa kumandasında Karadeniz'e sevkedilmişti [422]. Bundan birkaç gün

422- Slade, a.g.e, s. 83.

sonra İstanbul'a dönen Müşâvir Paşa, durumu öğrenince Kaptan-ı Deryâ'ya sitemde bulunmuştu. Mahmud Paşa da Bâb-ı Âli'ye onun filonun teşekkülü hakkındaki düşünce ve tavsiyelerini arzettiğini, Bâb-ı Âli'nin de bu tavsiyeleri muvafık bulduğundan kalyon ve kapakların hazırlanmaya başlandığını, işlerin tamam edilme derecesine gelindiğinde Bâb-ı Âli'den gönderilen ikinci bir emirde kalyonların gönderilmesinden vazgeçildiği belirtildiğinden filonun yeniden fırkateyn ve korvetlerden teşkil edildiğini anlatmıştır. Mahmud Paşa, bu emrin İngiltere elçisinin arzusuna uyularak verildiğini de sözlerine ilâve etmiştir [423].

Bu sırada İstanbul'daki İngiliz elçisi Stratford Canning olup, 1808'den 1858'e kadar yarım asır içinde çeşitli aralıklarla İngiliz hükümetini Osmanlı Devleti nezdinde temsil etmişti. Son elçilik görevine 1842'de atanan Canning, üstün hizmetlerinden ötürü 1852'de Lordluk pâyesiyle taltif edilerek Lord Stratford de Redcliffe adını almıştır [424].

Karadeniz'e zayıf bir filonun gönderilmesinde ve dolayısıyla Sinop hâdisesinin meydana gelmesinde büyük rolü bulunan Canning, 1841 Londra Antlaşmasiyle Rusların baskısından kurtulan Osmanlı Devleti'ni destekleyen, Tanzimat'ın getirdiği yeniliklerin yerleşmesi için elinden gelen gayreti esirgemeyen tutum ve davranışları ile Padişahın dahi yakınlığını kazanmıştı. Bu sebeple Osmanlı Devleti nezdinde de

---

423- Slade, a.g.e, s. 83.

424- Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları, s.VII-IX.

büyük bir itibar ve itimat sahibiydi. Hariciye Nâzırı ve sonradan sadrazam olan Mustafa Reşid Paşa ile olan yakın ilişkisi onu Osmanlı politikasında söz sahibi etmişti [425].

Yakın ve Ortadoğu işlerinin büyük uzmanı olan Canning, bu yörelerde Rus nüfuzunun gelişmesini kendi ülkesinin çıkarları yönünden büyük bir endişe içinde takip ediyordu. İngiliz menfaatlerini gerçekten menfî yönde etkileyen bölgedeki Rus gelişmesini engellemek, hiç olmazsa durdurmak lâzımdı[426]. Rusya'nın ekonomik ve siyasî kuvvetlerini Akdeniz'e akıtmak, Anadolu ile güneyinde ve Ortaasya'da genişlemek hedefini güden bu geleneksel ve değişmez politikasına [427] engel olacak kuvvet Osmanlı Devleti idi. Eğer Osmanlı Devleti kuvvetlenecek olursa, Ruslar bu tarihi emellerine kavuşamazlardı. İşte bu gibi sebeplerden dolayı Canning Osmanlı Devleti'ni destekliyor ve güçlü olmasını istiyordu [428].

Mübarek Makamlar Meselesi ortaya çıkınca İngiltere önceleri Fransa ve Rusya'nın arasının açılmasını bekledi. Fakat bu olmayınca Prens Mençikov'un olumsuz tutumu onun yardımına yetişti. Ayrıca Hariciye Nâzırı Rıfat Paşa'nın Sadrazamın da etkisiyle Ruslara karşı yumuşak bir tavır takınmasından endişeye düştüğünden, Padişahla görüşerek yakın arkadaşı Reşid Paşa'yı Rıfat Paşa'nın yerine getirtmeye muvaffak oldu [429]. Mençikov'un Mübarek Makamlarla ilgili

---

425- Süer, Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi, s. 86.
426- a.g.y.
427- Gürel, a.g.e, s. 2.
428- Süer, a.g.y.
429- a.g.y.

isteklerinin incelendiği sırada İngiliz elçisi tehlike hâlinde Akdeniz'deki krallık kuvvetleri kumandanına filosunu hazır tutma emrini vermek üzere talimat aldığını Sultan Abdülmecid'e bildirdi [430]. Mençikov'un Osmanlı Devleti ile münasebetlerini kestiğini açıklamasından sonra bir nota daha verdiğini öğrenen İngiliz elçisi, geri kalan üç büyük Avrupa devletleri temsilcilerini büyükelçiliğe çağırarak, durumu kendilerine açıklamış, böylece Şark Meselesini Avrupa'nın kontrolü altına almaya çalışmıştır [431]. Kısaca elçinin İstanbul'a varışı ile, Prens Mençikov'un Odessa'ya hareketi arasında geçen süre içinde büyükelçi, Bâb-ı Âli'yi Ruslara karşı uzlaşıcı bir tavır gütmesini sağladı. Böylece Türkler bu uzun mücadelenin sonunda haklı, Ruslar ise saldırgan olarak ortaya çıktılar [432].

Prens Mençikov'un anlaşmaz tutumunda diretmesi ile İngiliz elçisinin isteği olmuş ve savaş artık kaçınılmaz bir hâle gelmiştir. Elçi bundan sonra, askerî ve siyasî her gelişmeyi çok yakından izlemeye ve değerlendirmeye, İngiltere ve Fransa'yı harbe sokacak fırsatları kollamaya başlamıştı. Çünkü ona göre İngiltere'nin harbe girmesi için henüz siyasî durum müsait değildi. Her iki devleti tahrik edecek yeni olayların vukuu gerekiyordu. Bundan dolayı Canning, Rusların Türklere karşı başarısını ve niyyetlerinin artık durdurulamaz hâle geldiğini ve Rusların üstünlüğünü kendi ülkesine

---

430- Lord Canning'in Türkiye Hatıraları, s. 181.
431- a.g.e, s. 182-183.
432- Slade, a.g.e, s. 84..

ve Fransa'ya açıkça göstermek istiyordu. O günlerde hafif bir filonun ikmâl nakliyatını korumak üzere Kasım başlarında Karadeniz'e çıkarılmasının düşünülmesi, İngiliz elçisine beklediği fırsatı verdiğinden bu hareketi şiddetle destekledi. Desteklemesinin nedeni, bu zayıf Osmanlı filosunun büyük bir ihtimalle kuvvetli bir Rus donanması karşısında uğrayacağı yenilginin kendisine sağlayacağı avantajdan ileri geliyordu [433].

Lord Canning'in, Karadeniz'e zayıf bir filonun gönderilmesinde etkili olduğuna dair Kaptan-ı Deryâ'nın sözünü ve yukarıdaki izahatları doğrulayan birkaç telgraf bulunmaktadır. Bunlardan biri, Mösyö Pizani'den elçiye yazılmış olup, metni şöyledir; [434] "Mösyö Pizani'den Lord Stratford Redcliffe'e; 3 Kasım 1853 Beyoğlu. Türk donanması, üç anbarlılar müstesna olmak üzere Karadeniz'e çıkacaktır. Gemiler ihtimal Pazar günü hazır bulunacaklardır". Diğer telgraf ise bizzat Elçiye aittir. "Lord Stratford de Redcliffe'den İngiltere Hariciye Nâzırına, 5 Kasım 1853 Tarabya. Bâb-ı Âli'yi şu sırada Karadeniz'e birinci sınıf harp gemileriyle fırkateynlerden müteşekkil bir filo göndermek teşebbüsünden vazgeçmeye ikna ettim" [435]. Elçi Sinop felâketinden sonra ise; "Tanrıya şükürler olsun, harp başlıyor" [436] demek suretiyle sevincini dile getirmişti.

433- Süer, a.g.e, s. 87.
434- Slade, a.g.e, s. 84.
435- Heyet, a.g.e, s. 3033-3034.
436- Karal, Osmanlı Tarihi, V, s. 235.

Yıllarca Türk bahriyyesinde üstün hizmetler icra etmiş olan emekli amiral Afif Büyüktuğrul da, konu ile ilgili mütalaalarını belirtirken, Sinop'taki hadiseden İngiltere ile Fransa'nın mesul olduklarını kaydeder. Osmanlı Devleti'nin mülk-i tamamlığını garanti eden İngiltere ve Fransa'nın, Rusların Prut Nehri'ni geçmesini müteakip savaş ilân etmeleri ile Sinop hâdisesinin meydana gelmesine mani olacağını belirten Büyüktuğrul, Kırım Harbinin görünüşte Osmanlı Devleti'ne yardım için yapılmış bir savaş olduğunu, gerçek amacın ise Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz sahibi olup Ortadoğuya egemen olmak için yapılmış bir silâhlı mücadele olduğuna işaret etmektedir [437].

Bu açıklamalar da İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile Rusya arasında harbe sebep olacak bir hâdisenin Karadeniz' de meydana gelmesine taraftar olduğu intibaını kuvvetlendirmektedir. Nitekim Sinop hâdisesinden sonra İngiltere, Fransa'yı da yanına alarak Osmanlı Devleti ile müttefik olup, Rusya'ya harp açmıştır. İngiltere'nin Rusya'ya harp açmasının nedeni, harpten sonraki gelişmeler dikkate alınarak değerlendirildiğinde şu iki ana madde ile izah edilebilir;

Bunlardan ilki, Karadeniz'de gittikçe güçlenen ve sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirmeyi azmeden Rusya'ya iyi bir darbe indirmek suretiyle ülkesinin Doğu Akdeniz'deki emniyetini sağlamak,

İkincisi, İngiltere'nin tamamen hâkim olmak istediği

437- Büyüktuğrul, a.g.e, s. 420.

Hindistan'daki Babur İmparatorluğu'na Osmanlı Devleti'nin yardımlarına mani olmak için, evvela Osmanlı Devleti'ni harpte meşgul etmek, yapacağı yardımlarla kendisine minnettar bırakmak ve vereceği borçlarla ekonomik yönden bağımlı hâle getirmek.

Rusların devamlı surette Karadeniz donanması ile deniz üslerini kuvvetlendirmesi, hususiyle İngilizleri kuşkulandırmakta idi. Rusların Karadeniz'deki ileri tahkimli üssü olan Sıvastopol'un tahribi İngilizler için zaruri mahiyet arzettiğinden [438] İngiltere, işgâl altında bulunan Tuna prensliklerinden Rus ordusunu çıkarmakla iktifa etmeyip, harbi Kırım sahasına yaymış [439] ve neticede Rus Karadeniz donanması imha ve denizüsleri tahrip edilmiştir. Ayrıca Rus Karadeniz donanmasının gelişmesinde önemli hizmetleri bulunan başta Çar I. Nikola [440] olmak üzere, Karadeniz filosu komutanı Amiral Nahimov [441], Kornilov [442] gibi değerli komutanlar ve birçok yetişmiş bahriye elemanı hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu muvaffakıyetlerle yetinmek istemeyen İngiltere, Rusya'yı uzun bir süre harp edemiyecek zayıflığa düşürmek amacıyla Sıvastopol'da olduğu gibi, Baltık'ta da yeni bir muharebe hattı açarak askerî cephaneliğin tahrip edilmesi için Petersburg'un dahi topa tutulmasını istemekteydi [443].

438- M.Arslan Abisel, Boğazlar Meselesi, Ankara 1945, s. 14.
439- P. Hoire, Türkiye Nasıl Paylaşıldı, s. 26.
440- Kurat, Rusya Tarihi, s. 329.
441- Pavel Stepanoviç Nahimov, BSE, XXIX, s. 271.
442- Vladimir Aleksiyeviç Kornilov, ES, XXXI, s. 304.
443- Driault, Şark Meselesi, s. 243-244.

Bu husus, İngiltere'nin Rusya'ya karşı beslediği düşmanlığı açıkça ortaya koymaktadır.

XIX. asrın başlarında Hindistan'da nüfuzunu artıran İngiltere, 1813, 1833 ve 1853 yıllarında hazırladığı Hindistan Kanunları ile İngiliz hâkimiyetinin tesisine zemin hazırlamıştı [444]. Macar asıllı bir Türkolog olarak tanınan Prof. Arminius Vambery, ekonomik ve ticarî potansiyeli olan bir ülkeye dikkatlerini çeviren İngiltere'nin, bu ülkeyi sömürgeleştirme faaliyetlerini şu şekilde sıralar; [445] "Önce kâşifler, sonra misyonerler, daha sonra tüccarlar ve nihayet bayrak". İşte İngiltere, Hindistan'da bu sıralamanın son safhasını gerçekleştirmeye çalışıyordu. Nitekim Eylül 1857'de II. Bahadır Şah'ı esir ederek, Timuroğullarının Hindistan saltanatına son vermeye muvaffak oldu [446]. Bundan bir yıl önce imzalanan ve Kırım Harbi'ne son veren Paris Antlaşması ile İngiltere, Hindistan Yolu'nun ve Akdeniz'in emniyetini sağlamaya matuf tedbirleri temin etmeyi başarmıştır [447].

Osmanlı Devleti, XIX. asırda malî kriz içinde bulunmasına rağmen başka bir devletten borç almamıştı. Sultan Abdülmecid devrinde Fransa'dan borç almak üzere Bâb-ı Âli'nin bir teşebbüsü olmuş ve hatta istikraz mukavelesi dahi yapılmış ise de tasarruf taraftarı olan Padişah tarafından kabul

---

444- Yusuf Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi, Ankara 1950, III, s. 288.

445- M. Kemal Öke, İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'nin Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi, İstanbul 1983, s. 9, 26.

446- Bayur, a.g.e, s. 313.

447- Abisel, a.g.e, s. 15.

edilmemişti [448]. Ancak, Kırım Harbi'nin başlaması, tahmini geliri yedibuçuk milyon civarında olan ve bu para ile harp masraflarını karşılıyamayan Osmanlı Hükümeti'ni, müttefiklerden borç almaya mecbur bıraktı. Sultan Abdülmecid, 4 Ağustos 1854 tarihli bir irâde ile, beş milyon İngiliz liralık bir istikraz akdi için bir mukavele yapılmasına izin verdi. Bunun üzerine 24 Ağustos'ta Londra ve Paris'te ilk dış istikraz mukaveleleri yapıldı [449]. Bu tarihten itibaren devlet, yeni yeni borçlar edinecek ve neticede Düyûn-ı Umumîye'nin kurulmasına sebep olacaktır.

Bütün bu izahatlardan anlaşılacağı üzere İngiltere, Osmanlı Devleti'nin müttefiki olarak girdiği Kırım Harbi'nden çok yönlü menfaatler temin etmiş, hedeflediği gayelere ulaşmaya muvaffak olmuştur.

Sinop limanındaki Türk filosunun tahrip edilmesinde, ilgili bahiste açıklandığı gibi, Rus filosunun her yönden Türk filosuna karşı kahir üstünlüğünün bulunması ve demir gülle yerine içi barutlu gülle (humbara) kullanmasının yanısıra Osmanlı sevk ve idaresinin de önemli rolü olmuştur.

Bu bilgiler çerçevesinde Sinop felâketinin âmillerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür;

1- Osmanlı Hükümeti'nin, Karadeniz'e çıkarılacak filonun kalyon ve kapak gibi birinci sınıf ağır harp gemilerinden

---

448- A. Cevdet Paşa, Tezâkir (yayınlayan Cavid Baysun), Ankara 1986, I, s. 22.

449- İ. Hakkı Yeniay, Yeni Osmanlı Borçları Tarihi, İstanbul 1964, s. 33.

teşkil edilmesini düşündüğü sırada, İngiliz elçisinin etkisinde kalarak filoyu hafif gemilerden kurması,

2- Kaptan-ı Deryâlık Makamı'nın barış zamanlarında donanmayı Karadeniz'e çıkarıp tatbikat yaptırmak suretiyle mürettebatı yetiştirme tedbirlerine başvurmaması,

3- Osman Paşa'nın, Sinop civarında Rus gemilerinin dolaşmakta olduğuna dair bilgi vermesinden sonra, Kaptan-ı Deryânın Sinop'taki filoyu takviye etmesi gerekirken, bunu yapmayıp, filoyu İstanbul'a çağırması.

Bu üç husus, Osmanlı devlet adamlarının hâdisenin meydana gelmesindeki tedbirsizliğini ortaya koymaktadır. Bunların dışında kalan âmilleri de şöyle açıklayabiliriz;

4- Sinop'ta bulunan Osman Paşa'nın, düşmanın gezebildiği denize, fırtınalı diye çıkmayıp limanda demirli kalması.

5- Limanda demirli bulunan bu filonun emniyetini temin etmek üzere, bir geminin liman dışına karakol görevi ile çıkarılmaması,

6- Batum'a harp malzemesi sevkıyatını yapan ve dönüşünde Sinob'a uğrayan Patrona Mustafa Paşa'nın, düşmanın Sinop' taki filoya karşı bir taarruz yapma ihtimalini düşünerek ve kendi inisyatifini kullanarak Osman Paşa filosuna katılmak suretiyle onun gücünü artırmak hareketinde bulunmaması veya filoyu İstanbul'a getirmemesi,

7- Osman Paşa'nın, Tâif vapurunun yaptığı gibi bir çekilme muharebesi yaparak İstanbul rotasında bölgeden uzaklaşmaya çalışmayıp, harbi limanda kabul etmesi,

8- Osman Paşa'nın filosunda bulunan mürettebatın denizcilik meziyyetlerinden mahrum bulunması.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

B A S K I N D A N S O N R A K İ G E L İ Ş M E L E R

A- SİNOP HADİSESİNİN ÜLKEDEKİ AKİSLERİ VE OSMANLILARIN ALDIĞI TEDBİRLER

30 Kasım 1853 tarihinde, Sinop'ta demirli bulunan Türk filosuna, Rus filosunun sisli havadan istifadeyle düzenlediği baskın dolayısıyla meydana gelen çarpışma neticesinde Türk filosunun tamamı tahrip edildiği gibi, şehrin müslüman mahallesi de yakılmıştı. Bu acı haber, Rus gemilerinin takibine rağmen, çarpışarak limandan kaçmayı başaran Tâif vapuru kumandanı Yahya Bey tarafından İstanbul'a ulaştırılmıştı. Başta Sultan Abdülmecid olmak üzere bütün devlet ricali, bu olaydan büyük üzüntü duymuştu. Tâif vapurunun geliş sebebini öğrenen Sultan Abdülmecid ; "Keşke o da gelmeseydi, Sinop'ta döğüşerek batsaydı"[450] demek suretiyle üzüntüsünü dile getirmişti. Ayrıca kendisini ziyaret etmek isteyen Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'yı da huzuruna kabul etmedi. Mahmud Paşa'nın filonun mahvolmasından duyduğu keder, Padişahın kendisini görmek istememesiyle iki kat olmuştu. İngiltere ve Fransa hükümetlerini şiddetle eleştiren Kaptan-ı Deryâ; "Bize silâhlanmamızı, Rusya'ya karşı çıkmamızı söylediler. Şimdi tam böyle sıkıntıya düştüğümüz zamanda uzaktan bakıp oturuyorlar"

450- Şehsuvaroğlu, Deniz Tarihimize Ait Makaleler, s. 219.

diyordu [451].

Sinop'taki bu müessif olay, ülkede olduğu gibi Sinop çevresindeki kazalarda da büyük bir üzüntüye sebep oldu ve kaza müdürlerini, Sinob'a yardım etmek hususunda harekete geçirdi. Nitekim eli silâh tutan kimselerin toplanarak süratle Sinob'a yardım etmek üzere gönderilmeleri hakkında Durağan Müdürü'nden Köprü Müdürü'ne [452], Samsun Nâibinden Lâdik Müftisine [453] ve Boyabad kazası nâib, müfti ve müdüründen Zeytun kazasına birer mektup gönderilmiştir. Boyabad kazasından Zeytun'a (Çatalzeytin) gönderilen yazı şöyledir; [454]

"Zeytûn Kazası Meclisi Hamiyyetlü Efendi ve Ağalar,

İşbu Çeharşenbe günü üç anbarlu ve kapak olarak sekiz aded Moskov seffînesi Sinob'a gelip Sinop limânında olan Donanmâ-yı hümâyun ile muhârebeye cür'et ve limânda olan Donanmâ-yı hümâyunu külliyen ihrâk edip Sinop kal`asını muhâsara etmekle bu tarafdan eli silâh tutan müslüman olanlardan bir kimesne kalmayıp cümlesi Sinop tarafına gitmiş olmağla ey aşkına Resûl, ey aşkına Zeytûn kasabasının eli silâh tutar kimesneleri, bir sa`at akdem Sinop tarafına sevk edesiz. Bu husûsda bilcümle müslüman üzerine farz-ı ayn olmağla herkes başı ve dini için gayret-i lâzimeden olmağla husûs-ı mezkûrede iştibâh etmeyip ana göre din uğrunda sa`y ü gayret eylemenizi hâvi ve işbu mazbatamızı kıraat edip Amasya

---

451- Slade, a.g.e, s. 91.
452- BOA, İr.-DH, No: 18006, L. 3.
453- BOA, İr.-DH, No: 18006, L. 7.
454- BOA, İr.-DH, No: 18006, L. 6.

Mutasarrıfı sa`âdetlü Salih Paşa hazretlerine takdîm birle ahbâra himmetleri niyâzında mazbata-ı `acizânemiz terkimine ibtidâr kılındı.

Fi Gurre Rebiülevvel sene 70.

Müdir-i Boyabad	Müfti-i Boyabad	Nâib-i Boyabad
Esseyyid Mustafa	Hafız Mehmed	Esseyyid Mehmed
Latif	Ata	Bahâeddin "

Sinob'a yardım için civar kazalardan eli silâh tutan kimseler toplanılıp gönderilirken, Bâb-ı Âli de bu müessif deniz hâdisesinden haberdar olunca derhal keyfiyetten Fransa ve İngiltere elçilerini haberdar ve ait oldukları devletlerin yardımını taleb eden birer resmî takrir ile onlara baş vurdu. Bu takrirde ezcümle şöyle deniliyordu; [455]

"İngiltere ve Fransa donanmalarının Boğaziçinde bulunmaları ve Devlet-i Âliyye'nin memâlik-i sâhiliyyesini muhâfaza niyyet-i hâlisesiyle olup şimdi Rusya kuvve-i bahriyyesinin şu hareketi ise gözüne kesdireceği mahallere tasallut edeceğine delâlet eder bir keyfiyyet olarak bu kadar sevâhil-i vesi`anın himâyesi dahi derece-i kifâyede kuvve-i bahriyyenin Karadeniz'de bulunmasına mütevakkıf olduğundan ve Saltanat-ı Seniyye her ne kadar kendi donanmasını Bahr-ı Siyâha çıkarmak niyyetinde ise de işbu Sinop vak`ası sebebiyle gidecek kuvve-i bahriyye kifâyet rütbesinde olmıyacağından iki devlet-i müttefikanın himmet-i fi`iliyyesine müraca`at lâzım gelmiş olmağla bu keyfiyetin Fransa devleti sefâretine bildirildiği misillü taraf-ı asilânelerine dahi

---

455- Tukin, Boğazlar Meselesi, s. 251.

beyânı zaten derkâr olan ihtirâmat-ı faikamın te'yidine zeria ittihaz olundu".

Sinop hâdisesi meydana geldiği sırada sadrazam Mustafa Nâili Paşa idi. Hükümet görüşmelerinde bazan bu konu dile getirilip, hükümetin tedbirsizce davrandığı yolunda sözler sarfediliyordu. Bir gün yine toplantı esnasında Mustafa Reşid Paşa'nın aşağıda yazılan kıtayı okuyarak hükümeti tenkit etmesi, Sadrazam ile arasının bozulmasına sebep olmuştur. Reşid Paşa'nın kıtası şöyleydi; [456]

"Hariciye sadr-ı devlettir, mesâlih andadır
Öyle ise Sadrıazam Mustafa Paşa nedir,
Ya Sinop'ta yanmadan, yahud limanda yatmadan
Hep donanma mahvolurken, masraf-ı derya nedir?".

Sinop hâdisesinin meydana gelmesi Osmanlı hükümetini bazı tedbirler almaya sevketmiştir. Şimdi bunları açıklamaya çalışalım.

456- Mahmut Kemal İnal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, İstanbul 1982, I, s. 75.

a- Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'nın Azli ve Yerine Rıza Paşa'nın Tayini

Topçubaşı Mustafa Ağa'nın oğlu olan Mahmud Efendi, Tophane'de yetişerek ilerlemiş, İhtiyat Mirlivası ve 1844' te Hassa Topçu Livası ve sonra Ferik olmuş, İzmir Kumandanlığı görevini yürütmüştür. Ekim 1847'de Hassa Reisliği, ertesi yıl Bahriye Reisliği yaptıktan sonra aynı yıl Ankara Valiliğine getirilmiş, ancak kısa süre içinde azledilmiştir [457]. Sultan Abdülmecid'in kız kardeşi ile evli olan Damad Mehmed Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryâlıktan 23 Eylül 1852'de sadrazamlığa getirilmesi ile yerine Mahmud Paşa atanmıştır. Bu hususta ki Padişah fermanı şöyleydi; [458]

"Benim Vezir-i Me`âlisemirim Mehmed Ali Paşa,

Son evsâf-ı matlûbe ile muttasıf kudemâ-yı vükelâ-yı Devlet-i âliyyemizden olduğuna ve makâm-ı sadâret kâffe-i mesâlıha merkez bulunduğuna binâen Ali Paşa'nın `azliyle bu kerre hizmet-i sadâret `uhde-i liyâkatine tevcîh ve ihâle kılınmış ve her mesâlihi Devlet-i âliyyemizin hüsn-i rü'yet ve tesviyesi nezd-i şâhânemizde ne vecih ile mültezem olduğu beyândan mustağni bulunmuş olmasiyle ana göre icrâ-yı me'mûriyyete ihtimâm ve dikkat ve `uhdenden münhâl olan kapudânlık me'mûriyyetine dahi Mahmud Paşa ta`yin olunduğundan

---

457- Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî, İstanbul 1311, III, s. 334.

458- İnal, a.g.e, s. 60.

neşri ve ilânına mübâderet eyliyesin. Rabbimiz te`âlâ ve takaddas hazretleri cümleyi muvâfık buyura, Âmin ..... bi hürmet-i seyyidü'l-mürselin.

Fi 17 Zilhicce sene 69 "

Damad Mehmed Ali Paşa'nın Mayıs 1853'de azledilerek yerine Mustafa Nâili Paşa'nın tayinine rağmen, O'nun sevk ve himmetiyle Kaptan-ı Deryâ olan Mahmud Paşa [459] görevinde bırakılmıştı.

Sinop hâdisesinin meydana gelmesi üzerine, Sultan Abdülmecid'in 18 Aralık 1853 (17 Rebiülevvel 1270) tarihli fermanı ile Mahmud Paşa Kaptan-ı Deryâlıktan azledilerek yerine Rıza Paşa getirildi. Padişahın bu konudaki hatt-ı hümayunu aşağıdadır; [460]

"Benim Vezir-i Me`âlisemirim,

Kapudân-ı Deryâ Mahmud Paşa'nın hasbe'l-icâb `azliyle dirâyet ve gayret-i kâmilesi cihetiyle kapudânlık me'mûriyyet-i celilesinin Rıza Paşa `uhdesine tevcîhi nezdimde bi't-tensîb müşârünileyh Rıza Paşa celp olunup iktizâsı icrâ olunarak Bâb-ı Âlimize gönderildi. Kuvve-i bahriyyemizin teksîri ve kâffe-i mühimmâtın tanzîm bulunması farizadan olmağla işbu emr-i ehemme sarf-ı ihtimâm olunsun ve geçende Sinop limânında vukû` bulan keyfiyyet-i mükeddere `adem-i ittihatdan neş'et etmiş olduğundan müşârünileyh Mahmud Paşa ile ümerâ-yı bahriyye karar-ı sâbık vechile bi'l-muvâcehe

459- A. Cevdet Paşa, Tezâkir, I, s. 24.
460- BOA, İr.-DH, No: 17914.

isticvâb olunarak vukû` hâl arz u beyân ve Tersâne-i Âmire Müsteşârlığına dahi Meclis-i Vâlâ a`zâsından Sefik Bey'in me'mûriyyeti icrâ ve ilân kılınsın.

Fi 17 Rebiülevvel sene 70 "

Padişahın bu hatt-ı hümayunu gereğince Mahmud Paşa muhakeme edilmiş ve Sinop hâdisesinin "bir nev`i ansızın hata ve kazâen mi vukû` bulduğu" veya "bir nev`i `adem-i ma`lûmat ve sû-i tedbirden mi neş'et etmiş olduğu" [461] hususunda yapılan oylamada, oylamaya katılan kırk iki üyenin tamamı, ikinci soru lehinde oy vermişlerdir [462]. Bu durumda Mahmud Paşa'nın ehliyetsizliği ve tedbirsizliği onaylandığından Bolu'ya sürgün edilmesi kararlaştırıldı. Sabık Kaptan-ı Deryâ, Bâb-ı Ali çavuşlarından İbrahim Ağa'nın refakatinde 24 Kasım 1854 (3 Rebiülevvel 1271) günü Bolu'ya vasıl olmuş ve kendisine tahsis olunan eve yerleşmiştir [463]. Kendisine mazuliyet maaşı olarak onbeş bin kuruş ihsan buyurulmuştu [464]. 1857'

461- BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 19.

462- a.g.y.

463- " ... kapudân-ı deryâ-yı esbâk devletlü Mahmud Paşa hazretleri medine-i Bolu'da iskân olunmak bâbında şerefyâfte-i halîfe-i sudûr olan fermân-ı cihânmetâ`-ı hazret-i şehinşâhî mantûk-ı münîfi üzre du`âcı-ı çavuşân-ı Bâb-ı Âli hamiyyetlü İbrahim Ağa kulları mübâşeretiyle işbu mâh-ı Rebi`ülevvelin üçüncü günü Bolu kasabasına vâsıl olduklarında bir münâsib konakda iskân olundukları zımnında Bolu nâibi fazîletlü efendi dâ`ileri tarafından tanzîm olunan ..." BOA, Cevdet-Askeriye, No: 8959.

464- BOA, İr.-DH, No: 18135.

de afedilen Mahmud Paşa, İstanbul'a gelmiş ve aynı senenin Şubat ayında vefat etmiştir [465].

Öte yandan yaralı olarak Ruslar tarafından esir alınan ve Sıvastopol'a götürülen Türk filosu komutanı Patrona Osman Paşa'nın yerine, Patrona nasbiyle Pir Mehmed Paşa getirildi [466]. Ayrıca, hâdisenin meydana geldiği sırada Sinop Kaymakamı bulunan, ancak Rus gemilerinin limanı abluka etmesini müteakip atını hazırlattırarak kaçmaya hazırlanan ve taraflar arasında savaşın başlaması üzerine maiyyeti ile beraber Sinob'u terkeden Hüseyin Paşa da kaymakamlıktan azledildi. Bunun üzerine Kastamonu Valisi Hamdi Paşa'nın Sinop'ta geçici olarak ikameti kararlaştırılmış, bu süre içinde Kastamonu'da oturmak ve Paşa'nın Kastamonu'ya avdetinden sonra Sinop kaymakamı olmak üzere Filibe kaymakamı Âdil Paşa, Kastamonu Kaymakamlığına getirilmiştir [467].

Sinop hâdisesinin İstanbul'da öğrenilmesinden sonra, Sinop'taki durumu tahkik etmek ve yaralıları İstanbul'a

---

465- Süreyya, a.g.e, s. 334.

466- DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 149-A.

467- "Maliye Nezâretine;
Sinop kaimmakamı sa`âdetlü Hüseyin Paşa'nın hasbe'l-icâb `azliyle mukaddemki karar vechile Kastamonu vâlisi devletlü Paşa hazretlerinin Sinob'da muvakkaten ikâmeti esnâsında Kastamonu'da oturmak ve avdetinde Sinop kaimmakamı olmak üzere kaimmakamlık ma`aşı olan dokuzbin sekizyüz guruş ile Filibe kaimmakamı-ı sâbık sa`âdetlü Âdil Paşa'nın Kastamonu kaimmakamı nasb olunması Meclis-i Vâlâ'da tezekkür ve tensîb olarak ..... "
BOA, Ayniyat Defteri -Rusya Meselesi- No: 618, s. 110.

nakletmek üzere İngiliz ve Fransız beylik vapurları ile Sinob'a giden Müşâvir Paşa, dönüşünde Sinop felâketi hakkında tafsilâtlı bilgi vermek üzere Bâb-ı Âli'ye çağrıldı. Bâb-ı Âli'ye giderek Sinop'la ilgili müşahedelerini anlatan Paşa'nın, Sinop kaymakamının muharebe başlar başlamaz şehri terkederek gittiğini söylemesi üzerine, daha önce kendi konağında hizmet etmiş olan kaymakam Hüseyin Paşa'yı, bu hareketinde mazur göstermek isteyen Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa, "Ne yapsın, top güllelerinin önüne duramazdı" [468] şeklinde cevap vermiştir. Ancak nazırın bu gelişigüzel cevabı, Sadrazam Mustafa Nâili Paşa'nın kızmasına sebep olmuş ve aralarındaki geçimsizliği artırmıştır.

18 Aralık 1853'te Mahmud Paşa'nın yerine Kaptan-ı Deryâlığa getirilen Hasan Rıza Paşa, 20 Aralık'ta aşağıya yazılan genelgeyi yayınlamıştır; [469]

" Bahr-i Sefid ve Siyâh'da bulunan Süfün-i Şâhâne vapurlar Süvârilerine,

Sâye-i ihsân-pirâye-i hazret-i tâcdârîye işbu mâh-ı Rebi`ülevvelin onyedinci günü avâtıf-ı `aliyye-i şâhâne ve avârif-i celîle-i cenâb-ı mülûkâneden deryâ kapudânlığı müsted-i celîl-i `uhde-i hâlisânemize tevcîh ve ihsân buyurulmuş ve işbu `inâyet-i celîle-i cenâb-ı cihândârînin teşekküründen `aczimiz derkâr bulunmuş olduğu hâlde usûl-ı meâlde vechile me'mûriyyet-i mezkûre-i mahlâs icâb edenlere i`lân ve iş`âr kılınmış olmağla muktezâ-yı me'mûrin-i

---

468- Slade, a.g.e, s. 96.

469- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 55.

şerîfeleri üzre süvârisi olduğunuz sefîne-i hümâyun ile icâb-ı mahallere geş ü güzâr ile her hâlde usûl-ı bahriyye muvâfık suretle mütebessırâne hareket ve biminnehü te`âlâ vesâyi`-i Tersâne-i Âmire'ye hîn-ı avdetinize kadar bezgüzide-i vehâic-i pesendîde ibrâzına ve refakatınızda bulunan `asâkir ve neferâtın ezher `ahd-ı muhâfaza ve istikmâl-i asâyişinizi emr-i himmet-i bezl-i makarrat eylemeleri siyâkında şukkâ-ı mahsûsa tahrîr ve tastîr kılındı.

Fi 19 Rebi`ülevvel sene 70"

b- İngiliz ve Fransız Vapurlarının Sinob'a Gitmeleri, Yaralıların İstanbul'a Nakli

Sinop hâdisesinin meydana gelmesinden sonra düzenlenen toplantıda, Sinop'taki son durumdan haberdar olmak ve yaralılara yardım götürmek gayesiyle Sinob'a birkaç geminin gönderilmesi kararına varılmıştı. Sinob'a kimin gideceği konusu görüşüldüğü sırada Müşâvir Paşa Kaptan-ı Deryâya bu görevi yapmak için hazır olduğunu söylemişti. Kaptan-ı Derya ise onun yalnız gitmesinin uygun olmıyacağını, bundan dolayı İngiliz ve Fransız elçileri ile görüşerek mümkün olursa biri Türk, biri İngiliz ve biri de Fransız olmak üzere üç vapurla gidilmesinin daha uygun olacağını beyan

etmiştir.

Bu görüşmeden sonra harekete geçen Müşâvir Paşa, İngiliz ve Fransız elçilerini kendi donanma komutanları ile Sinop hâdisesini konuşurlarken bulmuş ve onlara hâdise hakkında bildiklerini nakletmiştir. Ancak Fransız sefiri, harpte böyle şeylerin normal olduğunu söylerken, İngiliz elçisi de, birkaç gün önceye kadar Karadeniz'de bir Türk filosunun bulunduğundan haberi bile olmadığını belirterek, olay karşısındaki kayıtsızlıklarını göstermişlerdir. Amiraller de bunu bilmediklerini ifade etmişlerdir [470]. Bununla beraber yapılan görüşme sonrasında elçiler, başka felâketlerin olmasından korktukları için Türk vapurlarının Sinob'a yalnız gitmelerini uygun bulmadılar. Ayrıca oraya gönderilecek vapurlar içinde bir Türk vapurunun bulunmasına ve onlarla beraber Türk sancağının görünmesinin kendi hükümetlerini müşkül ve zor duruma düşürmelerinden çekinmeleri dolayısıyla karşı çıktılar. Hatta İngiliz elçisi, bir Türk deniz subayının İngiliz vapurunda bulunmasına bile itiraz ederken, Fransız elçisi, Lord'un bu korkusuna ortak olmamış ve bir Türk subayının kendilerine çok faydalı hizmetlerde bulunabileceğini belirterek, İngiliz elçisini bu fikrinden caydırmıştır. Ancak Lord Stratford, eğer Ruslar hâlâ Sinop'ta iseler, bu Türk subayının başındaki fesi göstermemesini ve yanındaki adamların da o sırada orada dolaşmamalarını şart koşmuştur. Müşâvir Paşa, elçilere Sinop'ta hiçbir şeyin

---

470- Slade, a.g.e, s. 91-92.

bulunamıyacağı ihtimâlini hatırlatarak, vapurlara fazla cerrah ve tıbbî malzemenin de gönderilmesini söylemiş, onlar da bu hususa muvafakat etmişlerdir [471].

Müşâvir Paşa ile elçiler arasında yapılan bu görüşmeden sonra İngiliz ve Fransız beylik gemilerinden La Retribution ile Mogador adlı iki vapur, zarar ziyân tespiti yapmak ve yaralılara yardım götürmek üzere [472], 4 Aralık 1853'te Sinop tarafına hareket etmiş [473], elli saat süren bir yolculuktan sonra Sinop limanına varıp demir atmışlardır [474]. Bir Türk vapurunun Sinob'a gitmesine elçiler razı olmadıklarından, Müşâvir Paşa ile maiyyeti, bu yabancı vapurlara binmek zorunda kalmışlardı. Müşâvir Paşa, Sinob'un harp sonrası manzarasını şu şekilde tasvir etmektedir; [475]

"Ruslar işlerinin silinmez izlerini bırakıp gitmişlerdi. Körfezin kıyısı gemilerin enkazı ve binlerce ölülerle doluydu. Yakıp yıkma en kötü ve korkunç bir şekilde yapılmıştı. Limanda tek bir direk dik durmuyordu, tek bir gemi kerestesi parça parça olmaktan kurtulamamıştı. Rusya Çarı Sinop'taki Türk filosunun Çerkezistan'a yardım götürdüğünü zannederek filonun mahvedilmesini emretmiş, bu emir de harfi harfine ve tam manasıyla yerine getirilmişti.

Karaya çıktığımız vakit Sinob'u büyük bir ordunun hücumuna uğramış bir kasaba hâlinde bulduk. Her tarafı harap

---

471- Slade, a.g.e, s. 92.
472- J.J.-E. Roy, a.g.e, s. 80.
473- Ceride-i Havadis, No: 660, 9 Rebi`ülevvel 1270.
474- Slade, a.g.e, s. 93.
475- a.g.y.

ve karmakarışıktı. Fırınlar kapalıydı, yiyecek bulunmuyordu. Bizim gelişimiz intizamı biraz iade eder gibi oldu ve halka bir parça emniyet duygusu verdi. Kasabanın köşe ve bucağındaki Türk deniz subayları ile erlerini topladık ve bunları yapacağımız işlerde kullanmaya başladık. Yanımıza onüç subayla yüzyirmi er toplanmıştı. Türk filosunun komutanı da birlikte olmak üzere beş subayla yüzelli eri Ruslar esir alıp götürmüşlerdi. Birçok subayla bin kadar erat da harp sonrasında Anadolu içine doğru çekip gitmişlerdi".

Sinop'taki faaliyetleri ile ilgili olarak Müşâvir Paşa şu bilgileri vermektedir; [476]

"Sinob'a varınca ilk işimiz yaralılara bakmak oldu. Harap kahvehanelerde ayrı ayrı derecede yaralı ve hepsi azap içinde yüzden fazla er bulduk. Bir takımları can çekişiyordu, bir çoklarının da mermilerle vücutları, yüzleri korkunç surette yaralanmış, azaları kopmuştu. Bunlar toprak üzerine, yahut tahta peykelere yataksız, örtüsüz uzatılmış bulunmaktaydılar. Bir takımlarının yaraları da sarılmamıştı. Yanan gemilerden kurtulmuş iki cerrah bunlara bakıyorlar, ortada başka cerrah veya doktor görünmüyordu. Bu iki kişi gayretle çalışıyorlarsa da ilaca,alete ve sargıya benzer hiçbir şey olmadığından yaralıların büyük acılarını azaltacak birşey yapamamaktaydılar. Muharebeden sonra altı gün geçmişti. Soğuk kış rüzgârının içeri girmemesi için pencereleri de kapalı tutmak lâzım geldiğinden, yaralıların bulundukları yerler

476- Slade, a.g.e, s. 94-95.

dayanılamıyacak kadar pis bir hava,fena kokularla doluydu. Gönüllerimiz, bu zavallılara yardım için en ateşli duygular ve isteklerle dolu olduğu hâlde asabimiz bu vaziyete adeta dayanamıyordu. Yanımızda bulunan yiğit İngiliz gemicileri, bu hafifleştirilmeyen ve müstahak olmaksızın çekilen yürekler parçalayıcı ızdırap önünde kendilerini tutamıyarak ağlıyorlardı. Zavallı Türk deniz erleri, yattıkları yerden beni görünce seviniyorlardı ve,

— Hoş geldin baba, Şimdi kurtulduk diyorlardı. Yanımda bulunan İngiliz ve Fransız vapurlarının süvarileri, onların bana söyledikleri bu sözleri işitince dayanamadılar, zavallıları vapurlarına alıp İstanbul'a götürmeye razı oldular. Türk deniz erleri bu müjdeyi duyunca sanki yaralarının acılarını büsbütün unutmuşlardı. Bu müjde onlara en iyi ilaç tesiri yaptı.

Mogador ve Retribution vapurlarının doktor ve cerrahları ile arkadaşları işe başladılar ve bu hayır işini pek iyi başardılar. Büyücek ısrarlar neticesi yaralılardan bazıları işe yaramaz kol ve ayaklarının kesilmesine razı oldular, lâkin bence onlara nafile yere bu eziyeti çektirmesek daha iyi olurdu; ameliyat görenlerin hemen hepsi tetanoza yakalanıp öldü. Onları görenlerden hiçbir kimse, bu pis kahvelerde karşılaştıkları acıklı felâket sahnelerinin intibalarını -harbin insanı ayıltan alametleri olarak- ömürlerinde unutamıyacaklardır.

Bizim Sinob'a geldiğimiz haberi yayılınca, etraftaki

köylerden bir kısım yaralılar getirilmişti. Lâkin köylerde başka yaralıların da bulunduğu söyleniyordu. İki yerli cerrah ve doktorla, iki Türk deniz subayını ve on Türk deniz erini, Sinop'ta kalıp bunlara bakmaya memur ettik ve lâzım olan aletleri, sargıları ve ilâçları da verdik. Ertesi akşam Sinop'ta bulunan ve muharebeden kurtulan yaralı yarasız subay ve deniz erleri -ölüm halinde birkaç yaralı müstesna- vapurlara konuldu ve yola çıkıldı".

Yolculuk ve İstanbul'a gelişleri hakkında Müşâvir Paşa şunları anlatmaktadır;[477]

"Allah yaralılara acıdı, onlara rüzgârsız bir hava, dalgasız bir deniz verdi. Sallanmadan İstanbul'a geldik. İki vapur Tarabya önüne vardıkları zaman, hükümetten bir haber geldi; halkın görmemesi için karanlık basıncaya kadar yaralılar gemilerden çıkarılmayacaktı".

9 Aralık'ta İstanbul'a gelen [478] bu vapurlarla getirilen sağlam ve yaralı asker miktarı, Sinop Mahalli Meclisince hazırlanan mazbatada yüzelliye yakın gösterilirken [479], Kapudanlık Makamınca hazırlanıp Sadaret Makamı'na sunulan ve bu makamca da bir takrir eklenerek Padişaha arzedilen

---

477- Slade, a.g.e, s. 95.

478- Ceride-i Havadis, No: 660, 9 Rebiülevvel 1270.

479- " .... câ-yı selâmete çıkmış olanlar ile mecrûh olup cerhleri tez elden ityâm bulacak takımından yüzelli nefere karîb `asker-i şâhâne Fransa ve İngiltere vapurlariyle me'mûren gelmiş olan bahriyye-i şâhâne mirlivâlarından `izzetlü Müşâvir Paşa istishabiyle Dersa`âdete i`zâm olunmuş ..... "
BOA, İr.-DH, No: 17947, L. 5.

pusulada, altmışikisi nefer olmak üzere toplam doksanüç kişi olduğu kaydedilmekte, yüzsekiz kişinin de hastanede olduğu belirtilmektedir [480] .

İstanbul'a gelen Müşâvir Paşa, daha sonra Hariciye Nezâretine çağrılmış ve orada bulunan devlet erkânına Sinop' taki durumla ilgili bilgi vermesi istenmiştir. O da " .... asâkir-i şâhânenin gayret ve şecaatlarını ve üç beş saat muhârebe ile can-siperâne hidmetlerini ve düşman askerinden dahi hayli telefât olup gemilerinde dahi sakatlık olarak birkaçı gark olma derecesinde vapurlara rabt ile Cum`a günü oradan çekildiklerini ve Sinop'ta kalan bazı neferât-ı bahriyye ile yözon nefer kadar yaralıları vapura alıp götürdüğünü ve daha sair müşâhedatını beyân ..." eylemişti [481].

480- "`Atûfetlü Efendim Hazretleri,
İngiltere ve Fransa devletleri vapurlarından olup, evvelki günü Sinop cânibinden vürûd eden vapurlar ile `asâkir-i bahriyye-i şâhâneden sağ ve mecrûh olarak getirmiş oldukları kesânın mikdârını mübeyyin devletlü Kapudan Paşa hazretleri tarafından gelmiş olan pusula ile bir kıt`a tezkere"

Bu vesikada bahsedilen pusulanın başlangıç kısmı şöyledir; "Vapurlar ile bu kerre Sinop cânibinden vürûd eden `asker-i bahriyye-i şâhânenin mikdârını mübeyyin pusulasıdır". Bu pusulada toplam ikiyüzbir olarak gösterilen miktardan yüzsekizinin hastahanede olduğu kayıtlıdır.
BOA, İr.-DH, No: 17925, L. 2.

481- BOA, İr.-HR, No: 5133.

c- Baskında Şehit ve Yaralı Olanlar İle Bunların Dul ve Yetimlerinin ve Baskından Zarar Gören Ahalinin Mağduriyetlerinin Giderilmesi

Osmanlı Hükümeti, Sinop hâdisesinde şehit düşenlerin ailelerinin, yaralı olup çalışamıyacak durumda olan gâzilerin [482], ve Sinop'ta evi ve dükkânı yanmak suretiyle zarara uğrayan halkın [483] mağduriyetlerinin giderilmesi için hemen harekete geçmiş ve bazı lüzumlu tedbirler almıştır.

Muharebe esnasında şehit düştükleri tespit edilen bahriyye-i şâhâne zabitan ve neferatının dul ve yetimlerine maaş bağlanması kararı gereğince, şehiden vefat eden mülazimlerin annelerine kayd-ı hayat şartıyla ayda kırk kuruş [484], mülâzimlerin zevcelerine elli kuruş [485], çavuşların annele-

---

482- DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 43-A, 49-A, 71-A, 76, 77, 87, 97.

483- BOA, İr.-DH, No: 19646.

484- " .... şehiden vefât eden mülâzimlerin vâlidelerine kırk guruş ma`aş tahsîs ve ihsân buyurulmakda olduğundan Hüseyin mülâzimin validesi Fatma Hatun'a da kırk guruş maaşın mâh-ı Mayısın ibtidâsından itibâren tahsîsi ..... " DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 96 ; BOA, İr.-DH, No: 19792.

485- " .... Sinop vak`âsında şehîden vefât etmiş olan `asâkir-i bahriyyeden Eşref mülâzimin zevcesi Fatma Hatun'a muhârebede şehîden vefât etmiş olan mülâzimlerin zevcelerine tahsîs kılınmakda olan elli guruş ma`aş mâh-ı Teşrin-i evvelin ibtidâsından itibâren ihsân ..... " DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 97-B.

rine otuz kuruş [486], Donanmâ-yı hümâyunda hoca olarak görevli olup şehit olanların annelerine de otuz kuruş [487] maaş tahsis edilmiştir.

Belirtilen bu karar gereğince, Sinop vak`asında şehiden vefat etmiş olan asâkir-i bahriyyeden Hüseyin mülâzimin annesine kırk kuruş [488], Eşref mülâzimin zevcesine elli guruş [489], çavuş Tahir Efendi'nin annesine otuz kuruş [490] ve hoca Tahir Efendi'nin annesine de otuz kuruş [491] maaş bağlandığını örnek olarak verebiliriz.

Muharebede yaralanan ve yeniden bahriyyede iş göremiyecek derecede sakat kalanların mağduriyetleri de dikkate alınarak değerlendirilmiş ve bu durumda olanların malûlen emekliye sevkedilmeleri uygun görülmüştür. Bu hususla ilgili vesika aşağıya alınmıştır [492].

486- " ..... şehîden vefât etmiş olan Tâhir Efendi'nin vâlidesine, muhârebede şehîden vefât eden çavuşların vâlidelerine tahsîs edilen otuz guruş ma`aşın .... "
DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 105.

487- " ..... Donanmâ-yı hümâyun hocalarından olup mukaddema Sinop vak`âsında şehîden vefât eden Tâhir Efendi'nin vâlidesi Hadice Hatun'a bi kayd-ı hayat şehriyye otuz guruş ma`aş ..... " BOA, İr.-DH, No: 20232.

488- DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 96.

489- DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 97-B.

490- DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 105.

491- BOA, İr.-DH, 20232.

492- DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 87 ;
DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 214-A, 262-A.
DMA, ŞUB, Df. No: 17, Vsk. No: 43-A.

"Sinop limânında vukû` bulan muhârebede mecrûh olarak bahriyye hastanesinde tedâvi olunmuş olan neferâttan yirmibeş neferin ba'de-zîn silk-i askerîde istihdâma elvermeyeceğinden nizâmına tevkîfen icrâ-yı teka`ütlüğü husûsu bahriye hastanesi sertabibi `izzetlü Bey bendeleri tarafından ifâde ve inhâ olunmuş ve bu makûle mecrûhlara ta`yin olunan ma`aşlar bir raddede olmayıp, çavuşa kadar cerhlerinin derecesine göre, yirmiden yüzyirmi ve bunların içlerinde iki eli ve iki ayağı veyahud bir eli ile bir ayağı maktû` veya `amelden sâkıt olanlar ile iki gözü a`mâ bulunanlara ikiyüz guruş ve mülazimlere dahi ma`aşlarının sülüsünden bed'en ile ikiyüz elli ve yüzbaşılara günlük ma`aşının sülüsünden bed'en ile bir misline kadar ma`aş i`tâ ve kolağasından miralaya değin bunların cerh ve malûliyetleri hakkında ta`yîn ve beyân olunarak derecâna göre ma`aşlarının rub`ı ve sülüsi ve ba`zan nısfı ve nihâyet derece olarak sülüsânı tahsîs olunmakda bulunduğu vâki` olan isti`lâma mebnî tarâf-ı sâmi-i hazret-i ser`askerîden beyân ve izhâr buyurulmuş ve neferât-ı merkûmeden yedi neferi birinci ve beş neferi ikinci ve diğer altı neferi üçüncü ve iki neferi dördüncü ve beş neferi beşinci derecede mecrûh olduğu bi'l-mu`ayene tebyîn etmiş olduğu Mekteb-i Tıbbıye-i Şâhâne Nâzırı semâhatlu Efendi hazretleri tarâfından ifâde ve i`lâm olunmuş olduğundan keyfiyyet Meclis-i Bahriyye'ye lede'l-havâle usûl ve nizâmına nazaran bunlardan birinci derecede olanlarına yirmibeş ve ikinci derecede olanlarına kırk ve üçüncü derecede olanlarına altmış ve dördüncü derecede bulunanlarına seksen ve beşinci

derecede olanlarına yüzer guruş ma`aş tahsîsi ..... "

Bu vesikadan anlaşılacağı üzere Tersâne-i Amire hazinesinden ödenecek tekaüt maaşının belirlenmesinde, yaralıların yara dereceleri ve rütbeleri dikkate alınmış ve bunlar beş derece olarak sınıflandırılmışlardır. Buna göre; neferattan çavuşa kadar olanlara yara derecesine göre yirmiden yüzyirmi kuruşa kadar maaş ödenecekti. Ancak bunların içinde iki eli ve iki ayağı veyahut bir eli ile bir ayağı kesik ve kullanılamıyacak derecede sakat olanlar ile iki gözü kör olanlara ikiyüz kuruş verilecekti. Mülâzimlere maaşlarının üçte birinden ikiyüz elli kuruşa kadar, Yüzbaşılara günlük yevmiyesinin üçte birinden bir misline kadar, Kolağasından Miralaya kadar olanlar ise, beyân olunacak yara derecesine göre maaşlarının dörtte biri, üçte biri veya yarısı ve nihayet son derecede olanlara da maaşının üçte ikisi tekaüt maaşı olarak bağlanmaktaydı.

Sinop baskınında ayağından yaralı olarak Ruslara esir düşen Türk filosu kumandanı Patrona Osman Paşa, Kaymakam Ali Mahir Bey, Binbaşı Hasan Bey ile Mülâzim Halil Efendi'ye ait maaşların, haleflerine verilmesi usul gereği ise de onların ülke dışında bulunmaları sebebiyle,rütbelerine mahsus olan maaşlarından Osman Paşa'nın hanesine maaş ve tayinatının üçte biri, Ali Mâhir Bey'in hanesine de maaşının yarısı ve tayinatının tamamının verilmesi uygun görülmüştür. Diğer esirlerden Hasan Bey ile Halil Efendi'nin İstanbul'da hanelerine siparişleri bulunmadığından, bunların maaş ve

tayinatlarının tamamı hazinede alıkonulmuştur [493]. Baskın sırasında şehit düşen Türk filosu ikinci kumandanı Riyâle Hüseyin Paşa'nın aile fertlerine de uygun miktarda maaş bağlanması kararlaştırılmıştır [494].

Mısır'dan gelerek Osmanlı filosuna katılan gemilerde bulunan bahriyye askerlerinin de mağduriyetleri dikkate alınmış ve onlara da maaş bağlanması için gerekli tedbirlerin uygulanması konusunda emir verilmiştir. Bu husus Darü'ş-Şurâ-yı Askerî tezkiresinde şöyle ifade edilmiştir; [495]

" ..... düşman karşısında fedâ-yı nefs ü cân edenlerin fâmilyalarının ve evlâd-ı `iyâllerinin düçâr-ı müzâyaka ve

---

493- "Sinop vak`âsında Patrona Osman Paşa ile kaimmakam Ali Mâhir Bey ve Binbaşı Yalovalı Hasan Bey ve Mülâzim Halil Efendi bendelerinin Rusyalu eline geçtikleri ..... bunların ma`aşları hasbe'l-nizâm haleflerine verilmek lâzım gelir ise de mûmâileyhimin ol vechile diyâr-ı ecnebiyyede bulundukları cihetle rütbelerine mahsûs olan ma`aş ve ta`yinâtının kemâ fi's-sâbık bu tarafta bulunan hânelerine verilmesi ..... mûmâileyh Osman Paşa'nın ma`aş ve ta`yinâtının sülüsi ve mûmâileyh Ali Mâhir Bey'in dahi ma`aşının nısfı ile ta`yinâtının tamamı hânelerine tahsîs ve i`tâ olunması ve mûmâileyhümâ Hasan Bey ile Halil Efendi'nin Dersa`âdet'de hâneleri tarafına sipârişleri bulunmadığından bunların ma`aş ve ta`yinâtlarının hazineye tevkîf edilmesi münâsip mütalâ`a ve tezekkür kılınmış ..... "
DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 149-A.

494- " ..... vak`a-yı mükeddereden rütbe-i şehâdeti hâiz olan Hüseyin Paşa'nın familyasına dahi münâsip mikdâr ma`aş tahsîs kılınacağı derkâr buyurulmuş olmağla ...."
DMA, ŞUB, Df. No: 16, Vsk. No: 149-A.

495- BOA, İrâde-Mısır, No: 574.

zarûret olmamak için, mensûb oldukları memleketleri ve vülât ve mutasarrıf ve kaimmakamları tarafından tahkîk edilerek gerekli ma`aşların bağlanması ..... ziyâde mecrûh olarak ba`dema istihdâmları elvermiyenlerin dahi tekâ`üden ihrâc ile onlara da tekâ`üd ma`aşının bağlanması .....

Fi 26 Cemâziyelahir sene 70 "

Sinop hâdisesinde şehit düşen ya da bahriyye hizmetinde bulunamıyacak derecede sakat kalanların mağduriyetleri, tekaüt maaşının bağlanması ile giderilmesine çalışılırken, Sinop'ta evi, dükkânı yanan ve hâdise dolayısıyla zarar gören vatandaşların yaralarının sarılması, zarar ve ziyanının telâfi edilmesi için devlet tarafından yardımda bulunulmuştur. Konu ile ilgili olarak Kastamonu valisi Hamdi Paşa'nın Sadaret Makamı'na yazdığı 5 Eylül 1854 tarihli arz tezkiresi aşağıya alınmıştır; [496]

" Ma`rûz-ı Çâker-i Kemineleridir ki,

Akdemce Sinop limânında vukû` bulan muhârebe esnâsında memleketçe zuhûr eden harîkden dolayı musâb olan ahâliye atiyye-i seniyye olarak emvâl-i eyâletden ikiyüzbin guruş i`tâsına irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne müte`allık buyurulup ol bâbda şeref-vârid olan emirnâme-i sâmi mûcibince Kastamonu Sancağı emvâlinden verilen ikiyüzbin guruşun mukaddema takdîm-i hakpâ-yı peymâ-yı asafâneleri kılınan defter mûcibince Sinop Meclisinde ahâli-i merkûmeye i`tâ kılınması

496- BOA, İr.-DH, No: 19646, L. 1.

mülâbesesiyle haklarında bu vechile zuhûra gelen merhamet-i seniyye-i hazret-i zıllıllâhînin ifâ-yı teşekkürüyle beraber hân ve dükkânları inşâsına mübâşeretle bir tarafdan imârına teşebbüs eyledikleri ma`rızında Sinop ahâlisi taraflarından bi't-tanzîm tevârüd eden mahzar-ı umûmî ile ol bâbda Sinop Meclisi'nden terkîm kılınan mazbata leffen hakpâ-yı vâlâ-yı vekâlet-penâhîleri kılınmış olmağla ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bende Fi 12 Zilhicce sene 70"

Vâli-i Eyâlet-i Kastamonu

Hamdi

Sinop Meclisince hazırlanan mazbatada ise, Kastamonu Mal Sandığından ihsan buyurulan ikiyüz bin kuruşun, Sinop Meclisi azasından tayin olunan Mustafa Ağa vasıtasıyla Sinob'a getirildiği ve daha önce zarar ve ziyanları belirlenen vatandaşlara dağıtıldığı belirtilmektedir. Ayrıca bu yardımdan yararlanan vatandaşların hemen ev ve dükkânlarını yapmaya başladıkları ve ihsan dolayısıyla devlete minnettar oldukları da açıklanmıştır [497].

497- " ..... Kastamonu Mal Sandığından tedârük ve i`tâ olunmak üzere `atiyye-i şâhâne buyurulan ikiyüzbin guruş Sinop Meclis a`zâsından ta`yin olunan Mustafa Ağa kulları ma`rifetiyle Sinob'a vusûl bularak bundan evvelce takdîm kılınan defter mûcibince cümle musâb-ı ahâlinin hisseleri `akd olunan Meclis-i Umûmîde yegân yegân yedlerine i`tâ kılınmış olduğundan ahâli-i merkûm kullarının nâil olageldikleri bunca eltâf ve `inâyet-i `aleyh ve merhamet-i seniyyenin ifâ-yı hakk-ı teşekkürüyle cümlecikleri hassa-ı musâblarını ahz eylemiş olduklarını ve her bireri haddehâne ve dekâkinlerinin emr-i inşâsına mübâşeret eylediklerini hâvi tanzîm eylemiş oldukları bir kıt`a ....." BOA, İr.-DH, No: 19646, L. 2.

d- Baskın Sonrasında Karaya Çıkıp Etrafa Dağılmış Olan Askerin Toplattırılması

Sinop limanında Osmanlı ve Rus filoları arasındaki muharebenin sona ermesini müteakip, batan Türk gemilerinden sahile çıkmaya muvaffak olan Türk denizcileri, Sinop çevresindeki kazalara dağılmışlardı. Baskından sonra Sinop ve civarında bulunan yaralıların tedavi edilmeleri hususunda gerekli tedbirler alındığı gibi, çevreye dağılmış olan bu askerlerin toplattırılması ve İstanbul'a gönderilmeleri için de teşebbüste bulunuldu. Bu cümleden olarak, subay ve erlerin durumlarını kontrol etmek üzere İstanbul'dan yâver Besim Efendi'nin gönderildiği, Kapudanlık Makamı'ndan Bâb-ı Âli'ye yazılan arz tezkiresinden anlaşılmaktadır [498].

Batmış olan gemilerden kurtulmuş olan subay ve erler ile yaralıların o bölgede nerelere dağılmış olduklarını araştırmak ve hepsinin toplatılarak İstanbul'a gönderilmelerini sağlamak gayesiyle bu defa bahriye kaymakamlarından Emin Bey görevlendirilerek Sinob'a yollandı. Emin Bey, etrafa dağılmış olan sözkonusu subay ve erlerin bulundukları yerleri araştırmış ve toplayabildiklerini peyder pey İstanbul'a göndermiştir. Bunların bazılarını ise bulundukları

498- Bâb-ı Âli'ye;
Sinop limânında zuhûra gelen vak`a-yı mükeddereden rehâ bulan zâbitân ve neferâtın tahkîk-i ahvâlleri zımnında mukaddemce bu tarafdan Sinob'a gönderilmiş olan yâver Besim Efendi bendeleri ..... "
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 67.

yerlere yakın olan iskelelerden uygun vapur ve gemilere bindirmek suretiyle yollamaya çalışmıştır [499].

Çevreye dağılmış olan erlerin toplattırılması ve ihtiyaçlarının giderilerek kara ve deniz yoluyla İstanbul'a gönderilmeleri hususunda, 10 Aralık 1853 tarihinde Kapudanlık Makamı'ndan Bâb-ı Âli'ye yazılan tezkirede şöyle denilmekteydi; [500]

"Bâb-ı Âli'ye;

Ma`lûm-ı âli-i vekâletpenâhîleri buyurulduğu vechile Sinop limânında olan zuhûrât-ı müteellimeden dolayı gemilerden çıkmış olan `asâkir-i bahriyyeden ekserisi oraya civâr bulunan kaza ve karyelere dağılıp savuşmuş ve bunların her nerede bulunursa Tersâne-i Âmire'ye celb ve cem`i lâzime-i hâl ve maslahatdan bulunmuş olduğundan muvâfık-ı emr ve irâde-i âliyye-i asafâneleri buyurulduğu taktirde, o makûle

---

499- " ..... bundan akdem Sinop vak`a-yı müteellimesinde gark u telef olan süfün-i ma`lûmeden sâhil-i semt-i selâmete çıkmış bulunan `asâkir-i bahriyye-i şâhâne zâbitân ve neferâtiyle mecrûh ve yaralıların ol havâlide nerelere çıkmış ve ne mahallere dağılmışlar ise bi't-tahkîk cümlesinin celb ve cem`leriyle Dersa`âdete irsâl ve i`zâmları zımnında `asâkir-i bahriyye kaimmakamlarından devletlü Emin Bey bendeleri me'mûr ve i`zâm olunmuş olduğundan mir-i mûmâileyh muktezâ-yı me'mûriyyeti üzre o makûle zâbitân ve neferâtın bulundukları mahalleri bi't-tahkîk celb ve cem'ederek peyder pey Dersa`âdete göndermiş ve bunlardan bazıları dahi bulundukları mahallere kurb u civâr olan iskelelerden münâsib vapur ve sefâine irkâben bu tarafa irsâl olunmuş ..... "
BOA, İr.-DH, No: 18105.

500- DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 50.

asâkir-i bahriyye her hangi kaza ve karyelerde bulunur ise cümlesi cem` olunub elbisesi olmayanlara Mahalli Meclis ve Kaza müdürleri ma`rifetiyle icâb-ı vechile elbise eksâ ve kendilerine nizâmına tevfîken nân-ı `azîz ve katık pâresi i`tâsiyle yakın bulundukları sancaklar başına toplanıp cem` olundukları mahallere göre bahren ve berren celb olunmak üzre keyfiyâtın bu cânibe iş`ârı zımnında Kastamano ve Trabzon vâlileri devletlü Paşalar hazerâtiyle Sinop, Canik, Bolu ve İzmid ve Virânşehir kaimmakamları bendeleri taraflarına emirnâme-i sâmi-i sadâretpenâhîleri tastîriyle liecli'l-irsâl savb-ı çâkeriye tastîri husûsuna müsâ`ade-i âliyye-i sadâretpenâhîleri erzân ve şâyân buyurulmak bâbında ....

Fi 9 Rebi`ülevvel sene 70 "

Yukarıda mevzu edilen konu ile ilgili olarak Trabzon valisine [501] ve İzmid kaymakamına [502], 11 Ocak 1854 (11 Rebiülahir 1270) tarihinde birer yazı gönderilmiştir.

Sinop Liva Meclisince hazırlanan mazbatada, bu hususa cevap teşkil edecek şu ifadeye yer verilmiştir; [503]

" ..... Cânik sancağına gitmiş olanların Samsun iskelesine ve Kastamonu sancağı kazalarına gidenlerin İnebolu iskelesine celb ve cem`leri lâzım gelen bendelerine izbâr kılınmış olduğu ..... "

Çevreye dağılmış olan askerlerin uygun yerlerde toplanması emri gereğince, ilgili yerlerde toplanmış olan askerin

---

501- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 67.
502- DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 68.
503- BOA, İr.-DH, No: 17947, L. 5.

uzun süre orada durmaları veya memleketlerine gitmeleri uygun görülmediğinden, daha önce beş vapur ile Karadeniz'e çıkması kararlaştırılan Ferik Ahmed Paşa'nın, dönüşünde Samsun ve Sinop iskelelerine uğrayarak, toplanmış olan askeri İstanbul'a getirmesi tedbiri düşünülmüştür [504]. Karadeniz'e çıkacak olan Ahmed Paşa'nın kumandasında şu vapurlar bulunacaktı; [505] Fevz-i Bâri, Sâik-i Şâdi, Tâif, Mecidiye ve Şehper.

504- " ..... asâkir-i bahriyye-i şâhânenin ol tarafda müddet-i medîde durmaları uymıyarak ve memleketlerine gitmelerine ruhsat verilmesi dahi câiz olmıyarak behemehâl bu tarafa celbleri lâzimeden ve nezd-i sâmi-i vekâletpenâhîlerinde beyândan azâde olduğu vechile, bu defa ferîk sa`âdetlü Ahmed Paşa refâkatiyle beş kıt`a vapur-ı hümâyun Bahr-ı siyâh cânibine i`zâmı mukarrer olduğundan hitâm-ı me'mûriyetle ferik-i müşârünileyh bendeleri avdetinde Samsun ve Sinop iskelerine uğrayıp oralarda tecemmü` eden zâbitân ve neferât-ı merkûme işbu vapurlar ile celb olunması ..... "
DMA, MKT, Df. No: 24, Vsk. No: 67.

505- DMA, ŞUB, Df. No: 15, Vsk. No: 5-A.

e- Batan Gemilerin Enkazının Çıkarılması ve Değerlendirilmesi

Sinop limanında demirli bulunan Osmanlı donanmasına ait yedi fırkateyn, üç korvet ve bir vapurdan müteşekkil filo ile birkaç tüccar gemisi, Rus filosunun ani baskın düzenlemesiyle meydana gelen çarpışmada Ruslar tarafından tahrip edilerek batırılmıştı. Batan bu gemilerin üzerinde bulunan top, lenger, kumana ve sair lüzumlu şeyler de gemilerle beraber denizin dibini boylamıştı. Muharebeden sağ olarak kurtulmayı başararak etrafa dağılmış olan bahriyye askerlerinin toplattırılıp İstanbul'a gönderilmesi [506] ve Sinop vak`a-yı mükedderesinde telef olan gemilerin üzerinde bulunan sözkonusu lüzumlu şeylerden mümkün olanlarının denizden çıkarılması hususunda tahkikat yapmak ve dönüşünde bilgi vermek üzere kaymakam Emin Bey Sinob'a gönderilmişti. Sinob'a gidip bir müddet orada kaldıktan sonra görevini tamamlıyarak İstanbul'a dönen Emin Bey, Sinop'taki faaliyetleri hakkında Kapudanlık Makamına bilgi vermiştir [507]. Onun

---

506- BOA, İr.-DH, No: 18105 ; Ayrıca Bkz. Dip not: 499.

507- " ..... Sinop vak`a-yı mükedderesinde telef olan sefâinin top, kumâna ve mühimmât-ı nihâye ve sâiresinin mümkin olanlarının deryâdan ihrâcı zımnında tahkîkât ve müşâhedâtını avdetinde ihtiyâr ve ihtisâr etmek üzre bundan evvelce makâm-ı vâlâ-yı kapudânîden bi't-tahrirât-ı mahsûsen kaimmakam feyizlü Emin Bey gönderilmiş ve avdetinde meşhûdât ve tedkîkâtını mir-i mûmâileyh şifâhen takrîr ve ifâde ..... "
DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 86.

bildirdiğine göre, batan gemilerden bazıları kıyıya yakın ve üzerlerinde bulunan top, kumana ve diğer eşyaların çıkarılması mümkündü. Kaptan-ı Deryâ Mahmud Paşa'nın azlinden sonra bu göreve getirilen Hasan Rıza Paşa, batmış olan gemilerde bulunan önemli eşyaların çıkarılmasına taraftardı. Bu sebeple 10 Aralık 1853 (9 Rebiülevvel 1270) günü Kastamonu valisine, Sinop kaymakamına ve kereste memuru Emin Bey'e yazılan tahriratta, kıyıya yakın olan gemilerden çıkarılması mümkün olan top, kumana ve diğer önemli eşyaların çıkarılarak muhafaza edilmek üzere emin bir yere konulması istenmiştir. Bu işlerin yapılması için gerekli olan akçenin ise hazineye mahsûben Mal Sandığından karşılanması belirtilmiştir [508].

Bu batık gemilerin enkazının çıkarılması işinin daha sağlam bir şekilde yapılmasını sağlamak gayesiyle Kaptan-ı Deryâ Rıza Paşa, Sadrazam'a yazdığı 28 Aralık 1853 (27 Rebiülevvel 1270) tarihli arz tezkiresinde, önemli şeylerin gemilerden çıkarılıp İstanbul'a taşınması için bu işten anlayan birinin tayinini istemiştir. Bunun için de Tersâne'den Mirlivâ Hasan Paşa ve yanında bir miktar zabit ve bir

---

508- " ..... Sinop limânında telef olan sefâinin bazılarının arîken kıyıya karîb olduğu hâlde müşâhede olunmakta idüğü ..... bunlardan top ve kumâne ve sâir eşya olan vâridât misillü eşyasından mümkinü'l-ihrâç olanlarının çıkarılup orada bir me'men mahalde hıfz ettirilmesi ve bunun için icâb edecek akçenin emvâlden tesviye ve i`tâsiyle beytü'l-hazineye mahsûben icrâsı zımnında .." DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 48.

bölük asker talep edilmiştir. Sözkonusu arz tezkiresi şöyledir [509]

" ..... süfün-i mezkûrenin top ve lenger ve kumana ve sâir misillü eşyâ ve mühimmât-ı mevcûdesinden ihrâcı mümkin olanlarının çıkarttırılarak bu tarafa naklettirilmesi zımnında Tersâne-i Âmire cânibinden ehliyetli ve muktedir bir münâsib me'mûrun ta`yîn ve i`zâm kılınması şeref-sünûh ve sudûr buyurulan emr ü irâde-i isâbet-âde-i cenâb-ı tâcdârî muktezâ-yı müteyakkinden bulunduğuna binâen ümerâ-yı bahriyyeden mirliva `izzetlü Hasan Paşa bendeleri mukaddem ve gayûr olması cihetiyle husûs-ı mezkûre paşa-yı mûmâileyhin me'mûriyyeti ve ma`iyyetinde kullanılmak içün lüzûmu mikdâr ba`zı küçük zâbitler ile bir bölük neferât-ı `askeriye dahi refakatine verilerek i`zâm kılınması ve bu makûle eşyâ-yı sakilenin ihrâcı ve be-heme-hâl kebîrce dolap sandallarına ve ba`zı âlât ve edevât-ı sâireye muhtâc bulunduğundan eğerçi işbu dolap sandallarının mahallinde yaptırılması mukaddemce tasmîm kılınmış ise de bunlar yapılıncaya kadar vakit zâyi` olmamak içün el-hâletü-hâzihi Tersâne-i Âmire' de mevcûd olan iki kıt`a sandallardan kebîr bir kıt`asının ba`zı âlât ve edevât-ı lâzime ile ..... "

Kaptan-ı Deryâ'nın bu talebi hükümetçe uygun bulunmuş ve bahriyyeden Mirlivâ Hasan Paşa, maiyetine gerektiği kadar zabit ve deniz askeri verilerek bu işe memur edilmiştir. Ayrıca Tersâne-i Amire'de bulunan bir dolap sandalı, lüzumlu

---

509- İlgürel, a.g.m, s. 175 : BOA, İr.-DH. No: 18105.

olan bazı alet ve edevat ile Hasan Paşa'nın hizmetine verilmiştir[510]. Hasan Paşa'ya, belirtilen vazifenin yanısıra, orada iki adet dolap sandalı yaptırması ve bunlardan birisini Tersâne-i Amire'ye göndermesi görevi de verilmiştir[511].

Mirlivâ Hasan Paşa'nın harcırahı, maiyetindeki zabit ve askerin maaşları ve yapılması istenen dolap sandallarının masraflarının karşılanmasıyla ilgili, Padişahın 23 Şubat 1854 tarihli fermân-ı âlisi şöyledir; [512]

"Maliye Nezâretine;

Sinop vak`asında telef olan sefînenin top ve lenger ve kumana misillü eşyâsından mümkin olanların ihrâciyle bu tarafa naklettirilmesi ve orada müceddeden iki kıt`a dolap sandalı daha yaptırılıp birisinin Tersâne-i Âmire'ye gönderilmesi zımnında ümerâ-yı bahriyyeden mirlivâ `izzetlü

510- " ..... Sinop limânında vukû` bulan muhârebede telef olan sefâinin deryâda bulunan top ve lenger ve kumana misillü eşyâsından mümkin olanlarının ihrâciyle bu tarafa naklettirilmesi zımnında ümerâ-yı bahriyyeden mirlivâ `izzetlü Hasan Paşa bendelerinin ta`yiniyle ma`iyyetine lüzumu mikdâr zâbit ve neferât-ı bahriye terfîk olunarak ve Tersâne-i Âmire'de mevcûd iki kıt`a dolap sandallarından birisi ba`zı âlât ve edevât-ı lâzime ile beraber gönderilmek ..... "
DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 104.

511- " ..... orada iki kıt`a daha dolap sandalı yaptırılıp birinin Tersâne-i Âmire'ye gönderilmesi ..... "
DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 104.

512- BOA, Ayniyat Defteri -Rusya Meselesi- No: 618, s. 115.

Hasan Paşa'nın me'mûriyetiyle ba`zı küçük zâbitler verilerek neferât-ı `askeriye terfîk olunarak kendüye Tersâne-i Âmire hazinesinden yedibin beşyüz guruş harcırah i`tâsı ve `asâkir-i merkûmenin Sinop'da bulundukları müddetçe ma`aş ve mâhiyelerinin ve gerek ihrâç olunacak eşyâdan mezkûr sandallardan dolayı vukû` bulacak masârifin paşa-yı mûmâileyhden sandallar ahziyle mahalli-i emvâl sandığından i`tâ olunması bi'l-istizân emr-i fermân-ı hümâyunum cenâb-ı padişâhî mütaallık ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla mantûk-ı `aliyyesine hazinece tesviye-i muktezâsına himmet buyurula.

Fi 24 Cemâziyelevvel sene 70 "

Maiyetindekilerle beraber Sinob'a giderek çalışmalara başlayan Hasan Paşa'ya yardımcı olmak üzere sonradan ondört levent daha gönderilmiştir [513].

Sinop limanından çıkarılmakta olan harp eşyasından bir kısmının oradaki insanların elinde olduğu öğrenilmiş ve bunlardan alınan ikiyüz yetmiş dokuz kıyye hurda ve tunç Tersâne-i Amire'ye gönderilmek üzere, görevli olarak Sinop'ta bulunan Tosun Bey'e teslim edilmiştir [514].

513- " ..... Sinop limânında kazâzede olan ..... mirliva Hasan Paşa bendeleri ma`iyyetine `asâkir-i bahriyye-i şâhâneden bi't-tefrîk terfîk olunan ondört nefer .... "
DMA, MKT, Df. No: 15, Vsk. No: 70.

514- " ..... Sinop limânından çıkarılmakda olan sefâin-i harbiyye eşyâsından ba`zı kesân yedlerinde bulunup ahzolunan ikiyüzyetmişdokuz kıyye hurda ve tunç Tersâne-i Âmire'ye gönderilmek üzre me'mûren Sinop cânibinde bulunan `asâkir-i bahriyye kolağası Tosun kapudân yedine teslim olunduğu ... "
DMA, MKT, Df. No: 40, Vsk. No: 80.

Batık gemilerin üzerinde bulunup çıkarılan toplardan bazılarının Sinop kalesindeki tabyalara yerleştirildiği, bazılarının orada yeni inşâ edilmekte olan fırkateyne konduğu, bir kısmının da kırık olmaları dolayısıyla kullanmaya elverişli olmadıklarından Tersâne-i Amire'ye gönderildiği anlaşılmaktadır.

Sözkonusu topların Sinop tabyalarına konulmasına dair Kastamonu valisi Hamdi Paşa'nın Sadaret Makamı'na yazdığı 3 Şubat 1854 tarihli arzı şu şekildedir; [515]

"Ma`rûz-ı Çâker-i Kemineleridir ki,

Akdemce Sinop limânında vukû` bulan muhârebede uğur-ı meyân-mevfûr hazret-i şehinşâhîde gark u şikest olmuş olan donanmadan Necm-i Efşân nâm fırkateynden onbir aded top bu kerre karaya çıkartılmış ve bunlar her ne kadar Tersâne-i Âmire malı ise de mezkûr toplar tabyede dahi isti`mâle elverişli olduğundan mezkûr topların akdemce inşâsı istizân kılınan tabyelerden eşedd-i lüzûm olan iki `aded tabyelere vaz` olunmak üzre bunların tahtına müceddeden birer kıt`a kondak i`mâliyle bu tarafa sür`atle irsâli husûsunun Tophane-i Âmire müşiri devletlü Paşa hazretlerine emr ü irâde buyurulması ma`rızında işbu `arıza-ı çâkerânem tertîbine mübâderet kılınmışdır. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân men lehü'l-emrindir.

Fi 3 Cemaziyelevvel sene 70"

Bende
Vâli-i Eyâlet-i Kastamonu
Hamdi

515- BOA, İr.-DH, No: 19149, L. 2.

Bu konu ile ilgili olarak Sadrazamın Padişaha arzı da şöyleydi; [516]

"Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Sinop limânından çıkarttırılmış olan onbir `aded topların oradaki tabyelere konulmasına dâir Kastamonu vâlisi devletlü Paşa hazretlerinin vâki` olan iş`ârı üzerine Tophâne ve Tersâne-i âmireler ile muhâberâtı şâmil iki kıt`a tezkere melfûf kâğıdları ile beraber manzûr-ı âli-i hazret-i pâdişâhî buyrulmak içün sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şâhânede sipâriş olunan topların Avrupadan geldiğinde işbu çıkarılmış olan topların yine Tersâne-i Âmire'ye redd olunmak üzre şimdilik tabyeye konulması ve bunların icâbeden kundakları celb olunacak ölçülerine göre i`mâl ettirilerek gönderilmesi münâsib görünerek ol vechile me'mûrine yazılmış olduğu ve köhne halatın dahi tertîb kılındığı anlaşılmağın muvâfık-ı emr ü fermân-ı hazret-i şehinşâhî buyrulduğu hâlde bu karârın vâli-i müşârünileyh hazretlerine dahi bildirileceği beyâniyle tezkere-i senâverî terkim kılındı efendim.

Fi 4 Ramazan sene 70 ".

31 Mayıs 1854 tarihli yukarıdaki vesikadan anlaşılacağı üzere, Hamdi Paşa'nın teklifi hükümetçe de uygun bulunmuş ve kendisine 12 Haziran günlü,aşağıdaki yazı gönderilmiştir; [517]

516- BOA, İr.-DH, No: 19149, L. 3 ; İlgürel, a.g.m, s. 176.
517- BOA, Ayniyat Defteri -Mühimme-i Anadolu- No: 177,s.59.

"Kastamonu vâlisine;

Sinop limânından çıkarttırılmış olan onbir `aded topun oradaki tabyelere konmasına dâir vukû` bulan iş`âr-ı vâlâları üzerine keyfiyyet Tophane ve Tersâne-i âmireler taraflariyle lede'l-muhâbere mezkûr limân içün sâye-i şevketvâye-i hazret-i şâhâneden sipâriş olunan topların Avrupadan geldiğinde işbu çıkarılmış olan topların ba`dehü yine Tersâne-i Amire'ye verilmek şartı ile muvakkaten zikr olunan tabyelere konulması kararlaştırılarak icâbeden kundakları bu tarafda i`mâl ettirilmek üzre ölçülerinin seri`ân ahz ve irsâli.

Fi 16 Ramazan sene 70 "

Sinop'ta bulunan tabyalara yerleştirilmesi düşünülen bu topların kundaklarının yeniden yapılması için lâzım gelen ölçülerinin alınarak İstanbul'a bildirilmesi görevi, Sinop taraflarında bulunan kereste memuru mühendis İsmail Efendi'ye havale edilmiştir [518].

Öte yandan, batan gemilerin denizden çıkarılan eşyasından oniki kalem mühimmât, Sinop tersânesinde yeni inşâ edilmekte olan Geyvân-ı Bahrî fırkateynine gerekli

---

518- " ..... kundakları bu tarafdan bi'l-i`mâl irsâl kılınmak içün ol tarafda bulunan kerasta me'mûru mühendis İsmail Efendi ma`rifetiyle heman ölçülerinin celbi icâb-ı maslahattan bulunmuş olmağla ..... "
BOA, İr.-DH, No: 19149, L. 4.

olduğundan, Sinop tersânesi memuru İzzet Bey'e teslim edilmiştir [519].

Bütün bunların yanısıra, yine batık gemilerden çıkarılmış olan ahşap kısımların da, Sıvastopol'da bulunan asakir-i nizâmiye-i şahane için odun yerine kullanılmak üzere Sivastopol'a gönderilmek suretiyle değerlendirildiği görülmektedir. Bu cümleden olarak Sıvastopol'a gönderilmek üzere yirmi bin çeki odunun hazırlanarak Sinop ve Akliman iskelelerine yığılmış olduğu, 31 Ocak 1855 (12 Cemaziyelevvel 1271) tarihli bir belgede belirtilmektedir [520].

519- " ..... Sinop limânında muhterik olan donanmânın denizden çıkarılan eşyasında oniki kalem mühimmât-ı mütenevvi`a, mahall-i mezbûr tersânesinde müceddeden inşâ olan Geyvân-ı Bahrî fırkateyn-i hümâyuna şiddetli lüzûm ve iktizâsı olduğuna mebnî Sinop tersânesi me'mûru `İzzet Bey bendelerine teslim kılınarak ..... "
DMA, ŞUB, Df. No: 20, Vsk. No: 64-A, 65-A.

520- "Sıvastopol'da bulunan `asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne içün hatab yerine kullanılmak üzre Sinop limânında harîkzede olan süfün-i şâhâne-i mefsûhiyyenin gönderilecek gemilere tahmîliyle ol tarafa irsâli ..... tahrirât-ı seniyye mûcibince yirmi bin çeki hatab Sinop ve Aklimân iskelelerine tenzîl kılınıp hâzır ve âmâde kılınmış ..... "
DMA, ŞUB, Df. No: 20, Vsk. No: 129-A.

f- Şehitler Hatırasına İnşâ Edilen Eserler

Deniz Şehitliği Kabristanı ve Abidesi

Sinop baskını dolayısıyla zarar gören asker ve ahalinin mağduriyetlerinin giderilmesi gayesiyle çeşitli tedbirler alınırken, muharebede şehiden vefat edenlerin hatırasına da bazı tarihî eserler yaptırılmıştır. Bunlardan birisi, bu şehitlerin topluca defnedikleri Şehitlik olup, bugünkü Sinop Müzesi'nin yanında ve Hükümet Konağının arka tarafında bulunmaktadır.

Bu baskın sırasında şehit düşen bahriye askerlerinin gömüldükleri mezarlar, yol üstünde olup üzerlerinde yolcu ve hayvanatın dolaşmaları sebebiyle, 1857'de kabristanın etrafına taş duvar veya parmaklık yapılması düşünülmüş, neticede dayanıklılığı dolayısıyla taş duvar yaptırılmasına karar verilmişti. Bir buçuk zira` yüksekliğinde ve gayet sağlam bir şekilde yapılması öngörülen bu duvarın maliyeti olan on bin kuruşun ise Sinop emvâlinden karşılanması uygun bulunmuştur [521].

521- "Sinop muhârebesinde şehîden vefât eden asâkir-i bahriyye-i şâhânenin makberleri yol üstünde olduğundan ve üzerlerinden yolcu ve hayvanât mürûr-ı `ubûd etmekde olduğundan kabristanın etrafına taş duvar veya parmaklık inşâsı mevzû bâhis olmuş, dayanıklı olması hasebiyle bir buçuk zirâ` yüksekliğinde taş duvar yapılması kararlaştırılmış ve mâliyeti olan onbin guruşun Sinop emvâlinden ahz ve ifâsı ..... "
DMA, ŞUB, Df. No: 31, Vsk. No: 27-A.

Kabristanın etrafına çevrilecek olan bu duvarın ve Şehitler çeşmesinin inşasında kullanılmak üzere İstanbul'dan gönderilecek olan mermer, taş ve kurşunlar, Padişahın emri ile, Sinop tarafına işleyen devlete ait posta vapurlarına yüklenerek, ücretsiz olarak Sinob'a nakledilmiştir [522].

Sözkonusu duvarların yapımı için gerekli olan masrafların karşılanması ile ilgili olarak Sadaret Makamından Maliye Nezâretine yazılan 1 Nisan 1858 tarihli tezkire şu şekildedir; [523]

"Maliye Nezâretine,

Sinop vak`asında şehîden vefât eden `asâkir-i bahriyye-i şâhâne mekâbiri etrafına yapılacak duvarların masârifi olan onbin guruşun müte`allık buyurulan irâde-i seniyye-i şâhâne mantûk-ı âlisi vechile bahriyye düyûnundan tesviye olunmak üzre Sinop emvâlinden ahz ile hitâmında müfredât defterinin tanzîm ve irsâli husûsuna dâir yazılan tahrirâta cevâben ol tarafda bulunan Riyâle-i Hümâyun Hasan Bey'in gelen şukkasında zikrolunan duvarın masârıf-ı inşâiyesi olan onbindörtyüz bu kadar guruşun, Sinop cânibinde inşâ olunmakta olan çeşme içün verilen `atiyye-i seniyyeden tesviyesine

---

522- "Beyâz üzerine hâvi olan fermân-ı âli müte`allık buyurulan irâde-i seniyye-i şâhâne mantûk-ı celîli üzre Sinop'ta ervâh-ı şehîdân nâmına olarak inşâsı mukarrer olan çeşmeler ile şühedâ-yı merkûmenin defn olunan mahallere çevrilecek olan duvarlar için bu tarafdan gidecek olan mermer taş ve kurşunların ol tarafa işlemekde bulunan Devlet-i Âliyye vapurlarına tahmîliyle bilâ ücret naklettirilmesi ... "
DMA, ŞUB, Df. No: 28, Vsk. No: 16-A, 20-A.

523- DMA, MKT, Df. No: 35, Vsk. No: 75.

muahharen irâde-i seniyye şeref-ta`alluk etmiş olduğu Sinop kaimmakamı tarafından haber verilerek meblâğ-ı mezbûr ceste ceste emvâl-i merkûmeden ahz kılınmış idüğü inhâ ve beyân olunmuş olduğundan ....

Fi 16 Şa`ban sene 74 "

Yine Mehmed Ali Paşa zamanında Sinop Deniz Muharebesini anlatan, 1.80 cm. yüksekliğinde ve 1.40 cm. genişliğinde mermer taştan bir kitâbe de yaptırıldı. İki parçadan meydana gelen bu kitâbenin üzeri sülüs yazı ile yazılmıştır. Bugün Sinop Müzesi bahçesindeki Şehitlik kabristanında bulunmakta olan bu kitâbenin metni aşağıya alınmıştır [524].

Sinop Deniz Şehitleri Kitâbesi

Emr-i sulha çalışırken düvel-i müttefıka
Olmamışken dahi i`lân-ı cidâl ü kavga
`Azm-ı deryâ-yı siyâh etti donanmâ gezerek
Pîş-i Sinob'a gelip yatmış idi bi pervâ
Fırkateyn idi yedi danesi Mısırındı biri
İki vapur ile üç korvet idi icmâlen
Bahr u berr içre budur kâide-i cümle düvel
Düşünür menfaat-ı devletini subh u mesâ
Naks idüp ahzı kıral-ı müteveffâ nagâh
Ceng içün etti cesametli sefâin-i üsâra
Birbiriyle iki asker tutuşup kavgaya
Oldu bazar-ı vegada nice çok ahz ü atâ
Vüs`atinden de ziyâde döğüşüp gâziler

524- Bu kitabe metni için ayrıca Bkz. Hilmi, a.g.e, s. 47-48.

Akibet eylediler canlarını hakka fedâ
Yüzdü deryâ-yı şehadette Hüseyin-i gazi
Oldu Bozcaadalı mirlivâ-yı Me'vâ
Ehl-i Sinob'un o gün hâli diger-gün oldu
Yağdı yağmur gibi memlekete nâr-ı cefâ
On birin eyledi imhâ yazılan kalyonun
Mevce-i lücce-i takdîr-i ezel vaveylâ
Lenger-endâz ola tersâne-i vâlâsında
Vire yüz mislini Sultan-ı cihana mevlâ
Çekilüp gittiği demde gelen ecnâd-ı kesir
Hep ahâli-i zarar-dide edüp hamd ü senâ
Toplayıp na`şını bilcümle guzat-ı dinin
Bir muallâ yere defneylediler sertapâ
Oldular seyyid-i sadat Bilâl'e komşu
Ceminin canına temcid okuyup ehl-i gazâ
Pek güzel tesviye ettirdi bu kabristanı
Verdi tevfik Mehmed Ali Paşa'ya hüdâ
Hıfz içün cism-i guzâtı yaramaz şeylerden
Çehar etrafına çektirdi hisar-ı vâlâ
Bulur ecrin iki alemde şehadet ederim
Namını koydu Şehitlik o kerimü'l-vükelâ
Zevrak-ı câhi ola revnak-ı bahr-ı te'bîd
Zatıdır şanla hâla kapudân-ı deryâ
Din ü devlet uğrunda eder ifnâ-yı vücud
Yaver-i daver-i ekremdir o âsaf-ârâ
Sa`y edüp sıdkla hayr ü hasenata daim
Zıll-ı mevlaya eder şam u seher celb-i duâ

Şâh-ı gâzi ile beraber o mücâhid-i düstur
Yaşasın bin sene nusretle bi hakk-ı şühedâ
Yazdı bu meşhed-i pâke iki tarih-i tamam
Safvet envâr-ı şefaat ederek istid`â
Şühedâ kabrini kıldı Ali Paşa ihyâ
Kıl dua yapdı Şehitlik o müşir-i a`lâ

Ketebehü'l-fakîr Aliyyül`ulvi sene 1274.

Kaptan-ı derya Mehmed Ali Paşa zamanında yaptırılan kabristanın duvarları zamanla harap olup bir kısmı yıkıldığından, tamir edilerek yeniden yapılması gerekmiş bu sebeple yerinde keşif yapmak üzere bahriye kaymakamlarından Şükrü Bey görevlendirilmiştir. Sinob'a giderek hasar tesbiti yapan Sükrü Bey, Ağustos 1860 (Safer 1277) günlü arzında yıkılan kısımların tamir masrafının bindörtyüz yirmi kuruşa ulaşacağını belirtmiştir [525]. Aynı yıl içinde yapılan tamirata rağmen, birkaç sene sonra duvarın bazı kısımları yıkılmış ve yeniden inşâsı gerekmiştir. Temmuz 1876 (Receb 1293)' te yaptırılan keşfe göre, tamirat için bu defa onbeş yirmi

525- " ..... Sinop limânında vukû` bulan muhârebede şehîden vefât eden `asâkir-i bahriyye-i şâhâne kabristanının etrafına yapılmış olan duvarlar münhedim olarak muhtâc-ı ta`mir bulunduğu ..... `asâkir-i bahriyye kaimmakamlarından olup me'mûren orada bulunan Şükrü Bey'in bi'l-vürûd Meclise havâle buyurulan `arızasında duvarların bi'l-cümle masârıfâtı bindörtyüz yirmi guruşa bâliğ olacağı ..... "
DMA, ŞUB, Df. No: 36, Vsk. No: 22-A.

liranın gerektiği tespit edilmiştir [526]. Kabristanın etrafında bulunan duvarlar, zaman zaman yapılan tamirlerle yenilenmiş, böylece şehitlerin yatmakta oldukları kabristan muhafaza altında tutulmuştur.

Öte yandan Sinop Mutasarrıfı Zihni Bey, şehitlerin şânına uygun bir abide yaptırmak için faaliyete geçmiş ve bunun için gerekli olan parayı bir hayır sahibi vatandaştan temin etmiş ise de, henüz inşaata başlıyamadan tayninin çıkması dolayısıyla bu işi gerçekleştirememiştir. Zihni Bey, abide için temin etmiş olduğu parayı, giderken Belediyeye teslim etmiştir [527].

Sinop'ta bulunan bugünkü Şehitliğin temel atma töreni Temmuz 1923'te bir kurban bayramı günü, Mutasarrıf Hüsnü Bey zamanında kalabalık halk huzurunda yapıldı [528]. Şehitler Abidesi ise, Cumhuriyetin onuncu yıldönümü olan 1933 yılında vali Abdulhak Savaş'ın delâletiyle merasimle açıldı. Masrafı Özel İdare'den karşılanan bu abidenin altında bulunan odaya, şehitlerin kemikleri konmuştur [529]. Sözkonusu bu abide üzerinde, aşağıdaki ifade bulunmaktadır;

" 1853 SİNOP DENİZ
SAVAŞINDAKİ YÜCE
ÖLÜLERİMİZİN
SAYGI ANGISI "

526- "..... duvarların bazı mahalleri yıkılmış ve işbu mahallerin onbeş yirmi lira sarfıyle icrâ-yı ta`mîri mümkinâttan bulunmuş olacağı ..... zikr olunan kabristan civârının yıkılmış olan mahallerinin ta`mîr edilmesi ..... "

527- Hilmi, a.g.e, s. 45.

528- Dikmen, a.g.e, s. 53.

529- Sinop 1973 İl Yıllığı, s. 92.

Sinop muharebesinde Ruslara karşı kahramanca çarpışarak şehit olan Türk filosu komutanlarından Riyâle Hüseyin Paşa ise, şehirdeki Seyyid Bilâl Türbesi yanına defnedilmiştir. Mezar taşında hadiseyi anlatan aşağıdaki kitabe bulunmaktadır;[530]

Hüvel gâfur

Kimse kâm almadı bu bağ-ı cihândan aslâ
Zulm eder herkese çün gayrettir dünyanın

İşte ez-cümle bu ferhunde-i mîrü'l-ümerâ
Fenn-i bahriyede geçmiş idi hep akrânın

Çıkarup dest-i kader kendüsünü berre dahî
Kaimmakam oldu bir az yerlerine büldânın

Moskovun harbi takarrür edecek devletce
Geldi tersâneye emriyle şehr-i devrânın

Bir filo çıktı Donanmâ-yi hümâyun Sinob'a
Kuşadup lenger atup çevresine limânın

Ansızın basdı donanmâ-yı aduvv pus havada
Cümlesin yaktı bütün ol filo-yi zî-şânın

Ol Donanmâ-yı hümâyunda bu zât-ı kerim
Neş'e-i câm-ı şehâdetle uçurdu cânın

Hakk te`âlâ anı cennet ile mükerrem ederek
Ede hemnâmı imâmü'ş-şühedâ mihmânın

Dîdeden düştü iki katre yazıldı târih
Meskeni kasr-ı şehâdet Hüseyin Paşa'nın.
Fâtiha sene 1270.

Hüseyin Paşa'ya ait olduğu belirtilen kılıç ise, İstanbul Deniz Müzesi, Kaptanpaşalar Salonunda teşhirdedir.

530- Kitabe metni için Bkz. İlgürel, a.g.e, s. 172-173 ; Hilmi, a.g.e, s.55.

Şehitler Çeşmesi

Sinop muharebesinde şehiden vefat edenlerin ruhlarını şâd etmek gayesiyle, sahilde Tersane yakınında büyük ve güzel bir çeşmenin yaptırılması düşünülmüş ve bu konuda Kastamonu valisi ile Sinop'ta bulunan Hasan Paşa'ya, 18 Mart 1854 tarihli bir tahrirat gönderilmiştir. Bu tahriratla, deniz kenarında, münasip bir yerde büyük bir çeşmenin inşa olunmasının kararlaştırıldığı belirtilmekte, çeşme için getirilecek suyun kaç saat mesafede bulunduğu ve masrafının ne kadar olacağı keşfinin yapılarak İstanbul'a bildirilmesi istenmekte idi [531].

531- "Kastamonu vâlisiyle Sinop'ta bulunan Hasan Paşa'ya;
Mukaddemce Sinop limânında vukû` bulan muhârebede şerbet-i şehâdet-nûş ederek vefât etmiş olan `asâkir-i bahriyye-i şâhânenin ervâhıçün isticlâb-ı da`vet-i hayriye niyyet-i hâlısasiyle sâye-i murâd-vâye-i cenâb-ı mülûkânede deniz kenarında münâsip bir mahalde müceddeden bir çeşme binâ ve ihyâsı musammem ve bunun âsâr-ı hayriyyeden bulunması cihetiyle hafifce bir şey olmayıp teklîfce inşâ olunacağı emr-i mühimm olduğundan mevkice münâsip olarak mahalliyle icrâ ettirilecek su kaç sa`at mesâfede ve ne kadar masûre su bulunacağının ve bunun inşâsında istihdâm olunacak `ameleye ol tarafça verilmesi lâzım gelecek yevmiyenin ve bir de ebniyyesinden ma`ada mahalline göre su yollarının tanzîm ve tesviyyesi ne mikdâr masrafla vücûda geleceğinin mahallinden isti`lâm ve istiknâhı tasvîb olunarak ..... lütfen ve ihsânen keyfiyyetin mahallince tahkîk ve tedkîkiyle bi'l-icrâ emr-i savb-ı `âciziye beyân ve iş`ârı ...
Fi 18 Cemâziyelahir sene 70"
DMA, MKT, Df. No: 25, Vsk. No: 122.

Bu emir gereğince görevlendirilen İstihkâm Miralayı Tevfik Bey, Sinop çevresindeki araştırmasını tamamlamış ve konu ile ilgili olarak hazırladığı raporu, Kastamonu valisi Hamdi Paşa'ya takdim etmiştir. Hamdi Paşa, bu raporu kendi arz tezkiresi ile beraber İstanbul'a göndermiştir. İstihkâm Miralayı Tevfik Bey'in 4 Nisan 1854 (5 Receb 1270) tarihli raporu şöyledir; [532]

"Geçenki Sinop hâdisesinde şerbet-i şehâdet-nûş eden ervâh-ı şühedâ içün bu def`a müceddeden inşâsı irâde ve tasmîm buyurulan çeşmeye lüzûm-ı derkâr olan mâ-i lezîz etrâf-ı kasabada bi't-taharrî çeşme-i mezkûr mahalline yedibin zirâ` mesâfede Sultan Pınarı nâm mahalde `uyûn-ı keşf olunan mâ-i lezîz daimi suretde üç masûra kadar olduğu tahmin kılınmış ve bu mikdâr su çeşme-i mezkûre kâfi ise de yollarda eksilmesi hâtırası ile mâ-i mezkûrun getirileceği tarîk üzerinde ve ikibin yediyüz adım beri tarafında boşa câri Hamamlı suyu ta`bir olunur iki masûra kadar mâ-yi cârinin dahî masrafsızca ve kolaylıkla ilâvesi mümkin olup bunların ikisi mecmû`i beş masûraya iblâğ-birle mâ-i mezkûrun bu vechile icrâsı taktirinde iç kal`a derûnundan geçeceğinden orada bulunan kuru çeşme dahî bu sırada ihyâ ve hayrât-ı mezkûrenin iki tarafdan icrâ olunacağı mülâsebesiyle mezkûr suların icrâsı içün müceddeden yapılacak su yolu ile çeşme inşâsı tasmîm olunan Gümrük İskelesi Meydânına yüz arşun sathında ve beş arşun kaddında bir hazine ve etrâf-ı erba`ası musluklu kâffe-i edevâtiyle bir bâb-ı çeşme inşâsına râyic-i beldeye

---

532- BOA, İr.-DH, No: 19222, L. 3.

tatbîken bi'l-hesâb masârif vaki`asını mübeyyin memhür bir kıt`a keşf defterinin tanzîm ve takdîmi emr ü fermân buyrulmuş olduğuna binâen imtisâlen li'l-emrü'l-`âli işbu defter ol vechile ma`rifet-i çâkerânemle tanzîm olunmuştur ki ber vech-i âti zikr ü beyân olunur ".

Tevfik Bey'in Hamdi Paşa'ya takdim ettiği bu keşif defterinde mermer masrafı hariç, yapılacak çeşme ile su yolları masrafının bölgedeki rayic üzerinden tahminen doksanbin yediyüzelli kuruşa mal olacağı belirtiliyordu; [533]

533- "İşbu çeşmenin vücûh-ı erba`asına mermer kaplaması ve yalakları mermerden olması ve mahall-i münâsebelerinin ve zamik taşlarının ba`zı oyma ve yaldız ve emsâli şeylerle tezyîn olunması murad buyrulduğu hâlde burada mermer ustası bulunmadığından bunların masârifi Dersa`âdet' de hesâp olunarak bi'l-i`mâl numara vaz`iyle irsâli lâzım geleceğinden, masârıf-ı mezkûre hâriç ez-keşf olarak yalnız evsâf-ı mezkûre ile hazineli bir bâb-ı çeşme inşâsı ve beş masûra mâ-i lezîzin icrâsı içün yapılacak su yolunun masârıf-ı vâkı`ası râyic-i belde ve kâ`ide-i mimâriyyeye tatbîken ber mûcib-i bâlâ doksanban yediyüz elli guruş olduğu `inde'l-keşf tebeyyün etmiş olmağın sâdır olan fermân-ı `âlilerine imtisâlen işbu defter bi't-temhîr takdîm-i hâk-pâ-yı `âli-i asafâneleri kılınmışdır. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l- emrindir.

Fi 5 Receb sene 70"

Bende
Miralay-ı İstihkâm
Tevfik

BOA, İr.-DH, No: 19222, L. 3.

Kastamonu valisi Hamdi Paşa, 12 Nisan 1854 (13 Receb 1270) tarihli arz tezkiresinde, deniz ve kara yolu itibariyle Gümrük İskelesi Meydanının çeşme inşâsı için uygun bir yer olduğunun meclisce kabul edildiğini belirtmekteydi [534]. Bu arz tezkiresi ile Tevfik Bey'in raporu, Sadrazam tarafından Sultan Abdülmecid'e sunulmuştur. Verilen rapora uygun olarak çeşmenin yaptırılması Padişah tarafından da müspet karşılanmış ve sevabından hissedar olmak için bizzat Padişah ve bazı devlet ileri gelenlerince yardımda bulunulmuştur. Bu yardımların kayıtlı olduğu defterde Padişahın elli bin, diğerlerinin de elliyedi bin olmak üzere toplam yüzyedi bin kuruş yardımda bulundukları açıklanmaktadır [535].

Tevfik Bey'in hazırladığı rapora uygun olarak inşâ edilen bu çeşme, uzun kubbeli ve dört yüzlü olup üç tarafında su musluğu bulunmaktadır. Ön ve arka cephelerinde kitabe mevcut olup ön cephedekinin sağ ve sol taraflarında Sultan Abdümmecid'in tuğrası bulunmaktadır. Bu kitabe metni şöyledir;

534- " ..... çeşmenin inşâsına münâsip mahall,meclisce tezekkür ve mütâla`a olundukda Sinop kazasında Gümrük İskelesi Meydanı çeşme inşâsına elverişli ve berren ve bahren dahi kullanışlı bir mevki` olup çeşme-i mezkûrun mahall-i mezbûrda inşâsı tensîb olunmuş ..... "
BOA, İr.-DH, No: 19222, L. 2.

535- "Taraf-ı eşref-i şâhâneden ihsân buyurulan ellibin guruş Sinop'ta inşâ olunacak çeşmenin tesviye-i masârıfiçün vükelâ-yı fihâm ve me'mûrîn-i sâire hazeratı taraflarından verilen mebâliğin yükûnu elliyedibin guruş ... "
BOA, İr.-DH, No: 19246, L. 1.

"Uğûr-ı mükâfat mevfûr din ü devlet-i `âliyyede garîk-ı deryâya rahmet

ve câm-ı nûş-ı kevser-i şehâdet olan şühedâ-yı benâmın tervîc-ı rûh-ı

latîfleri içün sâye-i ihsân-mâye-i hazret-i şâhânede cânib-i

eshâb-ı hayrâtdan inşâ kılınan çeşme-sâr teberrük âsârdır.
sene 1274."

Çeşmenin arka cephesindeki kitabenin sağında ve solunda Sultan Abdülmecid'in tuğrası bulunmadığı gibi, metne ilâveten en alt satırda, "Ketebehü Mehmed Zeki, sene 1274, elmevlâ gaferelehü" tabiri görülmektedir.

Kitabesindeki tarihten de anlaşılacağı üzere 1857/1858 (1274)'de yaptırılan ve halen sağlam bir şekilde ayakta duran bu Şehitler çeşmesinin adı, sonradan Cumhuriyet çeşmesi olmuştur [536]. Çeşmenin üzerinde bulunan Türkçe kitabede, çeşmenin şehitler üzerinden çıkan paralarla yapıldığı belirtilmektedir [537].

536- Ahmet Gökoğlu, Paphlagonia, Kastamonu 1952, s. 394.

537- Her ne kadar Türkçe kitabede çeşmenin şehitler üzerinden çıkan paralarla yapıldığı belirtiliyorsa da bunun bir yanlışlık eseri olarak meydana geldiği açıktır. Nitekim, çeşmenin başta Sultan Abdülmecid olmak üzere devlet ileri gelenlerince yapılan yardımlarla inşa edildiğine dair belgeler mevcut olup bu hususta yukarıda bilgi verilmiştir.

Edebiyat'ta Sinop Felâketi

Rus Karadeniz filosunun Sinop'ta demirlemiş bulunan Türk filosuna düzenlediği ani bir baskınla filoyu tamamen mahvetmesi ve bununla da yetinmiyerek şehrin özellikle Türklerin meskun oldukları mahalleyi top ateşine tutmak suretiyle önemli ölçüde tahrip etmesi, Türk milletinin hafızasında yıllarca canlılığını korudu. Bu müessif olay, romana, destana, şiire konu oldu. Savaş sırasında Türk deniz erlerinin gösterdiği kahramanlıklar dile getirildi.Buna mukabil, Rus kumandan ve askerinin insanlık dışı davranışları şiddetle tenkid edildi.

Bu çeşit eserlerden birisi, XIX. yüzyıl Türk şairlerinden olan Salih Hayri'ye aittir. "Kırım Zafernâmesi -Hayrabâd- " adını taşıyan bu eserde, 1853 Harbi, başından sonuna kadar şiir şeklinde anlatılmış, Sinop felâketine de yer verilmiştir. Bu kısımda Türk filosunun Karadeniz'e çıkarak Sinob'a gelip demirlemesi anlatılmakta, Rus filosunun ani baskını ile meydana gelen çarpışmada, Türk filosu komutan ve erlerinin kahramanlıkları tasvir edilmektedir[538]. Yazar, genç bir Türk denizcisinin kahramanlığını şu şekilde dile getirmektedir; [539]

"Giresunlu idi hem Abdullah
Eylesin sa`yını meşkûr Allah
Yaptığı tavk-ı beşerden bîrûn
Hizmeti, gayreti hadden efzûn

538- Salih Hayri, Kırım Zafernâmesi -Hayrabâd- (hazırlayan Nejat Birinci), Ankara 1988, s. 45-51.

539- a.g.e, s. 14, 48-49.

Cansiperâne büyük bir ikdâm
Dahi diğerlerine bi'l-ibrâm
Ansızın gülle düşüp sağ koluna
Aldı mehtâbı o anda soluna
Memesi üstüne düştü misket
Yine ol hâl ile etti gayret
Çekti birkaç kişi top başından
Sâhile çıktı o hâlette iken
Merhem-i sabrı vurup yâresine
Kimseye baktırmayıp çâresine
Sonra Tersâne'ye buldukta vusûl
Oldu hakkında nevâziş mebzûl ".

Dili ağdalı bir halk şairi olarak kabul edilen Bayburtlu Zihni de bu elim facia ile ilgili olarak çok güzel bir destan yazmıştır. Oldukça öfkeli bir şekilde izah edilen baskının seçilmiş bazı haneleri aşağıya alınmıştır; [540]

Sinop Destanı

Bir ok ki atılır kavs-ı kazâdan
Dedi mümkün müdür âşikâr oldu
Russiyeli ..... rüzigâr
Sinob'u yakmağa heveskâr oldu
Birkaç kabak üçer alabandalı
Yanaştı Sinob'u bulunca hâli
Yadırdı gülleyi yağmur misâli
Burc-ı bedenleri hâkisâr oldu
Bir hâne koymadı yıkıp yakmadı
Bizim donanmanın sesi çıkmadı
Hüseyn Paşa kaçtı dönüp bakmadı
Sabî sıbyân işi ah ü zâr oldu

540- Saim Sakaoğlu, Bayburtlu Zihni, İstanbul 1988, s. 128-129.

Makas salkım tob ü tüfenk ü dâne
Göz açtırmaz oldu sabî sıbyâne
Uykudaydı takım ile tersâne
El ovuşdurmamaklık ihtiyâr oldu

Buna Osman Paşa bî-çârelendi
Beylik donanmamız sad-pârelendi
Kimi şehîd oldu kimi yârelendi
Kıyâmetten eser bedidâr oldu

Osman Paşa esir oldu tutuldu
Hüseyn Paşa firârlara katıldı
Bizim donanmadan çok tob atıldı
Moskof'un başına cihân dar oldu

Sinob'a gözyaşı döktü felekler
Yerde beşer gökyüzünde melekler
Dağlarda çelenkler suda semekler
Düştü teessüfe dil-fiğâr oldu

Bozcaadalı Hüseyn Paşa arslanı
Evvelâ düşmandan o döktü kanı
Bahriyye askeri geri kalanı
Küffâra bâ`is-i rahne-dâr oldu

İki üç gemisin harâb ettiler
Kırıp yıkıp gark-ı yebâb ettiler
Rus'un haksızlığın hesâb ettiler
Sinob üzre zülmu bî-şümâr oldu

Edebsizliğinden bastı limânı
Bir kimse münâsib görmedi anı
Şürûtun hilâfı kânûn-ı sâni
Düvelce desîse i`tibâr oldu.

Sinop hâdisesi ile ilgili bir başka eser de Trabzonlu Rızaî isminde biri tarafından kaleme alınmıştır. Kırım Muharebe'sinin manzum olarak anlatıldığı bu eserde,

"Muharebe-i Sinop" başlığı ile bu hâdiseye de yer verilmiştir [541].

"Yurttan Yazılar" müellifi, Rusların bu hareketini kara ve kancık bir baskın olarak ifade etmekte, baskının bir zafer ve şeref değil, sadece bir cinâyet olduğunu kaydetmektedir [542].

Sinop hâdisesi ile ilgili bir diğer eser de Namık Kemal'in "Âkif Bey" adlı piyesidir. Yazarın Magosa'ya giderken yazmaya karar verdiği ve orada iken tamamladığı bu piyesin kahramanı Âkif Bey, 1827 Navarin Savaşı'na katılan Süleyman kaptanın oğlu ve bir gemi kumandanıdır. Beş perdeden meydana gelen bu piyeste, düşünce ve tavırlar bakımından birbirine zıt insanların tavırları sergilenmekte, aynı zamanda denizde gösterilen kahramanlıklar da anlatılmaktadır [543].

Namık Kemal'in bu eserini yeniden düzenliyerek yayınlayan Mustafa Nihat Özön'ün ifade ettiğine göre yazar, "Vatan Yahut Silistre" yi nasıl kara savaşçıları için bir destan yapmak istemişse, "Âkif Bey" i de denizciler için bir destan yapmak istemiştir [544]. Eserin konusunu, 1853 Harbinde çok sevdiği karısını bırakarak kendisini bekleyen vatanî vazifeye koşmakta tereddüt etmeyen bir bahriye zabitinin vatan

---

541- Nejat Birinci, 1853-1856 Kırım Savaşını Anlatan Bir Eser: Manzûme-i Sıvastopol, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 10-11 (1981-1982), İstanbul 1983, s. 233.

542- İsmail Habip Sevük, Yurttan Yazılar, Ankara 1987,s.265.

543- Önder Göçgün, Namık Kemal, Ankara 1987, s. 35-36.

544- Namık Kemal, Âkif Bey (tertipleyen M. Nihat Özön), İstanbul 1972, s. 22.

perverliği ile, karısının sadakatsizliği teşkil eder. Vatan duyguları ile başlayan bu eser, bir aile faciası ile sona ermektedir [545].

Sinop limanında demirli bulunan Türk filosuna ait bir gemide kumandan olan Âkif Bey, Rusların baskını sırasında, gemisinin bir bomba isabetiyle yandığını, kendisinin yanında yüzmekte olan bir tahta parçasına tutunarak etrafına dakikada bir güllenin düşmesine rağmen karaya ulaşmaya muvaffak olduğunu, karada ise bir yiğidin, canını feda ederek kendisini kurtardığını, dönüşünde babası Süleyman kaptana anlatmıştır [546].

Sinop deniz şehitleri hâtırasına yaptırılan ve yazılan bu güzel eserlerin yanısıra, aynı yılın sonunda bir de Sinop madalyası çıkarıldı. Bu madalya, Sinop savaşında yararlıkları görülenlere verilmiştir [547].

545- Ömer Faruk Akün, Namık Kemal, İA, İstanbul 1964, IX, s. 67.

546- N. Kemal, Âkif Bey, s. 86-88.

547- Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, III/5, s. 315.

B- SİNOP HÂDİSESİNİN RUSYA VE AVRUPA'DAKİ AKİSLERİ

a- Rusya'daki Akisleri

Amiral Pavel Stepanoviç Nahimov kumandasındaki Rus filosu, baskından sonra, gemilerinde meydana gelen tahribatı tamir ettikten sonra, 2 Aralık günü Sinop tarafından ayrılarak Sivastopol'a doğru yola çıkmıştı. Ancak, limanda tamir edilen kalyonların yolda yeniden su almaya başlaması, yolculuğu geciktirmiş ve filo 4 Aralık günü öğleye doğru Sıvastopol'a bir bayram sevinci ile varmıştı [548].

Rus filosunun bu zaferi Rusya'da büyük bir memnuniyetle karşılandı. Saint Petersburg'da düzenlenen ilâhi bir törenle ve büyük bir gösterişle kutlandı [549]. Rus çarı I. Nikola, haberin kendisine iletilmesinden sonra filo kumandanı Nahimov'a gönderdiği mektubunda filo komutanlarını tebrik ediyor ve şöyle diyordu; [550] "Sinop'ta elde edilen zafer, Karadeniz'deki filomuzun görevini gerektiği gibi yerine getirdiğini tekrar göstermiştir. Bundan duyduğum samimi ve içten sevinçle, Rusya'nın gururu ve Rus bayrağının şerefi adına gerçekleştirilmiş bu askerlik gerçeğinden dolayı sizi, yiğit denizcilerimize teşekkür ettiğimi bildirmekle görevlendiriyorum".

548- Sinop, ES, XXX, s. 49.

549- R.A, D.C.L, F.R.S, The Russo Turkish Campaigns of 1828 and 1829, s. 336.

550- J.J.-E. Roy, a.g.e, s. 79-80.

Çar I. Nikola, Sinop'ta çarpışanlar için hususi bir madalya çıkarılmasını emretti. Ayrıca filo komutanı Nahimov, üçüncü derece Georgiyev nişanı ile taltif edildi. Savaşa katılan kumandanlardan Novosilski'ye Visamirallik, İstomin'e de Kontramirallik verildi [551]. Ayrıca Çar'a zafer haberini ileten yüzbaşı, yarbaylığa terfi ettirildi [552].

Rus filosu personelinin bu mücadelesini terennüm eden bine yakın şiir, gazete ve dergilerin ilk sayfalarını dolduruyordu. Zamanın tanınmış dram yazarı Kukolnik, kısa süre içinde Sinop piyesini kaleme aldı. Başkent tiyatrolarında oynatılan bu piyes, Rus halkı ve leventleri tarafından büyük bir heyecan ve beğeni ile izlendi [553].

Sovyet idaresi, Sinop baskınını gerçekleştiren Rus filosu komutanı Nahimov'un ölümüne kadar yaptığı hizmetleri lâyıkıyle takdir etmiş ve onun adına nişan ve madalyonlar çıkarmış, okullar açmıştır. 3 Mart 1944'de Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun yaptığı toplantıda alınan karara göre, Nahimov madalyonu ve nişanı çıkarıldı. 36 mm. çapında, yuvarlak, bronzdan yapılmış olan madalyonun ortasında Nahimov'un yandan görünüşünün tasviri, etrafında ise Amiral Nahimov yazısı bulunuyordu. Göğsün sol tarafına takılan bu madalyon, deniz harp filosunun, sıradan yaşlı ve çavuş olarak savaşta hizmet görenlerle, deniz harp filosunda bulunmayan, fakat

---

551- Tsenski, a.g.e, s. 41.
552- Kurtoğlu, 1853-1855 Türk-Rus Harbi, s. 29.
553- Tsenski, a.g.e, s. 41-42.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Sovyet idaresinin düşmanları ile savaşan kişilere verilmekteydi [554].

Pavel Stepanoviç Nahimov adına çıkarılan nişan, harp nişanı olup kabarık, beş köşeli yıldız şeklindedir. Birinci ve ikinci dereceleri vardır. Üzerinde Amiral Nahimov yazısı ve resmi bulunan bu nişan, göğsün sağ tarafına, Kutuzov nişanından sonra takılırdı. Çalışmalarında, deniz faaliyetlerinde üstün hizmetlerde bulunan deniz harp filosu subaylarına armağan olarak verilen bu nişan gümüştendi [555].

Nahimov adına yapılan Lise, Yüksek Deniz Harp Lisesi için öğrenci yetiştiren, bu öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarını temin eden Deniz Askerî Orta Mektepleridir. 21 Haziran 1944 tarihli Sovyetler Birliği Halk Komiserleri Heyeti ile Komünist Partisinin müşterek kararnâmesi ile bu okul, Deniz Harp Filosu Mensupları, Kızılordu ve II. Dünya Savaşı partizanları, Alman mütecavizler tarafından öldürülen parti mensupları, işçi ve kolhozları ve Meclis üyeleri çocuklarının tahsil ve terbiyesi için teşkil olunmuştur. Bakü ve Leningrad şehirlerinde bulunmakta olan bu liselere, orta mektebin beşinci sınıfını bitiren 12-13 yaşlarındaki erkek çocuklar alınmaktaydı [556].

554- Pavel Stepanoviç Nahimov, BSE, XXIX, s. 271.
555- a.g.y.
556- a.g.y.

b- Avrupa'daki Akisleri, Osmanlı-İngiliz ve Fransız İttifakları

Sinop'taki felâket haberi, Avrupa'da heyecan uyandırdı. Rusların Sinop gibi açık bir şehri topa tuturak yangınlar çıkarması, devletler hukukuna aykırı kabul edilmekteydi. Asıl mesele ise, bu hâdise sonrasında Rusların Karadeniz'e hâkim olmaları idi [557]. Çünkü Rusya'nın teminâtları hilâfına tecavüzi harekete girişmesi ile Osmanlı sahilleri, Rus deniz kuvvetlerinin taarruzlarına karşı müdafaasız kalmıştı. Özellikle donanmaları Boğaziçinde korumacılık görevi ifa ederken, Rus donanmasının korkusuzca Karadeniz'de Türk filosuna hücum etmesi, İngilizlerin gururuna dokundu, İngiliz bayrağına karşı yapılmış bir hareket olarak değerlendirildi [558]. Türk topraklarını savunma amacıyla mevzi aldıkları Rusya'ya bildirilen bu müttefik donanmaya rağmen Rusya'nın açık denizde veya çatışma halinde değil, bir Türk limanında yatmakta olan Türk filosuna karşı böyle bir harekete girişmesi, İngiliz Dışişleri Bakanı Clarendon tarafından bir meydan okuma şeklinde yorumlandı. O, Saint Petersburg'a yolladığı notada şöyle diyordu; [559] "Sinop limanında tecavüze uğrayan yalnız Türk filosu değildir. Sultan'a ait toprakları her türlü saldırıdan korumayı üzerimize almış bulunuyoruz ve bu vaadimizi neye mal olursa olsun yerine

---

557- Emin Ali Çavlı, Kırım Harbi, İstanbul 1957, s. 21.
558- Türkgeldi, Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiye, I, s. 30.
559- Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları, s.217-218.

getirme kararındayız".

Hâdise İngiliz basını üzerinde de etkili oldu. O ana kadar Türkiye'ye karşı düşman görünen ve teşebbüslerinde Ruslara cesaret vermiş olan bazı günlük gazeteler, bu olaydan sonra kıyameti kopardılar [560]. İngiltere'de uzun zaman Çar I. Nikola tarafından sinsice hazırlanmış bir plân olduğuna inanılan Sinop hâdisesi [561], gazetelerin en önemli haberi olarak ilk sayfaları dolduruyordu. İngiltere'de yayınlanan The Times, konu ile ilgili geniş bilgi vermiş, doğuda meydana gelebilecek olaylara karşı hazırlıklı olmaları için defalarca İngiliz ve Fransız hükümetlerini uyardıklarını belirtmiştir. Ayrıca bu hâdisenin, Türklerin hâkim oldukları Karadeniz sahilinde Ruslara üstünlük sağladığını ve Türklerin Batum ve Trabzon ile bağlantısını keserek Anadolu'daki gücüne büyük bir darbe indirdiğine işaret ederek hükümeti pasif kalmakla suçlamıştır. Gazete, savunmada kalacağını açıklayan Rusya'nın devam etmekte olan iki yüzlülüğüne karşı gerekli tedbirleri almanın dört büyük gücün bir görevi olduğunu da ihtar etmiştir [562].

Gerek Sinop hâdisesine ve gerekse İngiltere'de yayınlanan gazetelerin olay hakkındaki yazı ve yorumlarına en fazla alâkayı, Amerika'da yayınlanan ve belirtilen konularla ilgili başyazılarını Londra'daki muhabirine yazdıran New-York Daily Tribune gazetesi göstermiştir. Gazetenin başyazılarında

---

560- J.J.-E. Roy, a.g.e, s. 81-82.
561- Kinglake, a.g.e, s. 34.
562- The Times, 13 Aralık 1853.

hâdise çeşitli yönleriyle incelenmiş ve Rusya bu hareketinden dolayı şiddetle kınanmıştır. 9 Ocak 1854 tarihli başyazıda, Sinop hâdisesiyle ilgili Londra menşeyli şu haber verilmekteydi; [563] "Amiral Nahimov komutasında üç savaş gemisi kolu vardı. Bu kollardan birinde bir üç anbarlı, altı fırkateyn, birçok buharlı gemi, altı ya da sekiz daha küçük çaplı gemi bulunuyordu. Yani Türk filosundan en az iki kat ağır bir kuvvet. Ama gene de Nahimov, üç anbarlı üç gemi daha gelmeden saldırıya geçmedi. Halbuki bu son üç gemi dahi kahramanlık göstermek için yeterliydi. Rus Amirali, bu dengesiz üstünlükle saldırıya girişti. Sis ya da bazılarının dediğine göre İngiliz bayrağı kullanması, beşyüz yardaya kadar hiç rahatsız edilmeksizin yaklaşmasını kolaylaştırdı. Sonra da savaş başladı". Başyazının devamında taraflar arasında meydana gelen savaş anlatılmaktadır. Son kısmında ise şöyle denmektedir; [564] "Sinop zaferi, Ruslar için onur taşımıyor. Türkler ise hemen hemen işitilmemiş bir cesaretle dövüştüler, çarpışmalar boyunca tek gemi bile bayrağını indirmedi. Türklerin,donanmalarının bu değerli parçasını yitirmeleri, bu kısa süreli işgâl ve böyle bir olayın Türk halkı, ordusu ve donanması üzerinde meydana getirdiği keder verici manevî sonuçlar, Türk donanmasının Sinop filosunu gözlemesini, korumasını ve limana getirmesini engelliyen Batı diplomasinin arabuluculuğunun ürünüdür".

563- New-York Daily Tribune, 9 Ocak 1854.

564- a.g.y.

Aynı gazetenin bir başka günkü yazısında Sinop baskını, "hain ve sinsice bir kasaplık" şeklinde nitelendirilmiştir[565]. New-York Daily Tribune, İngiltere'de yayınlanan bazı günlük büyük gazetelerin, konu ile ilgili yayınlarını, 27 Aralık 1853 günkü baskısında ele alarak okuyucularına aktarmıştır. Sözkonusu gazetelerin, Sinop faciasıyla ilgili tavırları hakkında bilgi vermek gayesiyle, bu gazetenin başyazısı aşağıya alınmıştır [566].

The Englisman, "Bizim filomuzun orada bulunuşu, hiçbir olayda, Rusların Türkiye'ye saldırısını engellemek için değil ... Donanmamızın orada oluşu, Karadeniz'in bir Rus gölü olmamasını sağlamak için değil ... Donanmamızın orada bulunuşu, müttefikimize yardım için değil ... Rus amiraller, İstanbul'a bir top atımlık uzaklıkta ... Manevra yapabilirler ama İngiltere'nin uskurları, baş uskur Lord Aberdeen kadar vurdum duymaz olmaya devam edeceklerdir".

The Times, hükümetin temsilcisi olarak, Çarın nankörlüğüne karşı hükümetin öfkesini dile getiriyor, hatta bir parça tehdite bile sapıyor.

The Morning Post, kuşkusuz daha savaşçı. Lord Palmerston başbakan ya da hiç değilse Dışişleri Bakanı olsaydı, Sinop'ta görülen türden bir küstahlığa hiçbir zaman meydan verilmiyeceğini belirtiyor. Devamında şöyle diyor: "Rusların savunma durumunda oldukları iki yüzlülüğünden vazgeçtikleri

---

565- New-York Daily Tribune, 28 Ocak 1854.
566- a.g.gz. 27 Aralık 1853.

kabul edilebilir. Tutarsız politikamızın müttefiklerimize ağır zayiatlar verecek ve hakettiğimiz suçlamayı bize yöneltecek kadar ileri gitmiş olması son derece üzücüdür. Özel olarak o amaçla sevkedilmiş olan savaş gemilerimizin, sadece bu yardım hareketini yerine getirmediklerinden dolayı meydana gelmiş olan böyle bir felâketin ikinci defa meydana gelmesine izin verilmesi, bizim için sonsuz bir rezalet ve utanç kaynağı olacaktır".

Leader gazetesinin Paris muhabiri şöyle yazıyor; "Victoria ne derse bakanları onu yapıyorlar. Kraliçe Victoria Kral Leopold'un istediğini istiyor. Kral Leopold da Çar Nikola'nın talep ettiğini talep ediyor ve bundan dolayı da Nikola fiili olarak İngiltere kralıdır".

New-York Daily Tribune gazetesinden alarak vermeye çalıştığımız bu gazete haberlerinden anlaşılacağı üzere, İngiliz basını, Osmanlı Devleti lehinde ve Rusya aleyhinde faaliyet göstermekte, ayrıca İngiliz hükümetini pasif davranmakla ithâm ederek tenkit etmektedir.

İngiliz Parlamentosunda, ordunun ve donanmanın gider tahminleri üzerinde Şubat ayında yapılan görüşmeler esnasında Parlamento üyesi Austen Henry Layard'ın yaptığı konuşma oldukça dikkat çekicidir. Layard, "Birleşik donanmaların amiralleri felâketi önleyebilirlerdi, ya da bu felâket, İngiltere hükümetinden ötürü ortaya çıkmış bir şey olmasaydı Türkler bunu savuşturabilirlerdi" [567] demek suretiyle kendi

567- New-York Daily Tribune, 9 Mart 1854.

devleti ve hükümetinin, Sinop felâketinin meydana gelmesindeki rolünü ve su-i tedbirsizliğini dile getirmiştir.

Parlamento'nun bir başka üyesi Thomas Burry Horsfall da "Rusya'nın amacı topraklarını genişletmekti. Bu olayda Rus otokratın büyük ölçüde sahtekârca olan ilk adımından, tüyler ürpertici Sinop katliamına kadar her şey vahşice ve sahtekârcaydı" [568] ifadesiyle Rusya'yı ikiyüzlülükle itham ederek tenkit ediyordu.

Rusya'nın Sinop'ta yaptığı vahşet, İngiliz halkı tarafından da büyük bir üzüntüyle karşılandı. Kendi filolarına rağmen, Rusya'nın böyle bir harekete girişmesi, İngiliz halkının gururunu incitti. Bundan dolayı onlar intikam almak hevesinde idiler. Sinop hâdisesinin bir hainlik olduğunda şüphe eden İngiliz çok azdı [569]. Rusya'nın bu hareketini protesto etmek için Newcassel adlı şehir ve havalisi halkı tarafından İngiltere kraliçesine yazılan 12 Aralık 1853 tarihli dilekçede, Rusya'nın hiçbir sebep olmaksızın, adaletsiz bir şekilde vuku bulan tecavüzü kınanmakta, İngiltere'nin müttefiki olan Fransa ile birleşerek Devlet-i Âliyye'nin istiklâlinin muhafaza edilmesi konusunda gerekenin yapılması istenmektedir. İngiliz halkının görüşlerini dile getiren bu dilekçe metni aşağıdadır; [570]

"Haşmetlü İngiltere kraliçesi hazretlerine 1853 senesi Kânun-ı evvelinin onikisi tarihiyle muvarrihen Newcassel nâm

---

568- New-York Daily Tribune, 9 Mart 1854.
569- Kinglake, a.g.e, s. 41-42.
570- BOA, İr.-HR, No: 5151, L. 3.

şehir ve havâlisi ahâlisi tarafından takdîm olunan mahzarın tercümesidir.

Kâffe-i Avrupa'nın itirâf ve tasdîk ettiği üzre Rusya devletinin sebepsiz ve hilâf-ı `adl ü hakkaniyet olarak vukû` bulan tecâvüzâtı Saltanat-ı Seniyyenin hiçbir kimesnenin inkâr edemediği sıhhat ve `avâsından fazla belki Rusya hükümetinin hârisâne ve tas`ıbkârane suretde cereyân eden usûl-ı politikasından nâşi Avrupa'nın hürriyet ve serbesti ve medeniyyetini muhâtarat-ı seri`âya ilkâ etdiği cihetle zât-ı hazret-i Padişâhînin tarâf-ı `âlisine bi'l-cümle İngilterelilerin inzâr-ı dikkat-ı sahîhasını isticlâba şâyân bir keyfiyyet olmasiyle zât-ı haşmet-semâtlarının müttefik-i hâsları bulunan haşmetlü Fransa İmparatoru Louis Napeléon ile bi'l-ittihâd istiklâl-i `âli-i Saltanat-ı seniyyenin muhâfaza ve siyânet olunmasına verdikleri karâr-ı kat`iye dair İngiltere ministrolarından ekserisinin mükerreren i`tâ eyledikleri te'minât mahzûziyyet ve memnûniyyetimizi müstelzim olmuş ise de ârâ-yı kâsıramıza göre tab`an sâdıkaları Rusya'nın tecâvüzâtı kendü haklarında ne merkezde bulunduğuna kesb-i vukûf ile ona göre harekete da`vet olunmaları içün Parlamento Meclisi sür`ât-ı mümkine ile küşâd olunarak Meclis-i mezkûrden istihsâl-i re'y etmeleri şu aralık eşedd-i lüzûm ile lâzım olduğuna binâen da`vet-i melhûza-ı mezkûreye memnûnen ve müteşekkiren icâbet eylemeye ve Rusya devletinin harekât-ı vâkı`a ve politikasına kaviyyen ve şedîden ve müttehiden mukâvemet etmek üzre cenâb-ı haşmet-meâblarının Fransa İmparatoru ve milleti ile seri`ân `akd-i ittifâk

etmelerinin istihsâl-i esbâb-ı lâzimesi zımnında her türlü gayret ve ikdâmat-ı bezl ile her nev`i fedakârlığı ihtiyâr etmeye hâzır ve âmâde olduğumuzu bi'l-ifâde devâm-ı bekâ-yı ömr ü sa`âdet-i hükümrânîleri da`vât-ı hayriyesi tekrar ve tezekkür kılınmışdır".

Sinop hâdisesi, Fransa'da da büyük bir yankı uyandırdı. Fransız basını olayla yakinen ilgilenerek sütunlarında geniş yer verdi. Olayı bir felâket olarak değerlendiren "Express From Paris", olayın hükümet üyeleri ve özellikle İmparator tarafından üzüntüyle karşılandığını yazdı. Gazete, İngiliz ve Fransız donanmalarının bulunduğu yere yakın bir yerde böyle bir olayın meydana gelmesinin dikkat çekici olduğunu ifadeyle bu hareketin, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumaya çalışan müttefik donanmaya Rusya'nın bir cevabı olduğunu belirtmektedir [571]. Ceride-i Havadis'te yer alan bir haberde, Fransa'da birkaç gazetenin olaydan sonra da haksız olarak Rusya lehinde yazı yazdıkları, ancak okuyucularının ikazları üzerine Rusya aleyhine döndükleri kaydedilmektedir [572]. Fransa'da meydana gelen gelişmelerle ilgili olarak Paris sefiri Veliyüddin Rıfat Bey, 19 Aralık 1853 tarihinde Sadaret Makamı'na bir arz tezkiresi yazmıştır. Sefirin arz tezkiresi şöyledir; [573]

"Ma`rûz-ı Çâker-i Kemineleridir ki,

Ma`lûm-ı `âli-i nezâret-penâhîleri buyurulduğu vechile

571- Express From Paris, 12 Aralık 1853.

572- CH, No: 657, 2 Cemaziyelâhir 1270.

573- BOA, İr.-HR, No: 5151, L. 30.

mes'ele-i mevcûde üzerine Fransa Devleti şimdiye kadar her ne kadar hah na hah İngiltere devletinin politikasından sülük etmekte ise de Sinop maddesi kendülerini ziyâdesiyle muzdarip eylemekte bulunduğu hâlde Lord Palmerston'un dahi istifâsı vukû` bulması cihetiyle politika-ı hâliyelerinin bir te'sirâtı nafi`ası görülemiyeceğinden bahisle bu bâbda Rusyaluya biraz şiddet gösterilmesi ve buna İngiltere Devleti muvâfakat etmediği hâlde kendüleri bizzât icrâsına mecbûriyyet görecekleri meâlinde İngiltere kabinetosuna birşey yazmış oldukları işitilmiş olmasiyle bu günkü gün Umûr-ı Askeriye Ministroları cenâblarına gidilip orada bi'l-münâsebe mes'ele-i mezkûrenin sohbeti açıldıkta müşârünileyh cenâpları Fransa Devleti, Devlet-i `Âliyye'nin matlûb-ı `âlisi vechile şu husûsa gayret edeceği musammem hükmünde bulunarak bir iki gün kadar hakîkati tebeyyün ederek nezd-i Devlet-i `Âliyye'de takdîr olunacağı ve olvakt kendüsü dahi bi'l-memnûniye ve bi'l-iftihâr cânib-i Saltanat-ı Seniyyeye ibrâz-ı hidemât-ı makbûle ve sadıkâneye sa`y u gayret edeceğini ifâde ve beyân etmekle tarâf-ı çâkerânemden dahi teşekkürât-ı icâbdan ifa olunup hakîkat-ı keyfiyyet lâyıkıyle anlaşılmak içün oradan dahi Ecnebiye Nâzırı cenâblarına gidilmiş ise de nâzır-ı müşârünileyh haşmetlü İmparator hazretlerine gitmiş olduğundan mülâkat olunamayup fakat müsteşârı Mösyö Dögnel ile görüşmüş olduğundan ondan istihrâc-ı keyfiyyet olundukta mûmâileyh dahi kusûrat-ı muharrire makarrat-ı sıhhat olacağını ve fakat İngiltere Devleti açıktan açığa muhâlefet

etmiyor ise de irâd eylediği i`zâr kabul etmiyeceğini imâ demek olduğunu ve şimdi İngiltere kabinetosu ya Lord Palmerston'un politikasını ihtibâra mecbûr olacaklar veyahud tebeddülleri icâb edeceğini beyân ve tezekkür eylemiş ve tarâf-ı çâkerânemden dahi Fransa Devleti'nin ötedenberi Devlet-i `Âliyye hakkında meşhûd olan niyyât-ı hayriyye ve dostânesinden bahs u ityân ile teşekkürât-ı lâzimesinden ibtidâr kılınmış olmağla keyfiyyet muhata`allüm-i `âli-i hidivileri buyurulmak içün heman iş`âr ve ifâdesine mübâderet olunacak ve bundan böyle ne sûret verilir ise yine takrîr ve izbâr olunacağı beyâniyle takdîm-i `arıza-ı bendeye cür'et kılındı. Bu hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr ü'l-ihsân efendimindir.

Ben
Sefir-i Paris
Veliyüddin Rıf`at

Fi 18 Rebiülevvel sene 70 "

Fransa İmparatoru III. Napoléon'un da bu müessif hadiseden dolayı üzüntü duyduğu, 29 Ocak 1854 günü Rusya çarı I. Nikola'ya yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında harbin çıkmasına mani olmak için İngiltere, Avusturya ve Prusya nezdindeki faaliyetleri, Bâb-ı Âli'nin,haklarını savunmak için harp ilânına gerek duyduğu ve Bâb-ı Âli'nin bu davasının İngiltere ve Fransa tarafından haklı bulunması dolayasıyla, iki devletin donanmalarını Boğaziçine gönderdikleri hususlarına değinilen bu mektubun devamında şöyle denilmekteydi; [574]

574- Türkgeldi, Mesâil-i Mühimme-i Siyasiye, I, s. 329-331.

"Türkiye'ye karşı bizim hareketimiz himayetkârane ve fakat faalâne idi. Biz kendisini harbe teşvik etmiyorduk ve bir i`tilâfa vasıl olabilmek kanaatiyle zât-ı Şahane'ye nasayih-i muslihane ve itidalkârane icrasından halî kalmıyorduk. Bu suretle taraf-ı Haşmetanelerine diğer teklifat arz edilmek üzere düvel-i erbaa beyninde yeniden itilâf hasıl oldu. Zat-ı İmparatorîleri dahi, kuvvetlerine itimattan mütevellit asar-ı sükun göstererek gerek Tuna'nın sol cihetinde ve gerek Asya' da Türklerin hücumunu defetmekle iktifâ buyurdular ve büyük bir İmparatorluğun re's-i idaresinde bulunan zata lâyık olacak itidâl ile, hâl-i müdafaada kalacaklarını ilân ettiler. Şurasını zikre mecburum ki biz de o vakte kadar bu harpte alâkadar bir seyirci, fakat sadece bir seyirci sıfatında bulunduğumuz hâlde Sinop Vak`asının zuhuru bizi daha kat`i bir vaziyet almaya mecbur etti. Fransa ve İngiltere, Türkiye'ye imdad için asakir-i beriyye sevkini faideli addetmişler ve karada vukua gelen müsademata bayrakları iştirak eylememişler idi. Fakat denizde işin rengi külliyen başka idi. Boğazın medhalinde üç bin adet efvâh-ı nariyye bulunuyordu ki bunların mevcudiyyeti birinci derecede iki devlet-i bahriyyenin kendisine karşı bahren tecavüze müsaade etmiyeceklerini Türkiye'ye alenen bildirmekte idi. Sinop Vak`ası bizim için gayr-i muhtazır olduğu kadar muhkirâne bir hareket oldu. Türklerin Rusya arazisine mühimmat-ı harbiyye sokmak isteyip istememeleri bizce hâiz-i ehemmiyyet değildir. Hakikatte Rusya sefaini Türk gemilerine Türkiye sularında bulundukları ve

bir Türk limanında hâl-i sükunda lenger-endâz oldukları sırada hücum etmişlerdir. Tecavüzî harekâtta bulunmayacağına dair olan te'minata ve donanmamızın mevki-i karibde bulunmasına rağmen mezkür donanmayı tahrip eylemişlerdir. Bunda duçar-ı tecavüz olan politikamız değil, şeref-i askerimizdir.

Sinop toplarının darbâtı, gerek Fransa ve gerek İngiltere'de haysiyyet-i milliyye mütehassis olan bilcümle insanların kalbinde elim bir suretde aks-endâz olmuştur. Umum lisanından "toplarımızın yetişebilecekleri her yerde müttefiklerimiz mazhar-i riayet olmalıdır" sadası işitilmiştir. İşte donanmamızın Bahr-i Siyaha dühulü ve vukuat-i mümasilenin tekerrürü hâlinde kuvve-i cebriyye ile menedilmek üzere tarafımızdan emir i`tası ve Türkleri Rusya sevahilinde harekât-ı tecavüziyyeden nasıl menediyorsak, kendi arazilerinde bulunan kuvve-i askeriyyelerini iaşe için de öylece himaye eyleyeceğimizi beyan marızında Rusya kabinesine tebligat-ı müştereke icrası, bu sebepten münbaistir. Bahr-ı Siyahda Rusya donanmasını seyr u seferden menetmekle kendilerini farklı bir mevkide bulundurmuş olmaklığımıza gelince, bu da Türkiye arazisinden işgal olunan kısma muadil olabilecek bir zamanı harbin devamı müddetince muhafaza etmek ve şayan-i arzu bir mübadeleye hüccet olarak akd-i sulhü teshil eylemek için elzem idi".

Sinop Faciası'nın meydana gelmesi önemli siyasî gelişmelere zemin hazırladı. Facia öncesinde Rusya'dan yana bir siyaset izlemiş olan İngiltere Başbakanı Lord Aberdeen, efkâr-ı

umumiyede meydana gelen şiddetli galeyan dolayısıyla siyasetini değiştirmiş ve daha önceki siyaseti sebebiyle istifa eden Lord Palmerston'un programını kabul ederek O'nu yeniden kabineye almıştır. Göreve başlayan Palmerston, ilk iş olarak Fransa ile ittifakı yenilemiş, Fransız Hariciye Nâzırının teklifi vechile, Osmanlı sahillerinin muhafazası için müşterek donanmanın Karadeniz'e çıkarılmasına ve Osmanlı bayrağına karşı vukubulacak her türlü taarruzun kuvvet kullanarak men'ine karar verilmiştir [575]. Bu karar sonrasında Rusya'ya verilen müşterek notada, Fransa ile İngiltere'nin Sinop Olayı'nın tekrarlanmasını engellemeye karar verdikleri, bundan böyle Karadeniz'de raslanan Rus filosuna karşı saldırıda bulunacakları ve gerektiğinde zorla Sıvastopol'a süreceklerine işaret edilmiş ve Türk topraklarına yönelik her saldırının güç te olsa engelleneceği belirtilmiştir [576]. Bu ortak notanın Saint Petersburg'a tebliğ olunmasından sonra Çar'ın elçileri de Londra ve Paris'ten ayrıldılar [577].

Bu arada, Rusya'nın Sinop'taki Türk filosunu yoketmesi üzerine dört büyük devletin elçileri, Rusya'nın bir fütühat siyaseti takibinde kararlı olduklarını gördüklerinden, 5 Aralık 1853'te Viyana'da toplanmışlar ve hazırladıkları nota ile, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün teminat altına alınmasını, 1841'deki taahhütlerin yenilenmesini, Eflâk ve

---

575- Türkgeldi, a.g.e, s. 30-31.
576- Kinglake, a.g.e, s. 43.
577- Yorga, a.g.e, s. 471.

Boğdan'ın tahliyesini, Osmanlı ülkesindeki gayr-i müslim tebaaya verilmiş olan bilcümle imtiyazlardan diğer Avrupa devletlerinin de haberdar edilerek bunların teminat altına alınmasını istediler. Bâb-ı Âli bu notayı kabul etti ise de Çar muvafakat etmedi. Yapılan sulh teşebbüsünün akim kalması üzerine İngiliz ve Fransız donanmaları, 3 Ocak 1854'te Karadeniz'e geçerek Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyılarına yapacağı bir hücuma müsaade etmiyeceklerini bildirdiler. Buna müvazi olarak 1854 Şubatında bu iki devlet, Rusya'ya yeni bir nota göndererek Eflâk ve Boğdan'ın tahliyesini istediler. Ancak Çar I. Nikola, bu protestolara ehemmiyet vermiyerek ortodoksları din uğruna savaşa davet etti [578].

Çarın bu menfî tutumu üzerine İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile 12 Mart 1854 günü bir ittifak imzaladılar. Bu ittifak metnine göre iki devlet, Karadeniz'e gönderilecek donanmalardan başka, icab eden noktalara lüzumu kadar kuvvet göndermeyi ve müttefikler birbirlerinden ayrı olarak Rusya ile barış yapmamayı kabul etmekte idiler. Ayrıca ittifakın gayesi olan Osmanlı toprak bütünlüğünün sağlanmasından sonra aktedilecek barış antlaşmasını müteakip kırk gün içinde müttefik deniz ve kara kuvvetleri Osmanlı topraklarından çekileceklerdi. Altı hafta içinde taraftarlarca tasdik edilmesi kararlaştırılan ve üç nüsha olarak yazılan bu ittifak metni Padişah tarafından Nisan 1854 sonunda (Evahir Receb 1270) tasdik edilmiş ve İngiliz ve Fransız sefaretlerine verilmek

578- Eren, Tanzimat, İA, s. 740.

üzere gönderilmiştir [579].

Rusya Hükümeti'nin 19 Martta Eflâk ve Boğdan'ın boşaltılmasının imkânsız olduğunu açıklaması üzerine müttefik devletler, 27 Mart 1854'te Rusya'ya harp ilân ettiler [580].

Bu gelişmelerden sonra, Rusya'nın Memleketeyn'i işgal etmesinden rahatsızlık duyan Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında da 14 Haziran 1854'te Memleketeyn'le ilgili olarak bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Avusturya, Eflâk ve Boğdan'ı tahliye ettirmek için siyasî ve askerî her türlü yardım taahhüdünde bulunduğu gibi, işgal edeceği yerleri, barış anlaşması imzalanıncaya kadar muhafaza ve sonra Osmanlı Devleti'ne iade etme vazifesini de yüklenmiştir [581]. Avusturya bu anlaşma ile Türk ordusunun yükünü önemli ölçüde hafifletmiş, bu suretle serdar-ı ekrem Ömer Paşa'nın Kırım Harbi'ne katılmasına imkân vermiştir [582].

Osmanlı Devleti ile Rusya'ya karşı ittifak yapan İngiltere ve Fransa, gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra, Eylül 1854'te Kırım'a asker çıkarmaya başladılar. Böylece Rusya ile müttefikler arasında Kırım Harbi başlamış oldu.

579- BOA, Nâme-i Hümâyun Defteri, No: 12, s. 90-91.
580- Yorga, a.g.e, s. 473.
581- BOA, Nâme-i Hümâyun Defteri, No: 12, s. 93-94.
582- Danişmend, a.g.e, s. 159-160.

N E T İ C E

Fransa Hükümetinin, Osmanlı ülkesinde yaşayan Katoliklere, hristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs ve civarındaki Mübarek Makamlarda yeni haklar sağlamak gayesiyle harekete geçerek Osmanlı Devleti'nden isteklerde bulunması, bu kutsal yerlerde çeşitli haklara sahip olan Ortodoksların hâmisi olarak görülen Rusya'nın muhalefetine sebep oldu. Her iki devletin bu azınlıklar menfaatine olarak Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaları ve Rusya'nın meselenin mahiyetini değiştirerek aşırı isteklerde bulunması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yeni bir krizin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Avrupa devletlerinin meseleyi çözümlemek üzere arabulucu rolünü üslenmelerine rağmen, çeşitli sebepler dolayısıyla netice sağlanamadığından iki devlet arasında yeni bir harp başlamıştır.

Aslında yeni bir harp yapmak için gerekli imkânlara sahip olmayan Osmanlı Devleti, kısa süre içinde bazı tedbirler almaya çalışırken, Karadeniz sahillerinin emniyetini sağlamak ve Batum'a askerî malzeme sevkıyatını yapacak olan filoyu korumak göreviyle, Patrona Osman ve Mırlıva Hüseyin Paşaların komutasında Karadeniz'e hafif tonajlı bir filo çıkardı. Deniz harbi tekniğinden mahrum askerlerle doldurulduğu belirtilen bu filonun gemileri, yakalandıkları fırtınada hasara uğramış olduklarından, Karadeniz'in emniyetli limanlarından biri olan Sinop limanına gelip demirlediler. Bu arada Rus Karadeniz donanmasına ait filolar da Çarın

emri gereğince, Türk gemilerini tahrip etmek üzere kötü hava şartlarına rağmen Karadeniz'de geşt ü güzar etmekte idiler.

Osmanlı Kaptan-ı Deryalık Makamının, Sinop'taki filonun ağır harp gemileri ile takviye edilmesi veya limandan çıkarıp Istanbul'a getirilmesi hususunda zaman kaybetmesi, Sinop'ta kaçınılmaz bir hezimete sebep oldu. Rus Karadeniz filosu komutanı Amiral Pavel Stepanoviç Nahimov, maiyetindeki ağır harp gemileri ile Karadeniz'de dolaşırken Sinop limanında Türk filosunun bulunduğunu öğrendi. Filosunu, Sıvastopol'dan getirttiği kalyonlarla takviye eden Rus amirali, 30 Kasım 1853 Çarşamba günü, sisten de istifade ile Türk filosuna baskın düzenledi. Karakol tertibatı almak suretiyle filonun emniyetini sağlamayı ihmâl eden Patrona Osman Paşa'nın maiyetindeki gemilerle Rus filosu arasında meydana gelen muharebede, Türk filosu personelinin büyük bir gayretle, canları pahasına çarpışmaları neticeyi değiştirmeye kâfi gelmedi. Her yönüyle üstün olan Rus filosu, limanda bulunan onbir adet Türk sefinesini tamamen tahrip ederek batırdığı gibi, şehrin Türk mahallesini de top ateşine tutarak yakıp yıktı. Hadisede binlerce Türk askeri şehit oldu.

Açık denizde veya muharebe hâlinde değil, limanda yatmakta olan filonun Rusların baskını ile mahvedilmesi, iki devlet arasındaki harple yakinen ilgilenmekte olan İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirdi. Bu iki devlet, bir müddetten beri İstanbul'da bulunan donanmalarını Karadeniz'e çıkardılar. Rus Çarı I. Nikola, bu donanmaların hareketlerini

protesto ettiği gibi, arabuluculuk tekliflerini de reddetti. Bunun üzerine her iki hükümet Rusya'ya bir ültimatom vererek, daha önce Rusya tarafından işgal edilmiş olan Eflâk ve Boğdan'ın boşaltılmasını, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün tanınmasını ve Ortodoks tebaa üzerinde himayeci tutumdan vazgeçilmesini istediler. Çar bu ültimatomu reddettikten başka, ordularına Türk topraklarına hücum emri verdi. Bu yoğun gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti ile ittifak akteden İngiltere ve Fransa Rusya'ya harp ilân ederek donanmalarını, Rusya'nın Karadeniz'deki en mühim tahkimli üssü olan Sıvastopol'a sevkettiler. Burada meydana gelen şiddetli çarpışmalar neticesinde Sıvastopol tamamen tahrip edilerek Rusya'nın Karadeniz'deki gücüne büyük darbe indirildi. Böylece Sinop felâketinin intikamı bir bakıma alınmış oldu. Bu sırada Çar I. Nikola'nın ölümüyle tahta çıkan II. Aleksandr'ın sulha razı olması ile Paris Antlaşması imzalandı (30 Mart 1856). Osmanlı Devleti'nin bir Avrupa devleti sayılmasını kabul eden bu antlaşma ile İngiltere, hayati önem arzeden Hindistanla bağlantısını sağlayan Doğu Akdeniz'in emniyetini sağlamaya yönelik tedbirleri elde etmeye muvaffak oldu. Öte yandan Müttefik Devletler, İstanbul'da ilân edilen Islahat Fermanı ile, Osmanlı tâbiiyetindeki azınlıklar lehinde yeni hak ve imtiyazları da sağlamış oldular.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

I - A R Ş İ V B E L G E L E R İ [x]

A- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

- Ayniyat Defteri (Mühimme-i Anadolu ve Rusya Meselesi)
- Cevdet Tasnifi (Askerî ve Bahriye Bölümleri)
- İrâdeler Tasnifi (Dahiliye, Hariciye ve Meclis-i Vâlâ)
- Mısır Defteri (İrâde-Mısır ve Mısır Mektumî)
- Nâme-i Hümâyun Defteri

B- DENİZ MÜZESİ ARŞİVİ

- Mektûbî, Şurâ-yı Bahrî ve Umumî Evrak Bölümleri

C- ATASE BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

I I - S Ü R E L İ Y A Y I N L A R

A- ANSİKLOPEDİLER

1- Entsiklopediçeskiy Slovar, S. Petersburg 1890-1903

- Azak Filosu, I.
- Butakov, Grigoriy İvanoviç, IX.
- İstomin, Vladimir İvanoviç, XXV.
- Karadeniz Filosu, LXXVI.
- Kornilov, Vladimir Aleksiyeviç, XXXI.

---

[x] Belge numaraları metin içerisinde gösterilmiştir.

- Lazarev, Mihail Petroviç, XXXIII.
- Sinop, XXX.

2- Bol'şaya Sovetskaya Entsiklopediya, Moskova 1954.
- Nahimov, Pavel Stepanoviç, XXIX.

3- La Grande Encyclopédie, Paris 1890.

B- GAZETELER

- Ceride-i Havadis.
- Takvim-i Vakayi'.
- Express From Paris.
- Hamburger Nachrıchten.
- New-York Daily Tribune.
- The Times.

I I I - D İ Ğ E R K A Y N A K L A R , K İ T A P L A R V E M A K A L E L E R

Abdurrahman Şeref, Tarih Musâhabeleri, İstanbul 1339.

Abisel, M. Arslan, Boğazlar Meselesi, Ankara 1945.

Ahmed Cevdet (Paşa), Tarih-i Cevdet Tertib-i Cedid I,VII, İstanbul 1303.

———————— , Tezâkir I (Yayınlayan Cavid Baysun), Ankara 1986.

Akdağ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi II, İstanbul 1979.

Akkan, Erdoğan, Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi, Ankara 1975.

Akün, Ömer Faruk, Namık Kemal, İA IX, İstanbul 1964.

Aktepe, Münir, Mahmut I, İA VII, İstanbul 1970.

Ali Haydar Emir, Tarih-i Bahrî Sahifeleri I, İstanbul 1332.

Altundağ, Şinasi, Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi 1831-1841, I, Ankara 1988.

Ârif Efendi, 1270 Rus Seferi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi (Yazma eser).

Armaoğlu, Fahir, Siyasi Tarih 1789- 1960, Ankara 1973.

———————— , 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Ankara 1983.

A. R, L. D. C, S. F. R, The Russo-Turkish Campaigns of 1828 and 1829: With a View of The Present State of Affairs in The East, London 1854.

Başoğlu, Bekir, Sinop İli Tarihi, Ankara 1978.

Baykal, Bekir Sıtkı, Makamat-ı Mübareke Meselesi, Belleten XXIII/90 (Nisan 1959).

Baysun,Cavid, Murad IV, İA VIII, İstanbul 1970.

Bayur, Yusuf Hikmet, Hindistan Tarihi III, Ankara 1950.

Bees, Nikos A, Mora, İA VIII, İstanbul 1970.

Besbelli, Saim, 1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekatı, Ankara 1977.

Birinci, Nejat, 1853-1856 Kırım Savaşını Anlatan Bir Eser: Manzûme-i Sıvastopol, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 10-11 (1981-1982), İstanbul 1983.

Büyüktuğrul, Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması II, İstanbul 1982.

Collas, M.B, La Turquie en 1864, Paris 1864.

Çavlı, Emin Ali, Kırım Harbi, İstanbul 1957.

Danişmend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi IV, İstanbul 1972.

Darkot, Besim, Sinop, İA X, İstanbul 1980.

Denys, J. de Saint, Histoire de l`Empire Ottoman I, Paris 1844.

Dikmen, Ferit, Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler, İstanbul 1958.

Driault, Edouard, Şark Meselesi Bidâyet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar (çev. M. Nafız), İstanbul 1309.

Eren, Ahmet Cevat, Tanzimat, İA XI, İstanbul 1970.

Erim, Nihat, Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri I, Ankara 1953.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (sadeleştirenler: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), II, İstanbul 1984.

Fontainer, V, Voyages en Orient, Paris 1834.

Gencer, Ali İhsan, Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezâretinin Kuruluşu (1789-1867), İstanbul 1985.

———————— , Türk Denizcilik Tarihi Araştırmaları, İstanbul 1986.

Göçgün, Önder, Namık Kemal, Ankara 1987.

Gökoğlu, Ahmet, Paphlagonia, Kastamonu 1952.

Guibert, Adrien, Dictionnaire Geographique et Statistique, Paris 1850.

Gustave, Marchal, La Guerre de Crimee, Paris 1888.

Gürel, A. Tevfik, Türk-Rus ve Müttefiklerinin Kırım Savaşı, İstanbul 1935.

Hayreddin, 1270 Muharebesinin Tarih-i Siyasisi, İstanbul 1326.

Hey'et, Mufassal Osmanlı Tarihi VI, İstanbul 1963.

Hoire, Paul, Türkiye Nasıl Paylaşıldı, İstanbul 1329.

Hüseyin Hilmi, Sinop Kitabeleri, Sinop 1339.

İlgürel, Mücteba, Rus Donanmasının Sinop Baskını, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988.

İnal, Mahmut Kemal, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar I, İstanbul 1969.

İnalcık, Halil, Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569), Belleten XII/46, Ankara 1948.

İnan, Yüksel, Türk Boğazlarının Siyasal ve Hukuksal Rejimi, Ankara 1986.

İnci, Tevfik, Sinop Faciası, Resimli Tarih Mecmuası VII, İstanbul 1956.

İrtem, Süleyman K, Boğazlar Meselesi, İstanbul 1936.

Karal, Enver Ziya, Ahmet III, İA I, İstanbul 1965.

———————— , Osmanlı Tarihi V, Ankara 1970.

———————— , Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları -Nizam-ı Cedid- 1789-1807, Ankara 1988.

Kinglake, A. William, L'ınvansion de la Crimee (çev. Theodere Karcher), Bruxelles 1864.

Kuran, Ercüment, Mustafa Reşit Paşa, İA IX, İstanbul 1964.

Kurat, Akdes Nimet, Prut Seferi ve Barışı (1711) II, Ankara 1951.

———————— , Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Ankara 1987.

———————— , Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919), Ankara 1970.

Kurtoğlu, Fevzi, 1853-1855 Türk-Rus Harbi ve Kırım Seferi, İstanbul 1307.

———————— , Sinop Baskını, Yeni Tarih Dergisi, sayı XII (Aralık 1957).

Lewis, Bernard, Slade On The Turkish Navy, Journal of Turkish Studies, Volume 11, Harvard 1987.

Lord Stratford Canning'in Türkiye Hatıraları (Stanley Lane Poole'ün kitabından özetleyip Türkçeye çeviren Can Yücel), Ankara 1959.

Mahmud Şevket (Paşa), Osmanlı Teşkîlâtı ve Kıyafet-i Askeriyyesi II, İstanbul 1335.

Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî III, İstanbul 1311.

Mozgfsky, Rus Karadeniz Filosu Tarihi (toplayan Fevzi Kurtoğlu), İstanbul 1935.

Nâima, Tarih II, İstanbul 1282 (1863).

Namık Kemal, Âkif Bey (tertipleyen M. Nihat Özön), İstanbul 1972.

Nur, Rıza, Türk Tarihi III, İstanbul 1342 (1942).

Nuri, Osman, 1853 Osmanlı-Rus Seferinde Sinop Deniz Muharebesi, Deniz Mecmuası, No: 316, İstanbul 1930.

Nutkî, Süleyman, Muhârebat-ı Bahriye-i Osmaniye, İstanbul 1307.

Öke, Mim Kemal, İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'nin Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi, İstanbul 1983.

Özcan, Besim, Islahatlarla İlgili III. Selim'e Sunulan Lâyıhâlar (Tatarcık Abdullah Efendi Lâyıhası), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Araştırma Merkezi No: 956.0741/Ö 91.

Parmaksızoğlu, İsmet, İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler, İstanbul 1971.

Piton, Rene, Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (çev. Halil Nuri), İstanbul 1325.

Reclus, Elisée, Nouvelle Géographie Universelle, Paris 1884.

Risâle-i Mevkûte-i Bahriye IV, Eylül 1334.

Roy, E.- J.J, Historie Du Siege et de la Prise Sebastopol, Tours 1856.

Sagay, Reşat, XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler, İstanbul 1972.

Sakaoğlu, Saim, Bayburtlu Zihni, İstanbul 1988.

Salih Hayri, Kırım Zafernâmesi -Hayrabâd- (hazırlayan Nejat Birinci), Ankara 1988.

Schnerb, Robert, Le XIX^{e} Siecle L`Apogée de L`expansion Européenne (1815-1914), Paris 1961.

Sertoğlu, Mithat, Osmanlı Tarihi Lugatı, İstanbul 1986.

Seton, Hugh- Watson, The Russian Empire 1801-1917, Oxford 1967.

Sevgen, Nazmi, Anadolu Kaleleri I, Ankara 1959.

Sevük, İsmail Habip, Yurttan Yazılar, Ankara 1987.

Shaw, Stanford J-Ezel Kural, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye II, (çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1983.

Sinop 1973 İl Yıllığı.

Sinop Şer`iyye Sicili 1270,

Sinyobos, Charles, Tarih-i Siyasî, Asr-ı Hazırda Avrupa II-III, (mütercim Ali Reşad), İstanbul 1324.

Slade, S. Adolphus, Türkiye ve Kırım Harbi (çev. A. Rıza Seyfi), İstanbul 1943.

Strabon, Coğrafya -Anadolu, kitap XII-XIV (çev. A. Pekman), İstanbul 1987.

Süer, Hikmet, Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı (1853-1856), Ankara 1986.

Swallow, Charles, The Sick Man of Europe Ottoman Empire to the Turkish Republic 1789-1923, London 1973.

Şehsuvaroğlu, Haluk F, Deniz Tarihimize Ait Makaleler, İstanbul 1965.

Şemseddin Sami, Kâmus-ı Türkî, İstanbul 1317.

———————— , Kâmusü'l-Alâm IV, İstanbul 1894.

Şimşir, Bilal N, Ege Sorunu -Belgeler- (1912-1913) I, Ankara 1976.

———————— , Kırım Savaşı Arefesinde Mustafa Reşit Paşa'nın Yazışmaları, Mustafa Reşit Paşa ve Dönemi Semineri -Bildiriler- (Ankara 13-14 Mart 1985), Ankara 1987.

Tansel, Selahattin, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri, Ankara 1985.

Tezel, Hayati, Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi I, İstanbul 1973.

Tournefort, M, A Voyage in to the Levant, London 1741.

Tsenski, Sergeyev, Sinopskiy Boy, Moskova 1944.

Tukin, Cemal, Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi, İstanbul 1949.

Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ankara 1965.

———————— , Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971.

Turan, Şerafettin, Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988.

Türkgeldi, Ali Fuat, Mesâil-i Mühimme-i Siyasiye I (hazırlayan B. Sıtkı Baykal), Ankara 1987.

Türkiye'nin Saha-ı İctimai Coğrafyası -Sinop Vilâyeti- Ankara 1922.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 1793-1908 III/5, Ankara 1978.

Uçarol, Rıfat, Siyasi Tarih, İstanbul 1985.

Unat, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Milâdiye Çevirme Kılavuzu, Ankara 1984.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, Ankara 1984.

———————————— , Osmanlı Tarihi I, II, III/1, IV/1, Ankara 1983.

Ünal, Tahsin, Türk Siyasi Tarihi 1700-1958, Ankara 1978.

Vak`anüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi IX (yayınlayan Münir Aktepe), İstanbul 1984.

Varlık, Mustafa Çetin, Türk-Yunan İlişkilerinin Tarihi Seyri, Türk-Yunan İlişkileri Simpozyumu Bildirileri (21-22 Mayıs 1986), Erzurum 1989.

Vital Cuinet, La Turquie D`Asie Geographie Administrative IV, Paris 1895.

Yeniay, İsmail Hakkı, Yeni Osmanlı Borçları Tarihi, İstanbul 1964.

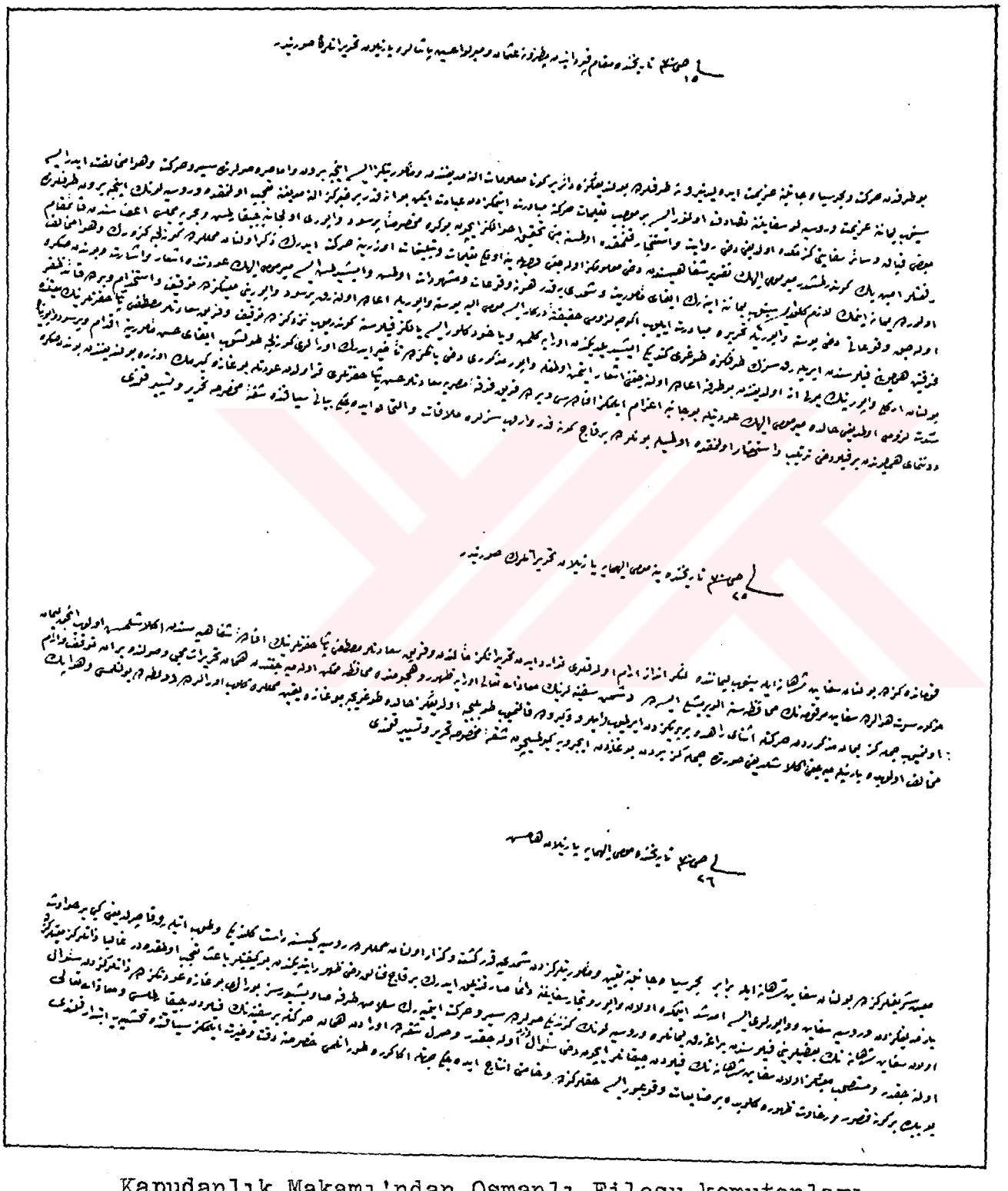
Yorga, Osmanlı Tarihi V, (çev. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1948.

Yücel, Yaşar, XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri, Ankara 1980.

Zverev, B. İ, Sevastopolskaya Oborona 1854-1855, Moskova 1956.

E K L E R

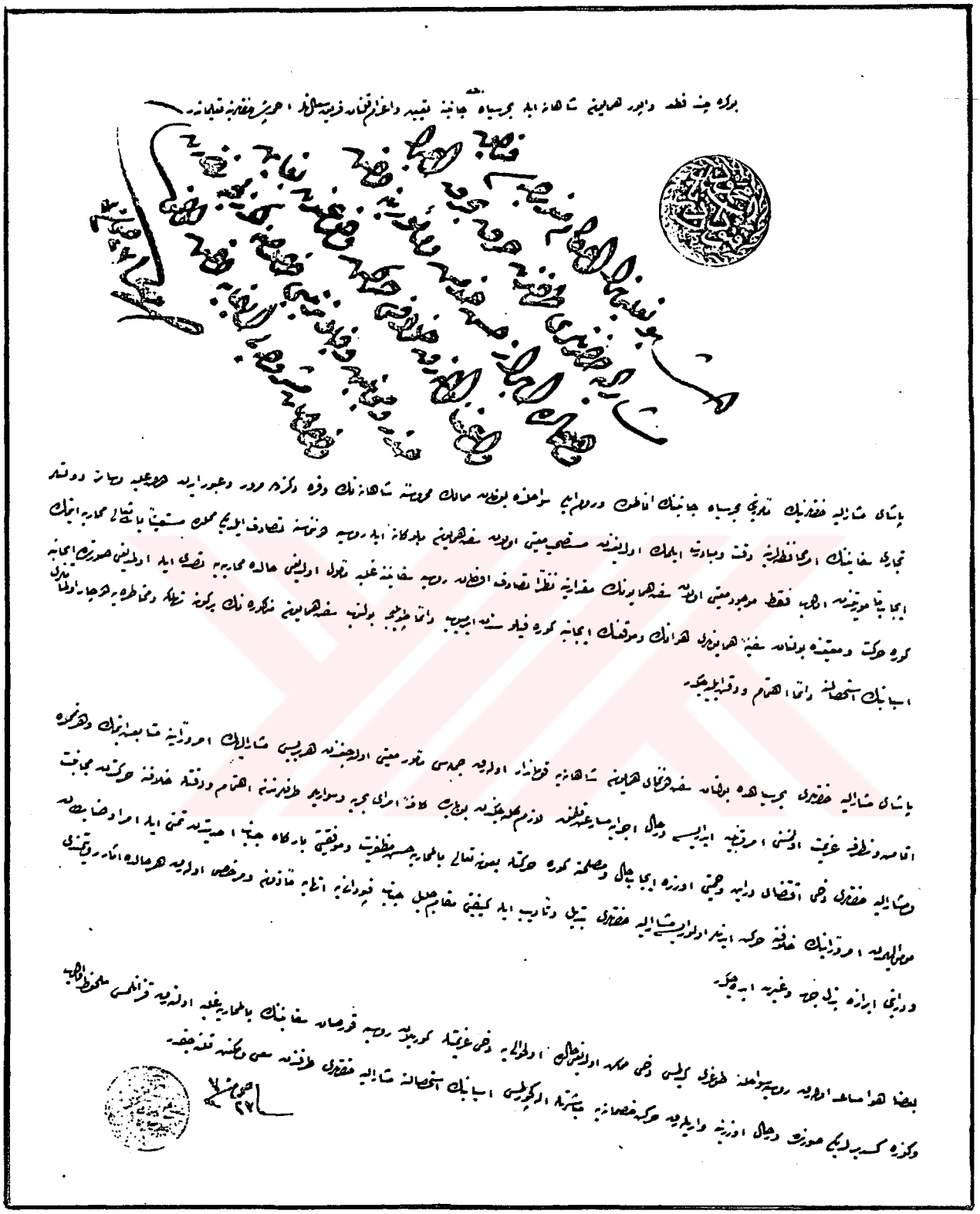
V E S İ K A L A R



Kapudanlık Makamı'ndan Osmanlı Filosu komutanları Patrona Osman ve Mirliva Hüseyin Paşalara yazılan tahriratların suretleri. BOA, İr.-HR. No: 5182, L. 5.



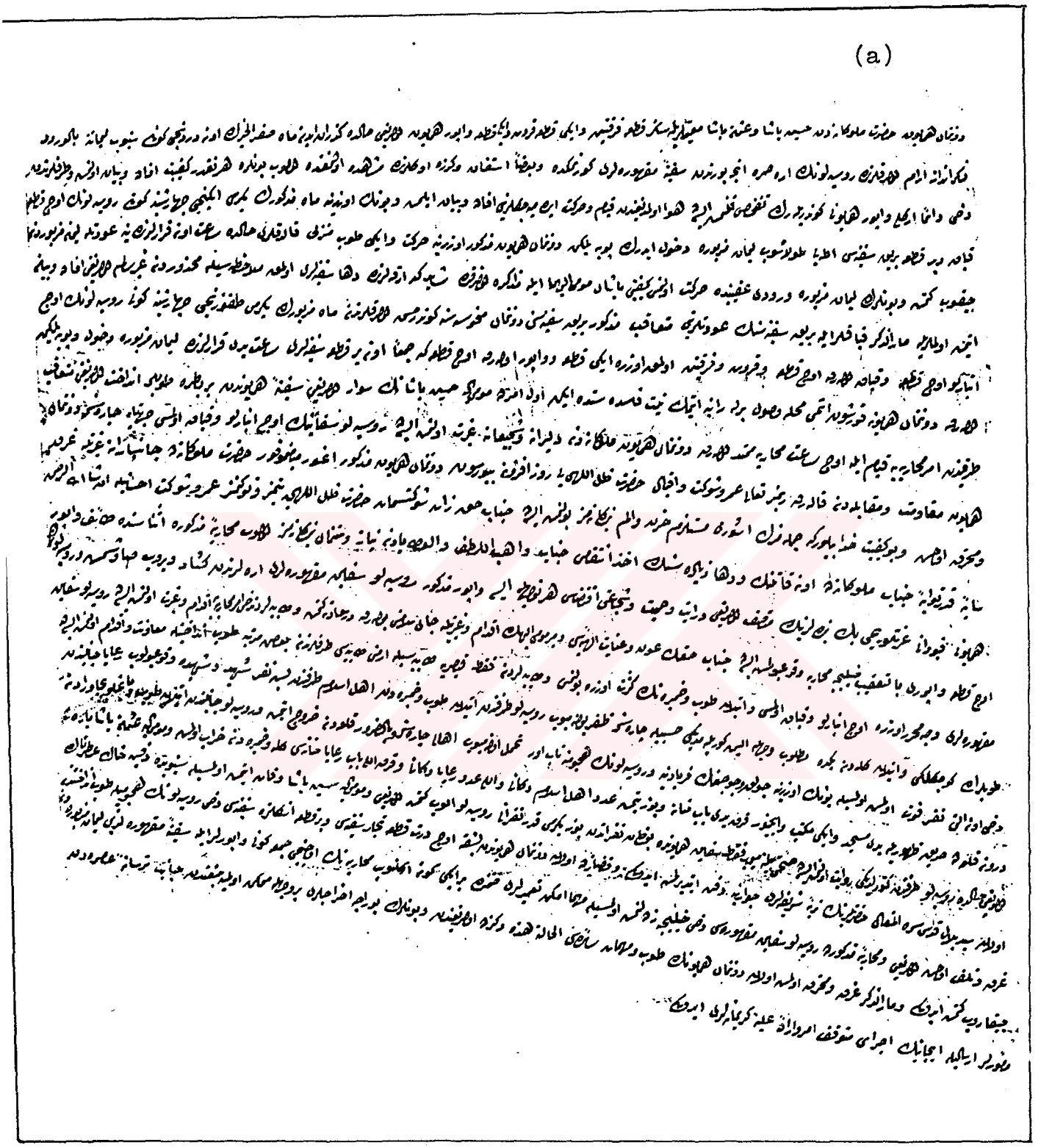
Patrona Osman ve Mirliva Hüseyin Paşalara verilen talimatlara ek olarak Kapudanlık Makamı'ndan yazılanbuyruldunun sureti. BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 6.



Kapudan-ı Deryalık Makamı'nca, Donanma komutanı Ferik Ahmed Paşa'ya verilen talimat sureti.

BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 26.

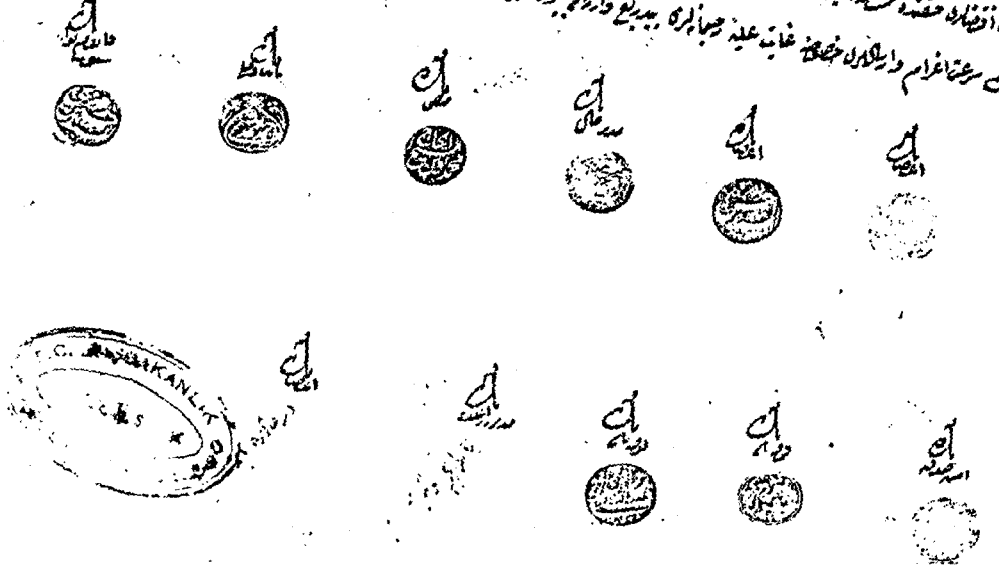
(a)

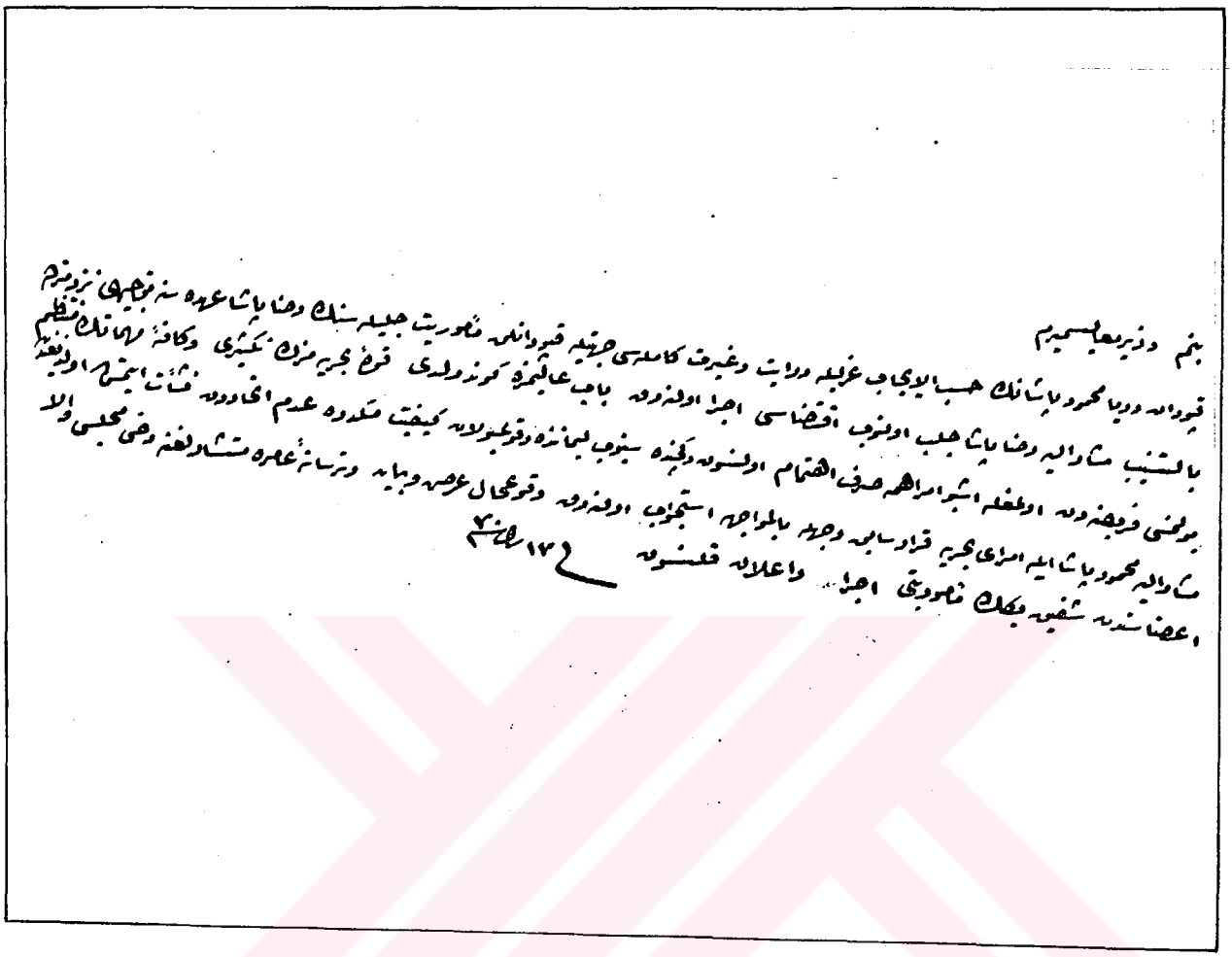


Sinop Baskını'nı müteakip, Sinop Mahalli Meclisi'nce hazırlanan mazbata. BOA, İr.-DH, No: 17947, L. 5.

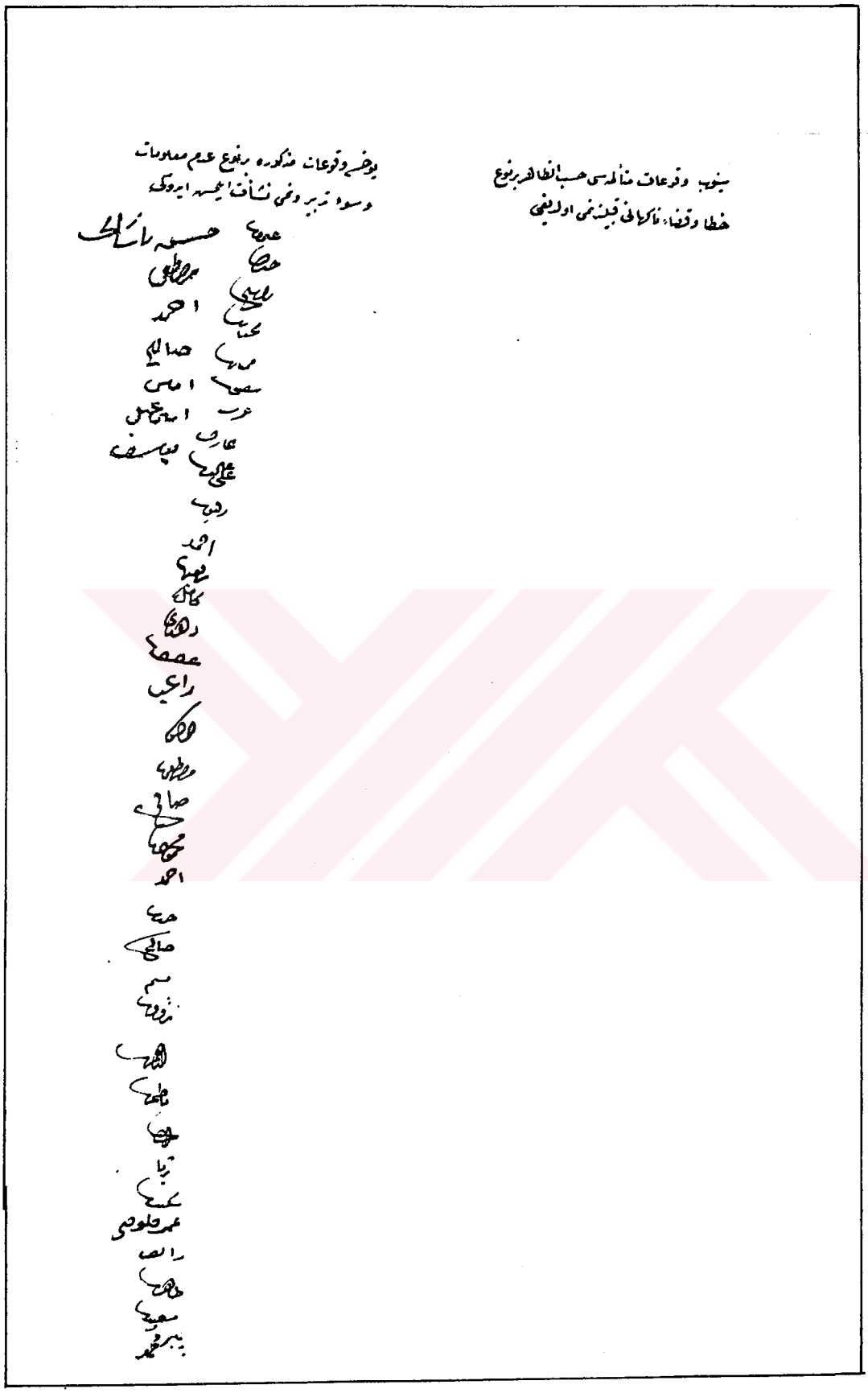
(b)

(c)

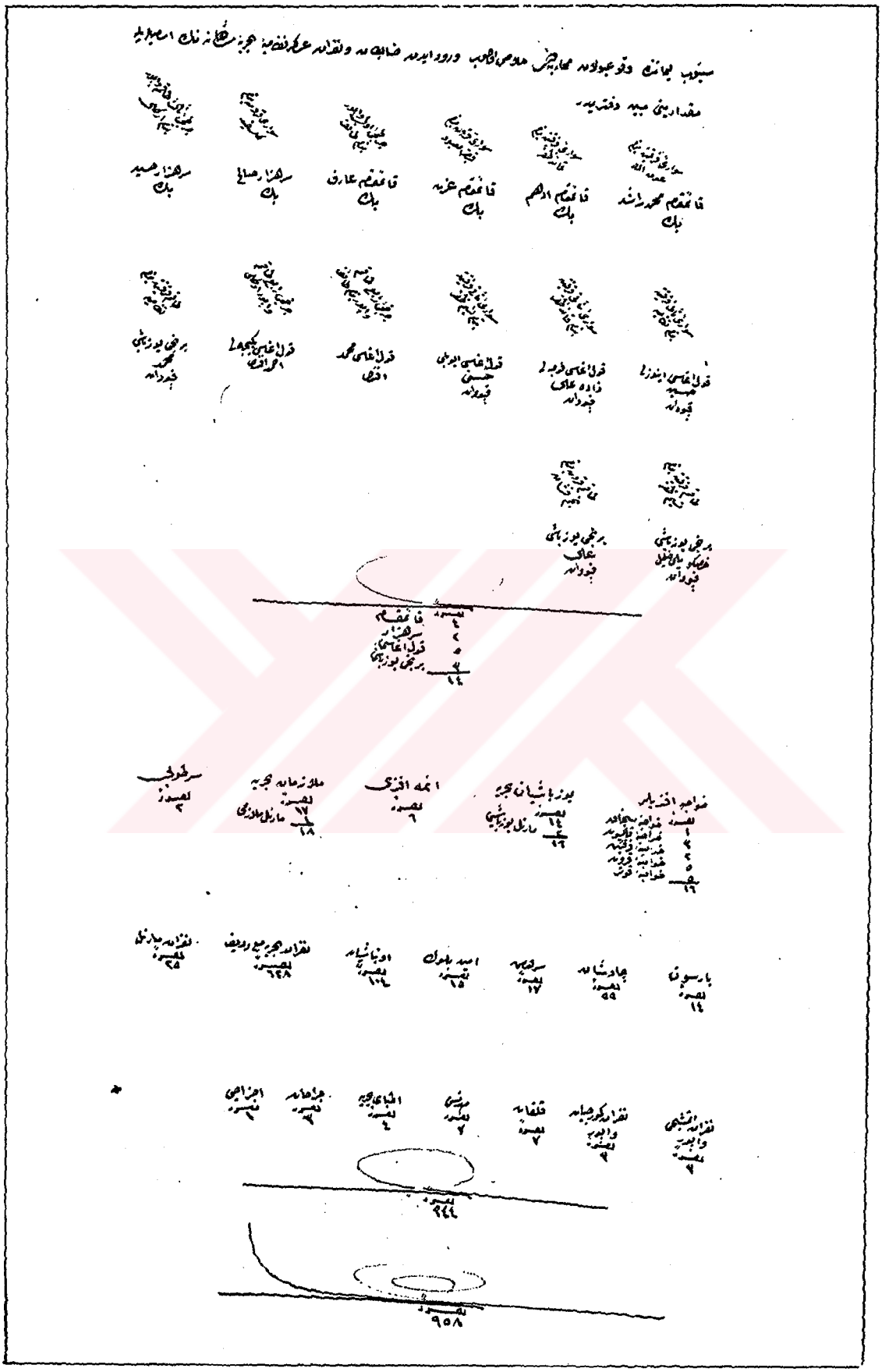




Rıza Paşa'nın Kaptan-ı deryalığa tayinini mübeyyin irâde-i seniyye sureti. BOA, İr.-DH, No: 17914.

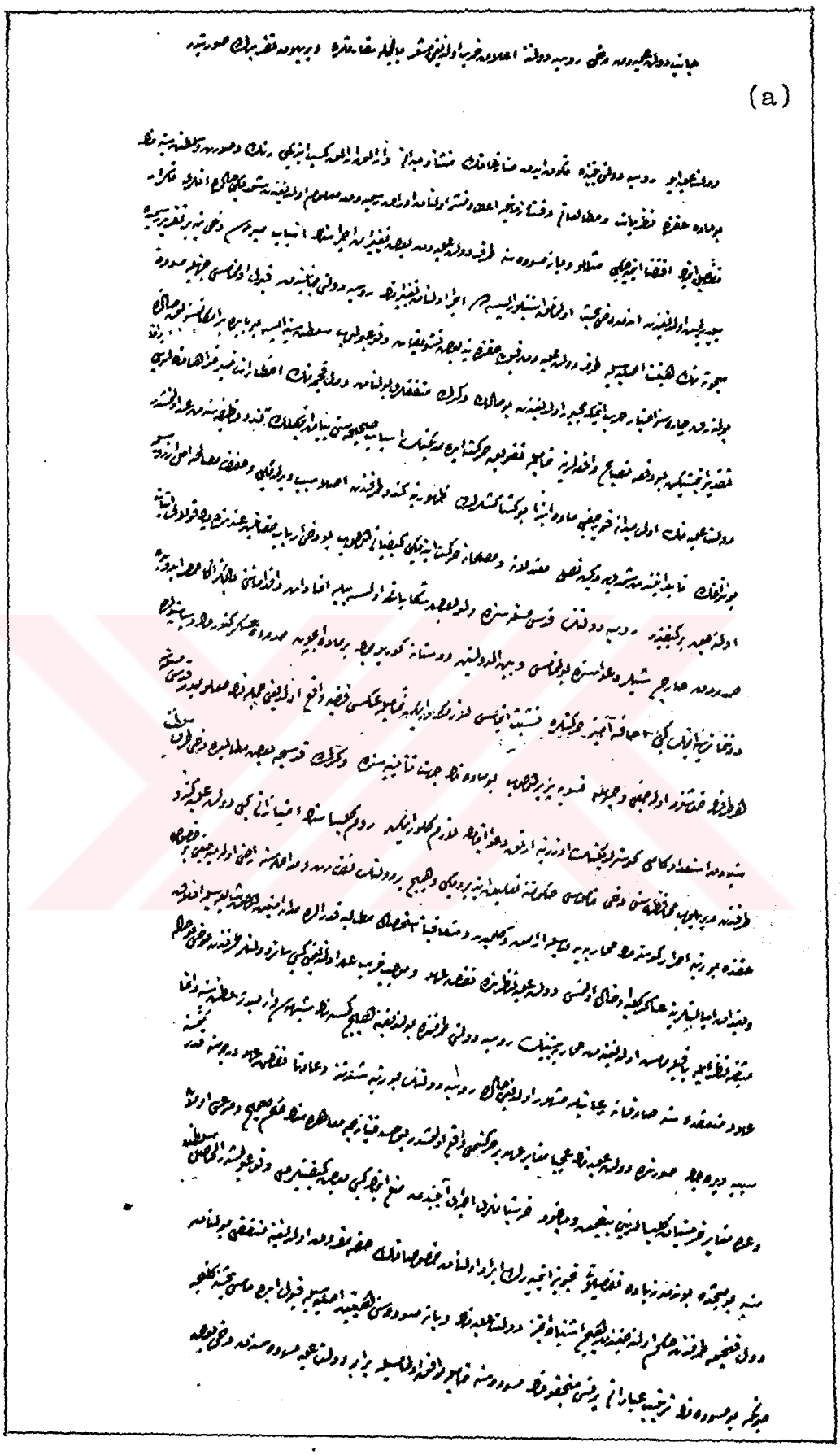


Kaptan-ı derya Mahmud Paşa'nın muhakeme kaydı.
BOA, İr.-HR, No: 5182, L. 19.



Sinop baskınından kurtulan asker ve subayların miktarını gösteren defter. BOA, İr.-DH, No: 18095, L. 2.

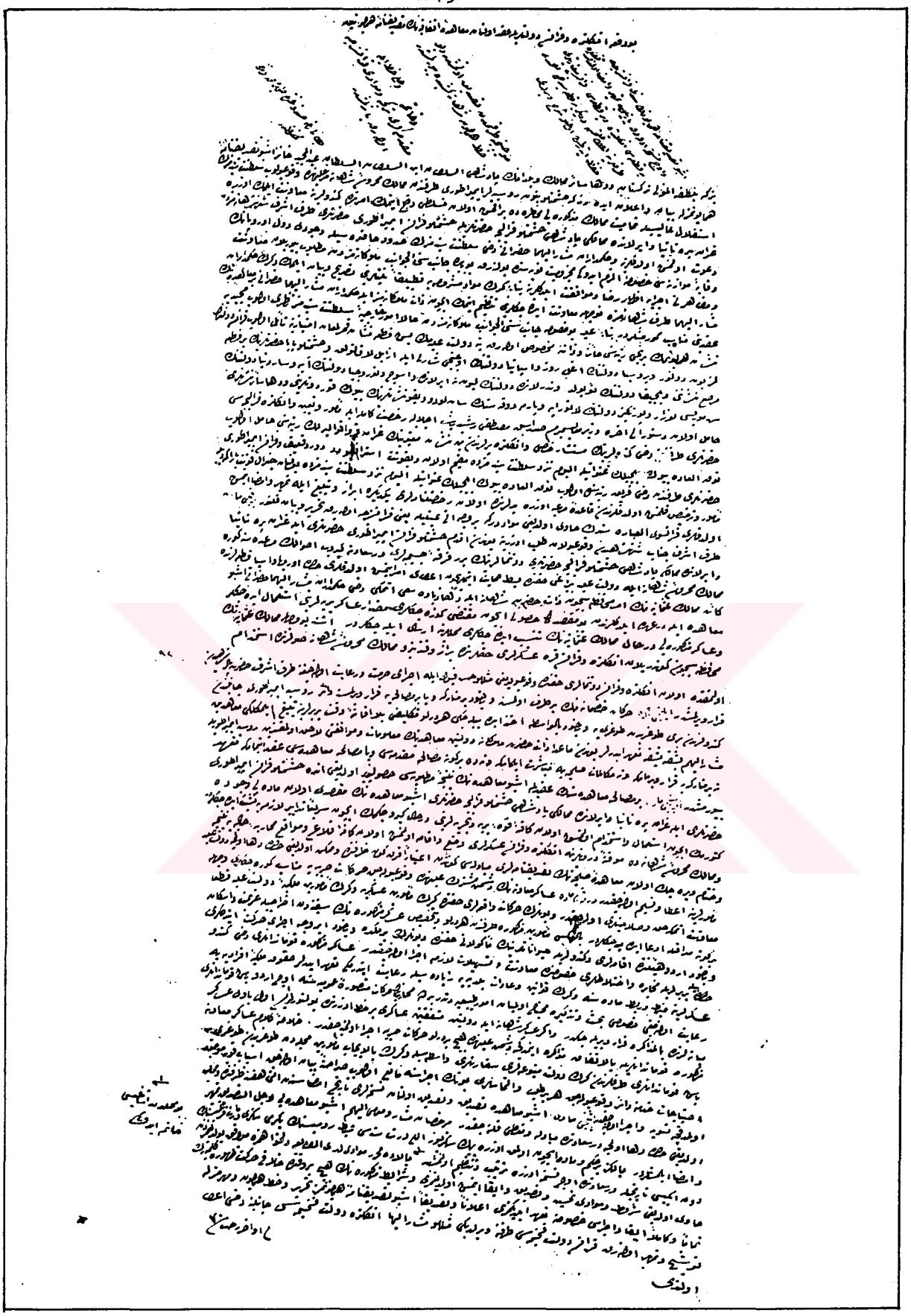
(a)



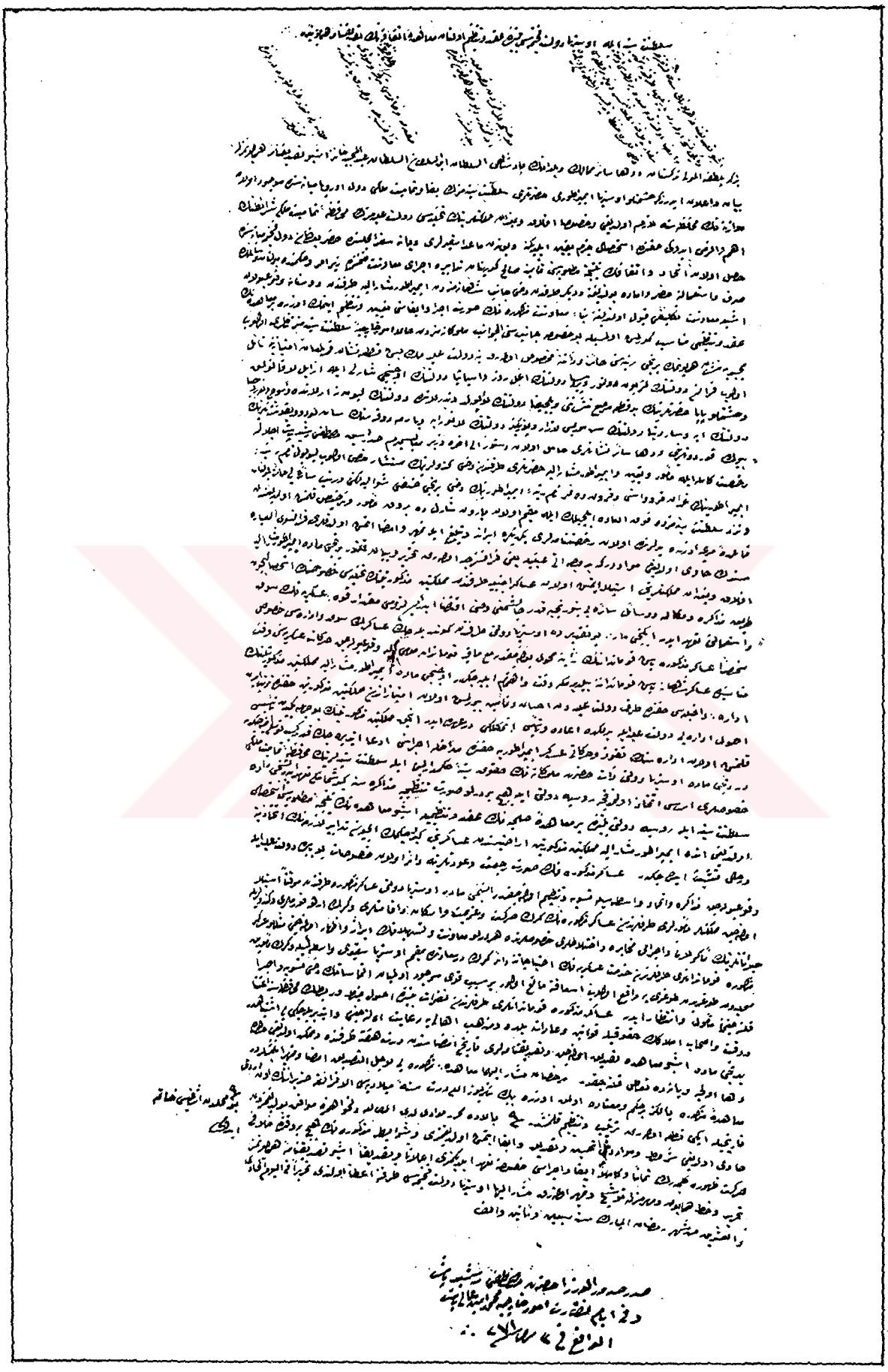
Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Harp İlân Ettiğine dair sefaretlere verilen takrir sureti.
BOA, Yıldız Esas Evrakı, Kısım No: 33, Evrak No: 1217, Zarf No: 73, Karton No: 91.

(b)

(c)

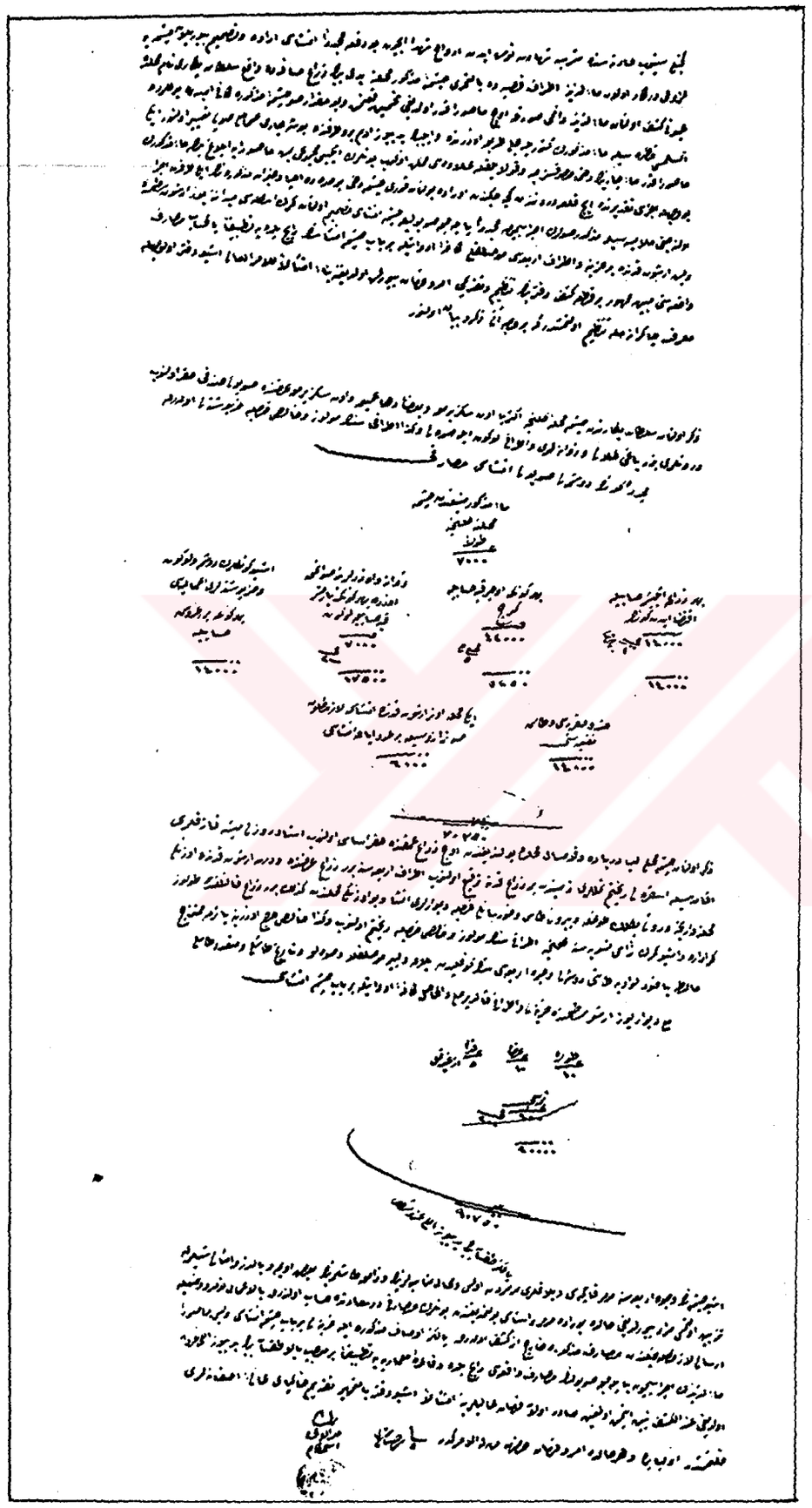


Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Fransa arasında aktolunan ittifak muahedesinin tasdiknâme sureti. BOA, Nâme-i Hümayun Defteri, No: 12, s. 90-91.

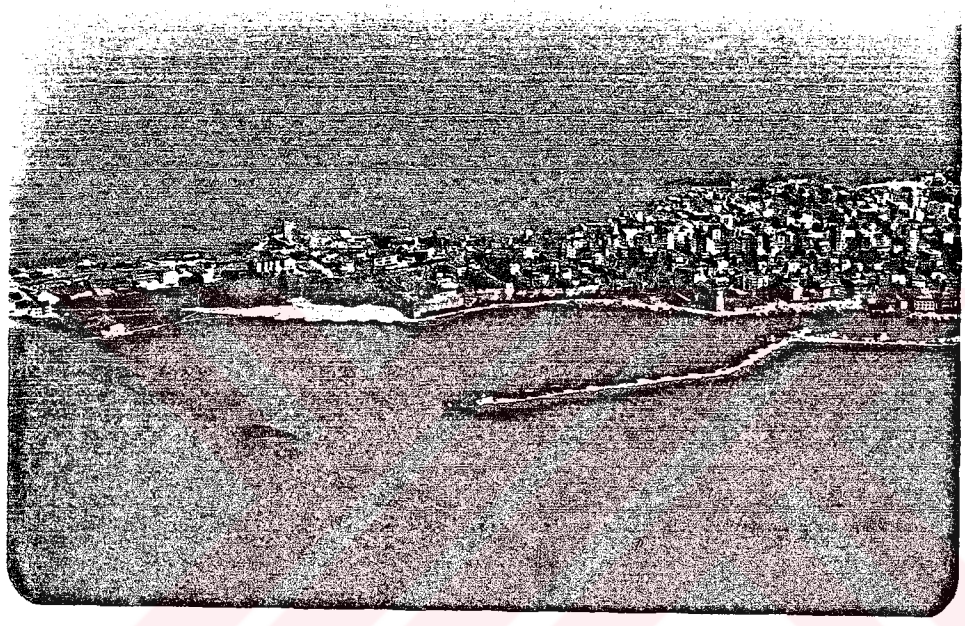


Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında aktolunan ittifak muahedesinin tasdiknâme sureti.

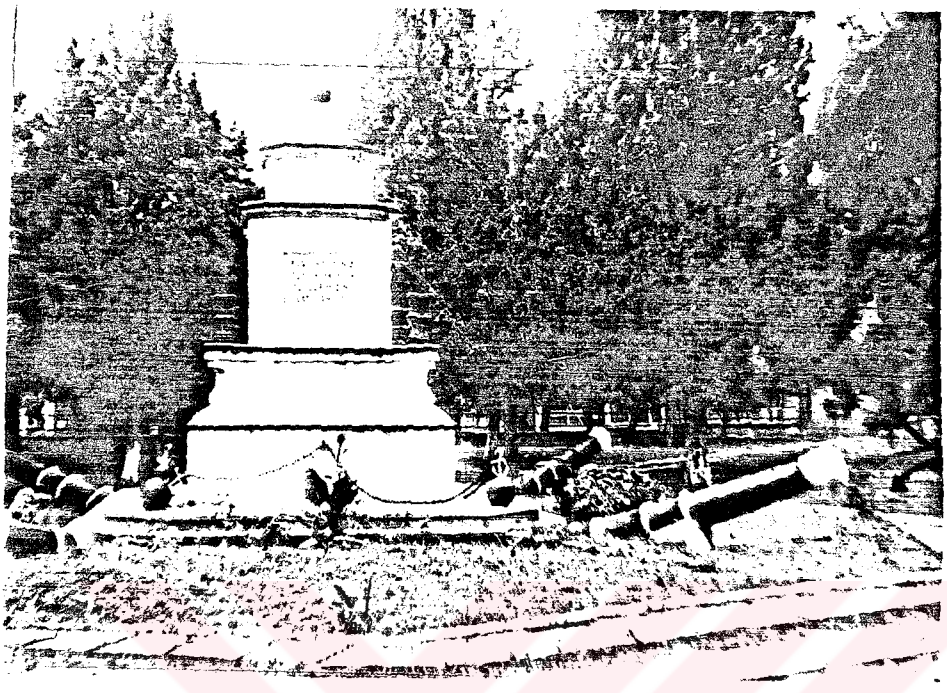
BOA, Nâme-i Hümayun Lefteri, No: 12, s. 93-94.



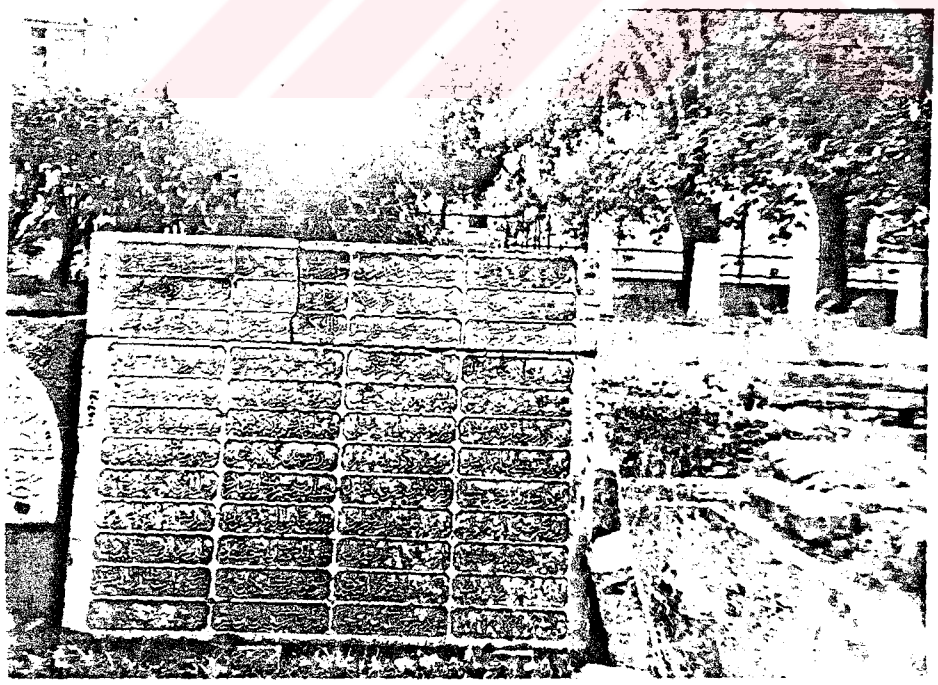
Sinop'ta Şehitler hatırasına yaptırılacak çeşmenin inşâsı ile ilgili olarak İstihkâm miralayı Tevfik Bey tarafından hazırlanan rapor.
BOA, İr.-DH, No: 19222.



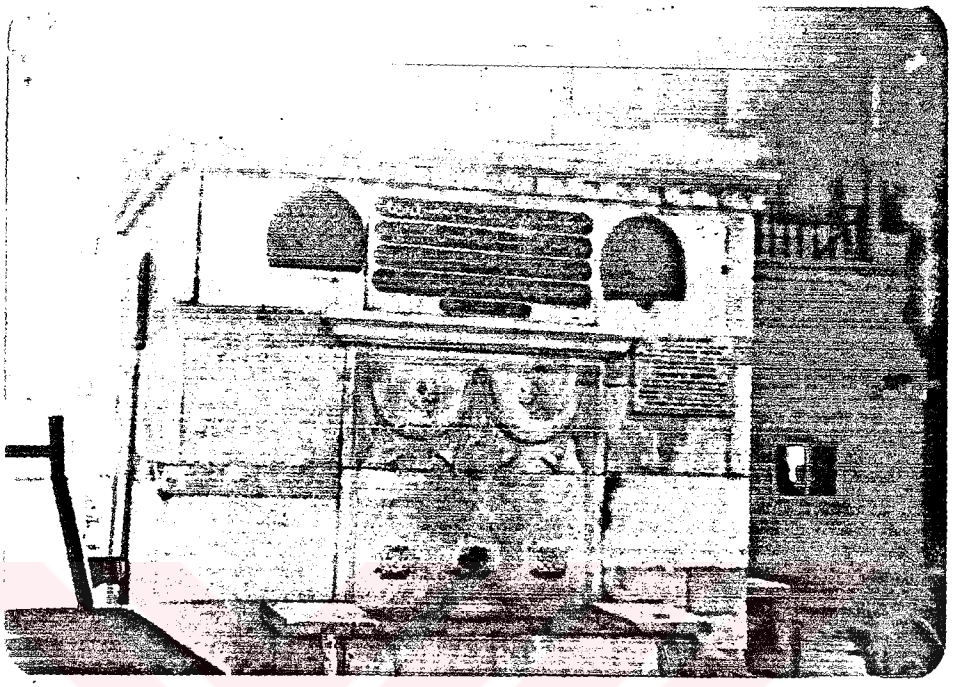
Sinop



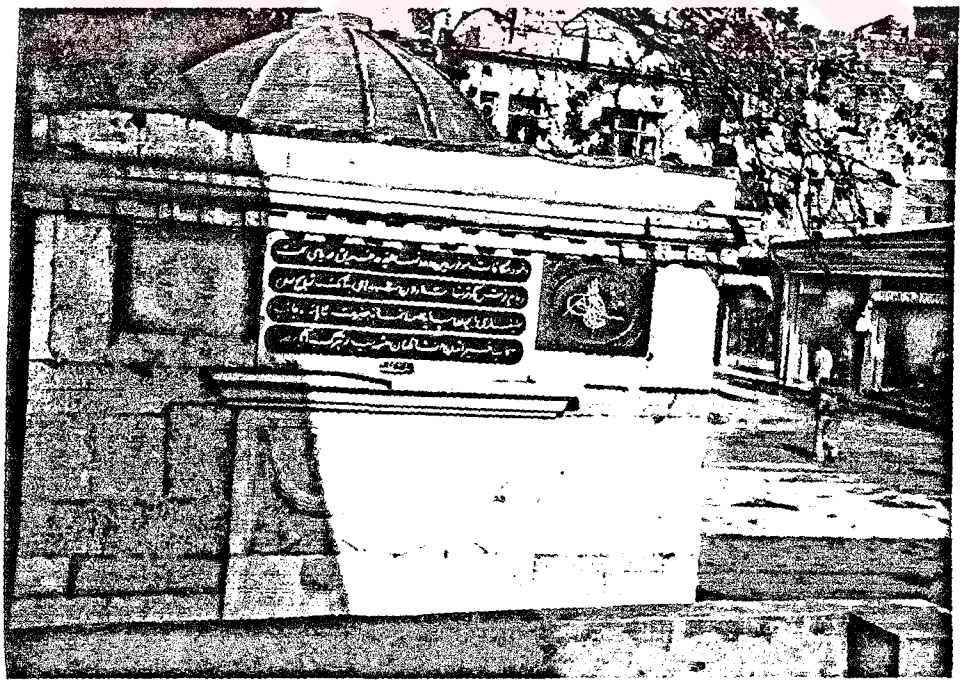
Sinop Deniz Şehitleri Abidesi



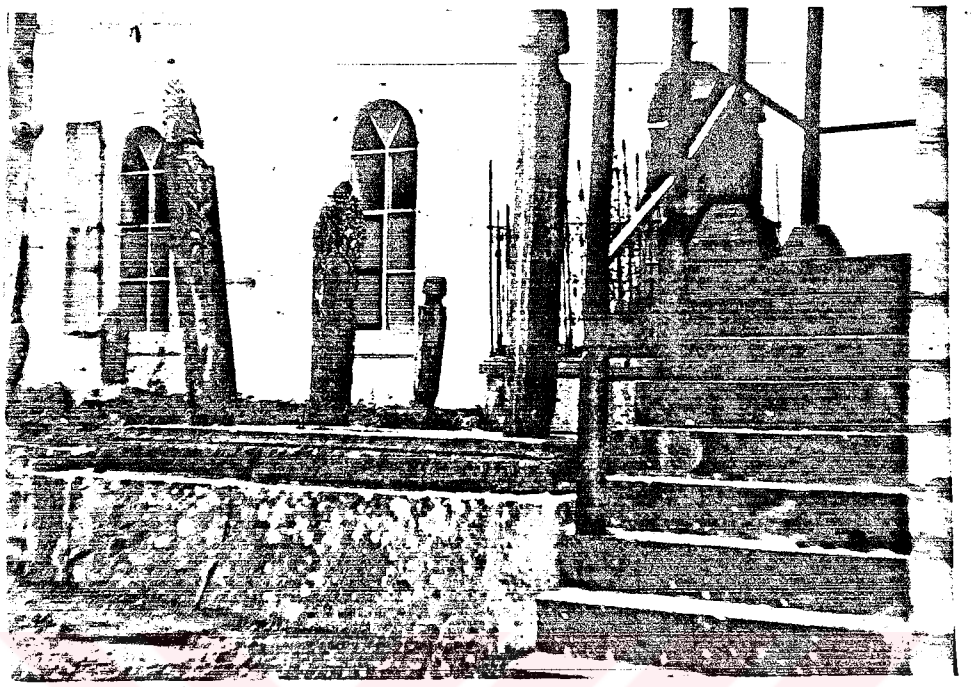
Sinop Deniz Şehitleri Kitabesi



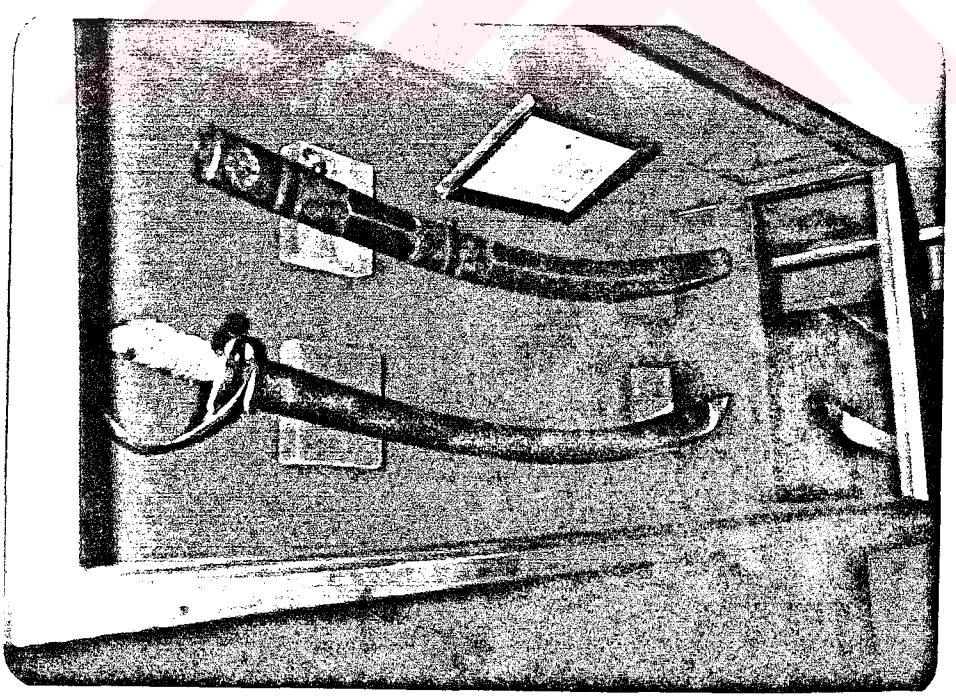
Şehitler Çeşmesi (Ön cephe)



Şehitler Çeşmesi (Arka cephe)



Türk Filosu komutanlarından şehit Riyale Hüseyin Paşa'nın Sinop'taki mezarı



Hüseyin Paşa'nın kılıcı



Car I. Petro (1696-1725)



Car I. Nikola (1825-1855)



Rus Karadeniz Filosu başkomutanı
Pavel Stepanoviç Nahimov



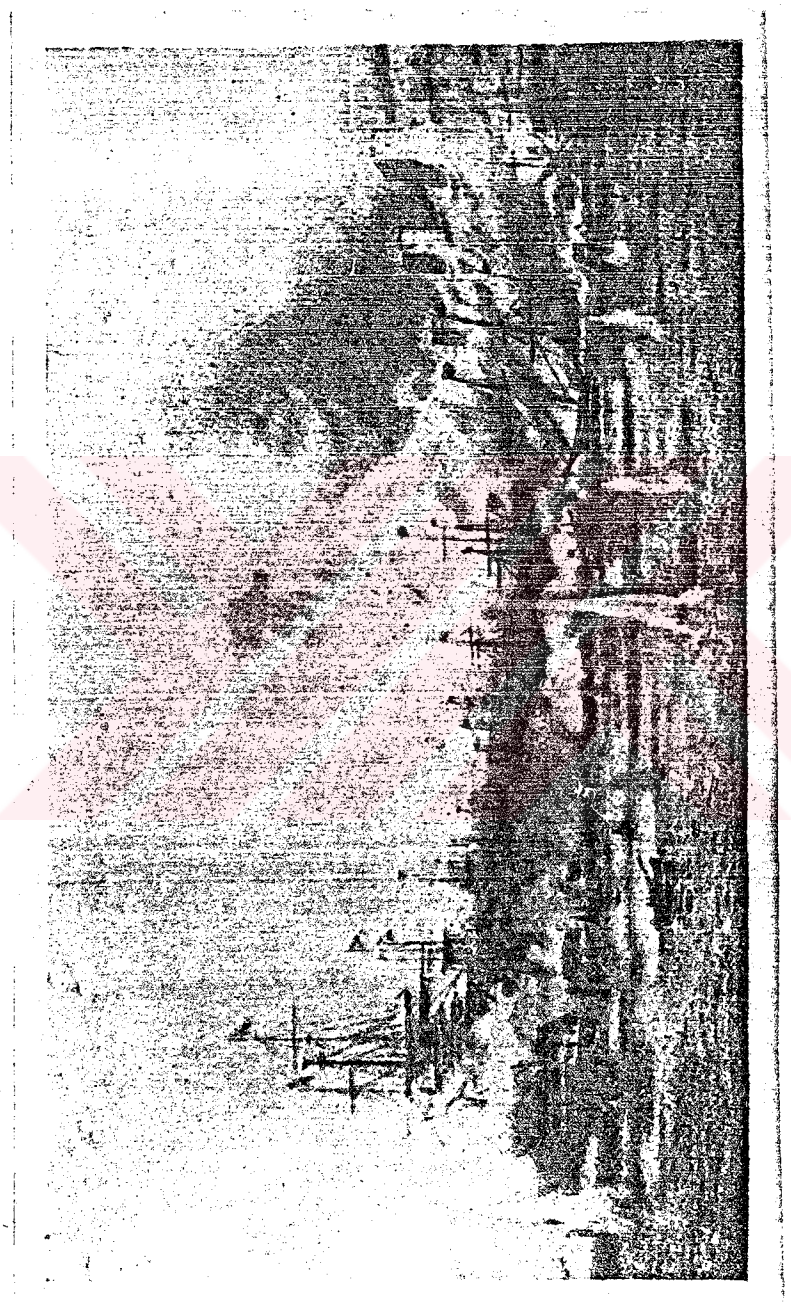
Vladimir Aleksiyeviç Kornilov



Vladimir İvanoviç İstomin



Grigoriy İvanoviç Butokav

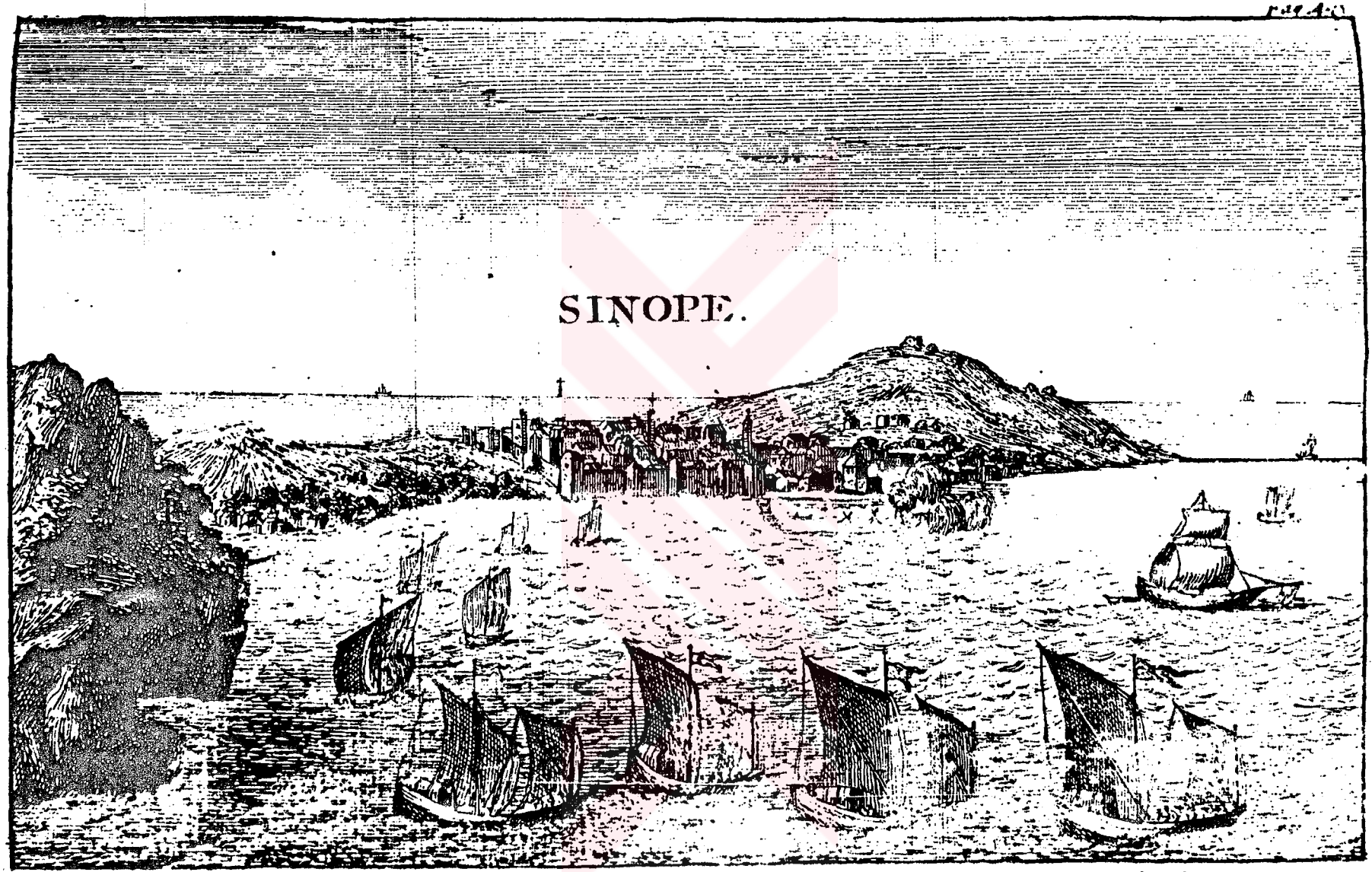


Sinop Muharebesi (30 Kasım 1853)



N° 15. — Attaque d'une flottille turque par les bâtiments russes, dans le port de Sinope.

Sinop Muharebesi



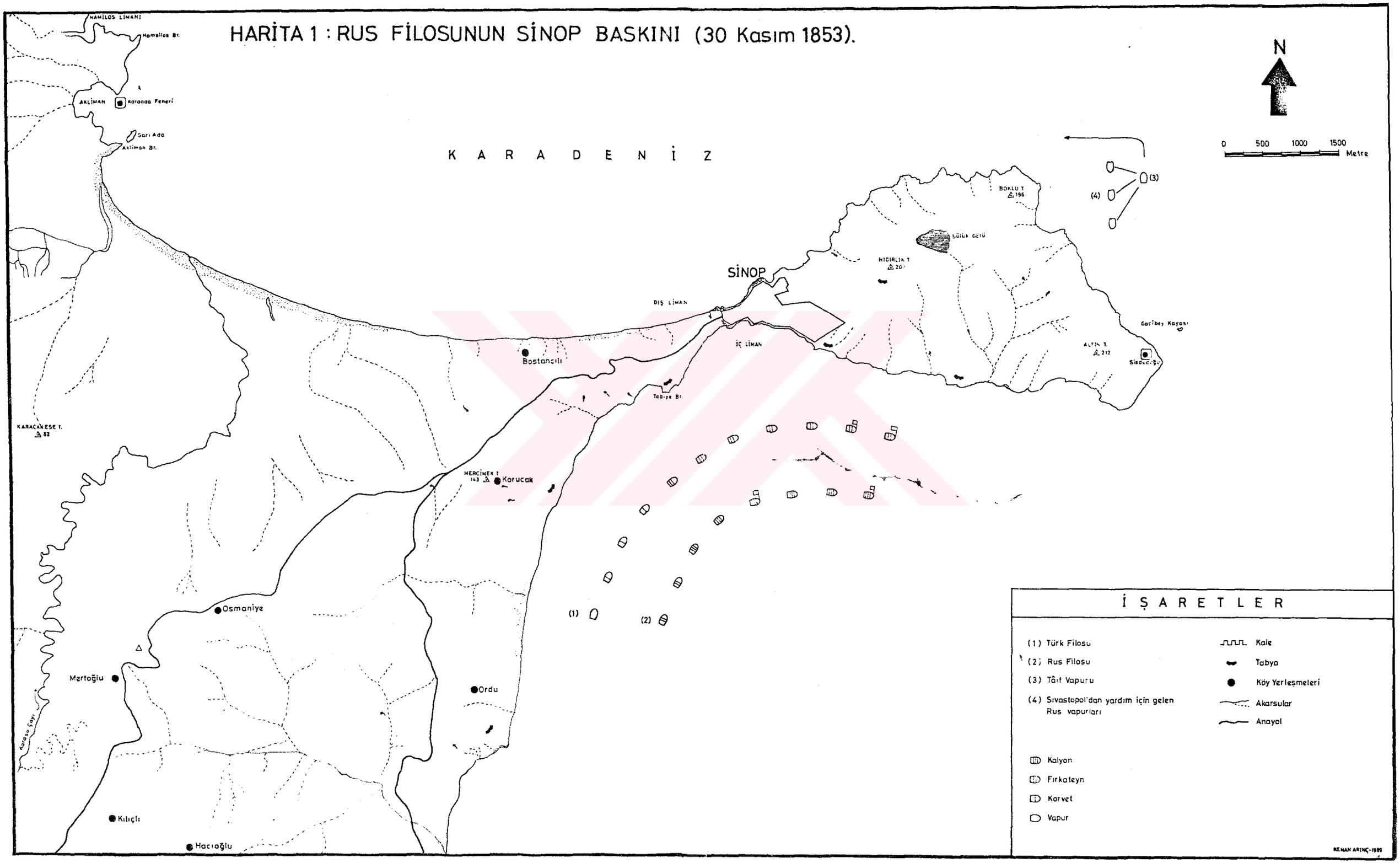
A Prospect of Sinope on the side of the Black Sea. 94

XVIII. yüzyılda Sinop

(M. Tournefort, A Voyage in to the Levant, London 1741)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

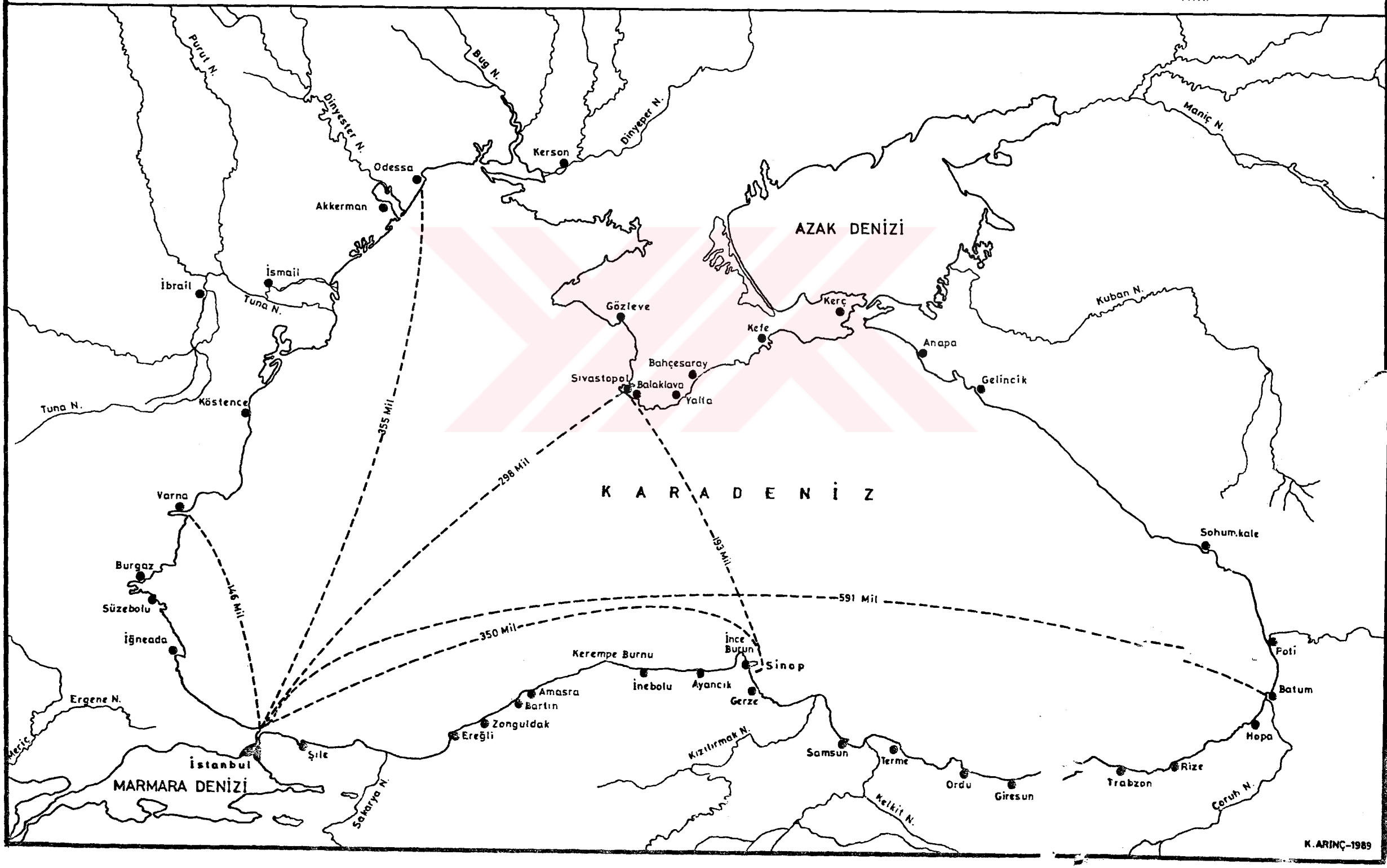
HARİTA 1 : RUS FİLOSUNUN SİNOP BASKINI (30 Kasım 1853).



HARİTA 2 : KARADENİZ SÂHİLLERİ

0 100 200 Km.

N



K.ARINÇ-1989